

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

Τετραδιο για τα γραμματα και τις τεχνες

ΣΕΡΤΖΙΟ ΛΕΟΝΕ:

Σε στάδια οι προβολές του μελλοντος

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ:

Η αβάσταχτη ελαφρότητα της ύπαρξης

**ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ**

αφιέρωμα

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ: *Η ψυχή της «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΕΧΝΗΣ»*

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ • ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ • ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ • ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΚΟΝΤΑΓΙΩΗΣ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ • ΚΟΣΤΑΣ ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ • ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΠΗΛΙΑΔΗ • ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ • ΜΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ

έρευνα: **Η ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Ζάκυνθος

5-6

Διπλό τεύχος

Ανοιξη-Καλοκαίρι

του 1985

Κοϊνόνουρου «Ιφίγένεια»

Κοϊνόνουρου «Μικρές Αφροδίτες»

Κοϊνόνουρου «Το ποτάμι»

- Επιστροφή του φόρου για κάθε νέα ελληνική ταινία.
- Κατοχύρωση του επγγέλματος των τεχνικών με την άμεση χορήγηση κάρτας εργασίας.
- Χορήγηση τιμητικών συντάξεων στους βετεράνους σκηνοθέτες που την δικαιούνται.
- Δημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων με ουσιαστική συμμετοχή των ενδιαφερομένων φορέων.

- Ριζική αναμόρφωση του Φεστιβάλ Θεσ/νίκης.
ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Με ποιο τρόπο βοηθάτε τους σπουδαστές των σχολών να καταρτιστούν καλύτερα και ν' αποκατασταθούν επαγγελματικά;

Π.Ο.Θ.Α.: Είμαστε το ανώτατο συνδικαλιστικό όργανο κι από αυτή τη θέση δε μπορούμε ούτε να βοηθήσουμε τους σπουδαστές για την επαγγελματική τους αποκατάσταση αλλά ούτε να πιέσουμε τους σχολάρχες των ιδιωτικών σχολών για το περιεχόμενο και την ποιότητα σπουδών που παρέχουν στους σπουδαστές.

Το μόνο που κάνουμε είναι να πιέζουμε την Πολιτεία, που μέχρι τώρα δε δείχνει κανένα φωτεινό σημείο ελπίδας, να παίρνει μέτρα για τον Κινηματογράφο και την κινηματογραφική εκπαίδευση.

Μεταφέρω μερικά λόγια της εκπροσώπου του ΠΑΣΟΚ, τώρα Υπουργού Πολιτισμού, κας Μελίνας Μερκούρη, που το 1980 όταν έγινε το συνέδριο για τον κινηματογράφο, είπε τα εξής: «... Έχω ζηήσει τα προβλήματα του Ελληνικού Κινηματογράφου από την εποχή της «Στέλλας» και του «Δράκου» μέχρι σήμερα. Έχω ζηήσει δηλαδή την πολιτική των κυβερνήσεων που μας διοικούν ως τώρα και τους μακρόχρονους αγώνες των ανθρώπων του κινηματογράφου για την επίλυση των προβλημάτων τους.

Λυπάμαι που το λέω. Το ξέρουμε όλοι μας πως ό,τι κατάφερε ο ελληνικός κινηματογράφος, το κατάφερε χάρις στην επιμονή, στο πάθος, στο μεράκι και στην αυτοθυσία των εργατών του.

...Θ' αναφέρω μόνο ενδεικτικά αυτά που θεωρούμε σαν πρωταρχικές προϋποθέσεις και που είναι τα παρακάτω:

- ανάπτυξη της κινηματογραφικής παιδείας με την ενίσχυση και τη σωστή οργάνωση των λεισχών, την είσοδο του κινηματογράφου στην εκπαίδευση και τη δημιουργία άρτια εξοπλισμένων σχολών κρατικών και ιδιωτικών για όλες τις ειδικότητες.
- ενίσχυση της κινηματογραφικής παραγωγής και του κινηματογράφου. Δημιουργία συντονιστικού συμβουλίου από εκπροσώπους όλων των κλάδων μέσα στα πλαίσια του οποίου θα λειτουργεί ένα πραγματικό Κέντρο.
- επαγγελματική κατοχύρωση των τεχνικών, ασφάλιση των εργαζομένων στον κλάδο. Προώθηση της ελληνικής παραγωγής στο εξωτερικό και κυρίως προστασία της απέναντι στην επικίνδυνη εισβολή της ξένης ταινίας, κυρίως της αμερικάνικης».

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΗΘΟΠΟΙΩΝ (Σ.Ε.Η.)
(Εύα Κοταμανίδου, Αντιπρόεδρος)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Πώς το σωματείο σας συμβάλλει στη δημιουργία υποδομής της κινηματογραφικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα; Ποια η σχέση σας με την Πολιτεία και την ιδιωτική πρωτοβουλία;

Σ.Ε.Η.: Στις σχολές που υπάρχουν (Κρατικές και ιδιωτικές) δεν υπάρχουν αντίστοιχα τμήματα ηθοποιών κινηματογράφου. Από φέτος εισάγονται μαθήματα που θα βοηθήσουν τους σπουδαστές να πάρουν στοιχεία για τον κινηματογράφο.

Σαν σωματείο δεν έχουμε προτείνει κανένα πρόγραμμα σπουδών σχετικό με την κινηματογραφική εκπαίδευση.

ΕΝΩΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
- ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ (Ε.ΤΕ.Κ.Τ.)
(Νώντας Βακαλόπουλος, μέλος Δ.Σ)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Η κινηματογραφική εκπαίδευση στη χώρα μας καλύπτεται από τις λιγοστές σχολές που υπάρχουν. Με ποιο τρόπο αντιμετωπίζετε αυτή την ελλιπή κατάσταση και πώς αντιδράτε;

Ε.ΤΕ.Κ.Τ.: Ο κινηματογράφος, ως γνωστόν, είναι βιομηχανικό και πολιτιστικό προϊόν.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η υποδομή οργανωμένης βιομηχανικής παραγωγής (εκπαίδευση - τεχνικά μέσα) δε μπορούμε να μιλάμε για προϊόν εσωτερικής κατανάλωσης, πολύ περισσότερο αν θελήσουμε αυτό το προϊόν να το εξάγουμε και να το προωθήσουμε στις ξένες αγορές.

Η εκπαίδευση είναι αφημένη έρμαιο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που μοναδικός σκοπός της είναι το κέρδος και, αν έγιναν μερικά θετικά βήματα, τους εμπόδιζε για την παραπέρα πορεία η νοοτροπία που έχουν οι Σχολάρχες. Απαίτηση του Σωματείου μας απ' την Πολιτεία είναι η δημιουργία σχολής πανεπιστημιακού επιπέδου για να μπορεί η εκπαίδευση να αποδεσμευτεί απ' την ιδιωτική πρωτοβουλία και να περιέλθει στο Κράτος. Βεβαίως με την ίδρυση σχολής δημιουργούνται προβλήματα τεχνικού εξοπλισμού (που στη χώρα μας είναι πανάκριβος) και διδακτικού προσωπικού. Υπάρχουν πολλοί συνάδελφοι, που είναι είτε εμπειρικοί είτε έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό, που μπορούν να βοηθήσουν με τον τρόπο τους. Όλα επαφίονται στην καλή διάθεση του Υπουργείου να μας καλέσει μαζί με τ' άλλα σωματεία για να δημιουργηθεί η κατάλληλη συνεργασία για το καλό του τόπου.

Από πολύ καιρό τώρα (προ-δικτατορικά και μετά) προσπαθήσαμε με υπομνήματα προς τα αρμόδια υπουργεία (Βιομηχανίας - Πολιτισμού - Υφυπουργείο Τύπου και Πληροφοριών) να κινήσουμε το ενδιαφέρον της Πολιτείας για τα προβλήματα του Κλάδου (εκπαίδευση, κάρτα εργασίας, ασφάλιση κλπ.).

Δεν έχουμε το δικαίωμα παρέμβασης στις σχολές, γιατί μόνο το ΥΠ.Π.Ε. είναι αρμόδιο γ' αυτό το θέμα. Είμαστε πρόθυμοι όμως, όποτε μας ζητηθεί η γνώμη, να συμμετάσχουμε σε μια διασωματειακή επιτροπή για ν' αναπτύξουμε τις απόψεις μας σχετικά με την κινηματογραφική εκπαίδευση. Το μοναδικό που μπορούμε να επιβλέψουμε και ν' απαιτήσουμε είναι το δικαίωμα που μας δίνει ο Νόμος 4208 που ορίζει το μίνιμουμ ανθρώπινο δυναμικό για να λειτουργήσει ένα κινηματογραφικό συνεργείο (χωρίς βέβαια να αγνοήσουμε ότι δε συμβαίνουν και παραβάσεις).

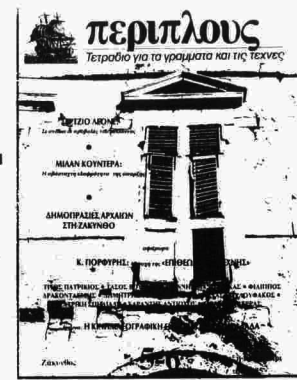
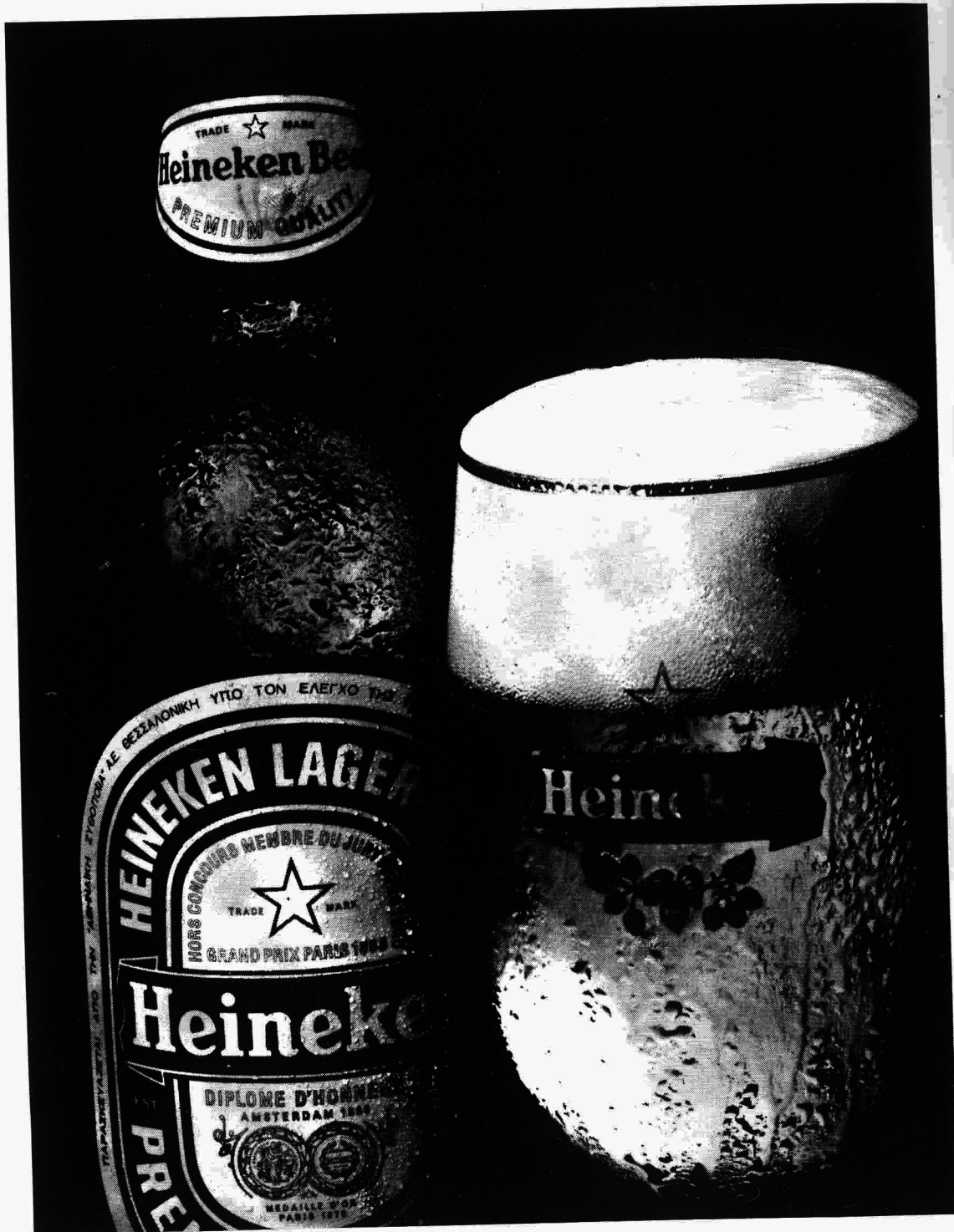
ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Με ποιο τρόπο βοηθάτε τους σπουδαστές των σχολών να καταρτιστούν καλύτερα και ν' αποκατασταθούν επαγγελματικά;

Ε.ΤΕ.Κ.Τ.: Το καινούργιο Δ.Σ. του σωματείου κατάρτισε σεμινάρια επιμόρφωσης (λόγω της ολοένα εξελισσόμενης τεχνολογίας) για να βοηθήσει τα μέλη και τους σπουδαστές στις νέες απαιτήσεις της κινηματογραφίας.

Όσον αφορά τώρα την επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών το σωματείο μας δε λειτουργεί σαν γραφείο ευρέσεως εργασίας και το μόνο που απαιτεί απ' τους σπουδαστές, όταν αποφοιτήσουν (όσοι δηλ. αποφοιτήσουν και μπορούν να κάνουν με δικά τους έξοδα μια ταινία, γιατί υπάρχουν πάρα πολύ που, ενώ έχουν φτάσει στο Γ' έτος, δε μπορούν ούτε να κάνουν ταινία λόγω του ότι δε διαθέτουν χρήματα ούτε έχουν πληρώσει τα δίδακτρα της σχολής που είναι πανάκριβα) και πάρουν το κρατικό δίπλωμα κατόπιν εξετάσεων ενώπιον επιτροπής του Υπουργείου και κατόπιν τυπικών διαδικασιών και την κάρτα εργασίας, με μια προϋπηρεσία 2 μηνών γράφονται μέλη της Ε.ΤΕ.Κ.Τ. Όταν οι εργοδότες απευθύνονται σε μας για να μας ζητήσουν το ανάλογο προσωπικό, εμείς τους παραδίδουμε μια λίστα ονομάτων αναλόγως ειδικότητας και ο διευθυντής παραγωγής μαζί με το σκηνοθέτη κάνουν την τελική επιλογή. Για τα νέα μέλη μας, όταν πρόκειται να γυρίσουν κάποια ταινία, όταν βρουν χρήματα (βάζοντας ένα σπίτι υποθήκη, με δάνεια, πουλώντας διαμερίσματα και οικοπέδα - ανεξάρτητη παραγωγή), δεν εφαρμόζουμε κατά γράμμα το Νόμο για μίνιμουμ συνεργείο κι είμαστε ελαστικοί σ' αυτό το θέμα προκειμένου να βοηθηθούν και να εξυπηρετηθούν.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Έχετε στατιστικά στοιχεία (κατά την είσοδο - παραμονή - έξοδο - επαγγελματική αποκατάσταση σπουδαστών);

Ε.ΤΕ.Κ.Τ.: Δυστυχώς δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των σπουδαστών των σχολών που αποφοιτούν και σχολούνται επαγγελματικά στον κινηματογράφο, γιατί μ' αυτό τον τρόπο θα υποκαταστήσαμε τις επιτροπές που υπάρχουν στο ΥΠ.Π.Ε., που είναι και αρμόδιες για τέτοιες πληροφορίες.

№ 5-6

**ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ
ΕΝ ΠΛΩ
ΣΧΟΛΙΑ**

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

τριβόλοι

ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ: Στα βήματα της Κάρμεν

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ: Γυναίκα και ελευθεριακό όνειρο

ΚΑΙΤΗ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ: Καλοκαιρινή ελεγεία ηδυπαθούς μπαρόβιου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ: Περί επιτηδείων συνέχεια και η περιπέτεια της ελληνικής σκηνής τζαζ

ΑΡΓΥΡΩ ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ: Εαρινό

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ (ΠΟΡΦΥΡΗΣ ΚΟΝΙΔΗΣ) Η ψυχή της «Επιθεώρησης Τέχνης»

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ: Ο μυθικός και ο αληθινός Πορφύρης

Κ. Πορφύρης (από «ΕΤ»): Η μοίρα των πνευματικών ανθρώπων

Κ. Πορφύρης (από «ΕΤ»): Η πνευματική Επαρχία

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ: Ο άνθρωπος και το πνευματικό του έργο

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ: Ο σύντροφος που μιλούσε για Ρωτόκριτο στην Ακροναυπλία

Κ. Πορφύρης (από «ΕΤ»): Ο Ψυχάρης και το κίνημα του Δημοτικισμού

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ: Μιλώντας για τον Κ. Πορφύρη

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ: Ο Πορφύρης και η «Επιθεώρηση Τέχνης»

Κ. Πορφύρης (από «ΕΤ»): Η πολιτική στάση του Κ. Π. Καβάφη

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ: Το ενδιαφέρον του Κ. Πορφύρη για τον Κάλβο

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΠΗΛΙΑΔΗ: Ένα υποκειμενικό κείμενο για τον Κ. Πορφύρη

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ: Οραματιστής μιας ανανέωσης στο Θέατρο

Κ. Πορφύρης (από «ΕΤ»): Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Τα ζακυνθινά (και άλλα Επτανησιακά) κείμενα του

Πορφύρη στην «Επιθεώρηση Τέχνης»

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ: Βιβλιογραφία Κ. Πορφύρη

ΒΑΣΙΑ ΤΣΩΝΗ: Απόπειρα Η άφιξη, Οι σελίδες

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ: Επανάληψη, Άτιτλο, Ναννώ (Πρώτη Παρουσίαση)

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΠΑΡΗΣ: Τρία σκίτσα (Δείγμα Γραφής)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΛΑΝΑΣ: Από το βιβλίο των χαμένων ονείρων (Δείγμα Γραφής)

ΤΑΣΟΣ ΠΙΠΑΣ: Άσκηση Αριθμητικής (Δείγμα Γραφής)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Η μύγα (Δείγμα Γραφής)

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΕΝΤΖΑΣ: Η πέτρα στο νερό (Δείγμα Γραφής)

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ: Η αβάσταχτη ελαφρότητα της ύπαρξης (απόσπασμα)

ΝΙΚΟΣ ΝΤ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ: Μια απογραφή της Ζακυνθινής εξοχής του 1819

ΔΡΟΘΕΑ ΔΥΜΟΥΛΙΝ-ΛΥΚΟΥΡΕΣΗ: Δημοπρασίες «Αρχαίων» στη Ζάκυνθο

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΔΡΙΑΝΟΣ: Βασιλική Πίκουλα

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΣΕΑ: Χρήστος Ρουσέας

ΣΕΡΤΖΙΟ ΛΕΟΝΕ: Σε μεγάλα στάδια οι προβολές του μέλλοντος

ΕΡΕΥΝΑ: Η κινηματογραφική εκπαίδευση στην Ελλάδα

(επιμέλεια **ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ**)

(επιμέλεια **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ**)

ΠΟΙΗΣΗ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΔΙΣΚΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Έδρα: Ζάκυνθος, Υφαντουργείων 39 (29100) τηλ: 28 446

Γραφείο Αθήνας: Αλκαμένους 70 (10440) τηλ: 8822510

Εκδότης - Διευθυντής: Διονύσης Ζαχ. Βίτσος

Αρχιουντάκης: Διονύσης Σέρρας - Διονύσης Φλεμοτόμος

Συντακτική επιτροπή: Σπύρος Καβαδίας - Νίκος Λούντζης

Συnergάτες στην έκδοση: Γιάννης Αγγελάτος, Χρήστος Ανδριανός, Κώστας Αποστολίδης, Αντιγόνη Βουλγαράκη, Μίνα Δάλκα, Γιολάντα Δάλκα, Ηρώ Ζερβάκη, Βασίλης Σαραντόπουλος, Γιώργος Σταθόπουλος, Μηνάς Μαυρικάκης, Αργυρώ Φουρνάρáκη.

Νομικός Σύμβουλος: Κώστας Βαρδακαστάνης

Φωτοστοιχειοθεσία - Μοντάζ: ΗΛΕΚΤΡΟΥΠΙ Ε.Ε., Τζώρτζ 3 Αθήνα, τηλ: 3622080

Διανομή:

Βιβλιοπωλεία: Σάκης Πομόνης, Ζαλόγγου 1, Αθήνα τηλ: 3620889

Πρακτορεία τύπου, περίτερα, πάγκοι: Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηνναϊκού Τύπου.

ΕΝ ΠΛΩ

- Στο σημερινό αφιέρωμα επιχειρείται μια προσέγγιση της προσωπικότητας του Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ, ενός αρκετά αγνομένου για τον όγκο και την ποιότητα της δουλειάς του λογοτέχνη και αγωνιστή. Η προσέγγιση γίνεται μέσα από κείμενά του στην «Επιθεώρηση Τέχνης», μα και από μαρτυρίες άλλων συνεργατών του και σημερινών προσωπικοτήτων της πολιτιστικής και της πολιτικής μας ζωής, στον οποίων το αναμφισβήτητο ήθος ασφαλώς έχει προσφέρει και ο Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ, όταν δούλευαν κάτω από τις οδηγίες του.
- Στην έρευνά μας για την «ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ» θέλουμε να δώσουμε μια εικόνα αυτού του τομέα της εκπαίδευσης στη σημερινή Ελλάδα, αλλά παράλληλα και μια εικόνα του π γίνεται σε μια άλλη χώρα με υψηλής στάθμης κινηματογραφική παιδεία, τη Γαλλία.
- Μια αρχαιολογική αποκάλυψη, που έγινε πρόσφατα στη Γερμανία, μεταφέρουμε με το άρθρο της Γερμανίδας αρχαιολόγου συνεργάτριάς μας ΔΩΡΟΘΕΑΣ ΔΥΜΟΥΛΙΝ-ΛΥΚΟΥΡΕΣΗ.
- Δίνουμε μια εικόνα για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Ζακύνθου στις αρχές του 19ου αιώνα με το άρθρο του συνεργάτη μας ερευνητή ΝΙΚΟΥ ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗ.
- Το εικαστικό μέρος της ύλης μας είναι μοιρασμένο σε μια πρόσφατη φυσιογνωμία της Ζακύνθου, το ζωγράφο ΧΡΗΣΤΟ ΡΟΥΣΣΕΑ έτσι όπως τον είδε η κόρη ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΣΕΑ και στην ελληνίδα, αλλά άγνωστη στη χώρα μας, ζωγράφο ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΙΚΟΥΛΑ.
- Σης λογοτεχνικές μας σελίδες η ΒΑΣΙΑ ΤΣΩΝΗ, ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ στην «Πρώτη Παρουσίαση» και πέντε λογοτέχνες στο «Δείγμα Γραφής».
- Την κινηματογραφική ύλη συμπληρώνει μια ενδιαφέρουσα, νομίζουμε, συνέντευξη του ΣΕΡΤΖΙΟ ΛΕΟΝΕ.
- Στη στήλη της «Ξένης Λογοτεχνίας» ένα κεφάλαιο από το τελευταίο βιβλίο του ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ, που ακόμα δεν έχει μεταφραστεί στην Ελλάδα, μαζί με ένα καταπονητικό σημείωμα για το έργο του συγγραφέα.
- Τέλος σε νέα στήλη μας, στην αρχή του τεύχους, οι ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ, ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΑΝΗΣ, ΑΡΓΥΡΩ ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ και ΚΑΙΤΗ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ γράφουν ελεύθερα τις επικαιρικές ή μη απόψεις τους.

Η Σύνταξη

Οι ολοσέλιδες φωτογραφίες είναι του Laurence Bach

Ετήσιες Συνδρομές:
 Εσωτερικού απλής: Δρχ. 600
 Εσωτερικού ΝΠΔΔ - Οργανισμών: Δρχ. 1800
 Εσωτερικού φιλικές: Δρχ. 1000
 Εξωτερικού: Δρχ. 1200

Οι συνδρομές θα πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση:
 ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ, Αλκαμένους 70, 10440 Αθήνα
 - Με ταχυδρομική επιταγή
 - Με τραπεζική εντολή προς το κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας Κλαυθμώνος (654).

ΤΙΜΗ ΔΙΠΛΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 230

τριβόλοι

επιμέλεια: ΔΙΟΝ. ΒΙΤΣΟΣ

Ποιητικές συμβουλές

Από τις «ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ Σ' ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΟΙΗΤΗ» το βιβλίο του ΜΑΞ ΖΑΚΟΜΠΙ που πρόσφατα κυκλοφόρησε και στη χώρα μας σε μετάφραση ΑΝΤΩΝΗ ΦΩΣΤΙΕΡΗ:

- Αυτό που διαφοροποιεί τους σπουδαίους από τους μέτριους συγγραφείς μπορούμε να πούμε πως είναι η πυκνότητα του λόγου τους (και φυσικά, η σοβαρότητά τους).
- Κατεβάστε τις ιδέες στο χώρο της εμπειρίας.
- Το χαμηλό επίπεδο της λογοτεχνίας του εικοστού αιώνα οφείλεται στο ότι η ίδια η εποχή είναι χαμηλού επιπέδου κι έχει θεοποιήσει τον υπολογισμό και το βόλεμα.
- Ο ποιητής πρέπει να νιώθει όλες τις λέξεις του ενώ οι κοινός άνθρωπος δεν έχει το χρόνο για κάτι τέτοιο: έτσι δημιουργήθηκαν οι εκφράσεις που λέμε «τυποποιημένες».

Μυαλό και φως

Από συνέντευξη του διάσημου Ελβετού συγγραφέα και δραματουργού ΦΡΗΝΤΡΙΧ ΝΤΥΡΡΕΝΜΑΤ που τελευταία ήλθε στην Ελλάδα:

«Το μόνο μεγάλο θαύμα για μένα είναι το μυαλό. Δηλαδή το πιο μεγάλο θαύμα είναι ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος που έχει μυαλό. Ελπίζω κάποια μέρα να το χρησιμοποιήσει και να βγει στο φως, γιατί και το φως είναι μεγάλο θαύμα».

Προέκυψε

Ξέρετε γιατί αποψιλώθηκε ο διευθυντής του ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ από τις υπερεξουσίες του; Γιατί ενώ το σχετικό νομοσχέδιο είχε κοπεί στα μέτρα του Μίνου Βολανάκη, προέκυψε σε διευθυντής ο Κώστας Νίτσος.

Τερτσέτης, Κονόμος και Αλευράς

«Ειλικρινά χαίρω που το θαυμάσιο έργο του Τερτσέτη τιμήθηκε και μένει σημαντική κληρονομιά στους μεταγενέστερους χάρη στη συγγραφική δεινότητα και αξιοσύνη ενός πραγματικά σπουδαίου μελετητή και ιστοριοδίφη, του Ντίνου Κονόμου».

Δήλωση του Προέδρου της Βουλής Γιάννη Αλευρά, στην εφημερίδα «Ζακυνθιακή».

Περί σκυλάδικου

Μύδρους εξαπέλυσε εναντίον μας τοπική εφημερίδα της Ζακύνθου, γιατί προσβάλαμε, λέει, τη μνήμη των ζακυνθινών επικροτώντας σε ιδιωτική (!) επιστολή μας την απόφαση της Δημαρχίας να μην αφήσει και φέτος τις Απόκριες να γίνει το Πνευματικό Κέντρο «σκυλάδικο».

Δεν αποκλείεται, αν ποτέ πούμε κάτι κακό για τα αλουμίνια που κατακλύζουν το νησί, να κατηγορηθούμε από την... αριστερή εφημερίδα ότι προσβάλλουμε και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική!

Γλωσσικά

Δύο απόψεις για τη γλώσσα που ακούστηκαν στην πρόσφατη συνάντηση:

- Η γλώσσα από όργανο επικοινωνίας γίνεται όργανο επιβολής. Η καθαρεύουσα ήταν γλώσσα κάστας. Η παραγραμμαμένη δημοτική γίνεται γλώσσα κάστας ακατάλληπη και ακόκη. (Μ. ΠΛΩΡΙΤΗΣ).

- Η καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους την ουδετεροποίησε από το πολιτικό της περιεχόμενο (Δ. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ)

Ή με άλλα λόγια: Εκείνος που ασθενεί δεν είναι η δημοτική αλλά η χρήση της...

Μάτια γλαρά, ρεμβαστικά

Γράφει ο ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ σε μια πρόσφατη κριτική του: «Είναι γνωστός ο τρόπος που διαβάζουν ποίηση οι περισσότεροι Έλληνες ηθοποιοί. Γλαρά μάτια, τάχα ρεμβαστικά, μια δίθην πλήξη και αδιάφορη φωνή, τάχα καθημερινή».

Προς Αγαθίστα

Φτιάχνοντας το αφιέρωμα στον Κ. Πορφύρη αντιμετωπίσαμε και το εξής πρόβλημα: Έπρεπε να περικόψουμε ή το αφιέρωμα ή τη μνημυ ύλη που έχει κάθε τεύχος.

Προτιμήσαμε τη μέση λύση του διπλού τεύχους με μόνο κόστος μια μικρή καθυστέρηση στην έκδοση του περιοδικού.

Κάναμε ένα πραγματικά διπλό τεύχος και σε ύλη και σε σελίδες. Χρειάστηκε βέβαια να αυξήσουμε και την τιμή, όχι όμως στο διπλάσιο.

Το δεύτερο αφιέρωμα αυτού του διπλού τεύχους το λέμε «έρευνα» και αφορά την κινηματογραφική εκπαίδευση.

Μιας όμως και είναι καλοκαίρι, είπαμε να το διακοσμήσουμε με «θαλασσινές» φωτογραφίες κι ένα ζεστό «ηλιακό» χρώμα (τουλάχιστον τέτοιο ελπίζουμε να βγει από το τυπογραφείο), ώστε να μην έχετε μόνο πνευματική αλλά και αισθησιακή επαφή με το Ιόνιο.

ο Ευδοτμ

Στα βήματα της Κάρμεν

«Ακόμα τούτη η άνοιξη...» τραγουδούσαν κάποιοι παλαιοί αρματωλοί με υπολανθάνοντα ίσως τον καημό πως το έαρ η όποια αναμέτρηση, με τόσους πειρασμούς γύρω, είναι πιο δύσκολη. Η παρουσία της άνοιξης με αντιπρόσωπό της τον Απρίλη, του καί' ουσιάν ανοιξιάτικου μήνα σκληραίνει και τον πρώτο στίχο της Ελιοτικής Έρημης Χώρας, για να εισχωρήσει μετά από εκεί στην πεζογραφία μας με τον Σκληρό Απρίλη στα διηγήματα του Τσίρκα και εύκολα μετά να πάρει τους μουσικούς δρόμους του Χατζιδάκη, όταν ρεμπετολογεί δυτικά δανειζόμενος κάποιες σκληρές Απριλιάτικες μνήμες λαϊκών συνθετών.

«Δεν την αντέχεις εύκολα την άνοιξη...» και σήμερα ακόμα από το ραδιόφωνο μου το ξαναθυμίζει ο παλιός φίλος από το στρατό με ενδιάμεσο την ερμηκή φωνή της Χαρούλας. Εν τω μέσω της νυχτός και γω Απρίλη μήνα μετράω τη δική μου αντοχή, αντιμετώπος σε έναν αγώνα με όσα κυκλοφορούν μέσα μου και γύρω μου και με όσα πρέπει να ονοματίσω σε αυτή την ανοιξιάτικη διάλεξη μαζί σας.

Ονομασιμένοσ η ακατανόμαστος ξέρουμε όλοι πως ο αγώνας πραγματώνεται και η αντοχή δοκιμάζεται σε προχωρημένα φυλάκια στην καρδιά του ερέβους, καθώς Αποκαλύπτει Τώρα πως η άνοιξη έχει τελειώσει την κατάληψη των επικίνδυνων περιοχών, οι ενέδρες της έχουν επανδρωθεί με εκλεκτά αγήματα και οι κατάσκοποι της παραφυλάνε τα βλέμματα, λoidωρούν την όσφρηση, εποπτεύουν τις κινήσεις, ενώ εξάισεις μουσικές και φωνές συνοδεύουν το «χορό της άνοιξης με τον τρελό Απρίλη».

Οι εφορμήσεις και οι εξοδοι στην ευδαιμονία της ζωής επιχειρούνται νυχθημερόν και, παρ' όλο που οι αισθήσεις βρίσκονται σε κατάσταση συναγερμού, συχνά - πυκνά το κορμί κυριεύεται, με αποτέλεσμα αιχμαλωσίες και εξορίες μακριά από τους διαταγμούς, την αδράνεια, τον αυτοεγκλεισμό και την ονειροπόληση. Πλάνητας και αναζητητής σε επικίνδυνα περάσματα προσπαθώντας να ανασυγκροτήσεις το διασκορπισμένο εαυτό σου.

Η πρωτοβουλία, το άνοιγμα στην πραγματικότητα, η υπόσχεση της πδονής από γεμάτα ένταση βλέμματα συντελούνται σε θανατηφόρες συνυερέσεις και κοιταρομαχίες, ενώ μεγαλειώδη πυροτεχνήματα καταυγάζουν το χώρο τη στιγμή της πραγμάτωσης. Η προσωπική ζωή του καθενός, όπου όλα επιτρέπονται, πραγματοποιεί την εξοδό της από την παθητική ανευθυνότητα και τη δογματική που θίγει όχι μόνο τη ζωή αλλά και τα μύρια της ζωής. Η αγωνία λοιπόν που κυριεύει τον αγωνιστή είναι όχι για τον εχθρό και τον πόλεμο ή για την έκβαση της αναμέτρησης, όσο για το θησαύρισμα λεπτομερειών και εμπειριών που θα καταχωρηθούν σε μνήμες, για να μεγαλύνουν μετά, σε ώρες ουδέτερες, τη σκέψη, καθώς οράματα και θάματα θα υπερίπναιται του ύπνου και του ξύπνου, λάφυρα ενός αγώνα που προσκάλεσε και προσκαλέστηκε.

Οικειοθελώς εξόριστος και εθελοντικά ευάλωτος, ταγμένος στην απόλυτα προσωπική σχέση με τον έρωτα, με άσβεστη τη φλόγα για ζωή και σε αντίθεση με την παθητική ανευθυνότητα και το στρουθοκαμηλισμό πολλών αρνείσαι να εξαντλήσεις τις προθεσμίες και τα κρυφά προετοιμασμένα ταξίδια σου τα επιχειρείς στις ώρες του Λύκου με τη λαχτάρα του πρωτοταξίδευτου κάθε φορά.

Μοναχικά και υστερόβουλα ταξίδια που ελάχιστα από αυτά ευοδώνονται, γιατί άλλα ταξιδεύονται σε αδιάφορες θάλασσες, άλλα τα πετυχαίνουν καιροί νηνειάς και καύνωσης και άλλα ρημάζονται και ναυαγούν χτυπημένα από πειρατές και επιδέξιους κουρσάρους. Έτσι λοιπόν πολλές φορές το άνοιγμα στο πέλαγος περιορίζεται απλά και μόνο στα όσα η φωνή της τραγουδίστριας από το ραδιόφωνο του αυτοκινήτου δεν εννοεί, όταν «ετοιμάζει ταξίδια για γάρτη σου στα μεγάλα νησιά του μυαλού και του χάρτη σου».

Σε τέτοιες δύσκολες και οριακές εποχές ευπρόσδεκτοι όσοι μας συντρέχουν με το να διδάσκουν τα πάθη και τα μύθη του έρωτα και να μας προσκαλούν σε τέτοια ταξίδια προσφέροντας στην αντοχή μας σπρίγματα εύκολα αναγνωρίσιμα. Πρόκειται για την κρυφή λύση που η ομοιοκαταληξία της μπορεί να ανακαλυφτεί εύκολα ακόμα και τη στιγμή της μηχανικής εκκίνησης.

Γι' αυτούς τους ταγμένους των μουσικών ωρών που σε παραμονεύουν σε κρυφά περάσματα, γι' αυτές τις μυθικές δημιουργίες της άνοιξης μιλάω σήμερα. Για όλους αυτούς που με παιδική ανιδιοτέλεια ρυθμίζουν, για λίγο έστω, το βήμα τους με το δικό σου, πραγμα-

«...θα σου πάρω βιολιά
κι ένα ντέφι κρυφό...»

τικά αφιερωμένοι και όχι κλέφτες στιγμών και αισθημάτων. Χαμένοι κάπου στα σύνορα πραγματικότητας και φαντασίας υπάρχουν για όσους τους αναζητούν και ζουν για όσους τους επιμελούνται και τους νοιάζονται. Η αίσθηση, η γλώσσα, η κίνηση, η λεπτομέρεια υπάρχουν. Μένει το άγγιγμα του δημιουργού, για να συντελεστεί η δημιουργία.

«...είχε μια αγριάδα πρωτόγνωρη.

Δέσποζαν στο πρόσωπό της δυο κατάμαυρα

μάπα μεγάλα σαν αμύγδαλα.

Ένα κεφάλι μαύρο και τα μάπα σπινθηροβόλα, μάπα

τοιγγάνας, μάπα απόκοσμα και παράξενα.»

Έτσι οριοθετείται ένα αντικείμενο ερωτικής αναζήτησης και ερωτικού ταξιδιού που άστραψε στις σθόνες του φτεινού χειμώνα. Η αναφορά μου στο κινηματογραφικό ταξίδι από τον έρωτα στο θάνατο που τρεις φορές, σε τρεις διαφορετικές εκδοχές, μας προσφέρθηκε με το όνομα ΚΑΡΜΕΝ. Ο έρωτας που ακολουθώντας το σκοτεινό αντικείμενο του πόθου από αναζητητής γίνεται κάτοχος και από κάτοχος επαίτης και από επαίτης φονιάς. Σπάταλος και φειδωλός συνάμα εκπνάζεται από τις σελίδες του βιβλίου, λούζεται μέσα στη μουσική του Μπιζέ και από εκεί καταλύτης φιλομορφήθηκε τρεις φορές φέτος με οριακή ενσάρκωση τη μορφή της Λάουρα Ντελ Σολ και την παθιασμένη τέχνη του Σάουρα. (Αλήθεια γιατί ποτέ κανένας από τους κριτικούς μας δεν ακολούθησε τα ίχνη της δικής μας ΣΤΕΛΛΑΣ, για ν' ανακαλύψει χωρίς μεγάλο κόπο πως βαδίζουν πιστά πάνω στα ίχνη της ΚΑΡΜΕΝ;).

Αυτόν τον έρωτα λοιπόν παρακολουθούμε να ευαγγελίζεται και να ενσάρκωνεται μπροστά στα μάπα του σκηνοθέτη-χορογράφου και με το άνοιγμα μιας πόρτας να πλημμυρίζει την τέχνη του και τη ζωή του. Από εκεί και πέρα όλα είναι αναμενόμενα, καθώς ο έρωτας στο πέρασμά του μεγαλύνει βλέμματα, ρούχα, κορμιά, μέσες, παπούτσια, πουκάμισα, σεντόνια, βήματα, σανίδια, για να μεταμορφωθεί στο τέλος σε έναν κρότο ρυθμικό, επίμονο, βασιανικό, έναν κρότο που επέξις αντικαθιστά λέξεις, φωνές, σπαράγματα και παρασύρει τους μετόχους αναγκαστικά πια στο τέλος. Εκεί όλα μπορούν να συμβούν. Ιερά. Βασιανικά. Από την ερωτική κραυγή στο μαχαίρι της κωλοτσέπης η απόσταση μιας σπιθαμής τόπος.

Ένας έρωτας που χορευτικά αναλώνεται μπροστά στα μάπα μας. Από αντικείμενο στην τέχνη γίνεται υποκείμενο στη ζωή και τότε μπορεί να ρυθμίσει τον εσωτερικό και τον εξωτερικό χώρο, τη σημερινή και την αυριανή ηλιοφάνεια, τον πόνο και τη χαρά του πόνου, το σπάραγμα και το κατασπάραγμα των των ετέρων. Μάχη, αγώνας, εξόντωση και άπειροι σχεδιασμοί μάχης στη σκηνή που ο χορογράφος - σκηνοθέτης διδάσκει στην ηρωίδα χορεύτρια τα βήματα του έρωτα. Πρέπει να επέλθει ο πλήρης συντονισμός, για να αρχίσει μετά το ταξίδι.

Η αρχή δεν προδιαγράφεται. Ο έρωτας, όπως και η ζωή, υπάρχει πάντα και σου προσφέρεται σε δρόμους, πλατείες, πίσω από ανιχνωμένα τζάμια αυτοκινήτων ή μέσα σε σκοτεινές αιθουσες έξυπνα κρυμμένος στους στίχους της «Αμαρτωλής Μαρίας» που σαν δροσιά έμπνευσης και μελωδίας έπεσε μέσα στην ανομβρία του πενταγράμμου μας.

Εδώ λοιπόν οι μέρες και οι νύχτες της άνοιξης, κραταιές και ακέραιες, προσκαλούν μνημένους και αμύπητους και προσφέρονται στους αναγνώστες τους σπάταλες και κερδοφόρες. Τα μηνύματα εκπέμπονται, οι δέκτες στο χέρι του καθενός να τους ρυθμίσει σε σωστά μήκη κύματος, η ζωή μετά από τα στραπατσάρια ενός χειμώνα μπορεί δικαιωματικά να πάρει τους δρόμους ζορκίζοντας επιτέλους κακά συναπαντήματα και μεσοβέζικες συμβιώσεις.

Αφυπνίσεις

Ο Ιούλιος είναι φαίνεται ο καιρός των αφυπνίσεων. Αφυπνίζεται στο υποσυνείδητο των κουλτουριάρηδων Αθηναίων η λατρεία για τα ελληνικά νησιά, αφυπνίζονται και οι νησιώτες για να ξαραχνιάσουν τα μαγαζιά τους ώστε να είναι έτοιμα να τους υποδεχθούν. Όσο για το χειμώνα οι δεύτεροι ξεχασμένοι από τους πρώτους είχαν βυθιστεί στη χειμέρια νάρκη τους, ενώ οι πρώτοι ξενυχτούσαν στα διανοουμενίστικα μπαρ μέχρι να κουραστούν αρκετά και να αναζητήσουν τη θερινή ξεκούραση κάποιου ελληνικού νησιού. Πολύ υποκρισία αλήθεια στη νεοελληνική διανόηση...

Ζωντάνιες

Τα είπε ο ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ στη συνέντευξή του στο «ΤΕΤΑΡΤΟ»:

- «Η ζωντάνια της γλώσσας δείχνει τη ζωντάνια της καρδιάς και το κύριο χαρακτηριστικό των διανοουμένων ή ψευδοδιανοουμένων είναι ότι χάσανε τη γλώσσα τους».
- «Πιο πολύ με νοιάζει να με διαβάζουν πέντε άνθρωποι μετά από είκοσι χρόνια παρά είκοσι άνθρωποι σήμερα».

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Γυναίκα και ελευθεριακό όνειρο

Ο τόπος είναι οποιοσδήποτε.
Το τοπίο είναι μυστηριακό ή ισοπεδωμένο.
Οι μορφές κουρασμένες ή πρόσχαρες.
Η σύγχρονη πόλη όμως είναι το δημοφιλέστερο σκηνικό.
Τόπος ανελευθερίας
αλλά και χώρος προετοιμασίας της λύτρωσης,
γκρίζος σαν την Ατλαντίδα.
Δεν υπάρχουν όρια στην ψυχή του.
Δεν βρίσκεται κέντρο στη λογική του.
Εκεί αναπνέει και κινείται ο σύγχρονος Άνθρωπος.
Σκλάβος περιμένει την ημέρα της απελευθέρωσής του.
Ο καταλύτης ήδη ωριμάζει και επεμβαίνει.
Μ' αυτόν ασχολούμαστε σήμερα.

Αποκλεισμένη ανέκαθεν η γυναίκα παρουσία από τις ηδονές και τις ψευδαισθήσεις της εξουσίας, διατήρησε παράλληλα με τις ωδίνες του καταπιεζόμενου τη φυσική μορφή της Ανθρωπιάς αναλλοίωτη μέσα στο χώρο και το χρόνο.

Βουτηγμένη μέσα στην πιο βαθιά αλλοτρίωση και πίκρα που χαρακτηρίζει η έλλειψη Δημιουργίας, στάθηκε το αντικείμενο της μεγαλύτερης λατρείας και εκμετάλλευσης που έχει γνωρίσει ποτέ η κοινωνία.

Όργανο και πάθος οποιασδήποτε τεχνικής στην έκφραση των συναισθημάτων αλλά και στη δομή των έργων τέχνης έγινε η σύντροφος στη μοναξιά του άνδρα, το αποκομπί στις δύσκολες στιγμές και το θύμα του πιο άγριου ξεσπάσματος, απόπειρα φυγής από τον κοινωνικό ρόλο.

Ελπίδα όλων των επαναστατών και τροφοδότης αντεπαναστατικών λύσεων, άρχισε να συνειδητοποιεί στις αρχές του αιώνα τη δύναμή της, μπλέκοντας και ξεμπλέκοντας σε κυκεώνες παγίδων και σφαλμάτων όπως όλα τα νήπια που μόλις μάθανε να μπουσουλάνε.

Ο λόγος δεν αφορά οπδήποτε μαζικό, σαν τα κινήματα διαμαρτυρίας, τους φεμινιστικούς συλλόγους και τις κομματικές οργανώσεις, αλλά το άτομο που παρεκκλίνει από το ρόλο που το ποδηγέτησε η κοινωνία.

Η καταπιεσμένη προσωπικότητα που εξεγείρεται* αυθόρμητα, μ' εκφράσεις χαράς ή λύπης, οργής και ήρεμης αποφασιστικότητας, γλυκύτητα προσμονής και σκαμπανεβάσματα.

Το μέλλον που έρχεται νυσταγμένο πάνω σε Γιαπωνέζικα ή Πολυεθνικά κομπούτερς, υπόσχεται να σαρώσει οπδήποτε μοναδικό, να ενσωματώσει κάθε κίνηση μέσα στα κυκλώματα των τρανζίστορς, συμπιέζοντας κάθε εκδήλωση ανθρωπιάς σε προγράμματα φωτεινών πινάκων.

Η ιδιαιτερότητα της Γυναίκας πολιορκημένη από αδυσώπητες ορέξεις εκτελείται ήδη πρώτη καθημερινά σε τεράστιες κακόγουστες αφίσες, σε διαφημιστικά προγράμματα που τεμαχίζουν το κορμί-σύμβολο, απομονώνουν εκφραστικές λεπτομέρειες για να προωθήσουν και να πουλήσουν πλαδαρά εμπορεύματα.

Έτσι δε μπορώ να μη θαυμάσω τη μητέρα που παραφρόνησε και αυτοκτονεί με το παιδί στην αγκαλιά, μετουσιώνοντας σε μετοχές ανυπαρξίας την εκμετάλλευσή της.

Η τι σύζυγο που πυρπολεί ιδιοκτησία και αφενικό, χρησιμοποιώντας τα μαγειρικά σκεύη-αλυσίδες σε υπέρτατη χρήση και εκμετάλλευσή.

Την Αμαζόνα που σπαθίζει τον Άνεμο πάνω σε μια μοτοσυκλέτα βγάζοντας τη γλώσσα στους φορτηγατζήδες και διασχίζει τις εθνικές οδούς μετρώντας τα άστρα.

Μοναχικός τροβαδούρος εξόδων διαφυγής, με γλώσσα επικοινωνίας Ανθρώπινη και Ελευθεριακή, ή οποιαδήποτε μορφή που πασχίζει να συρθεί έξω από το περίβλημά της μ' αγκώνες κι έρποντας.

Τις ζεστές καλοκαιρινές νύχτες που η αδυναμία επικοινωνίας εκφράζεται σ' απόγνωση, μοναχικούς ρυθμούς και ένταση θορύβων, κάθε απόπειρα φυγής είναι η λύση που μας κρατάει ζωντανούς.

Όπου έξαφνα θ' ανακαλύψουμε τον εαυτό μας κομμάτι της διασπασμένης Ανθρωπότητας να διαφεύγει μες από τους ήχους και τα χρώματα, τη δροσιά μιας εξάισιας νυχτερινής Αύρας και την επαφή της θάλασσας, βελουδίνας πάνω στο κορμί μας.

Καταλύτης και δημιουργός της νέας Αναγέννησης, η γυναίκα, έχει σα στόχο αυθόρμητο και μοναδικό να προωθήσει, με την ευαισθησία που τη διέπει, συνήθειες που πυροδοτούν την ενοποίηση των πιο όμορφων στιγμών.

Με το χαμόγελο της Τζιοκόντα να ενορχηστρώνει μυστηριακά οράματα, φαίνεται πως πλανιέται ήδη σε τόπους μαγικούς κι απρόσμενους για να εδραιώσει τη μητέρα Ελευθερία.

Έτος μηδέν

«Το σύγχρονο ελληνικό μυθιστόρημα βρίσκεται στο έτος μηδέν», δήλωσε ο ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ σε παρισινό περιοδικό. Και για του λόγου το αληθές δημοσίευσε ένα ανεκδιήγητο διήγημά του στο πρώτο τεύχος του εγχώριου PLAY-BOY.

Αυγουσιάτικα

Μιας και το ρόλο του πολιτιστικού συντονιστή, που από τη φύση του έχει, δεν κατάφερε ακόμη να παίξει ο Δήμος Ζακυνθίων, πήρε τα νηία η Νομαρχία Ζακύνθου και προετοίμασε πολιτιστικές γιορτές για όλον τον Αύγουστο.

Μέχρι τώρα αναγγέληκαν οι συμμετοχές:

- Του «ΑΜΦΙ-ΘΕΑΤΡΟΥ» του Σπύρου Ευαγγελιάτου
- Του «ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΣΗ ΖΑΚΥΘΟΣ» του Κώστα Καποδίστρια
- Του μουσικού συγκροτήματος «ΧΑΝΟΜΑΙ ΓΙΑΤΙ ΡΕΜΒΑΖΩ».
- Του «ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΑΣΚΗΤΑΡΙΟΥ»

Οι περισσότερες από τις συμμετοχές εγγυώνται ποιότητα. Να δούμε...

Οθωμανικά

Η εκπομπή «Η ΕΡΤ στα νυχτερινά κέντρα» σταμάτησε προς μεγάλη απογοήτευση των ρεκτών του τσιφτεελιού και των οθωμανικών λικνισμάτων, αλλά και των καταστηματαρχών των νυχτερινών κέντρων, που όχι μόνο έκαναν μέσω της κρατικής ΤV μια τεράστια διαφήμιση δωρεάν, αλλά ο κάθε διαφημιζόμενος εισέπρατε κιάλας από την ΕΡΤ το ευτελές ποσό των 400.000 δραχμών!!!

ΚΑΙΤΗ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ

Καλοκαιρινή ελεγεία ηδυπαθούς μπαρόβιου

Και ανατέμνοντας τη νοπτική υποτεινούσα του «εν διατάσσει» απέναντι παραθύρου (βιτρώ ειρήσθω εν παρόδω) σιωπηλά ολοφύρομαι σπαρασσόμενη ένδω. Τι θα απογίνουμε εμείς άστεγοι απορφανισμένοι, εν κυριολεξία διψώντες εν τη ερήμω της αστυνομευμένης Αθήνας του θέρους;

Οι Βερολινέζικοι πύργοι της ηχηρής μας απομόνωσης, τα άλλοτε ολοπόρφυρα κι άλλοτε ιριδίζοντα όνειρα, μέσα σε ρυάκια και ενίοτε ποταμούς από Μπλάντυ Μέρυ ή Πάντς βρίσκουν άδοξο τέρμα.

Τα μεθυσμένα καράβια μας ενεδύθησαν τους στίχους του Ρεμπώ και εβυθίσθησαν αΐτανδρα.

Οι χειμερινές κλίνες των ευφάνταστων εραστών πληρομονούντων τη λήθη θα σιγήσουν...

Και πώς το ετολμήσατε θλιβεροί έμποροι των αφρωδών οραμάτων... Ποίων την άδεια αιτηθήκατε...

Μεσουρανούστος Ευρωκλίματος εκάθη μία Γεν. Συνέλευσις απάντων των μπαροβιούντων ίνα αφού κατά τα αρχέγονα έθιμα θρηνήσουμε το νεκρό, συναποφασίσουμε την καλοκαιρινή μας ενδιαίτησι, από κοινού...

Γιατί χωρίς τους φίλους και σύντροφους - ποικιλώνυμους και πολύχρωμους - της διμεθυλικής αλκοόλης πώς θα διαβούμε το Αθηναϊκό θέρος στεγνό, νεφώδες και ξηρό;

Πού θα λυτρωθούν τα υπαρξιογενή και υπαρξιακά μας - παιδιόθεν - απωθημένα...

Η αναγκαιότητα αλλαγής στέγης τεκταινείται και ιστορικά πλην όμως η ανιστόρηση είναι κουραστική και ατέρμονη άλλωστε δεν χρειάζεται να πεισθούν παρά μόνο οι ήδη πεισμένοι. Τους άλλους τους αμύπητους, τους ανυποψίαστους «νοείται οίκοθεν» όπι τους αφήνω «εν ειρήνη».

Η πορεία για την ανακάλυψη θάνατι δικιά τους και μόνο...

Στο τέρμα θα τους περιμένουμε καλωσορίζοντας...

Ένα μόνο δείγμα συνεπικούρου των απόψεών μας.

Ο Μπονιουέλ λάτρης των υπόγειων - υποσυνειδητών απολαύσεων λέει κάπου: «Πέρασα στα μπαρ υπέροχες στιγμές. Το μπαρ είναι για μένα χώρος στοχασμού περισυλλογής χωρίς την οποία η ζωή θάταν αδιανόητη...»

«Όπως ο Άγιος Συμεών ο Στυλίτης ανεβασμένος στην κολώνα διαλογιζόταν με τον αόρατο θεό του έτσι και γω πέρασα στα μπαρ στιγμές μακρόρυστου ρεμβασμού... πλημμυρισμένος από χορό εικόνων που δεν έπαυαν να με εκπλήσσουν...»

Το κομμάτι είναι από τις «Υπόγειες απολαύσεις» και δω το ΥΠΟ δεν έχει πλέον τη γεύση της πρόθεσης που καθορίζει το χώρο αλλά την έννοια της διαφυγής από την επιφάνεια των υπαρκτών ή των κατά συνθήκη ορατών.

Σημαίνει τη διεξόδου στο χώρο των αισθητικά νοπιών, σηματοδοτεί την περιπλάνηση στην αίσθηση που κατά πως δήλωναν οι υπερρεαλιστές... «είναι ο μόνιμος σύνδεσμος ανάμεσα στις αντινομίες της ζωής...»

Αυτά και όπερ έδει δείξει.

περίπλους

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

Περί επιτηδείων συνέχεια και η περιπέτεια της ελληνικής σκηνής της τζαζ.

Η δημιουργία κάποιας σχετικής έντασης που μας επιτρέπει να μιλάμε για μια σκηνή τζαζ στη χώρα μας είναι σχεδόν πρόσφατη. Θάλεγα πως η Τζαζ διάγει την προσοδική ή νηπιακή της ηλικία, αφού μόλις έκλεισε τα πέντε.

Σ' αυτό το διάστημα - ίδιον του τόπου - φύτρωσαν και άνθισαν παρά φύσιν στην πλειονότητά τους και οι παράγοντες, συντελεστές και στυλοβάτες της κίνησης. Μαζί τους και τα πρώτα τζαζ κλαμπς, οι πρώτες συναυλίες. Η τζαζ σε περιοδικά, η τζαζ στο ραδιόφωνο, η τζαζ στην τηλεόραση, η τζαζ σε φεστιβάλ. Πάντοτε αγόμενη και φερόμενη απ' τους καθιερωμένους επιτήδειους στυλοβάτες της.

Φαίνεται όμως πως όλοι αυτοί, οι οποίοι κινούσαν και κινούν τα νήματα της τζαζ φωτίζοντας με τις γνώσεις και τη λάμψη τους τους αρμόδιους αδαείς φορείς των μέσων μαζικής ενημέρωσης, στόχευαν αλλού.

Προσωπικές φιλοδοξίες; Αποταμίευση για τους χαλεπούς καιρούς; Κανείς δεν μπορεί να πει, ακόμα κι αν ξέρει. Γεγονός είναι πάντως πως οι ουσιαστικοί γεννήτορες της ελληνικής τζαζ κίνησης σκόπιμα ή από ασυγκώρητη άγνοια παραμερίστηκαν. Κι ενώ άλλοι παρουσιάστηκαν - πάντα απ' τους φωστήρες - σαν οι «πατέρες» της ελληνικής τζαζ, κάνοντας μάλιστα και ηχογραφήσεις, η σκιά συνέχισε να σκεπάζει την ουσία. Έτσι λοιπόν χρειάστηκαν πέντε ολόκληρα χρόνια για να δούμε στην τηλεόραση το μοναδικό ίσως γνήσιο έλληνα jazzman, το Μανώλη Μικέλη. Το σιωπηλό γίγαντα για τον οποίο ο Κένυ Μπαρέλ σταμάτησε το παίξιμό του το καλοκαίρι του 1980 στην πλατεία Νέας Σμύρνης και κατασυγκινημένος κατέβηκε απ' τη σκηνή και τον αγκάλιασε. Φαίνεται πως η χρήση του Μανώλη Μικέλη, σαν μέσο προβολής των προς επιβολή συντελεστών με αντάλλαγμα το ξεροκόμματο μιας εμφάνισής του σαν «GUEST STAR» σε κάποια συναυλία ή Φεστιβάλ, αιόνησε.

Η κατάσταση ελέγχεται τώρα. Οι φορείς των μέσων μαζικής ενημέρωσης έχουν δεόντως παραμυθιαστεί, οι θέσεις έχουν - δι' επιδρομών - καταληφθεί, οι παράγοντες καθιερωμένοι.

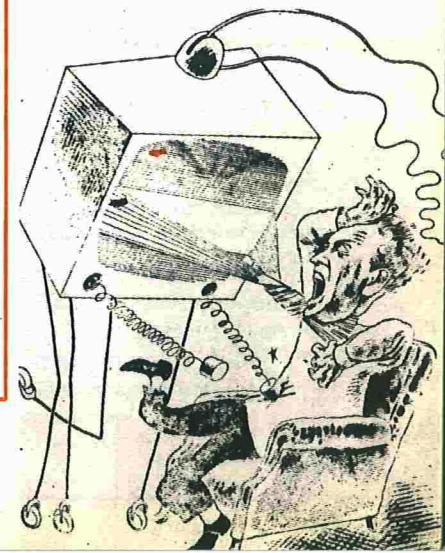
Ας δούμε επιτέλους και το Μανώλη Μικέλη, ελπίζοντας πως κάποτε θ' ανακαλύψουμε και τους άλλους της κατηγορίας του. Την ουσία που τρέχει μέσα απ' τα δάκτυλά μας για να δώσει τη θέση της στα φούμαρα και τα πλαστά προσωπεία των «άξιων συντελεστών», «θεωρητικών» κλπ. της σκηνής της τζαζ, της φάρας των επιτήδειων.

Τσαροφροσύνη

Από άρθρο του ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΤΕΣΙ σχετικά με τα προγράμματα των ΕΡΤ:

- Εάν διαθέταμε Υπουργείο Δημοσίας Αισθητικής, σε πολλούς «υπεύθυνους» εκπομπών θα είχαν επιβληθεί καταναγκαστικά έργα όπως, ν' ακούν Μπαχ και Μότσαρτ... να μην τους παρέχεται τροφή αν πρώτα δεν δουν μια μεγάλη ταινία, Μπάστερ Κίτον ή Φελλίσι.

- Η κυβέρνηση δέχτηκε τον (σ.σ. προεκλογικό) εξοστρακισμό εκπομπών όπως το «Σύγχρονο σοβιετικό τραγούδι». Η από βορρά απειλή. Το κυβερνών κόμμα θα ήπρεπε να ζητήσει, ως αντίποινα, να απαγορευτούν ως εθνοβόρες αμερικάνικες ταινίες ιδεολογικού επιπέδου Σαμπών και Δαλιδά. Η εκπομπή για το μουσείο Ερμιτάζ διέφυγε τις αναπολιτευτικές προγραφές. Φαίνεται έχει κριθεί Τσαροφρών.

Αγόρασε σκουλαρίκια. Ασημένια. Μερικές κρύες, σιλπνές επιφάνειες. Κρέμασε την Ύδρα σ' αυτή της να τη νοιώθει να τη βαραίνει ανεπαίσθητα, να τη μυρίζει με τη μυρουδιά της αυτής της φοράς, να τη θυμάται μ' ευγνωμοσύνη που την αφύπνησε, όπως άλλοτε, μ' ένα γλυκό ελαφρότατο πόνο.

Έφευγε το φως, τα βουνά στο βάθος απομακρύνονταν γαλάζια, υπογραμμισμένα από διαφάνειες φωτεινότερες. Υπήρξαν σπινθίρες που γέλασαν μέχρι δακρύων και περπάτησαν, κυρίως την πρώτη μέρα, πάνω από τέσσερις ώρες. Πάνω στη βόλτα, τη συνάντησαν. Αλήτευσε δεξιά και αριστερά – ήτανε σίγουρο – φαινόταν όμως νάχει τρόπους. Κόλλησε στην παρέα κατευθείαν. Εκείνη δεν της πολυμιλούσε· είχε όμως την έννοια της και η άλλη ερχόταν κι έφευγε ξαφνικά και τους κύταζε όλους στα μάτια, με τα δικά της, τα χρυσαφένια.

Μυρουδιές από παντού, ένοιωθε τη μύτη της ερεθισμένη. Το βράδυ, το γνωστό πηγαινέλα στην παραλία, πανζουρλισμός, άνθρωποι συνωσιμένοι, με ή χωρίς ποτήρια στο χέρι, όρθιοι, ο καθένας στο ρόλο του. Σ' ένα τραπέζι, γυρισμένα ανάποδα, είδε τα «100 χρόνια μοναξιάς» του Μαρκς.

«Εκατό χρόνια ακόμα», σκέφτηκε, «θάρχονται εδώ οι άνθρωποι, εγώ δεν θα υπάρχω. Πού να βρίσκομαι άραγε ύστερα από έναν αιώνα;».

Καθόταν στη διπλανή παρέα, ίσα που τον πήρε το μάτι της, όταν πέρασαν. Κουλουριασμένος σχεδόν, στην αρχή δεν τούδωσε σημασία. Ύστερα η παρέα έφυγε· έμεινε μόνος του. Τότε πρόσεξε πως ήταν όμορφος και πως η μουσική που ξέχυνε ο «Πειρατής» τη δονούσε.

Νύσταζε, παρ' όλα αυτά: «Φώναξέ τον», είπε στη Σοφία, «ωραίος είναι. Νόμιζα πως καθόταν με τους άλλους, μ' αυτός φαίνεται έχει δική του πανιέρα. Να πούμε μόνος του!».

Τον φώναξε η Σοφία. Σηκώθηκε, παράκαμψε τη φωνή της, δεν ήξερε τ' όνομά του, την άγγιξε απότομα: «Νυστάζω κι εγώ», λέγανε τα μάτια του, «έλα να κοιμηθούμε».

Χώθηκε στην αγκαλιά της απρόσμενα, βολευόταν· κι εκείνη τάχασε:

«Μα τι κάνεις;», τούλεγε σασπισμένη. «Τι κάνεις τώρα, κάθισε λίγο παραπέρα!».

Μαζεύτηκε μουδιασμένος. Σηκώθηκαν. Γραμμή για το κρεβάτι της. Διάβασε λίγο πριν κοιμηθεί, βυθιζόταν στο βιβλίο κι έβγαине, και ξαφνικά ένοιωσε πάλι τη ζεστασιά του, όπως την άγγιξε πριν και χυνόταν στο στήθος της. Αποκοιμήθηκε μ' όλη τη γλυκιά του στο μαξιλάρι της.

«Κι αύριο μέρα είναι», σκεφτόταν, «εδώ τριγυρνάει, θα τον ξαναβρώ, θα τον χαϊδέψω. Έλα να σε πάρω μαζί μου, θα του πω, μπορώ να κάνω πολλά για σένα».

Ήταν εφιάλτης: το άλογο ποδοπατούσε ένα ζώο· ύστερα ο καρβαλλάρης κατέβηκε.

«Δεν τόθελα», είπε, «ούτε το άλογό μου. Τυχαίο ήτανε. Όμως τώρα δεν κάνει να μένει ζωντανό και να υποφέρει».

Τράβηξε το μαχαίρι του και το τίναξε καταπάνω της. Απόστρεψε τα μάτια, κι όμως της φαινόταν ζωντανό. Ξύπνησε απότομα, ρολόι δεν είχε, σηκώθηκε κι άρχισε να τον ψάχνει. Μια δυο φορές νόμισε πως τον είδε, τον μπέρδεψε μ' άλλους, η ώρα περνούσε, μπερδευόταν κι η ίδια.

«Καλύτερα να μην τον βρω», σκεφτότανε και ταυτόχρονα την κυρίευσε η ανάμνηση της ζεστασιάς του.

Αργά το μεσημέρι, της τον έδειξε ο Νίκος.

«Νάτος!», είπε κι αυτή κατέβηκε τα σκαλιά τρέχοντας για να τον συναντήσει.

«Έλα», του είπε, «με θυμάσε;». Κι άρχισαν να ανεβαίνουνε μαζί.

Έκανε ζέστη, του βρήκε νερό, περπατούσαν δίπλα ο ένας στον άλλο, πότε - πότε γύριζε και την κύταζε κι αυτή αναρωπιόταν:

«Τι να κάνω;»

Σε λίγες ώρες έφευγε, έπρεπε να πάρει μια απόφαση. Η αναπνοή σήκωνε ρυθμικά το στήθος του. Στη γωνία σταμάτησαν· αυτός πισωγύρισε.

«Πού πας;» του είπε και τον τράβηξε.

Την κύταζε στα μάτια. Της έλεγαν τα δικά του: «Μη με σέρνεις εκεί που θέλεις εσύ!».

Τον ακολούθησε για λίγο, ύστερα κατάλαβε. Τον πλησίασε απαλά, με μια κίνηση τρυφερή τούδειξε πως είναι ελεύθερος, τον χάιδεψε.

Μέσα της λοιπόταν, μα ένοιωθε αλαφρωμένη. Τον άφησε. Το μεσημέρι έσκασε σε μικρά - μικρά κύματα.

«Μια συνάντηση μπορεί να με μεταμορφώσει», σκεφτόταν.

Ύστερα βόλιες, άλλες σκέψεις, αντικείμενα. Αυτή η μανία της για τ' αντικείμενα. Στην Αθήνα την περίμεναν. Κι απ' όλους, για έναν, ούτε να τ' ομολογήσει πως νοιαζόταν.

Μακρινές ομοβροντίες. Πίσω απ' τις ταράτσες το νησί τρανταζόταν. Ορκίστηκε στον εαυτό της νάμει ήσυχη...

Το απόγευμα αργά, τον ξανα συνάντησε μ' ένα ζευγάρι τουρίστες. Τον φώναξε. Κατέβηκε δυο-δυο τα σκαλιά, την πλησίασε, την αγκάλιασε μ' εκείνο το χάδι της προηγούμενης. Αναστέναξε ελαφρά. Ήξερε πως θα τη θυμόταν. Τούχε δώσει νερό, θα τη θυμόταν σίγουρα.

Στο Δελφίνι - έλεγχος εισιτηρίων - ένα πήδημα από την αποβάθρα κι όλα τελειώνουν, όλα ξαναρχίζουν αλλού.

«Η ελευθερία μέσα μας», σκεφτόταν, «π την έκανα την ελευθερία μου, όταν αγόρασα το λουρί;».

Ιδέες συνθησιμένες. Αγουροξυπηνημένη, ακόμα μ' εικόνες στο μυαλό της εκείνων που θα γίνονταν, είχε αγοράσει το λουρί, μαύρο δερμάτινο, να του το φορέσει - αν τον έβρισκε. Αυτός είχε μάθει ελεύθερος κι έτσι φέρθηκε. Δεν αντιστάθηκε, δεν ναύγισε. Τον κύταζε μόνο στα μάτια. Κι αυτή κατάλαβε και τον άφησε να διαλέξει την πείνα και τη δίψα του. Να τρέχει δίπλα στην παραλία. Να κουρνιάζει σ' όποιον επιθυμούσε για τον ύπνο του.

Γύρισε ήρεμη, με τα σκουλαρίκια της να καθρεφτίζουν τη θάλασσα. Ζεστή, κουρασμένη. χώθηκε στο κρεβάτι.

«Την επομένη φορά θα τον ξαναδώ», σκέφτηκε.

Καταχώνιασε το λουρί στο βάθος του ντουλαπιού.

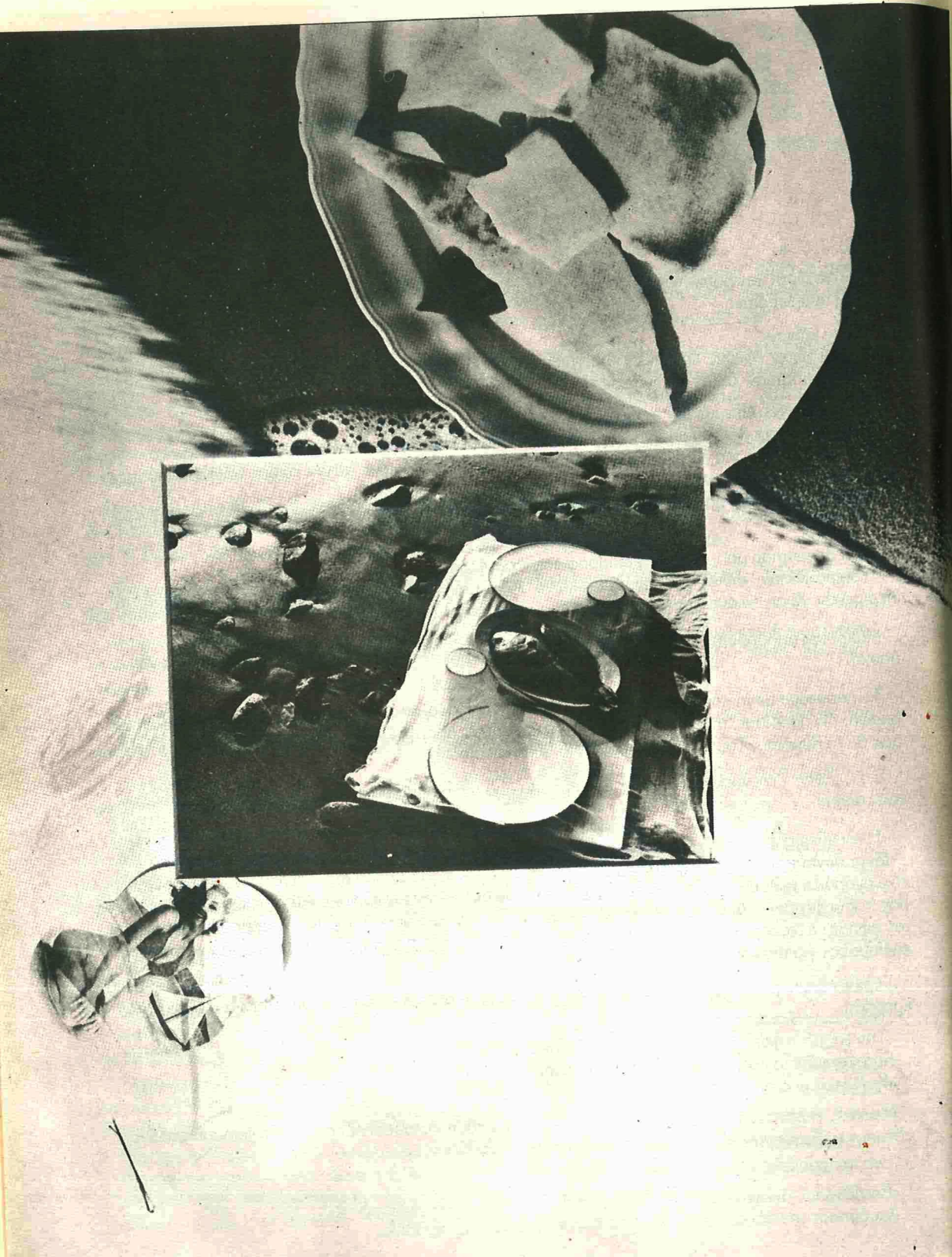
«Καλύτερα που δεν τούδωσα όνομα».

Μαλακά, έκλεισε τα βλέφαρά της, χαμογελώντας. Φαντάστηκε τους άλλους: «Πολλή φασαρία για ένα αδέσποτο», θα έλεγαν. «Πρόσθετη ευθύνη! Κι αν είχε αρρώστιες;».

Ένα κοπρόσκυλο...

«Ελεύθερος», σκέφτηκε. «Τώρα θα τριγυρνάει στην παραλία ευτυχισμένος».

Ακούμπησε τα σκουλαρίκια δίπλα της, προσεχτικά, κι αποκοιμήθηκε.

ΣΕΡΤΖΙΟ ΛΕΟΝΕ

Σε μεγάλα στάδια οι προβολές του μέλλοντος

– Κύριε Λεόνε, μετά από μια διακοπή 13 ετών επιστρέφετε σεις ο σπασιαλίστας των ιταλικών γουέστερν στο κοινό σας. Αλλά τούτη τη φορά το φιλμ σας δεν είναι παρά...

– ... ένα παραμύθι για τη Μαφία, ένας μύθος, μια μνημόδης ηθογραφία του αμερικάνικου υποκόσμου από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Το «Κάποτε στην Αμερική» είναι ένας μύθος, όπως και όλα μου τα φιλμ δεν είναι παρά ταινίες-παραμύθια για μεγάλους. Η ταινία περιγράφει με επικό τρόπο τη φιλία ανάμεσα σε δύο γκάνγκστερς, τον Μαξ και τον Νουντλς, οι οποίοι έκαναν «καριέρα» εγκληματική στην Αμερική της... γοητείας, της οικονομικής κρίσης και της ποτοαπαγόρευσης.

– Πού όμως βρίσκεται εδώ το παραμυθένιο; Αφού ο Νουντλς και ο Μαξ, που στην ταινία ξεκινούν σαν νεαροί κακοποιοί στο Μπρόνξ, είναι όπως οι προηγούμενοι σας ήρωες των γουέστερν - άκρως βίαιοι. Πυγμαχούν κατά κόρον, πυροβολούν, βιάζουν γυναίκες...

– Και στη νέα μου ταινία ξεκινώ από το μύθο, από τη φαντασία η οποία περιέχει βία. Έτσι δε γίνονται και στην αρχαιότητα; Ο Όμηρος δεν είναι εκείνος που έγραψε τις καλύτερες ιστορίες γουέστερν; Οι ήρωές του Αχιλλέας, Αίας, Έκτορας, Αγαμέμνων δεν είναι παρά οι κάου-μπόυς του χθές. Υπήρξαν ήρωες χωρίς κάποια συγκεκριμένη πατρίδα, άτομα αναρχικά που αποτελούν μέρος ενός μύθου.

Το ίδιο μυθικό πλαίσιο υπάρχει και στα φιλμ μου και ίσως έτσι εξηγείται γιατί οι ταινίες μου - για παράδειγμα το «Παίξε μου το τραγούδι του θανάτου» - αντέχουν στο χρόνο καλύτερα απ' ό,τι των άλλων. Κινούνται μέσα στο χώρο του μύθου και βρίσκονται έξω από την εποχή τους και τη μόδα. (...)

– Άρα λοιπόν ο κεντρικός ήρωας δεν είναι ο Νουντλς ο οποίος επιστρέφει μετά από 33 χρόνια απουσίας του στον τόπο των παιδικών του χρόνων και της εφηβικής του ηλικίας.

– Ο κεντρικός ήρωας της ταινίας μου είναι ο Χρόνος. Ο χρόνος ο οποίος μεταβάλλει τα πράγματα, τους ανθρώ-

πους ακόμη και αντίθετα από τη θέλησή τους. Οι άνθρωποι κάμπτονται στο πέρασμα του χρόνου. Ο χρόνος τους αλλάζει συχνά, ακόμη και στο αντίθετο απ' ό,τι ήταν αρχικά.

– Για την ταινία σας χρειαστήκατε 13 χρόνια. Γιατί τόσο πολύ;

– Υπάρχουν κάθε είδους δυσκολίες να υπερνικήσεις. Για να σας εξηγήσω, πρέπει να ξαναγυρίσω πίσω στο 1966. Τότε είχα τελειώσει τα «Δύο καθάρματα». Αποφάσισα λοιπόν να μην ξαναγυρίσω κανένα άλλο γουέστερν. Ήθελα να κάνω ένα φιλμ εντελώς διαφορετικό. Τότε πρωτοσκέφτηκα το «Κάποτε στην Αμερική». Στη συνέχεια πήγα στους αμερικανούς παραγωγούς μου. Αλλά, όπως πάντα, εκείνοι, συνηθισμένοι από την οικονομική επιτυχία των προηγούμενων ταινιών, ήθελαν πάλι το ίδιο. Κατάλαβα ότι η εποχή δεν ήταν ακόμη ώριμη και τέλος ποφάσισα να γυρίσω το «Παίξε μου το τραγούδι του θανάτου».

– Όμως ακολούθησε, το 1971, ένα ακόμη γουέστερν, η «Μελωδία του θανάτου».

– Ναι, τα θεωρώ και τα τρία σαν τρίπτυχο. Αρχίζει με το «Παίξε μου το τραγούδι του θανάτου», συνεχίζει με το «Μελωδία του θανάτου» και καταλήγει με το «Κάποτε στην Αμερική»: οι τρεις σπουδαιότερες αμερικανικές περιόδους. Οι πρώτοι αγώνες για τη διεύρυνση των αμερικανικών συνόρων, η επανάσταση του Μεξικού και κατόπιν από το 1920 μέχρι το 1960, το τέλος του Αμερικάνικου Μύθου.

– Θα νόμιζε κανείς ότι είστε ένας αμερικανός ιστορικός.

– Κάθε άλλο. Αλλά επειδή προέρχομαι από τη σχολή του ιταλικού νεορεαλισμού, που με έχει έντονα επηρεάσει, ξεκινώ πάντα από την ίδια αρχή: το αληθινό φιλμ είναι το φανταστικό φιλμ. Συνέβη και λμε μένα το ίδιο πράγμα με τον Ιησούτη μαθητίου καταλήγει στο τέλος κομμουνιστής.

– Αλλά τι ήταν εκείνο που σας έκανε ώστε, παρά όλες τις αντιξοότητες, να μη θηλήσετε να παραιτηθείτε από το «Κάποτε στην Αμερική»;

– Είχα διαβάσει το «HOODS» ένα βιβλίο το οποίο με γοήτευσε. Γι' αυτό θέλησα να γνωρίσω το συγγραφέα του

τον Χάρυ Γκρέι. Και όταν τον γνώρισα, δέθηκα ακόμη πιο πολύ με το βιβλίο του.

- Γιατί;

- Με άγγιξε η ιστορία του συγγραφέα. Ο ίδιος ήταν ένας τύπος όπως ο Νουντλς και είχε, πιθανώς στις φυλακές του Σίνγκ-Σίνγκ, καταγράψει σε κασέτα μια εξομολόγηση της ζωής του. Είναι η ιστορία ενός μικρού γκάνγκστερ ο οποίος γνωρίζει ότι η ζωή του είναι τόσο ασήμαντη που δεν πρόκειται να περάσει στην ιστορία από μόνη της. Γι' αυτό τη καταγράφει ο ίδιος.

- Γιατί όμως καταπιάνεστε, σας ο Ιταλός Σέρτζιο Λέονε, με αμερικανικά θέματα;

- Θέλω να διηγηθώ την ιστορία της δικής μου Αμερικής, η οποία τόσο με έχει επηρεάσει.

- Δηλαδή;

- Η γοητεία που ασκεί πάνω μου η Αμερική είχε αρχίσει με την αμερικανική λογοτεχνία. Οι μεγάλοι συγγραφείς, Χέμινγουэй, Φόκνερ, Σκότ, Φιτζέραλντ, Ντος Πάσος, Χάμετ μ' έχουν επηρεάσει. Η αμερικανική λογοτεχνία κι ο αμερικανικός κινηματογράφος μέχρι το 1930 μ' έχουν στιγματίσει. Στη χώρα μας τότε κυριαρχούσε ο φασισμός που τα απογόρευε όλα. Τα αμερικανικά βιβλία και οι ταινίες έγιναν έτσι «αντικείμενο του πόθου μου». Όλη η γενιά μου δεν μπορούσε να αποφύγει τη γοητεία της Αμερικής, τη γοητεία του αμερικανικού μύθου.

- Η νεότερη γενιά και ιδιαίτερα εκείνη που αντιμετώπιζε με κριτικό τρόπο τον πόλεμο του Βιετνάμ δεν σας δικαιολογεί εντελώς. Αλήθεια, μήπως λείπει από τις ταινίες η κριτική ματιά εκείνης της εποχής;

- Όχι, και πάλι όχι. Η πολιτική τοποθέτηση των ταινιών μου είναι πολύ πιο σοβαρή απ' ό,τι σε πολλές πολιτικές ονομαζόμενες ταινίες. Πιστεύω ότι η πολιτική πρέπει να αποφεύγεται στους διαλόγους της ταινίας. Δεν πρέπει το κοινό να βομβαρδίζεται μ' αυτό τον τρόπο.

- Είναι αλήθεια ότι ο ευγενικός σας ληστής, ο Νουντλς, ονομαζόταν Τζοβάνι και ότι η ιστορία

του συνέβη «κάποτε στη Σικελία»;

- Πράγματι αυτό είναι αλήθεια. Αλλά ακριβώς σ' αυτό βρίσκεται και η εξήγηση, γιατί το «Κάποτε στην Αμερική» δεν άρεσε και τόσο στους Αμερικανούς. Στο βάθος της ταινίας υπάρχει μια ευρωπαϊκή φιλοσοφία.

- Τι εννοείτε μ' αυτό;

- Να, ότι υπάρχουν 2.000 χρόνια ιστορίας στην Ευρώπη.

- Γιατί τότε λοιπόν δε γυρίζετε κάποια ταινία γύρω από τη ναπολιτάνικη Καμόρα ή γύρω από τη σικελική Μαφία;

- Θα έλλειπε η αίγλη και η μαγεία του μύθου. Στο βάθος, θα έλλειπε όλος ο κόσμος. Γιατί πού αλλού, παρά μόνο στην Αμερική, βρίσκει κανείς Ρώσους, Πέρσες, Εβραίους, Πορτορικανούς, Μαύρους, Ινδιάνους, μαζί στον ίδιο τόπο; Είναι αυτό το ανακάτεμα των φυλών που κάνει την αμερικανική ζωή τόσο ενδιαφέρουσα. Στην Ιταλία υπάρχει μόνο η Ιταλία, τίποτ' άλλο. Στη Γερμανία μόνο η Γερμανία.

Όμως οι Αμερικανοί αγνοούν την εβραϊκή Μαφία, ξέρουν βέβαια ότι η αμερικανική βιομηχανία του κινηματογράφου είναι στα χέρια Εβραίων, αλλά αγνοούν την εβραϊκή Μαφία. Τους έλεγα ότι Εβραίοι ήταν ο ιδρυτής της Στοάς του Λας Βέγκας, ο Μάγιερ Λάνσκι ήταν ο αρχηγός της εβραϊκής Μαφίας και ο Λέπκε, ο οποίος ήταν γνωστός μόνο ως «ραβίνος», ήταν ιδρυτής του Συνδικάτου του Εγκλήματος. «Αυτές είναι μεμονωμένες περιπτώσεις», μου απαντούσαν, «εβραϊκή Μαφία δεν υπάρχει».

- Αντίθετα προς τη θέλησή σας έβγαλε ο αμερικανός παραγωγός μια συντομευμένη έκδοση της ταινίας σας. Τώρα βρίσκεστε στα δικαστήρια. Πώς φτάσατε μέχρι εκεί;

- Με τον παραγωγό προτίμησα να κάνω συμβόλαιο στη Γαλλία, γιατί εκεί τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται καλύτερα. Επειδή το συμβόλαιο έγινε λοιπόν στη Γαλλία, δε μπορώ να στραφώ κατά του αμερικανού παραγωγού στην Αμερική γιατί πρέπει να γίνει η δίκη στη Γαλλία, αλλά στο μεταξύ η ταινία παίζεται στην Αμερική, στη συντομευμένη έκδοσή της.

περίπλους

- Γιατί δεν υπογράφατε κατ' ευθείαν στην Αμερική;

- Στην Αμερική δεν υπάρχουν πνευματικά δικαιώματα. Ο σκηνοθέτης είναι κάτι σαν υπάλληλος του παραγωγού και ο παραγωγός μπορεί να κάνει ό,τι θέλει το έργο του.

- Δεν είναι δικαιολογημένοι οι φόβοι ενός παραγωγού, όταν πρόκειται για ένα φιλμ διάρκειας μεγαλύτερης των 4 ωρών;

- Είχαμε όλοι στην αρχή συμφωνήσει να γίνει ένα φιλμ σε 2 μέρη. Έτσι κι έγινε. Όταν είχα τελειώσει το μοντάρισμα του έργου, διαπίστωσε ξαφνικά ο παραγωγός ότι στην Αμερική υπάρχει η πρακτική να παρουσιάζεται το δεύτερο μέρος της ταινίας τρεις μήνες μετά το πρώτο, για να αποκλειστεί ο αθέμιτος ανταγωνισμός. Όταν μου το είπε αυτό ο Αμερικανός, έκοψα άλλα 50 λεπτά από το φιλμ, δηλαδή συντομεύτηκε στις 3 ώρες και 40 λεπτά. Περισσότερο μου ήταν αδύνατο, διότι κάθε επιπλέον κόψιμο θα ήταν σε βάρος της κατανοητότητας της ταινίας.

- Ο Αμερικανός παραγωγός σας είχε όμως διαφορετική γνώμη.

- Εκείνος ήθελε ένα αληθινό πετσόκομμα. Εν τω μεταξύ αποσύρθηκε από τους κινηματογράφους το κουτσουρεμένο φιλμ. Τώρα ακόμη και στην Αμερική παίζεται η μεγάλη έκδοση της ταινίας.

- Σε ποιον οφείλεται η τελική νίκη;

- Στο διεθνή τύπο ο οποίος είδε το φιλμ στις Κάνες.

- Γιατί δε μπόρεσε κάποιος όπως εσείς, που είστε τόσο χρόνια παραγωγός, να αποφύγει τέτοιες περιπέτειες;

- Ήταν η αγάπη μου για το έργο. Όταν είδα τον παραγωγό, μου είπε: «Ζήτηω η Τέχνη, θα το καταφέρουμε το έργο». Είχα τότε προσέξει μόνο τα συγγραφικά δικαιώματα και γι' αυτό είχα ξεχάσει ότι πρέπει κανείς να φροντίζει την ταινία του μέχρι να φτάσει στο σημείο να προβάλει. Αυτή είναι η μόνη κουταμάρα την οποία πρέπει να καταλογίσω στον εαυτό μου.

- Εσείς, ένας Ιταλός σκηνοθέτης, πραγματοποιείτε με αμερικανικά κεφάλαια τις ταινίες σας, ενώ οι περισσότεροι Ιταλοί σκηνοθέτες είναι της γνώμης ότι οι Αμερικανοί προσπαθούν να αφανίσουν τον ευρωπαϊκό κινηματογράφο.

- Η τηλεόραση είναι εκείνη που αφανίζει τον κινηματογράφο και στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη. Σ' αυτή οφείλεται η πλύση εγκεφάλου.

- Εννοείτε κάτι συγκεκριμένο;

- Τις σειρές σαν το «Ντάλας». Έτσι μπορούν ταινίες σαν τις «Σχέσεις στοργής» να κερδίζουν 5 Όσκαρ. Αν και στην πραγματικότητα δεν είναι παρά ένα συνοθύλευμα σεναρίων από σήριαλς της τηλεόρασης.

- Παρ' όλα αυτά ένας μεγάλος αριθμός συναδέλφων σας Ιταλών και Γερμανών μπορούν να

γυρίσουν ταινίες μόνο με τη συμπαραγωγή της τηλεόρασης. Μόνο έτσι μπορούν να επιζήσουν.

- Το ξέρω. Αλλά τι σημαίνει όταν κανείς επιβιώνει μ' αυτό τον τρόπο; Αυτό σημαίνει το τέλος του κινηματογράφου Τέχνης. Πρέπει, κατά τη γνώμη μου, αυτοί οι συνάδελφοι να προσπαθούν για το ποιοτικό ανέβασμα της τηλεόρασης... Οι νέοι είναι σήμερα η μεγάλη μου ελπίδα. Έχω ακούσει ότι πολλοί απ' αυτούς λένε στη μάνα τους ή στην αδελφή τους, όταν τις βλέπουν καθισμένες μπροστά στην τηλεόραση να παρακολουθούν το «Ντάλας»: «Μα τι κάθεστε και βλέπετε;» και τραβάνε για το σινεμά.

- Όμως δε μηδενίζετε έτσι το ρόλο της τηλεόρασης;

- Όχι, βρισκόμαστε όμως σε μια καμπή. Η τηλεόραση πρέπει να αγγίζει ένα περιορισμένο αριθμό θεμάτων. Ένα μικρό δράμα μπορεί ο καθένας να το βλέπει στο σπίτι του. Όμως το κινηματογραφικό έργο ακολουθεί έναν εντελώς αντίθετο δρόμο. Κι ίσως να μην είναι πια η αίθουσα προβολής ο σωστός τόπος για να παρουσιαστεί.

- Τι εννοείτε μ' αυτό;

- Νομίζω ότι οι ταινίες στο μέλλον θα μπορέσουν να επιζήσουν μόνο αν προβάλλονται σε μεγάλα στάδια - όπως αυτά που δίνονται οι συναυλίες της ροκ με 20.000, 30.000 θεατές ταυτόχρονα μπροστά σε μια οθόνη μεγέθους 50X20 μέτρα. Η «Ρωμαϊκή Σύγκλητος» διοργανώνει κάτι τέτοιες τεράστιες προβολές για αρκετά καλοκαίρια συνέχεια. Αυτές οι προβολές έχουν πολύ μεγάλη επιτυχία στους νέους. Αυτή θα είναι η στροφή προς το μέλλον.

- Και κάτι για το τέλος. Πώς λέγεται η τελευταία σας ταινία;

- Τώρα εργάζομαι πάνω σε δύο θέματα που δεν έχουν καμιά σχέση με την Αμερική. Το ένα υλικό έχει σαν θέμα τη Ρωσία και το άλλο την Κίνα. Και για τα δύο όμως δε θέλω αυτή τη στιγμή να μιλήσω, γιατί υπάρχουν ακόμη πολιτικές εμπλοκές τις οποίες θέλω πρώτα να λύσω.

(Συνέντευξη από το γερμανικό περιοδικό ΣΠΗΓΚΕΛ)

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ [ΠΟΡΦΥΡΗΣ ΚΟΝΙΔΗΣ] (1910 - 1967)

Η ψυχή της «Επιθεώρησης Τέχνης»

Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης τριάντα χρόνων από την κυκλοφορία του πρώτου τεύχους του θαυμάσιου περιοδικού «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ» (Χριστούγεννα, 1954) ο «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ» αφιερώνει λίγες σελίδες στην ψυχή αυτού του περιοδικού, τον Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ, χωρίς βέβαια και να εξαντλεί εδώ την αξιολόγηση της όλης προσφοράς του συγγραφέα και μελετητή.

Το πραγματικό του όνομα είναι Πορφύρης Κονίδης. Γεννήθηκε στη Ζάκυνθο το 1910 και ανήκε σε ευκατάστατη οικογένεια του νησιού. Ο πατέρας του ήταν αστός, οικονομικά ανεξάρτητος, και η μητέρα του ήταν αδελφή του συγγραφέα, νομικού και σοσιαλιστή πολιτικού Νικολάου Κολυβά (1884-1951), που είναι βέβαιο πως τον επηρέασε σημαντικά στη διαμόρφωση των πολιτικών του ιδεών.

Ο Κ. Πορφύρης άρχισε να γράφει από τα μαθητικά του χρόνια και τα πρώτα του κείμενα (χρονολογήματα και διάφορα σχόλια) δημοσιεύτηκαν σε Ζακυνθινές δημοκρατικές εφημερίδες, που στήριζαν τις πολιτικές αρχές του θείου του. Τέλειωσε το Γυμνάσιο στη Ζάκυνθο και μετά ήρθε στην Αθήνα όπου σπούδασε νομικά. Το 1935 πήρε το πτυχίο του, αλλά δεν ασχολήθηκε σχεδόν καθόλου με τη δικηγορία, καθώς τον κέρδισαν η λογοτεχνία και η αγωνιστική δράση, σε μια εποχή από τις πιο ταραγμένες της νεότερης ιστορίας μας (από το 1930 μέχρι το 1967). Αγωνίστηκε στην Κατοχή, πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση και στη συνέχεια κατηγορήθηκε, διώχτηκε, φυλακίστηκε και κινδύνεψε να θανατωθεί για τις προοδευτικές πολιτικές του θέσεις.

Το 1954 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα δημοσιεύοντας σε διάφορα έντυπα της αριστεράς πολλές συνεργασίες (κριτικά, φιλολογικά, ιστορικά κ.ά. κείμενα). Την ίδια χρονιά αρχίζει την έκδοση (μαζί με άλλους λογοτέχνες του ίδιου χώρου) του θαυμάσιου περιοδικού «Επιθεώρηση Τέχνης», μέσα από τις στήλες του οποίου πάλεψε για την προβολή και διάδοση νέων ιδεών, τάσεων και μορφών στους τομείς της λογοτεχνίας, της κοινωνίας και της πολιτικής. Ο Κ. Πορφύρης είναι ακόμα ο οργανωτής και ο κύριος δημιουργός του πολύ σημαντικού για τη Ζάκυνθο και την τέχνη θεσμού της «Συνάντησης μεσαιωνικού και λαϊκού θεάτρου», που ξεκίνησε το 1964 και που μέχρι σήμερα, παρά τις πολλές διακοπές και δυσκολίες, έχει γράψει μια «μικρή» ιστορία, ξεχωριστή μέσα στην πολιτιστική φτώχεια της μετασεισμικής Ζακύνθου.

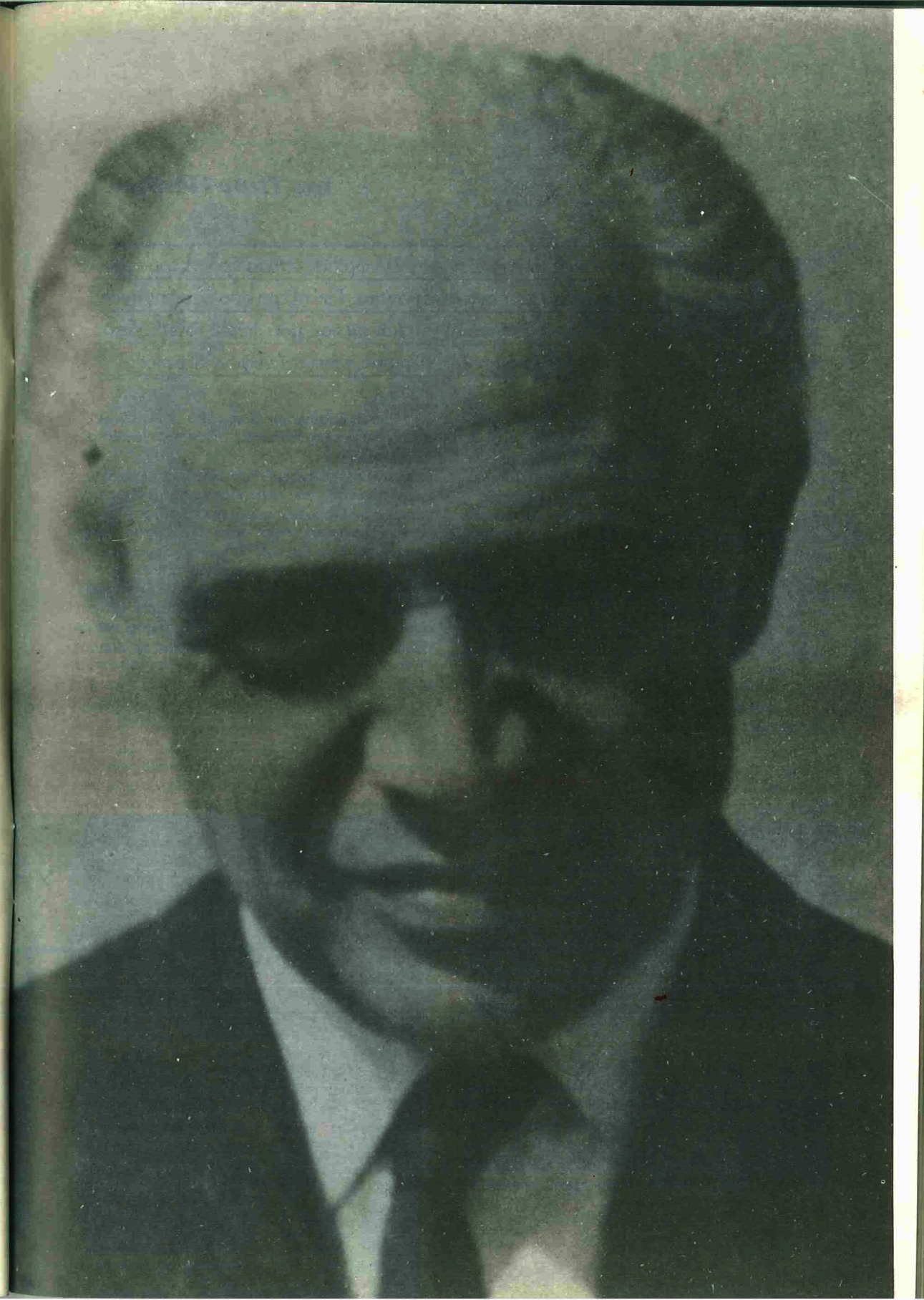
Στο χώρο της λογοτεχνίας (το πρώτο του βιβλίο εκδόθηκε το 1956) ασχολήθηκε αποκλειστικά με την πεζογραφία και μάλιστα με την έρευνα, τη μελέτη και την παρουσίαση μορφών και κειμένων της Ζακυνθινής γραμματείας (Μαρτινέγκου, Σολωμού, Κάλβου). Ιδιαίτερα τον «κέντρισαν» η μορφή, η δράση και το έργο του Ανδρέα Κάλβου, γι' αυτό και ταξίδεψε στην Ιταλία ερευνώντας τα αρχεία της Φλωρεντίας και φέρνοντας στο φως νέα στοιχεία σχετικά με την επαναστατική δράση του ποιητή και τις διώξεις του από την Αυστριακή αστυνομία.

Ο Κ. Πορφύρης πέθανε στην Αθήνα το Μάη του 1967, ένα μήνα περίπου μετά το πραξικόπημα της 21 του Απριλίου κι ενώ είχε να δώσει ακόμη πολλά και στα γράμματα και στην ιδιαίτερη πατρίδα του και στην υπόθεση του προοδευτικού κινήματος στη χώρα μας και στους αγώνες για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ελευθερία και τη δημοκρατία.

Στο μικρό αυτό αφιέρωμα δημοσιεύουμε κείμενα από στενούς συνεργάτες του, στις διάφορες πτυχές της δραστηριότητάς του, καθώς και φωτογραφικές αναδημοσιεύσεις κειμένων του από την «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ» με σκοπό να δώσουμε, όσο πιο καλά μπορούμε, το πνεύμα, το κλίμα και τις συνθήκες της εποχής που έζησε ο Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ.

[την επιμέλεια του αφιερώματος έκανε ο Διονύσιος Βίτσος]

ο «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ»

Ο μυθικός και ο αληθινός Πορφύρης

του Τίτου Πατρίκιου

Τον Πορφύρη Κονίδη τον ήξερα πολύ πριν τον γνωρίσω, από τα χρόνια του εμφυλίου, όταν εκείνος ήταν φυλακή, κατάδικος σε θάνατο. Τον ήξερα από τις αφηγήσεις, πάντα συναρπαστικές, του πρωτοξάδελφού του και στενού μου φίλου τότε Χρίστου Θεοδωρόπουλου – αργότερα οι δρόμοι μας χώρισαν, τελευταία εφυγε κι αυτός.

Στο παλιό σπίτι του Χρίστου, στην οδό Δερβενίων, τον ακούγαμε σαγηνευμένοι – κι εγώ κι άλλοι νεώτεροί του – να μας μιλάει για περιστατικά, για ανθρώπους, για ιδέες, ως αργά τη νύχτα. Δεχόμαστε ακόμα και τις συχνές υπερβολές του. Του ήσαν και μας ήσαν αναγκαίες για να πλαστεί εκείνος ο κόσμος που θέλαμε να μπούμε μέσα του.

Έτσι έγινε για μας ο Πορφύρης πρόσωπο ζωντανό και μαζί λιγάκι μυθικό. Μας έγιναν γνωστά σαν να τα είχαμε ζήσει κι εμείς από κοντά, το πάθος του για τα γράμματα, τη μουσική, τη Ζάκυνθο, η αφοσίωσή του στην επανάσταση από τα φοιτητικά του χρόνια, η φυλάκισή του στην Ακροναυπλία τον καιρό της 4ης Αυγούστου, η δράση του στην Κατοχή που τον οδήγησε στην ηγεσία της Εθνικής Αλληλεγγύης, με στενή του συνεργάτισα τη Μέλιω

Αξιώτη, τα βασανιστήριά του στη Μακρόνησο, η στάση του στο στρατοδικείο, η θανατική του καταδίκη.

Όταν βρέθηκα κι εγώ κρατούμενος, ρώταγα τους φυλακισμένους που περνούσαν από τα Μεταγωγά για νέα του. Για το πώς πάει η υγεία του, σαν να ήταν κάποιος γνώριμος. Δεν έτυχε όμως ποτέ να τον ανταμώσω. Τον πρωτοείδα χρόνια αργότερα, στα τέλη του 1954 τότε που ετοιμάζαμε την έκδοση της «Επιθεώρησης Τέχνης». Ένοιωσα αδέξια, σαν κάποιος αδιάκριτος που γνώριζε τη ζωή του ενώ εκείνος αγνοούσε σχεδόν όλη τη δική μου. Και πιο πολύ, ένιωθα για ένα διάστημα πως το αληθινό πρόσωπο που είχα πια μπροστά μου δεν ταίριαζε με το μυθικό που είχα φτιάξει στο μυαλό μου. Μου φαινόταν μικρότερο. «Να τι κάνουν οι υπερβολές του Χρίστου», έλεγα μέσα μου.

Ο αληθινός Πορφύρης

Χρειάστηκε κάποιος καιρός για να καταλάβω ότι η χαμογελαστή, αλλά με κάποια συγκράτηση, όψη του δεν πρόσφερε στην ανέξοδη ματιά του άλλου όλα όσα είχε μέσα του. Όχι από έπαρση από συστολή. Ο Πορφύρης Κονίδης απαιτούσε προσπάθεια κι από τον άλλο για να γνωριστούν καλύτερα. Και για να μεταβληθεί η πρώτη ευγενική επαφή που τόσο καλά ήξερε να δημιουργεί – τον λέγαμε γελώντας «Επτανήσιο Ευπατρίδη» – σε μια βαθιά ανθρώπινη εμπιστοσύνη. Στα χρόνια που ακολούθησαν, χρόνια έντονης και δύσκολης δουλειάς για την έκδοση της «Επιθεώρησης Τέχνης», μέσα από τις συγκλίσεις στη συνεργασία μας και ίσως ακόμα περισσότερο μέσα από τις όποιες συγκρούσεις που όμως πάντα ξεπερνιόντουσαν, τον ξανασυναντούσα σ' ένα καινούργιο κάθε φορά επίπεδο. Και ο αληθινός Πορφύρης δεν έπαυε ποτέ να αποδεικνύεται πολύ πιο πλούσιος και ουσιαστικός από το μυθικό.

Ο Αφέντης και ο Σέμπρος (σχέδιο Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ)

Λέγεται πια απ' όλους, μέτοχους και αμέτοχους, πόσο διαπλαστικά μπορεί να είναι τα χρόνια της φυλακής. Πολύ λιγότερο γίνεται μεία στις δυσυπέρβατες διανοητικές και ψυχολογικές ανασχές που μπορεί να δημιουργούν τα χρόνια αυτά, κυρίως όταν παρατείνονται. Ο Πορφύρης Κονίδης κλείστηκε στη φυλακή και από φοιτητής και, μ' ένα διάλειμμα παρανομίας και διωγμού, ξαναβρέθηκε ελεύθερος στην ωριμότητά του ηλικία. Όμως η πνευματική του εγρήγορση δεν κάμφθηκε ποτέ, το άνοιγμά του απέναντι σε γνώσεις και εμπειρίες που δεν του ήσαν οικείες με τα χρόνια – αντίθετα απ' ό,τι συνήθως συμβαίνει – όλο και μεγάλωνε, η κριτική του σκέψη, συνεχώς αναζωπυρωμένη από το ψάξιμο των πραγμάτων και των ιδεών, έφτασε να θέτει υπό έλεγχο ακόμα και βεβαιότητες που αρχικά τις έβλεπε σαν ιερά δόγματα. Αυτή η επίπονη, ασυμβίβαστη πορεία του διαγράφεται ολοκάθαρα στα άρθρα και στις επιφυλλίδες του στην «Επιθεώρηση Τέχνης» και την προδικτατορική «Αυγή», που αξίζουν κάποτε να βγουν σε ξεχωριστό τόμο.

Ο Πορφύρης Κονίδης δεν είχε ποτέ την περίπτωση του χρόνου που χρειαζόνταν οι μελέτες του. Ούτε τα μέσα. Τις ώρες του τις διέθετε πριν απ' όλα και χωρίς καμιά φειδώ στον πολιτικό αγώνα και στην κοινωνική προσφορά. Οι οικονομικές δυσκολίες

που αντιμετώπιζε ήταν μεγάλες, όπως σοβαρά ήσαν και τα προβλήματα υγείας – αυτά που τελικά τόσο πρόωρα τον πήραν από κοντά μας. Όμως μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, τεντώνοντας όσο να σπάσει το σχοινί, κατόρθωσε να δημιουργήσει ένα έργο που η κορυφαία του στιγμή, η μελέτη του για τον Κάλβο καρμπονάρο, έφερε ένα καινούργιο φως στην ιστορία των γραμμάτων και του πολιτισμού της χώρας μας.

Η Ζάκυνθος, ο Κάλβος, ο Σολωμός, η Μαρτινέγκου, οι «ομιλίες» - ο Πορφύρης Κονίδης πολύ αγάπησε και πολύ μελέτησε το γενέθλιο νησί του και τα τέκνα του. Αλλά χωρίς να έχει ούτε τον ελάχιστο τοπικισμό ή επαρχιωτισμό. Ο πολιτισμός που δημιούργησαν η Ζάκυνθος και τα Επάνησα ήταν για τον Πορφύρη ένα ποτάμι με πολλές πηγές που ήθελε να του ανοίξει ένα δρόμο για να αρδεύσει όλο το σημερινό μας χώρο.

Για όσους είχαν την τύχη να τον γνωρίσουν, ο Πορφύρης Κονίδης θα μένει πάντα σαν ένας σπάνιος άνθρωπος, ένας πολύτιμος φίλος.

Αλλά και γι' αυτούς και για εκείνους που θα έρχονται σε επαφή μόνο με το έργο του, θα προβάλλει όλο και περισσότερο σαν ένας σημαντικός Διαφωτιστής, με τη σημασία που πήρε ο όρος από τον Κοραή κι έπειτα.

Ἡ πνευματικὴ Ἐπαρχία

«Ἐπιθεώρηση Τέχνης»
(φωτογραφία ανατύπωση)

Ὅταν βγεί κανείς έξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μοιραία τοῦ ἔρχεται στὸ μυαλὸ τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα συχνὰ γίνεται ἡ διάγνωση: ἀναιμία, μαρασμός, χτικιό. Μερικοὶ προτείνουν καὶ τὰ φάρμακα. Τὸ πῶς συνηθισμένο εἶναι αὐτό: νὰ ἐκδράμουν, λένε, οἱ λόγοι τῶν Ἀθηνῶν στὶς ἐπαρχίες, νὰ μεταφέρουν ἐκεῖ ὑπὸ μορφή καταποτιῶν - διαλέξεων τὴ σοφία τους κι' ὁ ἄρρωστος θὰ γίνει καλά. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μάλιστα ἡ θεραπευτικὴ αὐτὴ ἐφαρμόζεται. Διαβάσουμε στὶς ἐφημερίδες πὼς ὁ τάδε μεγαλοπρεπὴς λόγιος «μετέβη εἰς τὴν τάδε ἐπαρχίαν, ὅπου ἔδωσε οὐρανὸν διαλέξεων». Τὸ κακὸ εἶναι πὺ ὁ ἄρρωστος δὲ γίνεται καλά. Τὸ νόσημα εἶναι χρόνιο, κι' ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία κι' ἡ τυμπανοκρουσία ἔχει σάν ἀποτέλεσμα —γιατί ὄχι καὶ σκοπός;— τὸ ρεκλαμάρισμα τοῦ σοφοῦ ἐξ Ἀθηνῶν λογιῶ.

Πιστεύω πὺ τὸ πρόβλημα εἶναι βαυότερο, ἡ ὑρρώστεια βαρειά καὶ ἐκεῖνο πὺ χρειάζεται πρῶτα ἀπ' ὅλα στὸν ἄρρωστο εἶναι καθαρὸς ἀέρας. Θὰ ἐξηγηθῶ.

Πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ζήτημα ἀν ὑπάρχει ἀκόμα καὶ στὴν Ἀθήνα. Γιατὶ πνευματικὴ ζωὴ σημαίνει γενικώτερο ἀνέβασμα τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, συμμετοχὴ στὴν πνευματικὴ λειτουργία εὐρύτατου κύκλου ἀνθρώπων, πνευματικὲς δράσεις καὶ ἀντιδράσεις, ζυμώσεις, ρεύματα. Ὑπάρχει τέτοιο πράγμα στὴν Ἀθήνα; Ὡστόσο εἶναι ἀλήθεια πὺς ἡ συγκέντρωση στὴν πρωτεύουσα ὅλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ἔχει κάποιο ποιοτικὸ ἀποτέλεσμα. Δημιουργεῖται κάποια κίνηση. Ἀπὸ τὴν ἐπαρχία λείπει κι' αὐτὴ ἀκόμα. Καὶ πιστεύω πὺς μιά ἀπὸ τὶς αἰτίες, ὄχι ὅμως καὶ ἡ κυριώτερη, τοῦ πνευματικοῦ μαρasmus τῆς εἶναι αὐτὸς ὁ πνευματικὸς συγκεντρωτισμὸς τῆς Ἀθῆνας. Ἄς μὴν σπεύσουμε ὅμως νὰ κατηγορήσουμε τοὺς λόγιους τῆς ἐπαρχίας, πὺς ἀφίουν τὴν περιοχή τους γιὰ νάρθουν στὴν Πρωτεύουσα. Ἄν μείνουν ἐκεῖ, κινδυνεύουν νὰ μὴ βγοῦν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Γιατὶ ἀν

δὲν τρέζουν αὐτοὶ στὴν Ἀθήνα, ποῖος θὰ ἐκδόσει τὸ βιβλίον τους στὴν Ἐπαρχία; Πὺς θὰ κυκλοφορήσει; Ἀπὸ πόσους θὰ διαβαστεῖ; Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους καλλιτέχνες, τοὺς μουσικούς, τοὺς ζωγράφους... Πολλοὶ κατηγοροῦν αὐτὸ τὸ «φτασουλισμό» τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Πρωτεύουσας, πὺ κοιτάζουν μόνο τὸν ἑαυτὸ τους καὶ δὲ σκέφτονται καὶ τοὺς συναδέλφους τους τῆς Ἐπαρχίας. Μὰ ποῖος μπορεῖ νὰ κατηγορήσει στὰ σοβαρὰ ἕναν πεινασμένο πὺς δὲ μοιράστηκε τὸ ψωμὶ πὺ βρῆκε, μ' ἕναν ἄλλον πεινασμένο; Ἡ ἐγκατάλειψη βλέπετε κι' ἡ περιφρόνηση τοῦ πνεύματος δὲν παρατηρεῖται μόνο στὴν Ἐπαρχία... Πρῶτη λοιπὸν αἰτία τοῦ μαρasmus τῆς Ἐπαρχίας εἶναι ἡ γενικώτερη ἐγκατάλειψη τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων στὴν τύχη τους, ἐγκατάλειψη πὺ ἀναγκάζει τοὺς ἐπαρχιώτες νὰ προστρέξουν στὴν Ἀθήνα.

Μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ κύρια αἰτία. Ἡ κύρια αἰτία εἶναι ἡ γενικώτερη ἐχθρότητα τοῦ κράτους πρὸς τὸ Πνεῦμα. Τὸ ὅτι τὰ 50% τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, τὸ ὅτι ὑπάρχει, καθιερωμένη μὲ ἐπίσημους νόμους, διγλωσσία, τὸ ὅτι τὸ σκολειὸ διαστρεβλώνει καὶ ἀπομυζαίνει κάθε ἱκμάδα τοῦ παιδιοῦ, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐνσυνείδητες πράξεις τοῦ Κράτους, μὲ τελικὸ στόχο τὸ Πνεῦμα, μὲ ἀπακλειστικὸ σκοπὸ νὰ μαραθοῦν οἱ πνευματικὲς ἱκανότητες, νὰ τσακιστοῦν οἱ ἀνησυχίες.

Μὰ δὲ σταματάει ἐδῶ τὸ κράτος. Ἄν κανένας, παρ' ὅλες αὐτὲς τὶς προσπάθειες, συνηχίσει νὰ ἔχει ἀνησυχίες, ὑπάρχουν καὶ... τὰ περαιτέρω. Σὲ μίαν ἐπαρχία εἶχε ἰδρυθεῖ προπολεμικὰ, ἀπὸ μερικοὺς νέους, Λαϊκὴ Δανειστικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐπὶ 4ης Αὐγούστου οἱ νέοι αὐτοὶ πιάστηκαν καὶ ἐκτοπίστηκαν, μὲ τὴν κατηγορία ὅτι «διὰ τῆς Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης, ἐπροπαγάνδισαν κλπ.». Θὰ μοῦ πεῖτε: «τὰ αὐτὰ συμβαίνουσι καὶ εἰς Ἀθήνας». Εἶναι πολὺ πρόσφατες οἱ συλλήψεις ἐκδοτῶν, συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν. Ναι, μὰ ὅταν αὐτὸ γίνεται σὲ ἕνα μικρὸ ἐπαρχιακὸ κέντρο, ὁ ἀντίχτυπος εἶναι μεγαλύτερος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα πὺ ἐπιδιώκει τὸ κράτος τὸ πετυχαίνει εὐκολώτερα.

Ἐπανέρχουμαι στὴν ἀρχικὴ μου διαπίστωση. Ἐκεῖνο πὺ λείπει ἀπὸ τὸν ἄρρωστο, τὴν πνευματικὴ ἐπαρχία, εἶναι πρῶτα - πρῶτα ὁ καθαρὸς ἀέρας. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καμμιὰ ἐλπίδα βελτίωσης ὅσο ὑπάρχει τὸ ἀστονομικὸ κράτος, μὲ τὰ πιστοποιητικὰ φρονημάτων, μὲ τὸ διαστρεβλωτικὸ σκολειὸ καὶ μὲ τὴν ἀμορφωσιὰ τοῦ λαοῦ; Ἡ ἀπάντηση γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ὅπως καὶ γιὰ ἕνα σωρὸ ἄλλα, εἶναι τούτη: χρειάζεται ἡ ἴδια ἡ Ἐπαρχία νὰ ζητήσει, νὰ ἀπαιτήσει, νὰ κινηθεῖ. Νὰ σκίσει τὴν ὁμίχλη τοῦ σκοταδιοῦ καὶ νὰ βγεί στὸν καθαρὸ ἀέρα. Μιὰ Σταυροφορία χρειάζεται ν' ἀναλάβει κάποιος Ἐπαρχία, μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς. Καὶ τὴ Σταυροφορία αὐτὴ, ὅταν ξεκινήσει, ἔχει ἕως νὰ τὴ βοηθήσει ὅλος ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς Ἀθῆνας.

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ

Ἡ ΜΟΪΡΑ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

«Ἐπιθεώρηση Τέχνης»
(φωτογραφία ανατύπωση)

Ἐνα κρύο, χειμωνιάτικο βράδυ, περίμενα τὴν στάση τοῦ τράμ Ἰπποκράτους. Ἐ λίγο ἦρθε καὶ στάθηκε ἐκεῖ κι' ἕνας λογοτέχνης, ὄριμης ἡλικίας, ἀπὸ τοὺς πὺ γνέστούς, τοὺς πὺ καλοὺς καὶ πρὸ παντός ἀπὸ ἴκείνους πὺ δὲν ξέρουν νὰ τὰ... θολοῦν! Ἦτανε προχωρημένη κόπως ἡ ὥρα καὶ τὸ ἴῃ ἄργησε νὰ περάσει. Καὶ ξάφνου σσμάτησε μπροστὰ μας ἕνα ταξὶ «πειρατικό», ἀπὸ κείνα πὺ κάνουν δρομολόγια μὲ διφραγκο—διακινδυνεύοντας τὸ αὐτόφορο! Ὁ σωφὲρ ἄρχισε νὰ λέει τὸ γνωστὸ: «περάστε, κύριοι, μιὰ δέση, τέρμα Ἰπποκράτους». Ὁ λογοτέχνης μὸς κλονίστηκε μιὰ στιγμή. Ἔβαλε τὸ χέρι του στὴν τσέπη, κοίταξε τὸ «πειρατικό», ἔρριξε μιὰ ματιὰ πρὸς τὴ στροφή μὴπως ξεμπούκαρει τὸ τράμ—αὐτὸ ὅμως ὄργουσε πάντα!—ξανακοίταξε τὸ «πειρατικό», ξανακοίταξε στὴ στροφή, ταλαντεύτηκε, ἔκανε ἕνα δισταχτικὸ βῆμα μπρός, πισωγύρισε, ὅπου ἡ μονοδικὴ δέση συμπληρώθηκε, τὸ «πειρατικό» ἔφυγε, κι' ὁ λογοτέχνης, ἔμεινε ἐκεῖ νὰ περιμένει μέσα στὸ κρύο τῆς παγωμένης νύχτας, τὸ τράμ, πὺ ἐπὶ τέλος ἔφτασε, νυοταγμένο, ὕστερα ἀπὸ ἕνα τέτοιο. Ἄνεθηκε ἀνακουφισμένος, ἀνέβηκα καὶ γὼ τὸ κατόπι του, πλήρωσε τὸ εἰσιτήριό του, πλήρωσα τὸ δικό μου καὶ καθίσαμε πλάι—πλάι τὸν παρατηροῦσα, ὄχιως αὐτὸς νὸ τὸ καταλαβαίνει. Ἐνα πρόσωπο σκαμένο, ροῦχα διατηρημένα κάπως, ἀλλὰ πλοιά, ἡ προσωποποίηση τῆς ἀξιοπρεπῆς φτώχειας...

Λοιπὸν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι στὴν Ἑλλάδα, ὄχι μόνο δὲν ἔχουν δικὸ τους αὐτοκίνητο, ὅπως σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, μὰ λογαριάζουν νὰ διαδύσουν μιὰ δραχμὴ ἀπὸ τὸ πενιχρὸ τους θαλάντιο, γιὰ νὰ χλυτώσουν μισὴ ὥρα ὄρθοστασία καὶ παγωνιά! Ἔτσι ζοῦν.

Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένη Βουτυρᾶ, ἦρθε νὰ μᾶς θυμίσει, πὺς πεθαίνουν! Ὁ Βουτυρᾶς, γιὰ μισὸν αἰῶνα τίμησε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐκμεταλλεῦτηκε τὸ ὄνομά του ὅσο ζοῦσε, οἱ κάθε λογῆς ἔμποροι τοῦ πνεύματος. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ κλεισε τὶς πόρτες τῆς. Τὸ κράτος ποτὲ δὲν τόγε σκέφτηκε. Δὲν τὸν ἔκρινε ἄξιο νὰ τοῦ χορηγήσει, στὰ γερμάτά του, οὔτε μιὰ σύνταξη κι' ἐμπόδιε νὰ κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα κι' ὁ Δῆμος Πειραιῶς. Καὶ μόνον ὅταν πέθανε στὴν ψάδα, τοῦ ἔκανε τὴν κηδεῖα τοῦ «δημοσίου δαπάνη». Ἄλιμονο! Δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωση! Κι' ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτόν, πέθαναν στὴν ψάδα, ὅσοι ἔζησαν—καὶ πὺς ἔζησαν;—ἀποκλειστικά μὲ τὴν πέννα τους καὶ δὲν ἔχουν κληρονομήσει κάποια περιουσία ἀπὸ τὸν πάτέρα τους—ἐφ' ὅσον βέβαια δὲν ἔχουν... ἀποκληρωθεῖ γιὰ τὸν... κακὸ δρόμο πὺ πήραν!

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ μοῖρα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων στὴν Ἑλλάδα; Νὰ λογαριάζουν ὅσο ζοῦν τὴν πενιχρὴ δραχμοῦλα καὶ νὰ πεθαίνουν στὴν ψάδα; Μάλιστα, αὐτὴ εἶναι. Οἱ ἄνθρωποι πὺ δημιουργοῦν τὸν πολιτισμὸ μας, πὺ μιλοῦν γιὰ λογαριασμὸ μας, πὺ συμπυκνώνουν τὶς λαχτάρες μας, πὺ ἐκφράζουν τὶς ἀγωνίες μας, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ἡλιου μοῖρα στὴν ὠραία μας χώρα, τὴν «κοιτίδα τοῦ πνεύματος». Εἶναι νὰ κλαίει κανεὶς ὅταν ἀναλογίζεται τὸ πράγμα. Κι' ὅμως, ὅσο οἱ Λογοτέχνες δὲν ἀποχτοῦν συνδικαλιστικὴ συνείδηση καὶ δὲν παλεύουν γιὰ τὰ ἐπαγγελματικὰ τους προβλήματα, δὰ πρέπει νὰ εἶναι βέβαιοι πὺς δὲ δὰ ξεφύγουν ἀπ' αὐτὴ τὴ μοῖρα.

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ

Ο άνθρωπος και το πνευματικό του έργο

του Τάσου Βουρνά

Πρωτοσυναντηθήκαμε στην παρανομία του 1943. Ήταν η εποχή που φούντωνε ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας. Λίγες μέρες πριν έγινε γνωστό ότι ο ΕΛΑΣ Αττικής με τη βοήθεια χωροφυλάκων της φρουράς της φυλακής – σανατορίου Σωτηρίας, που είχαν προσχωρήσει στον αγώνα, ελευθέρωσαν τους κρατούμενους κομμουνιστές.

Πολλοί βρίσκονταν στα δεσμά από την εποχή της δικτατορίας Μεταξά και είχαν παραδοθεί ανέπνιμα στους κατακτητές.

Ανάμεσά τους και ο Κ. Πορφύρης, ο Πορφύρης Κονίδης, όπως ήταν το πραγματικό του όνομα, παλιός Ακροναυπλιώτης, Ζακυνθινός την προέλευση και όπως όλοι οι συμπατριώτες του άνθρωπος καλλιεργημένος, φίλος των γραμμάτων και της μουσικής, ήμερος και γλυκός, θαυμάσιος χαρακτήρας, γεμάτος κέφι και καλή διάθεση πάντοτε.

Δεν τον γνώριζα στο παρελθόν. Ήρθε σε μας λίγες μέρες μετά την απόδρασή του, καθοδηγητής

όπως λέγαμε τότε, σε μια ομάδα παράνομου τύπου και διαφώτισης, με το ψευδώνυμο Κώστας. Γνωριστήκαμε, αποκτήσαμε αμοιβαία εμπιστοσύνη, είπαμε τα δικά μας. Κάπως παλαιότερος εκείνος από μένα στο Πανεπιστήμιο, φοιτητής της Νομικής, με θυμόταν από τους αγώνες εναντίον του επερχόμενου φασισμού στα 1934 - 36. Ανταλλάξαμε, λοιπόν, τα πνευματικά μας διαπιστευτήρια, μιλήσαμε για τις φιλολογικές μας προτιμήσεις. Από κείνη την περίοδο της παρανομίας θυμάμαι δύο περιστατικά: Ένα θεατρικό του έργου με αντιστασιακό περιεχόμενο που μούδωσε να διαβάσω καθώς και ένα περιστατικό που μου διηγήθηκε:

ο Ταβουλάρης

Στην κατοχική κυβέρνηση Λογοθετόπουλου υπουργός της Δημόσιας Τάξης ήταν ο περιβόητος Αναστάσιος Ταβουλάρης, Ζακυνθινός και κάπως συγγενής του Πορφύρη. Όταν από την Ακροναυπλία μεταφέρθηκε άρρωστος με φυματίωση στη φυλακή της Σωτηρίας, ο Ταβουλάρης τον επισκέφτηκε και του πρότεινε να κάνει σ' αυτόν έστω και προφορική δήλωση αποκήρυξης των ιδεών, για να τον απολύσει. Κι ο Πορφύρης αρνήθηκε και τον έδωξε. Για όσους νεότερους δεν μπορούν να σταθμίσουν το μέγεθος της άρνησης, σημειώνω πως από τις φυλακές και τα στρατόπεδα έπαιρναν χωρίς δίκες, οι Γερμανοί τα θύματά τους, που τα εκτελούσαν σε αντίποινα της δράσης των ανταρτών στην ύπαιθρο.

Ήρθε κατόπι το σύντομο διάστημα ανάμεσα στην ανάπηρη απελευθέρωση και τη νέα παρανομία, με τα εμφυλιοπολεμικά πια δεδομένα. Το «σίγμα» του Ακροναυπλιώτη με το οποίο ήταν σηματοδομένος ο Πορφύρης από το κατεστημένο τον τοποθετούσε στον πρώτο λύκο του διωγμού. Παράνομος κι ο ίδιος, αφού δεν μπορούσε να σταθεί ούτε στιγμή κυριαρχούσαν, πιάστηκε, οδηγήθηκε στα Στρατοδικεία της εποχής, καταδικάστηκε σε βαρύτατη ποινή και στάλθηκε να την εκτίσει στις Στρατιωτικές Φυλακές Μακρονήσου, αυτός ο λεπτεπίλετος οργανι-

Με την κόρη του τη Τζίνα, μόλις γύρισε από την εξορία

Η «Επιθεώρηση Τέχνης» και ο Κάλβος

Η φιλολογική του δραστηριότητα έφτασε στο κατακόρυφο σημείο της στο περιοδικό «Επιθεώρηση Τέχνης». Στην αρχή μέλος της συντακτικής του επιτροπής και αργότερα αρχισυντάκτης για ένα μεγάλο διάστημα, πρόσφερε σοβαρές υπηρεσίες στα γράμματα. Συνείδωση φιλελεύθερη αντιτάχτηκε με σθένος στο δόγμα και το κομματικό κατεστημένο της εποχής, που του είχε κυρύξει συστηματικό πόλεμο από το Βουκουρέστι όπου

Η μεγαλύτερη φιλολογική επιτυχία του Πορφύρη στην καριέρα του ως μελετητή του νεοελληνικού κοινωνικού και ιστορικού παρελθόντος ήταν η ανακάλυψη του υλικού στην Ιταλία, σύμφωνα με το οποίο τεκμηριώνεται το γεγονός ότι ο Ανδρέας Κάλβος ήταν γραμμένος στην επαναστατική – δημοκρατική οργάνωση των Καρπονάρων της Φλωρεντίας. Για να συγκεντρώσει το υλικό αυτό ταξίδεψε ο Πορφύρης στην Ιταλία σε μια εποχή που η καρδιά του ήταν σε κακά χάλια. Εκεί έπαθε μια καρδιακή προσβολή, γύρισε στην Αθήνα με τραυματισμένο το κυκλοφοριακό. Κι ωστόσο κάθισε κι έγραψε το βιβλίο και το παράδωσε στις

έδρευε τότε το Π.Γ. του Κ.Κ.Ε. Αποκαλύπτω εδώ ότι – αν δεν κάνω λάθος στη χρονολογία – το 1965 τον είχαν καλέσει στο Βουκουρέστι για να τον ελέγξουν ιδεολογικά και να του επιβάλουν τις δικές τους αντιλήψεις, χωρίς βέβαια να το πετύχουν. Και με πολλή πικρία μας έλεγε στη Συντακτική Επιτροπή της «Επιθεώρησης Τέχνης» ότι την πιο εκθρική συμπεριφορά δοκίμασε εκ μέρους εκείνων που ήταν άλλοτε συγκαταρούμενοι του στην Ακροναυπλία!

εκδόσεις «Θεμέλιο». Ήρθε η δικτατορία. Ο Πορφύρης πέθανε λίγες μέρες μετά την κατάλυση των κοινοβουλευτικών θεσμών, ενώ το «Θεμέλιο» έγινε λεία των σμιρών των δικτατόρων.

Για πολλά χρόνια θεωρούνταν το έργο του Πορφύρη «Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος» ως χαμένο, ώσπου τυχαία βρέθηκε σε κάποια κρύπτη που είχε οργανώσει πριν τη δικτατορία ο αείμνηστος Δημήτρης Δεσποτιδής. Και εκδόθηκε το 1977. Ο μόχθος του επαναστάτη, που αναζήτησε και βρήκε τις ρίζες ενός πνευματικού προγόνου των σημερινών Ελλήνων μαχητών της ελευθερίας, ευτυχώς δεν πήγε χαμένος.

Με τη θεία του Μαρία Κολοβά

Ο σύντροφος που μιλούσε για Ρωτόκριτο στην Ακροναυπλία

του Γιάννη Μανούσακα

Ας πω κι ελόγου μου λίγα για τον παλιό σύντροφο και φίλο μου Πορφύρη Κονίδη που αυτός κίολας βιάστηκε να μας αφήσει.

Καθώς θα το θυμούμαστε όλοι όσοι αποζούμε ακόμη, της παλιάς φρουράς Ακροναυπλιώτες, ο Πορφύρης ήταν ένας διαπρεπής διανοητής σύντροφος στο στρατόπεδό μας, με μια ξεχωριστή κλίση προς τη λαογραφία. Θυμάμαι (πάει τώρα κοντά μισός αιώνας), μου μένερ ολοζώντανο στη μνήμη, πως κάποια μέρα, εξαιτίας ίσως της συγγένειας του κρητικού πολιτισμού με κείνο της Εφτάνησος, με παρακίνησε να με βάλει σ' αυτά τα μελετήματα. Αλλά ελόγου μου σαν προλετάριος, φρούμαζε το μυαλό μου, δεν έπιανε άλλο τις, εξόν από εκείνα της εποχής που πυρπολούσαν τις ψυχές και θα μας έδιναν κίνητη τη μάθηση, τη δύναμη και την αξιοσύνη, στο χάλασμα της κόλασης, στο χτίσιμο μιας παράδεισος.

Θυμάμαι, που κάποια φορά μου διηγιότανε ότι στη Ζάκυνθο υπήρχανε στον καιρό του ακόμα γερόντισσες που ήξεραν και απαγγέλλαν το Ρωτόκριτο απέξω τους, κι ότι το έργο παιζότανε και θέατρο στο ύπαιθρο, με ζακυνθινούς καβάλα σε γαϊδουράκια, με καλάμια για κοντάρια. Και καθώς φαίνεται μου έκανε τόσο τέλεια την παράσταση το πώς γινόταν οι μονομαχίες με τους ζακυνθινούς καβάλα στους γαϊδούρους, να κονταροχτυπιούνται με καλάμια και μου φάνηκε τόσο αστείο το πράμα που δεν κράτησα ένα ξέσπασμα δυνατού γέλιου. Ο Πορφύρης στην αρχή τάχασε, δεν περίμενε από μένα που πάντα ήμουν συντροφικός και φιλικός μαζί του, να έχω ένα τέτοιο φέροισμο. Ούμωσε, σκοτεινιάσε η μορφή του και με άφησε λέγοντας ότι δεν είχε συνηθίσει ποτέ, «ούτε στην υπερβολή ούτε στο ψέμα». Αλλά το φίλο μου ίσα-ίσα τον είχα πιστέψει και παραποστέψει, μα ένα ότι η φαντασία του φυλακισμένου είναι πιο δυνατή, κι άλλο ότι σαν βαβαλάρης του ιππικού, παιδεμένος στα τέτοια, μου φάνηκε τόσο κωμική η παράσταση της μονομαχίας κι άντε να κρατηθώ.

Την επομένη μέρα τα εξήγησα όλ' αυτά στο φίλο

μου, ότι για τους Ζακυνθινούς μονομάχους ήταν το γέλιο μου, κι ότι μάλλον φταίει αυτός για τον τόσο τέλειο τρόπο της περιγραφής. Με πολύ κόπο όμως με πίστεψε και μείναμε φίλοι.

Θυμάμαι που ήταν ακούρατος δουλεύοντας στον εκπολιτισμό του στρατοπέδου μας.

Τελευταία είχε επεξεργαστεί μια σειρά μαθήματα για τα πολιτεύματα που τα δίδαξαν οι δάσκαλοί μας στις μορφωτικές ομάδες της Ακροναυπλίας. Στο βιβλίο μου η Ακροναυπλία αναφέρω το μάθημα αυτό έτσι:

«Τελευταία γράφτηκαν από το δικηγόρο και διανοούμενο Πορφύρη Κονίδη μια σειρά μαθήματα για τα πολιτεύματα, τα πολιτειακά, όπως τα είπαμε, και που μόλις προλάβαμε να τα διδαχτούμε, γιατί στο μεταξύ ήρθε η κατοχή με την πείνα και κάθε προσπάθεια για μόρφωση σταμάτησε. Μ' αυτά τα μαθήματα μάθαμε για τα αρχαία πολιτεύματα (Δημοκρατία, Αριστοκρατία, Τυραννία), και γίνηκε μια ανυπαράθεση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας με το ολιγαρχικό καθεστώς της Σπάρτης. Και για τα πολιτεύματα της μέσης και της νεότερης εποχής περιλάμβαναν τα μαθήματα: για την ελέω θεού μοναρχία και την άλλη τη συνταγματική, και για τη βασιλευμένη Δημοκρατία, την προεδρική και τη σοσιαλιστική Δημοκρατία. Ακόμα για τις δικτατορίες του κάθε τύπου κάναν ανάλυση αυτά τα μαθήματα. Και το μάθημα αυτό του συντρόφου Πορφύρη που πρέπει να λογαριαστεί με τα πολιτικά μαθήματα πλάτυνε πιο πολύ τις γνώσεις των μαθητάρων στον τομέα της κρατικής εξουσίας κι ήταν ένα καλό συμπλήρωμα στα όσα είχαμε διδαχθεί περί διακυβέρνησης και κράτους».

Η μους και ίσως ο πιο σημαντικός διανοούμενος του στρατοπέδου κομμουνιστών Ακροναυπλίας.

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ

(70 χρόνια από «Το ταξίδι μου»)

Του Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

Επιθεώρηση Τέχνης, Τ. 73-74 ΙΑΝ.-ΦΕΒ. 1961
(φωτογραφική ανατύπωση)

Με το «Ταξίδι μου» ο Ψυχάρης έδινε, το 1888, το σύνθημα ενός κινήματος.

Το γλωσσικό ζήτημα δεν το ανακάλυψε αυτός. Η αρχή του βρίσκεται πολύ πίσω, στα χρόνια των Αλεξανδρινών, όταν διαμορφώθηκε η «κοινή», κοινό όργανο συνεννόησης, στην άγροτα και στα λιμάνια, των πολυποικίλων λαών των Ελληνιστικών κρατών. Σ' αυτή τη γλώσσα γράφτηκαν τα Ευαγγέλια, ενώ οι Αλεξανδρινοί λόγιοι συνέχιζαν να γράφουν την άττική. Η διάσπαση ανάμεσα στη λαλούμενη και στη γραφόμενη γλώσσα, συνεχίστηκε στους κατοπινούς αιώνες. Ο «εξελληρισμός» του Βυζαντίου, για τον οποίο μιλάνε όλοι οι ιστορικοί, γύρω στο 7ο - αιώνα, έσημαινε πως ο διοικητικός, μηχανισμός της Αυτοκρατορίας έπαψε να χρησιμοποιεί τα λατινικά και χρησιμοποιούσε τα ελληνικά, όχι όμως τη λαλούμενη γλώσσα, αλλά την αρχαϊκή. Η Εκκλησία με τη σειρά της δεν ακολούθησε το δρόμο του πρώτου Χριστιανισμού. Οι πατέρες, από τον τρίτο αιώνα κ' ύστερα, γράφανε την άττική.

Μα στο μεταξύ η νεοελληνική γλώσσα, αγνοώντας και βυζαντινή διοίκηση και Εκκλησία, ακολούθησε το δρόμο της και γινότανε στοιχείο για τη διαμόρφωση της νεοελληνικής εθνότητας. Το τελευταίο αυτό δεν πρέπει να το λησμονούμε. Η νεοελληνική γλώσσα — δημοτική — παρακολουθεί τη νεοελληνική εθνότητα από τα πρώτα της βήματα ίσαμε την ολοκλήρωσή της. Οι πρώτες προδρομικές εθνικές φωνές (Σοφισμός), ακούγονται στη δημοτική. Αυτόν τον καιρό η διγλωσσία παρουσιάζεται μ' αυτό το σχήμα: τα ανεθνικά στοιχεία, χρησιμοποιούν στο γραπτό λόγο τη λέγια γλώσσα, ενώ τα στοιχεία που εκφράζουν τα πρώτα αδιόρατα εθνικά φτερουγίσματα, χρησιμοποιούν τη νεοελληνική — δημοτική — γλώσσα.

Στην πιά περά εξέλιξή του, το γλωσσικό ζήτημα παίρνει κοινωνικότερο χαρακτήρα. Το-

νίστηκε τα τελευταία χρόνια, πως η γλώσσα δεν είναι στοιχείο του ετακοδομήματος, πως δεν έχει ταξικό χαρακτήρα, πως δεν παρουσιάζεται και δεν εξαφανίζεται μαζί με μιά τάξη, παρά πως αποτελεί εθνικό στοιχείο, και αναπτύσσεται σε οργανική σύνδεση με ολόκληρο το έθνος. Αυτό το φαινόμενο το παρατηρούμε και στο νεοελληνικό έθνος. Αν όμως τούτο είναι σωστό, είναι έξ ίσου σωστό πως το γλωσσικό ζήτημα — όχι η νεοελληνική γλώσσα σαν τέτοια — πήρε ταξικό χαρακτήρα στην Ελλάδα. Το ζήτημα ήταν αν η γλώσσα του σχηματιζόμενου στη αρχή και αργότερα του σχηματισμένου έθνους, αυτή που μιλιότανε από όλο το έθνος και που ήτανε κοινό μέσο συνεννόησης όλων των τάξεων μέσα στο έθνος, αν θα γραφότανε κιάλας. Οι πνευματικοί εκπρόσωποι των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων έπιμένανε να χρησιμοποιούν μιά γλώσσα νεκρή, ακατανοήτη από το σύνολο του έθνους και κατανοήτη μονάχα από ένα στενό κύκλο «εκλεκτών». Η γλώσσα γινότανε έτσι ένα μέσο διαχωρισμού και η μόρφωση προνόμιο των αλίγων. Οι φορείς, αντίθετα των νέων κοινωνικών μετασχηματισμών — που ήταν και φορείς της εθνικής συνείδησης — και οι πνευματικοί τους εκπρόσωποι, βάδιζαν, συνειδητά είτε άσυνειδητα, προς την αντίθετη κατεύθυνση: η γλώσσα του έθνους να είναι και η γραφόμενη γλώσσα.

Η διάσπαση ανάμεσα στη λέγια παράδοση και στη «δημοτική παράδοση», είναι στην ουσία διάσπαση ιδεολογική. Η λέγια παράδοση εκφράζει την ιδεολογία της συντήρησης, την επίσημη, κυρίαρχη ιδεολογία των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων. Η δημοτική παράδοση εμφανίζεται σαν άρνηση της κυρίαρχης ιδεολογίας, σαν λαϊκή ιδεολογία (η περιληπτική έννοια ελαός είναι κινούμενη έννοια. Περιλαμβάνει κάθε φορά διαφορετικούς κοινωνικούς σχηματισμούς). Μα επειδή ακριβώς η γλώσσα δεν έχει ταξικό χαρακτήρα, ο κανόνας δεν είναι δίχως εξαίρεση.

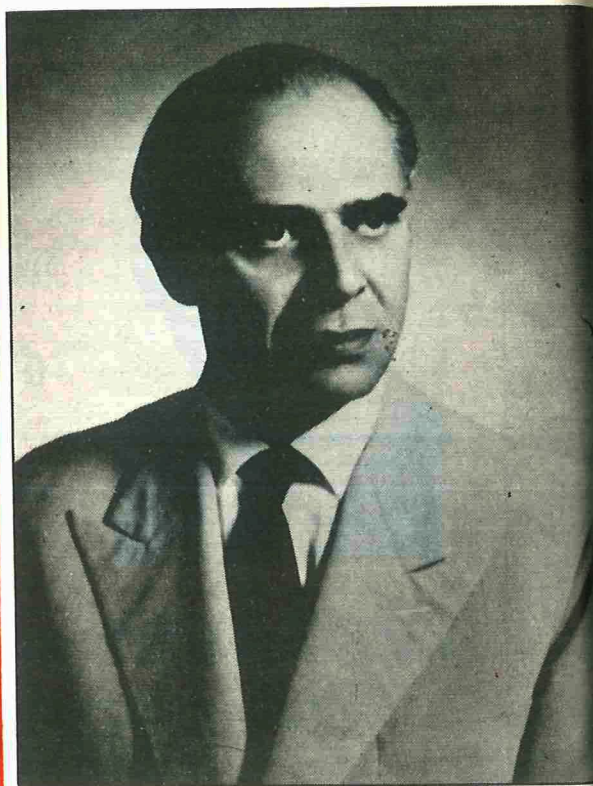
Μιλώντας για τον Κ. Πορφύρη

του Φίλιππου Δρακονταειδή

Μιλώντας για τον Κ. Πορφύρη, σωστό μας φαίνεται πως είναι να τονίσουμε την πνευματική του τιμότητα. Και ίσως αυτός ο χαρακτηρισμός να ήταν περιττός, αν στον τόπο μας υπήρχε κάποιος τρόπος να μετριέται η αξία του διανοούμενου με ορισμένα κριτήρια.

Επειδή όμως κάτι τέτοιο δε συμβαίνει, ούτε βέβαια συνέβαινε από το τέλος του εμφυλίου ως τη δικτατορία του 1967, επειδή σ' αυτή την περίοδο πολλά μένουν θολά, νομίζω πως θα πρέπει να επιμείνουμε στον παραπάνω χαρακτηρισμό. Κι η πνευματική τιμότητα του Κ. Πορφύρη δεν εξαντλείται στη συμμετοχή του στην «Επιθεώρηση Τέχνης», αλλά και στις απόψεις του για τα λογοτεχνικά πράγματα.

Ας μην ΄ξεχνάμε πως ήταν ένας από τους ελάχιστους που υπερασπίστηκαν το έργο του Τσίρκα, το οποίο, από την επίσημη κομματική γραμμή, είχε υποστεί λογίων επιθέσεις. Αλλά κι αν ακόμα αυτά δε φτάνουν, οι εργασίες του Κ. Πορφύρη για τον Κάλβο καρμπονάρο, για τον Λασκαράτο, η επιμέλεια της έκδοσης της Αυτοβιογραφίας της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρπινέγκου κι άλλα, είναι όλα δείγματα μιας ακεραιότητας, σε περίοδο όπου οι κομματικές δεσμεύσεις κι οι «μαρξίζουσες» αναλύσεις οδηγούσαν σε κραυγαλέες θεωρήσεις και σε αφελή συμπεράσματα. Δε θέλω με τέτοιες εμφανικές δηλώσεις να πλέξω το εγκώμιο ενός ανθρώπου που δεν ήταν παραπάνω από αυτό που ήθελε να είναι και που θα έβρισκε γελοίο να τον επαινώ έτσι. Δε θέλω να πω πως ο Κ. Πορφύρης ήταν μια μεγάλη μορφή. Ήταν απλώς μια τίμια μορφή σ' ένα κάλπικο εν πολλοίς περιβάλλον. Έτσι τουλάχιστον τον αποτιμώ στη διάρκεια της σύντομης γνωριμίας μας, που καλύπτει τα 4 ή 5 τελευταία χρόνια της ζωής του. Και γυρίζοντας συνέχεια γύρω-γύρω από την τιμότητα, δεν πρέπει να θεωρηθεί πως επρόκειτο για συγκαταβατικότητα ύστερα από μια ζωή βασανισμών, εξορίας κι απίστευτης ταλαιπωρίας. Η τιμότητα του είχε μια αυστηρότητα, εκείνη ακριβώς του ανθρώπου που έχει αρχές και πίστη. Είναι στιγμές που υποψιάζομαι ότι αρχές και πίστη ήταν το αποκούμπι του, αφού, και άρρωστος και κατεβεβλημένος, δεν είχε δυνάμεις για να τις αποβάλει.

περίπλους /αφιέρωμα

Αν όμως εννοήσουμε πως πίστευε σε μια εξέλιξη που, μέσα από λάθη, βλακειές, προδοσίες κι εγκλήματα, οδηγούσε αναπόδραστα στο σοσιαλισμό, αν εννοήσουμε πως αρχή του ήταν πως πρέπει να υπάρχει ένα όριο στον ανθρώπινο εξευτελισμό, τότε οι υποψίες μου είναι ολότελα αβάσιμες: ο Κ. Πορφύρης ήταν ένας συνεπής αριστερός.

Δεν τον άκουσα να δικαιολογεί την εισβολή των Ρώσων στην Ουγγαρία, ούτε πανηγύριζε για τις αποφάσεις του 20ου συνεδρίου του Ρώσικου κομμουνιστικού κόμματος. Ο δρόμος του φαινόταν μακρύς και γεμάτος παγίδες. Στο βάθος όμως έβλεπε πάντα το σοσιαλισμό.

Πίστευε κιόλας πως ο σοσιαλισμός είχε ένα παρελθόν, που άξιζε να μελετηθεί, ώστε να βρεθούν εκείνες οι σταθερές που θ' αποτελούσαν παραπέτα ασφαλείας για το μέλλον. Αυτός ο «σοσιαλισμός του παρελθόντος» μπορούσε ν' ανιχνευτεί στο Μεσαίωνα κιόλας και, από εκεί, ως τις αρχές του 18ου αιώνα.

Δεν ήταν τόσο τα θεωρητικά κείμενα της κάθε εποχής όσο τα ζητούμενα στις λαϊκές εκφράσεις τέχνης, όπως οι ζακυνθινές ομιλίες, ο караγκιόζης, το έντεχνο κρητικό θέατρο κι η έντεχνη κομηντια τελάρτε. Αυτά τα υπόγεια ρεύματα ήθελε να τονίσει, οργανώνοντας στη Ζάκυνθο τις «Συναντίσεις Μεσαιωνικού Θεάτρου», εκδηλώσεις που γίνονταν στο δρόμο και απέφευγαν να είναι διανοουμενίστικες.

Δε φαντάζομαι πως πίστευε ότι κάτι τέτοια αρκούσαν να δούμε όλοι ανεξαιρέτως τα καλά του σοσιαλισμού. Ήθελε μάλλον να υπογραμμίσει πως από το Μεσαίωνα, που όρισε τη φυσιολογία των τελευταίων 6-7 αιώνων, υπάρχει μια κοινότητα θεμάτων, που στην ουσία είναι αναζήτηση μιας κάποιας δικαιοσύνης, ενός κάποιου *μοιράσματος* των πραγμάτων με τον άλλο.

Μπορεί αυτή η ερμηνεία μου να μην ταιριάζει σ' όσα έχουν να πουν άλλοι για τον Κ. Πορφύρη. Έτσι όμως αντιλήφθηκα εγώ τον άνθρωπο. Έτσι όμως αντιλήφθηκα εκείνον τον κλωμό κι αδύνατο άντρα, που το καλοκαίρι σε μια βάρκα μέσα, άπλωνε το χέρι του στο νερό κι ύστερα έτριβε με το βρεγμένο χέρι το πρόσωπό του, αφού δε μπορούσε να κολυμπήσει. Έτσι αντιλήφθηκα τον αγωνιστή που, ύστερα από μια ζωή κατατρεγμούς, ήταν έτοιμος να γελάσει, να διηγηθεί κάτι όμορφο κι έκανε σχέδια. Και πόσο γελοίο βλέπω να ψάχνουν να τον βρουν, μόλις ξέσπασε η δικτατορία, τα ψώνια του οπερετικού φασισμού! Κι εκείνος να βρίσκεται στο νοσοκομείο, όπου άφησε την τελευταία του πνοή!

Μιλώντας για τον Κ. Πορφύρη, μιλάμε για έναν άνθρωπο που έζησε συνειδητά καθαρός σε μια περίοδο εξαιρετικά βρώμικη. Και δε γνωρίζω πολλούς που να το έχουν καταφέρει καλύτερα.

Ο Πορφύρης στην «Επιθεώρηση Τέχνης»

του Δημήτρη Ραυτόπουλου

Τα έργα του λόγου και της τέχνης, ο στοχασμός, η έρευνα, οι συγκρούσεις των ιδεών και των ρευμάτων συγκροτούν βέβαια το πρόσωπο της πνευματικής ζωής σε κάθε εποχή. Υπάρχει όμως και μια διάσταση ηθική, που καθώς δεν απογράφεται, συστηματικά τουλάχιστον, – αγνοείται π.χ. από τις γραμματολογίες και από τις ιστορίες της λογοτεχνίας – το συστατικό αυτό ξεχνιέται και η φυσιογνωμία της εποχής μένει ατελής, συχνά μάλιστα αλλοιωμένη.

Αυτόματα σχεδόν μου επιβάλλεται αυτή η σκέψη καθώς πάνω να γράψω λίγες γραμμές για τον Πορφύρη. Από τους ανθρώπους που γνώρισα εγώ τέτοιες μορφές που ανέβασαν την ηθική στάθμη της συντεχνίας των γραμμάτων ήταν ο Στρατής Δούκας, ο Πορφύρης, ο Άρης Αλεξάνδρου...

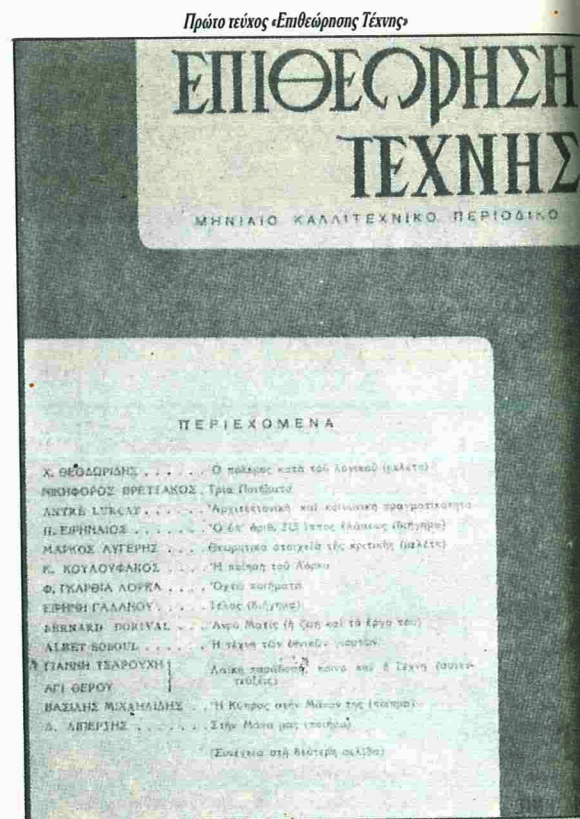
Η συντεχνία ήταν τότε διασπασμένη (σήμερα είναι διαλυμένη) και το αριστερό κομμάτι της είχε απομονωθεί σ' ένα αόρατο γκέτο, που για να μανθρωθεί κουβαλούσε και η αριστερά τα δικά της αγκωνάρια. Μέσα σ' αυτό το γκέτο, η «Επιθεώρηση Τέχνης» έπαιξε διπλό ρόλο: Πλούτισε και σοβάρωσε το ιδεολογικό μέτωπο της αριστεράς, τουλάχιστον στον τομέα της, και δημιούργησε ρήγματα στα τείχη του σεχταρισμού, της πτωχαλαζονείας, του μαζοχισμού της αριστεράς. Πώς;

Μπορώ ν' απαριθμήσω βιαστικά: Πρόβαλε τη μοντέρνα τέχνη και τη νέα λογοτεχνία. Γύρισε τις πλάτες στο «σοσιαλιστικό ρεαλισμό» και αντέδρασε στο ζντανοφισμό. Αρνήθηκε την εξουσία του πολιτικού να κρίνει ποιο είναι καλό και ποιο είναι κακό έργο, αρνήθηκε την κατακύρωση της κριτικής αυθεντίας χρισμένων κριτικών και την καθιέρωση της «κομματικής» λογοτεχνίας και τέχνης. Αμφισβήτησε γενικότερα την κομματική κηδεμονία τουλάχιστον στον αισθητικό τομέα.

Έτσι, π.χ. αναθεώρησε, ή τουλάχιστον έκανε μη αρραγείς πια τις καθιερωμένες αποφάνσεις της μαρξιστικής κριτικής για τη λεγόμενη «ποίηση της παρακμής», για μορφές όπως ο Καβάφης και ο Καρυωτάκης, για τη μοντέρνα ποίηση, για το Σεφέρη και τον Ελύτη, για τη λεγόμενη «ποίηση της ήπιας».

Έφερε στην Ελλάδα την απήχηση από τον αντιδογματισμό στην ιστορική και θεωρητική σκέψη της αριστεράς («Κοντεμποράνσο», «Ρινάσιπα», Πολωνοί, Τσέχοι και δυτικοί αντιδογματικοί μαρξιστές). Συνέβαλε έτσι σε μια νέα, όχι πια μηχανική, αντίληψη της ιδεολογικής στράτευσης. Μπόρεσε με όλα αυτά να εξουδετερώσει την απομόνωση της πνευματικής αριστεράς και να φιλοξενήσει στις σελίδες της

μη αριστερούς λογοτέχνες και καλλιτέχνες, να πετύχει μάλιστα και τη συμπαράστασή τους σε διώξεις του περιοδικού και των ανθρώπων του, ή σε καμπάνιες για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των δημοκρατικών ελευθεριών.

περίπλους /αφιέρωμα

Ηταν άνοιξη του 1955 όταν ο Αργύρης Βάκης ο διαχειριστής του περιοδικού, που στεγαζόταν τότε σ' ένα γραφειάκι στην οδό Γαμβέτα 6, μας έφερε τον Πορφύρη για να αναλάβει την αρχισυνταξία και – εξυπακούοταν – τη σύνδεση της Σ.Ε. με το κόμμα.

Ο ποιητής Γιώργος Παπαλεονάρδος, που έκανε χρέη αρχισυντάκτη ως τότε, αποχώρησε διαφωνώντας μ' αυτή την τοποθέτηση, που την θεώρησε προσωπική του μείωση. Εμείς οι νεότεροι είμαστε κουμπωμένοι απέναντι σε μια προσέλευση, που όσο κι αν γινόταν διακριτικά, δεν ξεγελούσε ως προς το χαρακτήρα της κομματικής «κοπάτσιας» που είχε. Το Who is Who του ανδρός το είχαμε άκρες-μέσες πληροφορηθεί κιόλας: νεολαίος της ΟΚΙΝΕ στη μεταξική δικτατορία, Ακροναυπλιώτης, ηγετικό στέλεχος της Εθνικής Αλληλεγγύης στην Αντίσταση...

Αυτό το τελευταίο εμένα μου δημιουργούσε, θυμάμαι αόριστα, θετική προδιάθεση. Πρέπει να μην ήταν από τους σκληροπυρηνικούς και ξυλοκέφαλους της Ακροναυπλίας ο νέος μας συνεργάτης για να τον έχει βάλει το κόμμα στη βοηθητική και ανθρωπιστική αυτή οργάνωση στην Κατοχή. Και για να τον στέλνει τώρα σε μια δουλειά διανοουμένων... Κάτι σαν εξορία, να πούμε.

Δεν ξέρω – και τώρα ακόμα – αν ήταν έτσι. Και δεν εννοώ βέβαια ότι ο Πορφύρης δεν είχε την εμπιστοσύνη του κόμματός του. Απεναντίας, είμαι βέβαιος ότι την είχε. Πρέπει όμως να γνωρίζω κανείς από μέσα τη λογική της κομμουνιστικής ιεραρχίας (της εποχής εκείνης μάλιστα) για να καταλάβει το πώς λειτουργούσαν αυτά τα πράγματα.

Πρώτο προσόν για την επιλογή και την προώθηση των στελεχών δεν ήταν ούτε η αυτοθυσία τους ούτε τα πνευματικά τους προσόντα, αλλά η «κομματικότητα» τους, δηλαδή η πλήρης υποταγή στην οποιαδήποτε νηρεκτίβα, χωρίς την ελάχιστη αμφισβήτηση

Ανανεώνει τις αρχές λειτουργίας του περιοδικού

Είναι αδύνατο σ' αυτό το σύντομο άρθρο να σκιαγραφηθεί έστω η προσωπικότητα του Πορφύρη και ο ρόλος του στην «Επιθεώρηση Τέχνης», πολύ περισσότερο που κάτι τέτοιο θα απαιτούσε να γίνει ένα διάγραμμα τουλάχιστον της ιστορίας του περιοδικού και έκθεση των πολύμορφων προβλημάτων που αντιμετώπισε.

Μπορεί να θυμηθεί κανείς το άλφα ή το βήτα περιστατικό κι εγώ θυμάμαι αρκετά που χαρακτηρίζουν τον πνευματικό άνθρωπο. Μια και από την αρχή αυτόματα μου επιβλήθηκε το θέμα του πνευματικού ήθους, ας παραμείνω σ' αυτό.

Ο Πορφύρης δεν επιδίωξε καμιά πρωτοκαθε-

της σοφίας της και του αλάθτου της καθοδήγησης. Επιπλέον – δηλαδή για το λόγο αυτό – η ιδιότητα του διανοούμενου ήταν κάτι σαν στίγμα, αναπηρία ή προπατορικό αμάρτημα. Ο Πορφύρης μάλιστα, καθώς συνδύαζε στη μαρξιστική του προσχώρηση μια βαθιά φιλελεύθερη παιδεία, θα έδινε δείγματα δημοκρατικής σωφροσύνης και μετριοπάθειας και πριν έλθει κοντά μας, δεν μπορεί να του φύτρωσε ξαφνικά στο πνεύμα αυτή η διάθεση. Κι έτσι, θα τον θεωρούσαν στην κομματική ιεραρχία αν όχι «ασταθές διανοούμενο στοιχείο» τουλάχιστον κατάλληλο να πλησιάσει και να χαλιναγωγήσει ίσως τέτοια στοιχεία, όπως μας θεωρούσαν εμάς. Και σ' αυτό δεν έκανα λάθος, το λάθος που έκαναν ήταν ότι ο Πορφύρης μας πλησίασε πραγματικά, δεν ήρθε με προκατασκευασμένες απόψεις για όλα και έγινε περισσότερο δικός μας.

Το ξαναλέω, αυτά είναι μια υπόθεση που έχω κάνει και, όσο και αν πιστεύω στη βασιμότητά της, δεν την προτείνω ως πληροφορία. Ο Πορφύρης, παρ' όλη τη στενή φιλία που δημιουργήθηκε στα κατοπινά χρόνια ανάμεσα σ' αυτόν και σ' εμάς, δε μίλησε ποτέ για τις σχέσεις του με το κόμμα ή για την Ακροναυπλία κι εμείς σεβαστήκαμε τη δεοντολογική του αντίληψη και τη σεμνότητά του. Ήταν άλλωστε από τους ανθρώπους που μιλούσε ελάχιστα για τον εαυτό τους και αυτό χαρακτήριζε το ήθος του. Το κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης που δημιουργήθηκε πολύ γρήγορα ανάμεσα σ' εμάς (εννοώ κυρίως τους Κουλουφάκο, Πατρίκιο, Χαϊνη, Σιαπειδη) και τον πρεσβύτερό μας Πορφύρη εδραιώθηκε μέσα σε δοκιμασίες διάφορες: οικονομικές δυσκολίες του περιοδικού, διώξεις από το αντιαριστερό κράτος, κρίσεις στις σχέσεις μας με το κόμμα (ΕΔΑ τότε) και διοικητικές επεμβάσεις του τελευταίου. Μ' αυτές ιδιαίτερα θα μπορούσε να κλονιστεί η σύμπνοια, η εμπιστοσύνη και ο αλληλοσεβασμός μας και όχι μόνο δεν κλονίστηκαν αλλά εμβαιώθηκαν. Και το χρωστάμε κατά το μέγιστο μέρος στον Πορφύρη.

δρία, ούτε το ελάχιστο προνόμιο ως αρχισυντάκτης του περιοδικού, ως πρεσβύτερος ή ως αγωνιστικά σεβάσιμος. Είχε μια ψήφο, όπως όλοι και την άσκησε πάντα θαρραλέα, κατά συνείδηση, και απολογημένα. Όπως όλοι μας υπέβαλε τα χειρόγραφα του στη Σ.Ε. (και στην ώρα τους, πράγμα σπάνιο), όλα ακόμα και τα ενυπόγραφα και δεχόταν με τη μεγαλύτερη προθυμία τις παρατηρήσεις, προτάσεων αν ήταν παρατηρήσεις της πλειοψηφίας. Θυμάμαι ότι σε μια συνεδρίαση μάς διάβασε ένα διήγημά του, υποβάλλοντάς το για έγκριση – όπως ο τελευταίος άγνωστος νεαρός – στην Σ.Ε. και εξαιρώντας ο ίδιος τον εαυτό του από ενδεχόμενη

ψηφοφορία. Όταν δύο από μας είπαμε ότι δεν μας άρεσε ή μας άρεσε χωρίς ενθουσιασμό, το απέσυρε αμέσως χωρίς σε τίποτα αυτό να επηρεάσει τις σχέσεις μας.

Για το πόσο ο ίδιος απεχθανόταν την ευνοιοκρατία, το ναρκισσισμό, τα ταμπού, δεν θα καταφύγω σε ανεκδοτολογία αλλά στα δικά του λόγια. Από τα ελάχιστα ντοκουμέντα της Σ.Ε. που διασώθηκαν, ένα που είχε φυλάξει ο Πορφύρης και που έχω στα χέρια μου είναι το κείμενο της εισήγησής του σε συνεδρίαση της Σ.Ε. το Μάη του 1965, όπου παρουσιάζει μια αναδιοργάνωση της Σ.Ε. (από τις αλληπάλληλες που επέβαλε το κόμμα στην περίοδο 1963-65 προσπαθώντας να χαλιναγωγήσει το πνεύμα του περιοδικού και να ικανοποιήσει τους «παραγκωνισμένους» κομματικούς λογοτέχνες που διαμαρτύρονταν). Το περιοδικό θα εμμένει στις αρχές του, τονίζει με έμφαση ο Πορφύρης σ' αυτή την ομιλία, που τη θεωρούσε εξαιρετικής σημασίας και την είχε γραμμένη.

Και οι αρχές αυτές, έλεγε, είναι ιδεολογικό μέτωπο με τον αντίπαλο, διαπάλη ιδεών μέσα στην αριστερή παράταξη και καλλιέργεια του πνευματικού ήθους. Ακριβώς σ' αυτό ο πνευματικός χώρος «νοσεί βαθύτατα», διαπίστωνε, και όχι μόνο δεν εξαιρούσε από τη νόσο την αριστερά, αλλά — ο πολύ προσεχτικός και μετρημένος στις εκφράσεις του Πορφύρης — άφηνε να εννοηθεί ότι σ' αυτή κυρίως αναφερόταν, αφού αυτήν αντιπροσώπευε, στο είδος του, το περιοδικό:

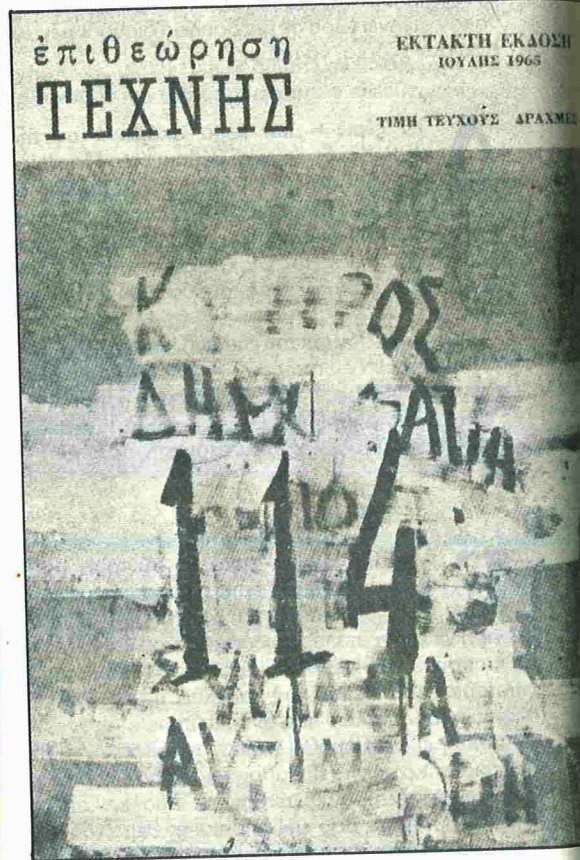
«Η προβολή και η αυτοπροβολή — υπογράμμιζε — το αμοιβαίο λιβάνισμα, η δημιουργία ταμπού (προσώπων και καταστάσεων) που είναι ιερά και απαραβίβια και για τα οποία απαγορεύεται κατά οποιοδήποτε τρόπο, εκτός από τον εξυμνητικό, να ασχοληθεί κανείς, είναι μοιραίες εκδηλώσεις της νόσου».

Και αν ανέφερε τις ιδρυτικές αρχές λειτουργίας του περιοδικού: δημοκρατική λήψη αποφάσεων, κριτήριο ποιότητας στις συνεργασίες για τη δημοσίευση, «πνευματικό ήθος, αυστηρό αλλά και καλόπιστο έλεγχο, αποχή από πρόσκαιρες σκοπιμοθηρικές ενέργειες». Τη δημοκρατική λειτουργία της Σ.Ε. την συμπύκνωνε σε δύο κανόνες: «Α). Όλα τα μέλη είναι ισότιμα και κανένα δεν έχει αυξημένη δύναμη για οποιοδήποτε λόγο. Β). Όλα τα μέλη είναι υπεύθυνα για τις αποφάσεις της Σ.Ε. Κανένας συνεπώς δεν επιτρέπεται να διαχωρίζεται απέναντι στους τρίτους τη θέση του. Εάν οι αποφάσεις της Σ.Ε. δεν τον εκφράζουν μπορεί να παραιτηθεί, αλλά όσο παραμένει, είναι συνυπεύθυνος».

Όσο για το δεσμό του περιοδικού με το κόμμα, ο Πορφύρης τον θεωρούσε «αναμφισβήτητο» και αποδεκτό» τόνιζε όμως: «Αλλά αυτό δεν σημαίνει, δεν μπορεί να σημαίνει μηχανική καθοδήγηση, αλλά δημιουργική συνεργασία και δημιουργικό έλεγχο στην

πορεία του περιοδικού και συζήτηση με τους κομματικούς ανθρώπους που πραγματοποιούν τη γενική κομματική πολιτική στον πνευματικό χώρο».

Πρέπει βέβαια να τοποθετηθούν αυτά τα λόγια στο συγκεκριμένο τους πλαίσιο για να καταλάβουμε τι σήμαιναν ακριβώς. Θα πω μόνο τα στοιχειώδη. Ο Πορφύρης επαναβεβαίωνε τις ασυμβίβαστες αρχές που είχαμε σφυρηλατήσει στην πρώτη περίοδο ζωής του περιοδικού και που είχαν κλονιστεί με τις λογής-λογής επεμβάσεις του κόμματος, με τις αναδιοργανώσεις της Σ.Ε. για την αλλοίωση του ανανεωτικού, αντικομφορμιστικού πνεύματος που ζυμωνόταν σ' αυτή. Και αντιστεκόταν (ο Πορφύρης) στην πατροπαράδοτη-πρακτική της κομματικής χειραγώγησης στον πνευματικό χώρο της αριστεράς, μέσα στο πνεύμα όσων υποστηρίζαμε και μαχομαστέ να επιβάλλουμε τότε εμείς όχι μόνο στη Σ.Ε. του περιοδικού, αλλά και στις κομματικές οργανώσεις των διανοουμένων — καλλιτεχνών και στην «επιτροπή κουλτούρας» που είχε συγκροτηθεί τότε με τη συμμετοχή μερικών από μας, για να μελετήσει ακριβώς αυτά τα ζητήματα.

Το έκτακτο τεύχος της δολοφονίας Λαμπράκη

Αριστερά και «Επιθεώρηση Τέχνης»

Όλ' αυτά βέβαια, σ' ένα περιοδικό με σαφή κομματική εξάρτηση, δεν έγιναν εύκολα και απλά, χωρίς αντιδράσεις, κλυδωνισμούς και αμφιπαλλαντεύσεις, έγιναν όμως, και αυτό έχει την πρώτη σημασία. Άν πρόσφερε κάτι αυτό το περιοδικό στην παιδεία και στην πνευματική αριστερά, αλλά και στην αριστερά γενικότερα, ήταν αυτό το άνοιγμα, που προηγήθηκε και συνέβαλε στην πολιτική ανανέωση: μια διαδικασία πιο πολύπλοκη και βαριά που βραδυπορούσε και βραδυπορεί πάντα. Υπήρξε γι' αυτό μια αδιάλειπτη εσωτερική πάλη, ακήρυκτη στην αρχή και παρτιζάνικη, αλλά που έφτασε σ' ανοιχτές συγκρούσεις, σ' επεμβάσεις κάποτε — έμμεσες τουλάχιστον — στην ύλη του περιοδικού, σε «δίκες» κομματικές, σε αποκλεισμούς, καθαιρέσεις μελών της συντακτικής επιτροπής, «αναδιαιρθρώσεις» και άλλα διοικητικής μορφής μέτρα.

Η στάση του Πορφύρη δεν ήταν του εξτρέμ και γι' αυτό ήταν ίσως πιο αποτελεσματική. Συνετέλεσε στο να μην οδηγηθεί η σύγκρουση σε ρήξη, που θα είχε αποτελέσματα είτε να διακοπεί η έκδοση του περιοδικού, είτε να μετατραπεί αυτό σε στενά και ορθόδοξα κομματικό, είτε να καταγγελθεί ανοικτά σαν αιρετικό και εχθρικό, με τις γνωστές επιπτώσεις στην εποχή εκείνη. Το ρόλο αυτό, όχι του διαμεσολάβητή, αλλά του εγγυητή, του εμφορούμενο από αρχές και αξίες σεβαστές και από τα δύο μέρη, μπόρεσε να τον παίξει χωρίς καμιά σκιά, καμιά έκπτωση ο Πορφύρης. Τον προδιέθετε σ' αυτό ο ήπιος χαρακτήρας του και η ανεξιθρησκεία του, μια βαθιά δημοκρατική εμπιστοσύνη και η πασίγνωστη μετριοπάθειά του.

Ανεξιθρησκεία, μετριοπάθεια, φιλελευθερισμός σ' έναν προπολεμικό κομμουνιστή και Ακροναυπλιώτη! Φαίνεται σχεδόν οξύμωρο! Χωρίς αμφιβολία, ο Πορφύρης θα διέθετε πνευματική συγκρότηση και δύναμη ψυχική πολύ στέρεα για να διατηρήσει τέτοιες ποιότητες περνώντας μέσα από το σχολείο της Ακροναυπλίας. Η επαναστατική πολιτική μαγιά του θα πρέπει να είχε μεγάλο μερικό στην αντίστασή του. Ιδεολογικά καταγόταν από τους ριζοσπάστες και τους καρπονάρους (που μελέτησε σ' όλη του τη ζωή) όσο και από το μαρξισμό. Πνευματικοί του πρόγονοι ήταν ο Σολωμός, ο Κάλβος (που έγραψε τους βίους τους), οι ευγενείς του ήθους της επαναστατικής σχολής.

Στην «Επιθεώρηση Τέχνης» ο Πορφύρης ήρθε στις αρχές σχεδόν, όταν ακόμα η συντακτική επιτροπή δεν είχε σταθεροποιηθεί. Ο Κώστας Κουλουφάκος και ο Τίτος Πατρίκιος, ενώ είχαν πάρει ουσιαστικά μέρος στην προετοιμασία

για την έκδοση του περιοδικού, είχαν απόσχει στα δύο ή τρία πρώτα τεύχη, με την ευθύνη του κόμματος (πώς και γιατί αφήνω να το πουν οι ίδιοι όταν και όπου θελήσουν) και τώρα είχαν επιστρέψει. Ο Γιάννης Χαϊνης, για κάποιους άλλους λόγους προσωπικών απόψεων και χαρακτήρα, προτίμησε τελικά να μην είναι οργανικό μέλος της Σ.Ε. και παρέμεινε στενός συνεργάτης μας.

Ο Τάσος Λειβαδίτης και ο Κώστας Κοιζιάς από ιδιοσυγκρασία ήταν ασαθρή μέλη... Γενικά, η συντακτική επιτροπή τον πρώτο καιρό είχε χαρακτήρα ανόχι άτυπης ομάδας, τουλάχιστον αρκετά ανοικτού οργάνου, όπου πέρασαν σαν διάπτοντες και άλλοι, προπάντων από την παλιά φιλολογική μας συντροφιά του Άη Στράτη, όπως ο διηγηματογράφος και μουσικός Στάθης Αλημίσης και ο ποιητής Σάκης Ρετινάς.

Τελειναιό Τεύχος «Επιθεώρησης Τέχνης»

Με τη μεριά των «νέων»

Ο Πορφύρης, ο «Ακροναυπιώτης», ο παλιός, είχε έρθει, στο μεταξύ, με την μεριά των «νέων». Μεγαλώσαμε μαζί του και ξαναβιώσαμε μαζί μας. Έτσι είχε ανιληφθεί την αποστολή του και χωρίς να προδώσει τις παλιές του αρχές, αντίθετα τις είχε τμήσει ανανεώνοντάς τις με τις νέες γνώσεις, την πληροφόρηση και τα διδάγματα από ελληνικές και διεθνείς εμπειρίες τραγικές.

Ανάμεσα σ' εμάς, τον πρώτο πυρήνα του περιοδικού, ανάμεσα στον καθέναν από μας και τον Πορφύρη δεν υπήρξε μια σκιά, ούτε και στις στιγμές που βρεθήκαμε αντιμέτωποι σε ζητήματα τακτικής, σε αισθητικά, ακόμα και σε ιδεολογικά θέματα. Αυτό είναι το μεγαλύτερο κεφάλαιο που συγκέντρωσε, στην ιστορία του, το περιοδικό. Ας το ξαναπούμε άλλη μια φορά, ότι σε μεγάλο βαθμό το χρωστάμε στο ήθος και τη μετριοπάθεια του Πορφύρη. Και σε κάτι ακόμα. Στην αγάπη του.

Όπως όταν ήρθε, έτσι και όταν έφυγε από το περιοδικό, ήταν άνοιξη. Θυμάμαι, ήταν τότε απομεσήμερο της 14ης Απριλίου του 67, ημέρα Παρασκευή με αποπνικτική ατομόσφαιρα μετεωρολογικά και πολιτικά. Η

Χειροποίητα ταμπλό της Α' Συνάντησης Μεσαιωνικού και Λαϊκού Θεάτρου

απειλή κατά της δημοκρατίας ήταν στον αέρα, την ανάπνεες με δυσκολία. Επειδή ετοιμάζαμε ένα τεύχος ανηθικιστικό, ο Πορφύρης ήρθε στην τακτική βδομαδιακή συνεδρίαση της Σ.Ε., ενώ δεν θα έπρεπε να ερχόταν — έτσι τον είχαμε παρακαλέσει τηλεφωνικά, γιατί η καρδιακή πάθηση που τον ταλαιπωρούσε τα τελευταία χρόνια είχε πολύ επιδεινωθεί. Φαινόταν πολύ κουρασμένος και ανήσυχος. Πριν καλά - καλά αρχίσουμε να συζητάμε, σπκώθηκε σα να ήθελε να βγει κι έπεσε χάνοντας τις αισθήσεις του. Προλάβσαμε να τον δούμε μια - δυο φορές στο νοσοκομείο, έπειτα ήρθε η 21η Απριλίου και χαθήκαμε. Στους δικούς του που του κρύβανε τα νέα, ο Πορφύρης είχε πει: «Για να μην έρχονται ο Κουλουφάκος, ο Ραυτόπουλος, ο Πατρίκιος... θα πει ότι έχουμε δικτατορία.»

Δεν τον ξαναείδα. Μα κάθε φορά που αναλογίζομαι τον καιρό της «Επιθεώρησης Τέχνης», τις ζυμώσεις, τους κραδασμούς και τις συσπάσεις της εποχής, το βλέμμα μου ξαναβρίσκει, σαν καταφύγιο, τη μορφή του Πορφύρη. Το τιμιότερο.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Τοῦ Κ. Πορφύρη

«Επιθεώρηση Τέχνης» Τ. 108/ΔΕΚ. 1963

(φωτογραφική ανατύπωση)

Μέσα από την ποίηση του Καβάφη ανάδειχεται μια πολιτική στάση του ποιητή. Το κλειδί για να βρούμε και να μελετήσουμε αυτή τη στάση είναι «Τὰ παράθυρα»:

Σ αυτές τες σκοτεινές κάμαρες, που περνῶ ἡμέρες βαρεῖες, ἔπάνω κάτω τριγυρνῶ γιὰ νὰ βρῶ τὰ παράθυρα. — Ὅταν ἀνοίξει ἕνα παράθυρο θάναι παρηγορία. — Μὰ τὰ παράθυρα δὲν βρίσκονται, ἢ δὲν μπορῶ νὰ τὰ βρῶ. Καὶ καλύτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ. Ἴσως τὸ φῶς θάναι μιά νέα τυραννία. Ποίος ξέρει τί καινούρια πράγματα θὰ δεῖξει.

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία πὼς τὸ ποίημα ἔχει μιὰ καθολικότερη σημασία: ἀναφέρεται σ' ἕνα γενικότερο ἀδιέξοδο, ἰδεολογικό, ζωικό, ἴσως ἐρωτικό ἀκόμα. Ὁ ἴδιος ὁ Καβάφης λέει μὲ κάποια περηφάνεια στὰ Σημειωματὰρία του — πὺ ἀνακοίνωσε προφορικά ὁ κ. Γ. Σαββίδης στὰ ἐγκαινία τῆς ἔκθεσης τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ στὴν τιμητικὴ ἐκδήλωση τῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν στὸ Θέατρο Παπᾶ γιὰ τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ τὰ τριάντα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ — ὅτι τὰ ποιήματά του ἔχουν πολλαπλὲς ἐφαρμογές. Ἔτσι, τὰ «Παράθυρα» ἐκφράζουν καὶ ἕνα πολιτικό — βέβαια καὶ κοινωνικό — ἀδιέξοδο.

Στὸ σκοτεινὸ κόσμο ὅπου ζεῖ, ὅπου περνᾶει βαρεῖες μέρες, ψάχνει πάνω-κάτω γιὰ νὰ βρεῖ μιὰ διέξοδο — ἕνα παράθυρο, ἀπ' ὅπου θὰ μπεῖ φῶς. Μὰ δὲ βρίσκει ἢ δὲ μπορεῖ (δηλαδή δὲ θέλει) νὰ βρεῖ. Δὲν ἔχει τὴ δύναμη μὰ οὔτε καὶ τὴ θέληση ν' ἀντιμετωπίσει τὴν καινούρια πραγματικότητα πὺ θὰ προκύψει. Κ' ἔτσι παραμένει σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο κόσμο τὸν γιομάτο σκοτάδι, ἕναν κόσμο χωρὶς ἰδανικά, μὲ τοὺς χαλασμένους, τοὺς φθαρμένους, τοὺς διαβρωμένους, ἀσυνείδητους καὶ κινικούς ἀνθρώπους του.

Αὐτὸν τὸν κόσμο ὁ Καβάφης δὲν τὸν πιστεύει. Ἄντίθετα, τὸν περιφρονεῖ καὶ τὸν σαρκάζει. Κοί προπαντὸς τὸν καταγγέλλει — κι ὅποιος ἀγνεῖ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς καταγγελίας, νομίζω ὅτι παρερμηνεύει τὸν Καβάφη. Μὰ ὅπως κάνει πάντα στὴν ποίησή του, δὲν καταγγέλλει ἄμεσα: ἀναζητεῖ κάποιο προσωπεῖο. Καὶ τὸ βρίσκει στὴν ἱστορία. Ὅχι σ' ὅλη τὴν ἱστορία. Μόνο σὲ ὀρι-

σμένες περιόδους τῆς, σὲ ὀρισμένα περιστατικά τῆς, σὲ ὀρισμένους «ἥρωες» τῆς: στὴν πτώση τῆς Τροίας, στοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους, στὴ ρωμαϊκὴ κατάκτηση, στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου, στοὺς ἄλεξανδρινούς βασιλιάδες, στοὺς ρωμαίους αὐτοκράτορες, στὸν Ἰουλιανό. Τὰ σύμβολα εἶναι ποικίλλα, ἀλλὰ κινούνται ὅλα σ' ἕνα κοινὸ κλίμα: τὸ κλίμα τῆς πτώσης, τῆς κατάρρευσης, τῆς παρακμῆς. Γιατί μὲ τὰ διάφορα ἐπιμέρους σύμβολα ὁ Καβάφης σαρκάζει καὶ καταγγέλλει ἕνα καὶ μοναδικὸ φαινόμενο, τὴν παρακμὴ ἑνὸς κόσμου. Ἐνὸς κόσμου πὺ δ,τι κι ἂν κάνει, κι ὅσες προσπάθειες κι ἂν καταβάλει, εἶναι καταδικασμένος:

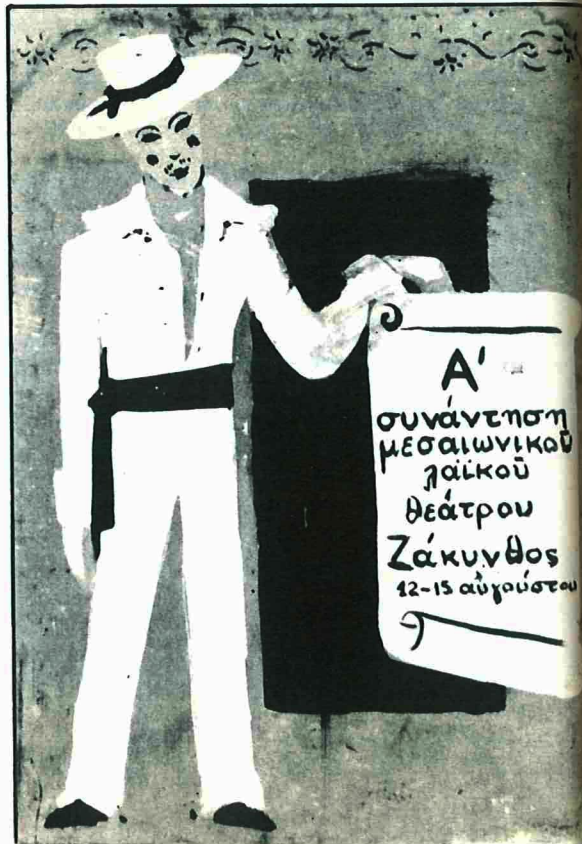
Εἶν' ἡ προσπάθειές μας, τῶν συφοριασμένων εἶν' ἡ προσπάθειές μας σὰν τῶν Τρώων. Κομμάτι κατορθώνουμε: κομμάτι παίρνουμε! ἔπάνω μας: καὶ ἀρχίζουμε νὰ χουμε θάρρος καὶ καλὲς εὐτίδες.

Ὅμως ἡ πτώσις μας εἶναι θεαταία. Ἐπάνω, στὰ τείχη, ἄρχισαν ἤδη ὁ θρήνος... (Τρώες)

Κυρίαρχο ἱστορικὸ μοτίβο, πὺ ὁ Καβάφης τὸ ἐπεξεργάζεται ἀπὸ πολλὲς σκοπιές, εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτηση τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ χώρου, μ' ὅλες τῆς συνέπειές τῆς. Σ' αὐτὸ τὸ χάρο ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν κράτη, «βασίλειες», θρόνοι. Μὰ ὅλα τὰ ἐξουσιάζουν καὶ τὰ ρυθμίζουν οἱ Ρωμαῖοι. Γιὰ ὅλα αὐτοὶ ἀπορασιζοῦν, τῆς μοιρασιές αὐτοὶ τῆς κάνουν, αὐτοὶ δίνουν καὶ παίρνουν τοὺς θρόνους: ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀντιόχεια, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀκόμα κράτη τυπικὰ ἀνεξάρτητα, μὰ οὐσιαστικὰ ἔχουν μεταβληθεῖ σὲ ρωμαϊκὲς ἐπαρχίες:

... Πὺ κατὰ βάθος ἔγιναν σὰν ἕνα εἶδος ὑπηρεταία τῶν Ρωμαίων τὸ ξέρει ὁ Σελευκίδης, πὺ αὐτοὶ τοὺς εἶδον κι αὐτοὶ τοὺς παίρνανε τοὺς θρόνους τῶν αὐθαίρετα, ὡς ἐπιθυμοῦν, τὸ ξέρει... (Ἡ δυσαρτέσκεια τοῦ Σελευκίδου)

Μπορεῖ οἱ δυὸ ἀντίζηλοι ἀδελφοὶ Πτολεμαῖοι νὰ τρέχουν στοὺς Δελφοὺς καὶ νὰ ζη-

τούν χρησμούς και να ποнокεφαλιάζουν οι ιερείς τί να χρησιμοδοτήσουν για να μη δυσαρρεστήσουν ούτε τον ένα ούτε τον άλλον. Μά ξάφνου οι πρέσβεις:

Στην 'Αλεξάνδρεια επιστρέφουν, λέν. Και (δέν ζητούν χρησμό κανένα. Κ' οι ιερείς τ' άκούνε με (χαρά (έννοείται, που κρατούν τὰ δώρα τὰ λαμπρά), άλλ' είναι και στο έπακρον άπορημένοι, μη νιώθοντας τί ή ξαφνική άδιαφορία αυτή (σημαίνει. Γιατί άγνωσούν που χθές στους πρέσβεις ήλ- (θαν νέα βαρεία. Στην Ρώμη δόθηκε ό χρησμός: 'εγιν' εκεί ή (μοιρασιά. (Πρέσβεις άπ' την 'Αλεξάνδρεια)

Και βέβαια οι 'Αλεξανδρινοί, όταν μαζεύονται στο άλεξανδρινό στάδιο, όπου θ' άνακηρυχτούν βασιλιάδες τὰ τρία παιδιά της Κλεοπάτρας, δέν ξιπάζονται όταν άκούνε τους μεγάλους τίτλους, τον ένα, τον 'Αλέξανδρο, να τον λένε βασίλεια της 'Αρμενίας, της Μηδίας και των Πάρθων, τον άλλον, τον Πτολεμαίο, να τον λένε βασίλεια της Κυλικίας, της Συρίας και της Φοινίκης, τον Καισαρίωνα να τον λένε επιότερο από τους μικρούς, να τον λένε «βασίλεια των βασιλέων». Οι 'Αλεξανδρινοί χαίρονταν άπλώς τὸ θέαμα. Γιατί:

...ή μέρα ήτανε ζεστή και ποιητική, ό ούρανός ένα γολιάζιο άνοιχτό, τὸ 'Αλεξανδρινόν Γυμνάσιον ένα θριαμβικό κατόρθωμα της τέχνης, των αὐλικών ή πολυτέλεια έκτακτη, ό Καισαρίων δλο χάρις κ' έμορφιά (της Κλεοπάτρας υιός, αίμα των Λαγιδών). κ' οι 'Αλεξανδρινοί έτρεχαν πιά στην έορτή, κ' ένθουσιάζονταν, κ' έπευφημούσαν έλληνικά, κ' αιγυπτιακά, και ποιοί έβραϊκά, γοητευμένοι με τ' ώραίο θέαμα — μ' έλο που βέβαια ήξευραν τί αξίζαν αυτά, τί κούφια λόγια ήσανε αυτές οι βασιλείες. ('Αλεξανδρινοί βασιλείς)

Η έξαχρείωση βασιλεύει παντού, σ' όλον αυτό τὸ σάπιο κόσμο, στους κατακτητές και στους καταξημένους, στους βασιλιάδες και στους κρατικούς λειτουργούς. Η εὐνοια ύποκαθιστά την προσωπική αξία. Όποιος έχει τή βασιλική εὐνοια λύνει και δένει μέσα στο κράτος. Ό εὐνούμενος του 'Αλεξάνδρου Βάλα, — στην 'Αντιόχεια — άς έχασε στον άγώνα της άρματοδρομίας. Από τὸ χέρι του είναι να τον άκυρώσει. Περηφανεύεται μάλιστα πώς:

...άν ήμουν άκαλαίσθητος, κι άν μυστικά (τὸ είχα προστάξει) θάβγαζαν πρώτο, οι κόλακες, και τὸ κουτσό (μου άμάξι. (Εὐνοια του 'Αλεξάνδρου Βάλα)

"Ενας άλλος 'Αλεξανδρινός — από άριστοκρατική φαμίλια, είναι φανερό — βολοδέρνει χωρίς προορισμό, χωρίς σκοπό, χωρίς Ι-δανικό. Μέσα στο γενικό πολιτικό και κοινωνικό άδιέξοδο, δὲ βρίσκουμε διέξοδο ούτε τὰ άτομα. Κ' έτσι ό νεαρός 'Αλεξανδρινός γίνεται στην άρχή μαθητής του περιωνύμου φιλοσόφου 'Αμμωνίου Σακκά. Τὸν βαριέται γρήγορα κι άποφασίζει να μπει στα πολιτικά. Μά ό "Επαρχος είναι μωρός κ' έτσι ό νέος γυρεύει κάπου άλλου κάποιο περιεχόμενο στη ζωή του: βαρτίζεται και γίνεται Χριστιανός, μά φοβάται πὸς θα τὸν άποκηρύξουν οι γονείς του. Και 'ρτὸ τέλος καταλήγει να γίνει εθισμὸν των διεφθαρμένων οίκων της 'Αλεξανδρείας. "Εχει γι' αυτό όλα τὰ προσόντα: ή τύχη τούδωσε μορφή «εις άκρον εὐειδή»:

Τουλάχιστον για δέκα χρόνια άκόμη ή κολλογή του θα διαρκούσεν. "Επειτα — ίσως έκ νέου στον Σακκά να ήγγαινε. Κι άν εν τὸ μεταξύ άπέβηκεν ό γέρος, ήγγαινε σ' άλλου φιλοσόφου ή σοφιστοῦ πάντοτε βρίσκεται κατάλληλος κανείς. "Η τέλος, δυνατόν και στα πολιτικά να έπέστρεφεν — άξιεπαίνως ένθουμούμενος τὲς οικογενειακές του παραδόσεις, τὸ χρέος πρὸς την πατρίδα, κι άλλα ήχηρά παράμοια.

('Από την σχολήν του Περιωνύμου φιλοσόφου)

Ναί, μέσα στον κόσμο που πεθαίνει οι οικογενειακές παραδόσεις, τὸ χρέος πρὸς την πατρίδα είναι μόνο ήχηρὲς λέξεις και τίποτ' άλλο. Μέσα σ' αυτό τὸν κόσμο που να δρεθούν τὰ ιδανικά; "Εκείνο που κοιτάει κανείς είναι πὸς θα μπαλωθεί. Η πολιτική δέν είναι μιὰ κονίστρα εὐγενικῶν άγώνων, είναι ένας τρόπος χρηματισμοῦ. Ό νέος της Συρίας λοιπόν που με τὰ όργια κατόνησε «σχεδὸν άνέστιος και πένης» μιὰ και διαθέτει άρκετά προσόντα, άπφασίζει κυνικά να μπει στην πολιτική, δίπλα στον έναν ή στον άλλον, δέν έχει καμιά σημασία:

"Οθεν φρονῶ πὸς είμαι στα γεμάτα ένδεγγιγμένος για να υπηρετήσω αυτήν την χώραν.

την προσφιλή πατρίδα μου Συρία.

Ό άπειθυνθῶ πρὸς τὸν Ζαβίνα πρώτα κι άν ό μωρός αυτός δέν με έκτιμήσει, θα πάγω στον αντίπαλό του, τὸν Γρυπό. Κι άν ό ήλίθιος κι αυτός δέν με προσλάβει, ήγγαινω παρευθὸς στον 'Υρκανό. Θα με θελήσει πάντως ένας από τους τρεις. Κι είν' ή συνειδησίς μου ήσυχη για τὸ άμήφιστο' της έκλογής. Βλόπτουν κ' οι τρεις τους τή Συρία τὸ ίδιο. 'Αλλά, καταστραμένος άνθρωπος, τί φταίω έγώ.

Ζητώ ό ταλαίπωρος να μπαλωθῶ. "Ας φρόντιζαν οι κραταίοι θεοί να δημιουργήσουν έναν τέταρτο καλό.

Μετὰ χαρῆς θα ήγγαινα σ' αυτόν. ("Ας φρόντιζαν)

Ό βυζαντινός άρχοντας πάλι — έδώ ό Καβάφης άλλάζει τὸ ιστορικό σκηνικό — που στους εμφύλιους πολέμους της παρακμής είχε πάει με τὸ κόμμα της 'Ανας, μόνο και μόνο από συμφέρον, μετανιώνει τώρα βλέποντας να ύπερμωχύει ό Καντακουζηνός. Κ' ένῶ είχε σκαπό ήμ' αυτόν να πάει:

...Και θάταν τώρα εύτυχισμένος, μεγάλος άρχοντας πάντα, και στερωμένον, άν ό δεσπότης δέν τον έπειθε την τελευταία στιγμή, με την ιερατική του επιβολή, με τὲς από άκρου εις άκρον έσφαλμένες και με τὲς ύποσχέσεις του και τὲς δλακειές. (Ό 'Ιωάννης Καντακουζηνός ύπερμωχύει)

Ξαναγυρνάμε πάλι στο πλαίσιο του έλληνιστικού κόσμου, και βλέπουμε τὸν 'Οροφέρνη 'Αριαράθου, που ή ιστορία «και με τὸ δικό της», δέν καταδέχτηκε να σημειώσει ούτε τὸ τέλος του. "Ηταν ένας φαύλος βασιλιάς που:

στην βασιλείαν χύθηκεν έπάνω για να χαρεί με νέον τρόπο κάθε μέρα, για να μαζεύει άρπαχτικά χρυσό κι άσημι, και για να εύφραίνεται και να κομπάζει βλέποντας πλοῦτη στοίβαγμένα να γυαλίζουν.

"Οσο για μέριμνα του τόπου, για διοίκηση — οὔτ' ήξερε τί γέγονταν τριγύρω του. ('Οροφέρνης)

Μά ή έξαχρείωση δέν αφήνει αλώθητο και τὸ λαό. Ό λαός που πρέπει να άγρυπνεί, που πρέπει να σκέφτεται, να κρίνει και να εκλέγει, έχει πάμει και να συζητεί άκόμα. Απλώς άκολουθεί:

Και συλλογίζονται την τύχη του 'Ηρώδη — ποιός άλλος σοφιστής τ' αξιῶθηκεν αυτός; — κατά που θέλει και κατά που κάμνει οι "Ελληνες (οί "Ελληνες!) να τὸν άκοιλοθοῦν,

μήτε να κρίνουν ή να συζητούν, μήτε να εκλέγουν πιά, ν' ακολουθοῦνε μόνο. ('Ηρώδης 'Αττικός)

Είναι χαρακτηριστικά τὰ δυὸ σύμβολα που εκλέγει σ' αυτό τὸ ποίημα ό Καβάφης: Ό 'Ηρώδης ό 'Αττικός και οι "Ελληνες. Ό 'Ηρώδης άς μην τὸ ξεχνούμε δέν είναι μόνο σοφιστής, είναι και ρωμαίος ύπατος και δάσκαλος του Μάρκου Αὔρηλιου. Αὐτὸν λοιπόν τὸ ρωμαίο άρχοντα άκολουθοῦν χωρίς να κρίνουν, χωρίς να συζητοῦν οι "Ελληνες — κι ό Καβάφης τὸ τονίζει ιδιαίτερα αυτό, μέσα στην παρένθεση και με θαυμαστικό: οι "Ελ-

ληνες! Ό περήφανος διπλαδὴ λαός, που παλιότερα, στα χρόνια της άκμης συζητούσαν, διάλεγαν, άποφάσιζαν, τώρα έχουν γίνει ένα άβουλο καπάδι.

Είναι φανερό πὸς ό κόσμος που βγήκε από την κατάρτησι των Μακεδόνων, δέν μπορεί να ζήσει:

Δέν είναι δυνατόν να βασταχθοῦν ή δυναστείες που έβγαλε ή Κατάρτησι των Μακεδόνων. (Δημητρίου Σωτήρος)

Μά κι οι Ρωμαίοι που κατόχησαν με τη σειρά τους τους Μακεδόνες κι άνέβαζαν και κατέβαζαν εκεινες τις βασιλείες — τὰ κούφια λόγια — έχουν μπει σε τρομερή κρίση: έχουν μπλεχτεί στους εμφύλιους πολέμους. Τὸ παλάτι της 'Αλεξάνδρειας άνεκονώνει μιὰ «γιγαντιαία ψευτιά»:

που στην 'Ελλάδα ό 'Αντώνιος νικά (Τὸ 31 π.Χ. στην 'Αλεξάνδρεια)

Μ' αυτό δέν έχει καμιά σημασία για τις ρωμαϊκές επαρχίες. Κ' έτσι σε κάποιο Δῆμο της Μικρῆς 'Ασίας, που έχουν έτοιμάσει ένα γλοιώδες έγγραφο έξυμνητικό του 'Αντωνίου, όταν γίνεται γνωστή ή αλήθεια πὸς νικητής είναι ό 'Οκτάβιος δέν έχουν παρὰ ν' άλλάζουν τ' όνομα.

Τ' όνομα μόνον ν' άλλαχθει. 'Αντίς, εκει στις τελευταίες γραμμές, «Λυτρώσας τους Ρωμαίους άπ' τὸν δλέθριον 'Οκτάβιον τὸν δίκην παρωδίας Καίσαρα», τώρα θα δάλουμε «Λυτρώσας τους Ρωμαίους άπ' τὸν δλέθριον 'Αντώνιον». ('Εν Δῆμῳ της Μικρῆς 'Ασίας)

Είναι φανερό πὸς αυτός ό κόσμος δὲ μπορεί να ζήσει άλλο. Οι σοφοί νιώθουν τή μυστική βοή «των πλησιαζόντων γεγονότων» και βέβαια έχουν χρέος να μιλήσουν. Κι ό ποιητής, σοφός κι αυτός με την άρχαία έννοια — μά και την έννοια των Διαφωτιστών — ξέρει πόσο θα ζήσει άκόμα ό Νέρων. "Ας μην άνησυχεί αυτός από τὸ διαφορούμενο χρησμό. Στην 'Ισπανία ό Γάλας,

κρυφά τὸ στρατεύμα του συναθροίζει και τὸ όσκει ό γέροντας ό έβδομήντα τριῶν χρονῶν. (Η διορία του Νέρωνος)

Ό ποιητής άκούει μαζί με τούς σπιτικούς θεούς τὰ βήματα των 'Ερινυῶν:

Σ' έβένινο κρεβάτι, στολισμένο με κοραλλένιους άετούς, βαθιά κοιμάται ό Νέρων — άσυνείδητος, ήσυχος κ' εύτυχής.

...αίω, μὲς σὴν εὐρωστία τῆς σαρκός,
καὶ τῆς νεότητος τ' ὄραϊσ' σφρήγος.

Ἀλλὰ σὴν αἴθουσα τὴν ἀλαβάστρινη ποὺ
κλείνει
τῶν Ἀηνοβάρβων τὸ ἀρχαῖο λαράριο
τί ἀνήσυχτοι ποὺ εἶν' οἱ Λαρητιῆς του.
Τρέμουν οἱ σπιτικοὶ μικροὶ θεοὶ
καὶ προσπαθοῦν τ' ἀσήμεντά των σώματα
νὰ κρύψωιν.

Γιατὶ ἄκουσαν μιὰ ἀπαίσια θεή,
θεωζώσιμη θεή τῆ σκόλα ν' ἀνεβαίνει
θήματα σιδερένια ποὺ τραντάζουν τὰ σκα-
λιά.

Καὶ λιγοθυμισμένοι τώρα οἱ ἄθλιοι Λάρη-
τες
μέσα στὸ θόθος τοῦ λαράριου χάνονται,
ὁ ἕνας τὸν ἄλλον οὐκουντὰ καὶ οὐκουντου-
φλά,

ὁ ἕνας μικρὸς θεὸς πᾶνω στὸν ἄλλον πέφτει
γιατὶ κατόλωσαν τί εἶδος θεή εἶναι τούτη,
πᾶνωσαν πιά τὰ θήματα τῶν Ἐρινύων.
(Τὰ θήματα)

Τ' ἄκουσε καὶ κι ὁ ποιητὴς αὐτὰ τὰ θή-
ματα, μὰ δὲν τρέμει ὅπως οἱ ἄθλιοι σπιτικοὶ
θεοὶ. Ἰσα - ἴσα ἡ φωνὴ του εἶναι ἤρεμη:
κατόγγειλε αὐτὸ τὸν κόσμο, τὸν διεφθαρμέ-
νο κόσμο τῆς παρακμῆς, μὲ τὴς ἀποικίες καὶ
τὴς ἄβλιες βασιλείες του, μὲ τὴς ἀνήθικες μοι-
ρασιῆς καὶ τὰ ὄργιά του, μὲ τοὺς ἀμυνεῖδι-
τους ἄρχοντες καὶ τοὺς συμπεροντολόγους
κόλακες. Φτάνει αὐτὸ τὸ χρέος νὰ τὸ συνειδη-
τοποιήσουν ὅλοι. Ὅταν βασιλεύει γύρω σου
τὸ ἐγκλημα καὶ ἡ ἐπικράτηση γίνεται μὲ φρι-
χτὰ μέσα, δὲ μπορεῖς ἐσὺ νὰ νομίζεις πῶς,
ζώντας τὴ μικρὴ, νοικοκυριστικὴ ζωὴ σου,
δὲν ἔχεις καμιὰν εὐθύνη:

Καὶ μὴ ἐπαναπαύεσαι ποὺ στὴ ζωὴ σου
περιορισμένη, τακτοποιημένη, καὶ πεζή,
τέτια θεαματικὰ καὶ φοβερὰ δὲν ἔχει.
Ἴσως αὐτὴν τὴν ὥρα εἰς κανενὸς γειτόνου
σου

τὸ νοικοκυρεμένο σπῆτι μπαίνει —
ἀόρατος, ἄυλος — ὁ Θεόδοτος,
φέρνοντας τέτιο ἕνα φριχτὸ κεφάλι.
(Ὁ Θεόδοτος)

Το ενδιαφέρον του Κ. Πορφύρη για τον Κάλβο

του Κώστα Κουλουφάκου

Δεν είναι εύκολο, σε μένα τουλάχιστον, να επιχειρήσω σήμερα μια συνολική θεώρηση της πνευματικής προσφοράς του Πορφύρη, όπως είναι η βαθύτερη επιθυμία μου. Ένας από τους λόγους, ο κυριότερος ίσως, είναι το ότι σημαντικότερο μέρος του έργου του — μελετήματα, σχόλια, κριτικές βιβλίου και θεάτρου — βρίσκεται ακόμα σκορπισμένο σε διάφορα έντυπα, εφημερίδες και περιοδικά, που εκδίδονταν κατά καιρούς σε διάστημα μιας ολόκληρης τεσσαρακονταετίας αν όχι μεγαλύτερο. Ακόμα και το βιβλίο του «Λασκαράτος - ο ανιψιαπικός, ο ποιητής, ο πεζογράφος» (1962) δεν μπόρεσα να βρω στην Εθνική Βιβλιοθήκη αν και είναι καταχωρημένο με ταξινομικό αριθμό Ν. Φ. 948 4 I/-α. Δεν το βρήκα ούτε και στις βιβλιοθήκες των συγγενών του: Σημειωτέο ακόμη και ο τίτλος αυτός δεν αναφέρεται στα «έργα του ίδιου» (4η σελίδα του βιβλίου του «Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος») ενώ υπάρχει ο τίτλος «Λασκαράτος - Λομβάρδος» 1962, χωρίς πάλι να μπορέσω να βρω αντίτυπο. Και για να τριτώσει το... κακό, υπάρχει στην «Επιθεώρηση Τέχνης» (τεύχος 78, Ιούνιος 1961) δημοσιευμένη εκτενής μελέτη με τίτλο «Ανδρέας Λασκαράτος».

Θα προσπαθήσω, λοιπόν, εδώ να περιοριστώ στη διατύπωση κάποιων παρατηρήσεων σχετικών με ένα μόνο τομέα των ενδιαφερόντων του φίλου μου που τόσο πρόωρα έφυγε από τη ζωή: εννοώ τη φύση της ερευνητικής του δραστηριότητας, όπως μπορεί να διαπιστωθεί από τα εκδομένα βιβλία του, και πιο ειδικά τη φύση του ενδιαφέροντός του για τον Κάλβο.

Μολονότι το ενδιαφέρον αυτό τεκμηριώνεται από εργασίες που είδαν το φως της δημοσιότητας στη διάρκεια μιας δεκαετίας (1958-1967), πράγμα που φανερώνει ότι ανάμεσα στις άλλες μέριμνες του το θέμα Κάλβος τον απασχολούσε αδιάλειπτα σ' όλο αυτό το διάστημα, έχω τη γνώμη ότι ο Πορφύρης δεν φιλοδοξούσε να λειτουργήσει απλά ως «Καλβιστής» με την έννοια που θα είχε η λέξη αυτή αν μιλούσαμε για έναν φιλόλογο-ερευνητή των λογοτεχνικών μας πραγμάτων.

Μια έστω και επιπόλαιη ματιά στα δημοσιευμένα βιβλία του, είναι νομίζω πολύ εύγλωπτη. Ο κατάλο-

γος αρχίζει το 1956, όταν ο Πορφύρης εκδίδει με δικά του έξοδα την «Αυτοβιογραφία» της Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου. Είναι χαρακτηριστικό πως με δική του πρωτοβουλία — κι όχι μετά από παραγγελία εκδότη — επιμελήθηκε το κείμενο και έγραψε μια πολύ ενδιαφέρουσα εισαγωγή.

Ακολούθησε, το 1958, η έκδοση του βιβλίου «Διονύσιος Σολωμός — ένας ποιητής, ένας άνθρωπος, μια εποχή».

Απ' όσο είμαι σε θέση να ξέρω, την ίδια χρονιά αρχίζει να ενδιαφέρεται ζωηρά και για τον Κάλβο. Ίσως να παρακινήθηκε από το ότι σε λίγους μήνες συμπληρώνονταν 90 χρόνια από το θάνατο του ποιητή των Ωδών. Γεγονός πάντως είναι ότι στις αρχές του 1959 έχει έτοιμα για δημοσίευση τρία σύντομα κείμενα με στοχασμούς και παρατηρήσεις για το έργο και το βίο του Κάλβου («Τα ρημαπικά ασυναίρετα», «Ο Κάλβος στη Σάμο», «Η Ωδή εις τους Ιονίους»).

Δημοσιεύτηκαν στην «Επιθεώρηση Τέχνης» (τεύ-

κος 50-51, Φεβρουάριος - Μάρτιος 1959). Στο τέλος του ίδιου χρόνου παρουσιάζει από τις σελίδες της «Επαναστατικής Πρωτοχρονιάς» άλλα τρία σύντομα κείμενα («Τα κινήματα της ψυχής», «Κάλβος και Σολωμός», «Η πολιτική δραστηριότητα του Κάλβου») κάτω από το μετριοφρόνα τίτλο «Καλβικά σημειώματα» και τον Μάρτη του ίδιου χρόνου δίνει, πάλι στην «Επιθεώρηση Τέχνης» να δημοσιευτούν με τον κοινό τίτλο «Γύρω στον Κάλβο» τα μελετήματα «Σολωμός - Κάλβος» (Στοχεία που τους χωρίζουν: κοινωνική θέση, μόρφωση, κατοπινές επιρροές - Στοιχεία που τους ενώνουν: επιδράσεις και ρεύματα, σημεία επαφής) και «Η πολιτική ιδεολογία του Κάλβου». Τα ανάτυπα όμως αυτών των δημοσιευμάτων σταχώθηκαν και κυκλοφόρησαν ως βιβλίο με γενικό τίτλο «Καλβικά διάφορα», το 1960.

Το 1962 κυκλοφορεί το βιβλίο «Ανδρέας Κάλβος, ο Αγέλαστος» (βιογραφία) που ο Πορφύρης είχε αρχίσει να το γράφει από το φθινόπωρο του 1959. Ωστόσο, το ενδιαφέρον του για τον ποιητή όχι μόνο δεν εξαντλείται με τη συγγραφή της βιογραφίας του, αλλά οξύνεται ακόμα περισσότερο. Έτσι, ενώ ασχολείται με το γράψιμο των βιβλίων «Λασκαράτος - ο ανηπατικός, ο ποιητής, ο πεζογράφος» (1962), «Γρηγόρης Λαμπράκης, ο αντρωμένος» (1963), και με τη σύνταξη της «Ποιητικής Ανθολογίας 1650-1964» (1964) καθώς και με τη δουλειά του στην «Επιθεώρηση Τέχνης», συνεχίζει την έρευνα για τον Κάλβο. Είναι κατά τη γνώμη μου φανερό ότι στην πορεία της συγγραφής της βιογραφίας διαπι-

στωσε πως υπήρχαν κάποιες «άκρες νημάτων» που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πληροφορίες και σε αντίστοιχη κάλυψη των κενών στις γνώσεις που έχουμε για τον ποιητή.

Φυσικό λοιπόν ήταν να αποδυθεί σε νέες αναζητήσεις στοιχείων. Ανάμεσα σ' άλλα, παρακάλεσε τη Βεατρίκη Σπηλιάδη που επρόκειτο να ταξιδέψει στην Ιταλία, να περάσει από τη Φλωρεντία και να επαληθεύσει κάποια στοιχεία που της έδωσε, ερευνώντας τα αρχεία της εκεί αστυνομίας. Κι όταν εκείνη του έφερε φωτογραφίες των σχετικών εγγράφων, ταξίδεψε κι ο ίδιος το φθινόπωρο του 1963 στην πόλη των Μεδίκων για να κάνει μια πλατύτερη και πιο συστηματική έρευνα γύρω απ' την εκεί ζωή και τις περιπέτειες του ποιητή. Όπως έγραψε κατόπιν ο ίδιος «η συγκομιδή ήταν πλούσια: φωτογράφησα πάνω από 600 σελίδες εγγράφων...».

Καρπός της πολύχρονης αυτής έρευνας είναι το βιβλίο «Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος», που γράφτηκε στη διετία 1965-1966 κι επρόκειτο να εκδοθεί το 1967, αλλά τελικά μπόρεσε να δει το φως μόλις το 1975, οκτώ χρόνια μετά το θάνατο του Πορφύρη.

Η βασική μέριμνα που γενικά καθοδηγούσε τη συγγραφική δραστηριότητα και πιο ειδικά την ερευνητική εργασία του Πορφύρη, εύκολα νομίζω ότι μπορεί να ανιχνευθεί, αν αναζητήσει κανείς τα κοινά στοιχεία των εκδομένων βιβλίων του.

Ποιητική Ανθολογία και Βιογραφίες

Ας αφήσουμε όμως κατά μέρος την «Ποιητική Ανθολογία» που, απ' όσο είμαι σε θέση να ξέρω, ο Πορφύρης τη συνέταξε ύστερα από παραγγελία του εκδοτικού οίκου «Ωκεανός» κι όχι επειδή είχε ο ίδιος καμιά φιλοδοξία να εμφανιστεί ως ανθολόγος. Ξέρω πως του αρκούσε να κείρεται την ποίηση, παραδοσιακή και νεωτερική, για την προσωπική του απόλαυση και μπορώ να βεβαιώσω ότι ήταν βαθιά εξοικειωμένος με το μέγιστο μέρος της δημιουργίας των νεοελλήνων ποιητών, ακόμα και εκείνων που πρωτοπαρουσιάστηκαν στη δεκαετία 1955-1965. Χάρη σ' αυτή την οικείωση άλλωστε, του στάθηκε τόσο «εύκολο» να ανταποκριθεί στην παραγγελία του εκδότη και να δώσει, μια πολύ ευπρόσωπη - αν λάβει κανείς υπ'

όψη του τον περιορισμένο αριθμό σελίδων που του είχαν παραχωρηθεί - ανθολόγηση.

Εξαιρώντας, λοιπόν, την «Ανθολογία» διαπιστώνουμε πως το πρώτο κοινό στοιχείο όλων των άλλων βιβλίων του Πορφύρη, είναι κατά βάση ο βιογραφικός τους χαρακτήρας. Αν και η λέξη «βιογραφία» αναφέρεται ρητά μονάχα σαν υπότιτλος στον «Αγέλαστο», στην ουσία όλα κινούνται μέσα στο βιογραφικό χώρο. Και μάλιστα είναι ιστορημένα με τέτοιο τρόπο, ώστε στο κέντρο της εικόνας να προβάλλεται όχι μόνο η βαθύτερη προσωπικότητα του βιογραφούμενου προσώπου αλλά και η ιδεολογική του κυρίως τοποθέτηση μέσα στο συγκεκριμένο πλέγμα των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών κάτω από τις οποίες αυτός ζούσε.

Ιδεολογικές συνιστώσες

Το στοιχείο της ιδεολογικής βιογραφίας δεσπόζει ακόμα και στα δύο βιβλία, όπου ο Πορφύρης λειτουργήσει - ή επεδίωξε να λειτουργήσει - σαν «καθαρός» ερευνητής («Καλβικά

διάφορα» και «Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος»). Κατά τη γνώμη μου τα βιβλία αυτά είναι κάτι σαν συμπληρώματα της βιογραφίας που δόθηκε στο βιβλίο «Ανδρέας Κάλβος, ο Αγέλαστος». Αυτό επί-

σης, ξεχωρίζει τον Πορφύρη τόσο από τους φιλόλογους όσο και από τους ιστορικούς ερευνητές, για τους οποίους η εύρεση (ανακάλυψη ή εξακρίβωση φιλολογικών ή ιστορικών πληροφοριών) και η τεκμηρίωση αποτελούν τον τελικό στόχο της εργασίας τους.

Για τον Πορφύρη ο στόχος αυτός είναι μονάχα ένα μέσο. Χρησιμοποιεί τις ευρέσεις και τεκμηρίώσεις για να αναπλάσει το πρόσωπο, την ανθρώπινη φυσιογνωμία. Και προχωρώντας ακόμη πιο πέρα, χρησιμοποιεί το πρόσωπο για να επισύρει την προσοχή στις ιδεολογικές συνιστώσες της φυσιογνωμίας του. Με δύο λόγια ο Πορφύρης φαίνεται να φιλοδοξεί με την έρευνά του να βρει τα στοιχεία εκείνα που θα του επιτρέψουν να παρουσιάσει τους βιογραφούμενους κυρίως ως πολίτες, ως παραδείγ-

ματα αν και όχι αναγκαστικά και ως υποδείγματα.

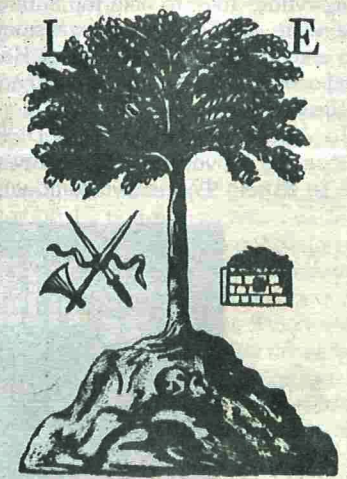
Νομίζω ότι τον προσανατολισμό αυτόν του τον καθόριζε το κοσμοθεωρητικό του πιστεύω. Μια έτσι προσανατολισμένη συγγραφική δραστηριότητα εγκυμονεί τον κίνδυνο να παρουσιάσει ασύνειδα ο βιογράφος τη δική του ιδεολογία σαν στοιχείο συστατικό της πνευματικής φυσιογνωμίας του βιογραφούμενου κι έτσι να δικαιώνει - αθέλητα ίσως - την προσωπική του πολιτική και ιδεολογική τοποθέτηση. Ο Πορφύρης είχε επίγνωση αυτού του κινδύνου και μπόρεσε να τον αποφύγει χάρη στο ότι πρώτα - πρώτα έκανε τις έρευνές του και χρησιμοποίησε τις ευρέσεις του με πνεύμα νηφάλιας εντιμότητας. Πουθενά δεν παραποιεί τα στοιχεία που βρήκε πουθενά δεν χρησιμοποιεί «μισές αλήθειες», πουθενά δεν εξωραίζει πρόσωπα ή καταστάσεις.

Οι επανήσιοι

Ενα δεύτερο στοιχείο που τον βοήθησε να φυλαχτεί από τον κίνδυνο, είναι το ότι ασχολήθηκε μόνο με πρόσωπα που ανήκαν και ως προς το χώρο και ως προς το χρόνο σε περιοχές για τις οποίες είχε την πληρέστερη δυνατή γνώση: Τα Επτάνησα και τον περασμένο αιώνα για τους Σολωμό, Κάλβο, Λασκαράτο, Λομβάρδο, και την Αθήνα των ημερών του για τον Γρηγόρη Λαμπράκη. Τα ιστοριογραφικά του ενδιαφέροντα και η επανησιακή του προέλευση του παρέιχαν εκείνη τη γνώση των λεπτομερειών που ήταν απαραίτητη για να ανηλαμβάνεται καθαρά και να κρίνει νηφάλια. Την ίδια γνώση των λεπτομερειών του παρέιχε η θερμή βίωση του καθημερινού βίου στην Αθήνα της δικής του εποχής.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, της έντονης και με επαρκείς προσλαμβάνουσες παραστάσεις θεώρησής των βιογραφούμενων προσώπων και των περιβαλλοντικών τους συνθηκών, η περίπτωση του Ανδρέα Κάλβου ξεχώριζε. Η ιδιορρυθμία της προσωπικότητάς του, το ιδιότυπο μεγαλείο του έργου του, οι ιδεολογικές μεταστροφές του και κυρίως τα κενά στις πληροφορίες που είχαμε για πολλά καθέκαστα του βίου του, αποτελούσαν ισχυρά κεντρίγματα για τον Πορφύρη. Το γεγονός επίσης, ότι πεινώσε την καρμποναρική - επαναστατική τον καιρό εκείνο - ιδεολογία του ποιητή στη νεανική του περίοδο και το ότι ευτύχησε να βρει τα στοιχεία που αποδείχναν ότι απλώς το επαναστατικό του φρόνημα (που άλλωστε προβάλλει ολοκάθαρα μέσα στις 20 Ωδές) αλλά και συγκεκριμένη επαναστατική δραστηριότητα, του έκαναν ιδιαίτερα προσφιλή τον Κάλβο και μαζί του επέτρεπαν να τον δει και να παρουσιάσει το βίο του σαν - κατά κάποιο τρόπο - παράλληλο με το βίο κάποιων αγωνιστών της δικής μας εποχής.

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ
Ο ΑΝΔΡΕΑΣ
ΚΑΛΒΟΣ
ΚΑΡΜΠΟΝΑΡΟΣ
Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΔΙΚΗ
ΤΩΝ ΚΑΡΜΠΟΝΑΡΩΝ
ΤΗΣ ΤΟΣΚΑΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ ΕΘ

Ένα υποκειμενικό κείμενο για τον Κ. Πορφύρη

της Βεατρίκης Σπηλιάδη

Θα είναι ένα κείμενο γραμμένο με συναισθηματικό κίνητρο και πολύ υποκειμενικό. Γιατί ο Πορφύρης ήταν ο πρώτος αγαπημένος άνθρωπος που έχανα. Καλοκαίρι του 1967 – δεν έφτανε η δικτατορία, το κλείσιμο της «Δημοκρατικής Αλλαγής», η διάλυση της «Επιθεώρησης Τέχνης», οι φίλοι που πιάστηκαν, φυλακίστηκαν, εξορίστηκαν.

Δεν τον ξέχασα ποτέ πραγματικά: και η μνήμη του είναι τρυφερή σα βάλσαμο. Για πολλά υποκειμενικά και αντικειμενικά που ακολούθησαν, γύρω από την τύχη της Αριστεράς και των αριστερών. Εκείνος, βέβαια, είχε δώσει όλη του τη ζωή με μια γενναιοδωρία που δε συνάντησα πάρα πολύ συχνά από τότε. Με μια πλήρη απουσία υστεροβουλίας – οπορτουισμού, θα λέγανε άλλοι. Επειδή είχα πολύ ονειρευτεί, πριν γνωρίσω, τους αριστερούς διανοούμενους, ο Πορφύρης ανταποκρίθηκε στο μοντέλο που είχα μέσα στο μυαλό μου

Στα αρχεία της Φλωρεντίας

Εχοντας κάνει την υπόθεση ότι ο Έλληνας ποιητής είχε μπηθεί στον ιταλικό Καρμποναρισμό, πίστευε ότι το ζήτημα θα διευκρινιστεί οριστικά με την έρευνα στα αρχεία της Φλωρεντίας.

Δεν του έδιναν όμως διαβατήριο για να μπορέσει να ολοκληρώσει τη μελέτη του. Καλοκαίρι του 1963 επρόκειτο να κάνω το πρώτο μου ταξίδι στην Ιταλία. Με παρακάλεσε να πάω να ερευνήσω τα αρχεία της Φλωρεντίας. Ίσως το δικό του πάθος, το φως που είχε πάντα στο βλέμμα του με έπεισαν ότι θα έβρισκα οπωσδήποτε το ντοκουμέντο. Και πάντως είχα αποφασίσει να μη γυρίσω στην Ελλάδα χωρίς την απόδειξη.

Το ARCHIVIO DI STATTO DI FIRENZE στη γέφυρα του Άρνου, διεκδίκησε την προσοχή μου από το εξάισιο Φλωρεντινό τοπίο και τους υπέρο-

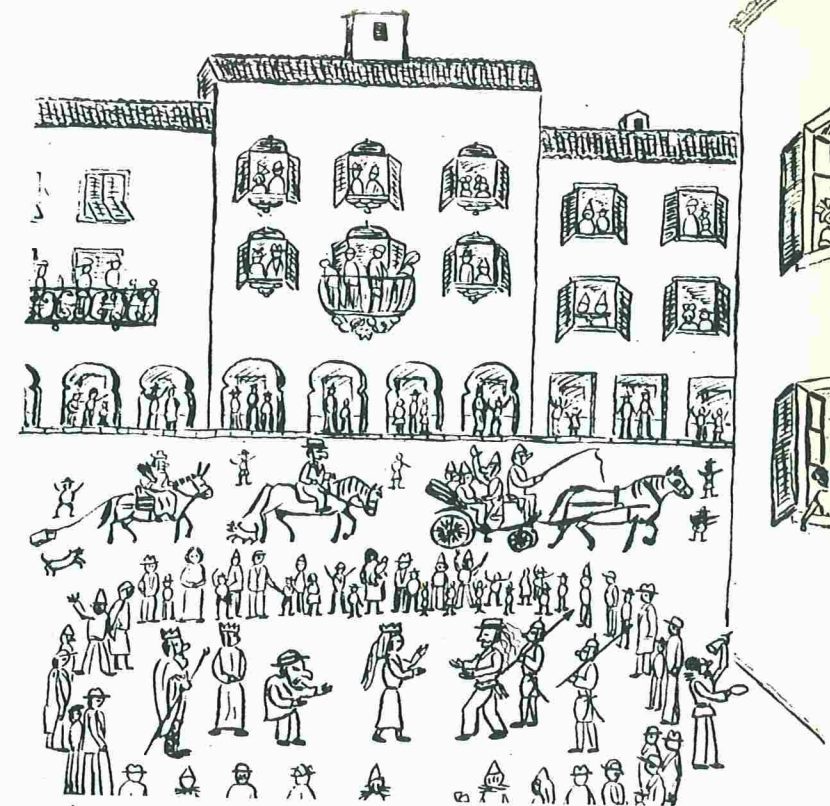
και το βελτίωσε έτσι που να μου χρησιμεύει σαν μέτρο για τους άλλους: πόσο του μοιάζανε, πόσο μακριά ήταν. Επειδή τον σκέφτηκα πολύ όλ' αυτά τα χρόνια, νομίζω ότι δεν είχα άδικο για το «μοντέλο».

Έτσι καταλήγω στο συμπέρασμα ότι υπήρξα τυχερή που τον γνώρισα. Του οφείλω πολλά, σίγουρα ερήμην του, και μια σπάνια εμπειρία: την ανακάλυψη στα Κρατικά Αρχεία της Φλωρεντίας του ντοκουμέντου, ότι ο Κάλβος ανήκε στους Καρμποναίρους. Ανακάλυψη τόσο συνταρακτική όσο και η ιδέα που συνέλαβε ο Πορφύρης.

χους Τζόττο, Πιέρρο ντέλα Φραντσέσκα και Μποτισέλλι του διπλανού Μουσείου Ουφίτσι. Πέρασα τη μια από τις δύο βδομάδες του ταξιδιού μου ερευνώντας τους ογκώδεις φακέλους με τα κιτρινωμένα χαρτιά, κλεισμένη στις μελαγχολικές αίθουσες του αναγεννησιακού κτιρίου και ξεχνώντας ότι έξω ήταν καρά Θεού. Είχα – έστω και δάνειο – το πάθος του ερευνητή. Και κάποια στιγμή, τρομερής, άγριας καράς, σε μια σελίδα του αστυνομικού καταλόγου των Καρμποναίων, δίπλα στον αριθμό 17, διαβάζω: Κάλβος Ανδρέας.

Αργότερα βρέθηκαν κι άλλα στοιχεία που ο Πορφύρης θα επεξεργαστεί και θα κατορθώσει στα 1966 να πραγματοποιήσει το ταξίδι του στη Φλωρεντία και να συμπληρώσει τα έγγραφα που του έλλειπαν.

Ετοιμάζει το βιβλίο του που όλοι το περιμένουν με μεγάλο ενδιαφέρον. Λίγες μέρες πριν από την 21η

Παράσταση ομιλίας (σκέδιο Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ)

Απρίλη, μια κρίση καρδιάς τον υποχρεώνει να μείνει στον Ερυθρό Σταυρό. Ήταν όμως από τους πρώτους που η δικτατορία αναζήτησε. Έτσι στο σπίτι

του, όπου έμεναν πια μόνο δύο ηλικιωμένες γυναίκες, η μητέρα του και η πεθερά του, εγκαταστάθηκαν σχεδόν οι αστυνομικοί του τμήματος της περιοχής περιμένοντας να τον πιάσουν.

Τα χειρόγραφα χάθηκαν

Το βιβλίο του ήταν το τελευταίο που σκεφτόταν. Όμως οι αυτοδιορισμένοι σωτήρες κατέστρεψαν το «Θεμέλιο», πολτοποιήσαν τα βιβλία. Ο «Κάλβος» εξαφανίστηκε, μαζί και τα χειρόγραφα. Όλα τα χρόνια της δικτατορίας, η γυναίκα του Πορφύρη Κρέουσα και η κόρη του Τζίνα Κονίδου, αναζητούσαν τα χειρόγραφα μάταια. Με τη μεταπολίτευση το πολύτιμο χειρόγραφο ήρθε στο φως. Το βιβλίο κυκλοφόρησε, βρήκε τη θέση του στη μελέτη της νεοελληνικής ιστορίας.

Ως το 1963, οπότε ο Πορφύρης ανακοίνωσε τα ντοκουμέντα του στην «Επιθεώρηση Τέχνης» (τόμος ΙΗ΄ σελ. 372), ο Κάλβος είχε στη συνειδησή μας τη θέση που με τόση ευαισθησία διατύπωσε ο Σεφέρης στις «Δοκιμές» του. Ένας ποιητής της διασποράς, με ένα έργο αυστηρό και μαζί μαγνητικού ύφους, όπου ένα πάθος σιγόκαιγε βαθιά: «Αν παραμερίσουμε το κύρος της φωνής του», λέει ο Σεφέρης, «υπάρχει τίποτα πιο ξενόφερτο από την τέχνη του Κάλβου; Ή μήπως επειδή μεταχειρίζεται τόσο πολύ τα κλασικά σύμβολα και τη φιλοπατρία; Αυτά τα πράγματα ήταν απλωμένα σ' όλη την Ευρώπη τα χρόνια εκείνα...».

Πάνω σ' αυτή τη βάση και στο γνωστό γεγονός ότι

ο ποιητής γερνούσε σ' ένα οικοτροφείο παρθένων που διεύθυνε η αγγλίδα γυναίκα του στο Λουθ, μια μικρή πολίτνη της Αγγλίας, κανείς ίσως δεν θα μπορούσε να φανταστεί ότι ο Κάλβος, στα νιάτα του βέβαια, ήταν φλογερός κι έμπρακτος επαναστάτης. Ούτε οι Καλβιστές, εκτός από τον Πορφύρη. Που προχωρεί και δίνει απάντηση εκεί που σταματάει η ονειροπόληση του Σεφέρη.

Είναι ενδιαφέρον να διαβάσει κανείς την κατάθεση του Ανδρέα Κάλβου στις ανακριτικές αρχές της Φλωρεντίας. Είναι λιγόλογη κι αξιοπρεπής. Σαν Ιόνιος πολίτης ήταν Άγγλος υπήκοος και γι' αυτό κι η αστυνομία δεν τον έπιασε, αλλά τον διέταξε να εγκαταλείψει μέσα σε 24 ώρες την Τοσκάνη. Στη σελίδα του αστυνομικού καταλόγου των Καρμποναίων, στον αριθμό 17 που δεν χόρταινα να διαβάσω και να ξαναδιαβάσω στα Κρατικά Αρχεία της Φλωρεντίας, υπάρχουν τα στοιχεία του ποιητή: «Κάλβος Ανδρέας, Έλληνας από τη νήσο Ζάκυνθο και υπήκοος Άγγλος, διδάσκαλος της Φιλολογίας εις την οικία του Έμπερο Φίντσι. Αρνιέται την ενοχή του και δε φυλακίστηκε. Είναι διδάσκαλος τμήματος (κατώτερος βαθμός ιεραρχίας) και πριν από κάμποσες μέρες διατάχθηκε ν' αναχωρήσει από την επικράτεια».

Οραματιστής μιας ανανέωσης στο θέατρο

του Σαράντη Αντίοχου

Ένα τμητικό αφιέρωμα στον αλθισμόντο φίλο Κ. Πορφύρη πιστεύω ότι θα ήταν λειψό αν δεν αναφερόταν στην πρωτοβουλία του να οργανωθεί στη Ζάκυνθο η Συνάντηση Μεσαιωνικού - Λαϊκού Θεάτρου, που, χωρίς αμφιβολία, υπήρξε η σημαντικότερη ως τώρα πολιτιστική εκδήλωση του είδους αυτού στον τόπο μας.

Είχα την τύχη να είμαι ένας από τους Ζακυνθινούς στους οποίους ο Πορφύρης προανήγγειλε το γοπητικό εκείνο σχέδιό του και που μου έπεσε ο κλήρος να συντονίσω την οργανωτική προσπάθεια για την υλοποίησή του.

Ο Πορφύρης είδε από την πρώτη στιγμή τη Συνάντηση, μέσα στο διεθνή χαρακτήρα της, ως καθαρά Ζακυνθινή συλλογική υπόθεση. Γι' αυτό και δεν είναι διόλου τυχαία η απόφασή του ν' απευθυνθεί προς τα Ζακυνθινά σωματεία της Αθήνας και το Δήμο Ζακυνθίων για ν' αναλάβουν, ως συλλογικοί φορείς, την ετήσια διοργάνωση της εκδήλωσης.

«Η συνάντηση Μεσαιωνικού Λαϊκού Θεάτρου»

Επακόλουθο της ανοιχτής αυτής στάσης του Πορφύρη ήταν η διεύρυνση του τίτλου της εκδήλωσης. Πράγματι, αντί «Συνάντηση Λαϊκού Θεάτρου», που είχε ο ίδιος προτείνει, οριστικοποιήθηκε σε «Συνάντηση Μεσαιωνικού - Λαϊκού Θεάτρου». Η υιοθέτηση του συμπληρωματικού - και όχι κυρίως προσδιοριστικού - όρου «μεσαιωνικό» έγινε, έπειτα από πρότασή του, επίσης αλθισμόντου, Ζακυνθινού αρχαιολόγου Ανδρέα Παπαγιαννόπουλου - Παλαιού, με σκοπό να υπογραμμιστεί η οργανική σχέση του Ζακυνθινού λαϊκού θεάτρου («ομιλίες») με το Κρητικό Θέατρο. Αν και το τελευταίο δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί «μεσαιωνικό» - αντίθετα με την καθιερωμένη από τον καιρό του Σάθα πρακτική - εντούτοις ο Πορφύρης δεν έφερε αντίρρηση γιατί διέβλεπε ότι έτσι η Συνάντηση θα συνδεόταν με τη μεγάλη παράδοση του ευρωπαϊκού Μεσαιωνικού Θεάτρου, που ήταν στη βάση του θεάτρου λαϊκού και που τόσο συνέβαλε στην εξέλιξη της επώνυμης θεατρικής δημιουργίας από την Αναγέννηση κι εδώ.

Στην πρώτη εκείνη φάση, ο Πορφύρης συνεργάστηκε στενά με τον Παπαγιαννόπουλο, αλλά και μ' όλους εκείνους που είχαν κάτι να προσφέρουν στη θεωρητική υποδομή της Συνάντησης. Ιδιαίτερα επεδίωξε και πέτυχε, ως ένα σημείο, τη συνεργασία του πολύκλαουστου Διονύση Ρώμα, τον οποίο πρότεινε

Θυμάμαι τη σχεπική εισήγησή του στην ειδική σύσκεψη που έγινε στην Ένωση Ζακυνθίων, αρχές του 1965, και τη θερμή έκκληση που απεύθυνε σε όλους να βοηθήσουν για την καλύτερη θεωρητική και οργανωτική επεξεργασία της πρότασής του. Ο Πορφύρης, που είχε, όσο κανείς άλλος εκεί μέσα, μελετήσει το θέμα του λαϊκού θεάτρου, από ζωντανή θεατρολογική άποψη, ερχόταν τότε να ζητήσει τη συνεισφορά των παρισταμένων και στο θεωρητικό τομέα. Αναμφίβολα, ήταν ένα δείγμα της μετριοφροσύνης και του δημοκρατικού ήθους που τον χαρακτήριζαν σ' ολόκληρη τη σύντομη ζωή του.

ως Πρόεδρο της Καλλιτεχνικής Επιτροπής της Συνάντησης, με Ανπρόεδρο τον Παπαγιαννόπουλο. (Ο ίδιος ο Πορφύρης περιορίστηκε στο ρόλο του Ειδικού Γραμματέα.) Παρά την κάπως διαφορετική θεώρηση του θέματος από τον καθένα τους, η προσφορά και των τριών ήταν πολύτιμη και αλληλοσυμπληρωματική. Βέβαια, εκείνο τον καιρό η προσοχή όλων μας στρεφόταν κυρίως προς τη διερεύνηση των προβλημάτων της εξέλιξης του Ζακυνθινού λαϊκού θεάτρου, που αποτελούσε και τη βασική δικαιολογία για την οργάνωση της Συνάντησης στη Ζάκυνθο κι όχι αλλού. Ο Παπαγιαννόπουλος έβλεπε αυτή τη εξέλιξη ως αποτέλεσμα μιας, κατ' ευθείαν, σχέσης με την αρχαιοελληνική θεατρική κληρονομιά μας και πίστευε ότι ο προσωδιακός τρόπος απαγγελίας των Ζακυνθινών «ομιλιών» θα μας οδηγούσε στα χνάρια της απαγγελίας της αρχαίας τραγωδίας. Ο Ρώμας διατύπωνε τη θεωρία του «μεσογειακού μαγικού τριγώνου», όπως χαρακτηριστικά τ' αποκαλούσε, του οποίου οι ανισοσκελείς γωνίες βρισκόταν στην Κρήτη, τη Ζάκυνθο και

την Ιταλία. Μ' άλλα λόγια, ο Ρώμας επεσήμαινε την αναμφισβήτητη δυτική επίδραση στο Κρητικό Θέατρο και κατ' επέκταση στις Ζακυνθινές «ομιλίες», θέση που ανέπτυξε ευρύτερα με την εισήγησή του ως Πρόεδρος του Συμποσίου Λαϊκού Θεάτρου, που έγινε στο πλαίσιο της Β' Συνάντησης, τον Αύγουστο του 1966. Ο Πορφύρης έβλεπε ωστόσο το θέμα της γένεσης και εξέλιξης του λαϊκού θεάτρου μέσα από ένα ευρύτερο θεωρητικό πρίσμα. Πέρα από τις ενδεχόμενες άμεσες ή έμμεσες επιδράσεις, τις οποίες στη συγκεκριμένη περίπτωση των «ομιλιών» δεν απέκλειε, επεσήμαινε ότι «χωρίς να υπάρχει πολλές φορές αλληλοεπίδραση δημιουργούνται μορφές λαϊκού θεάτρου με ομοιότητες αναλογίες». Καίρια παρατήρηση, που έχει μεγάλη σπουδαιότητα στο χώρο της πολιτισμικής ανθρωπολογίας. Όσο για το «μαγικό τρίγωνο» του Ρώμα ο Πορφύρης ετόνιζε στο ίδιο Συμπόσιο: «Δεν αποκλείεται από την πλατύτερη διερεύνηση του θέματος να προκύψει ότι αυτό το «τρίγωνο» μπορεί να είναι και πολύγωνα».

Το Θεατρολογικό του «πιστεύω»

Εκείνο όμως που διακρίνει τον Πορφύρη και τον ξεχωρίζει από όλους τους άλλους που καταπιάστηκαν με το θέμα, είναι το θεατρολογικό του «πιστεύω». Η συνείδηση δηλαδή της αξίας του παραδοσιακού λαϊκού θεάτρου, γενικώς, ως ζωντανό στοιχείο, απαραίτητο για την ανανέωση του έντεχνου θεάτρου, πράγμα που πίστευε ότι έπρεπε να είναι και ο κατ' εξοχή *raison d'être* της Συνάντησης. Και ήταν ο προγραμματικός αυτός οραματισμός του Πορφύρη που, αν και κάπως ουτοπιστικός, έδωσε στη Συνάντηση ένα χαρακτήρα αναεωπικού δυναμισμού, που σπάνια συναντάται σε εκδηλώσεις αυτού του είδους.

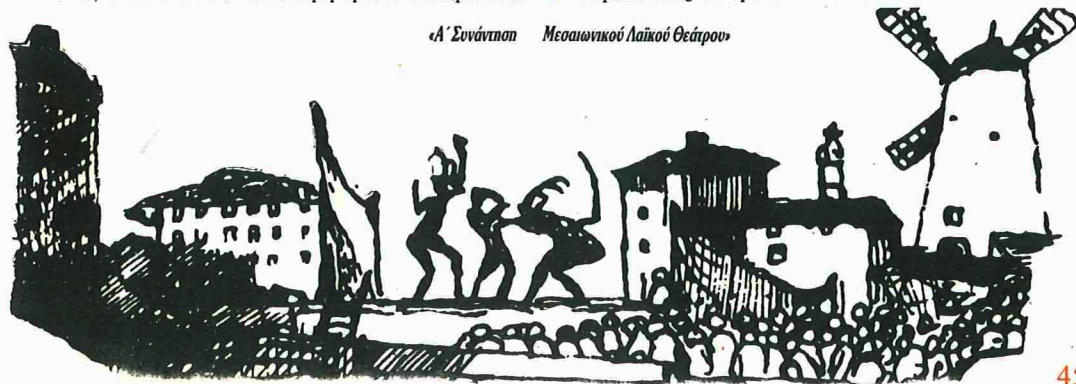
Στη διάρκεια της Α' Συνάντησης του 1965, που οργανώθηκε με πενιχρά υλικά μέσα, ο Πορφύρης βρισκόταν με σοβαρό πρόβλημα υγείας στο εξωτερικό. Έζησε λοιπόν από κοντά μόνο τη Β' Συνάντηση, αρκετά βελτιωμένη, με διεθνή συμμετοχή και το Συμπόσιο Λαϊκού Θεάτρου, που ήδη ανέφερα. Έτσι μπόρεσε να έχει και μια άμεση γεύση ορισμένων άλλων μη θεωρητικών προβλημάτων. Όμως, πάνω απ' όλα, ανησυχούσε τον Πορφύρη η θελημένη ή

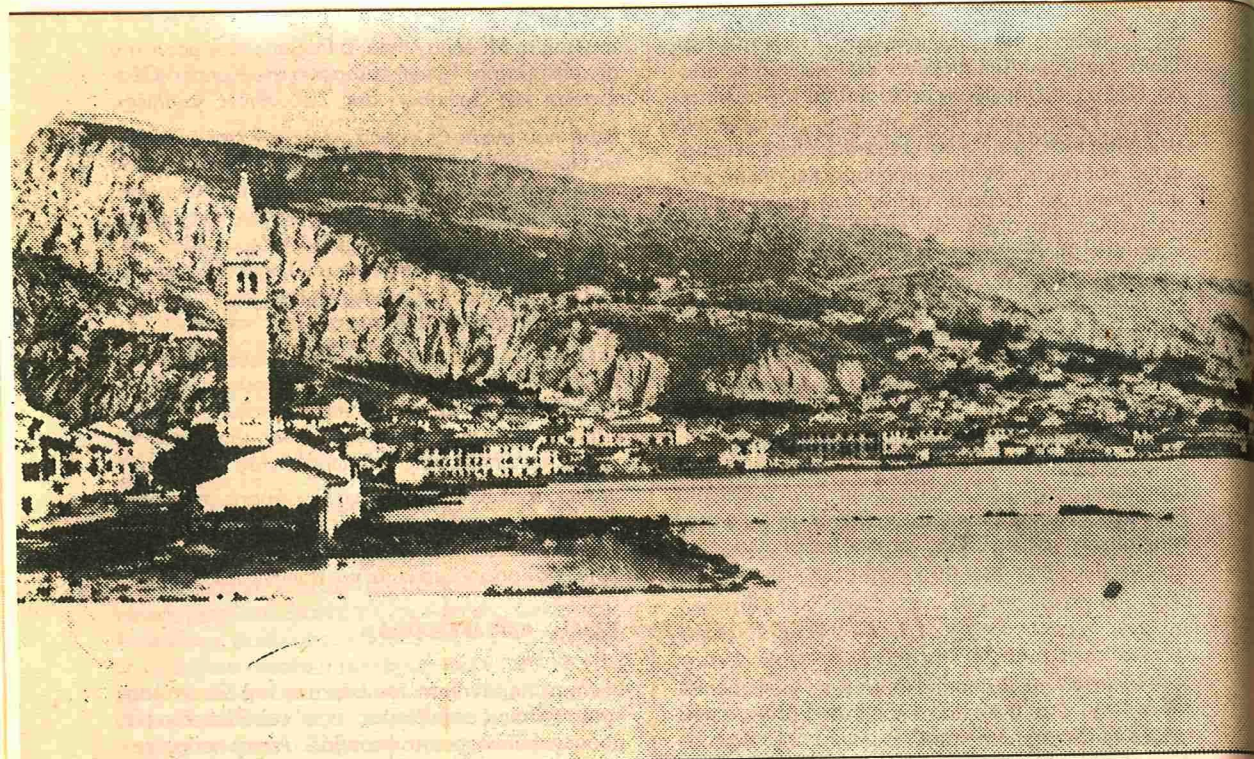
αθέλητη παρανόηση του θέματος της Συνάντησης και ο κίνδυνος εκφυλισμού της σ' ένα είδος τοπικού μουσικοφολκλορικού φεστιβάλ. Ανησυχούσε επίσης και πικρανόταν με κάποια κρούσματα μισαλλοδοξίας και αγωνίστηκε με το παράδειγμά του, την πειθώ αλλά και τη γλυκύτητα του χαρακτήρα του, για να κρατηθεί η Συνάντηση, ως εκδήλωση συλλογική που ήταν, μακριά από τους κοντόφθαλμους κομματικούς ή άλλους ανταγωνισμούς. Παρά τις αναπόφευκτες δυσχέρειες, τον Αύγουστο του 1966 ο Πορφύρης ήταν αισιόδοξος για το μέλλον της Συνάντησης κι έτσι το διακήρυξε από το βήμα του Συμποσίου:

«Σε πέντε χρόνια, σε δέκα χρόνια, δεν ξέρω πότε, εγώ θέλω να πιστεύω ότι από σήμερα ξεκινάει μια προσπάθεια που μπορεί να έχει ένα μέλλον αρκετά μεγάλο».

Έπειτα από μια τέτοια συλλογική προσπάθεια και, κυρίως, την αναμφισβήτητη επιτυχία της Συνάντησης μετά τη Δικτατορία, ο σημερινός επίσημος εξοστρακισμός της νομίζω πως δε χρειάζεται σχολία.

«Α' Συνάντηση Μεσαιωνικού Λαϊκού Θεάτρου»

«Η Ζάκυνθος από το Κάστρο»

Χαλκογραφία του Δ. Λανσελώ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

«Επιθεώρηση Τέχνης» Τ. 45/ΣΕΠΤ. 1958
(φωτογραφική ανατύπωση)

Του Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

«Η Ζάκυνθος που γνώρισε ο Ξενοπούλος στα πρώτα παιδικά και στα εφηβικά του χρόνια ήταν η πνευματική μά και η εύθυμη Ζάκυνθος την επομένη από την Ένωση της Εφτάνησος με την Ελλάδα».

Αυτή η Ένωση δεν έγινε όπως την είχαν λαχταρήσει από την αρχή οι Έφτανισιώτες. Τον επαναστατικό ριζοσπαστισμό του Λιογαρά και του Βερύκιου, τον είχε αντικαταστήσει από καιρό ο μετρημένος ριζοσπαστισμός του Κ. Λομπάρδου. Το δικαίωμα πεύχε άπειτηθεί μαχητικά ο επαναστατικός ριζοσπαστισμός, ο μετρημένος ριζοσπαστισμός τότε ίσαμε ένα σημείο επιστήσει, σαν παραχώρηση από την «προστάτιδα» δύναμη κ' η Ένωση στο τέλος ήταν ένας κοινωνικός και πολιτικός και έθνικός συμβιβασμός. Μά τώρα ο αγώνας είχε κοπάσει πιά. Μόνο σαν ξεφτίδια της καιταγίδας πεύχε περάσει, ξεκίζαν ακόμα τον σιθέρα άστρατζες κι ακούγονταν βροντές να ξεμικραίνου, μά δεν πέφτονε πιά

άστραπελέκια. Οι «ριζοπάστες» κ' οι «αταχθόνιοι», τα δυο παλιά μεγάλα αντίπαλα κόμματα ιδεών, είχαν γίνει τώρα άχρωμοι «λομπαρδιανοί» και «λιευρέοι» (ή «ρωμιόνοι»); διγαδοί των προσωπικών κομμάτων του Λομπάρδου και του Ρώμα. Κι ο πολιτικός ανταγωνισμός είχε χάσει την παλιά του ένταση. Τα στελέχη του ενός κόμματος μεταπηδούσαν στο άλλο με μεγάλη ευκολία, γιατί οι κοινωνικές αντιθέσεις που τα χώριζαν παλιότερα με σινικά τείχη, είχαν αμείλυνθεί τώρα. Κι αν η «επαμφλοτογραφία» εξακολουθούσε να άνθει, με τα άνωμα ή επώνυμα, με τα έμμετρα ή πεζά, με τα ρητορικά ή διαλογικά ήμιφυλλα, είχε χάσει κι αυτή την πρώτη της όρμη και την παλιά της φρεσκάδα.

Κι άστόσο η Ζάκυνθος περνούσε τη δεύτερη χρυσή της πνευματική άνθιση: σε μία μικρή πόλη δεκαπέντε χιλιάδων κατοίκων εκδίδονταν τρία τέσσερα περιοδικά. «Ένα απ' αυτά» ή «Ποιητικός Άνθων», δημοσίευε μόνο ποιη-

περίπλους /αφιέρωμα

ματα. Και τα «σπετοαρία» κ' οι λέσχες, ακόμα και τα κουρεία, είχαν γίνει κέντρα φιλολογικά, όπου μαζεύονταν επιβλητικά όνόματα και διάβαζαν και απάλλαζαν γνώμες και συζητούσαν: Οι Ιστοριογράφοι Χιώτης και Λομπάρδος και Λούντζης, έτοιμάζονταν να παραχωρήσουν τη θέση τους στο Ζώη και στο Δεδιάζη, μά οι ποιητές της επαναστατικής γενιάς δεν υπήρχαν πιά. Κ' οι διάδοχοί τους, ο Έλισαβέτιος Μορτινίγκος κι ο Μάργαρης κι ο Γιάννης Τσακασιάνος κ' οι Μαρτζώκηδες κι ο Ήλιακόπουλος κι ο Καντούνης, δεν κραδαινόταν από τα πάθη, τα κοινωνικά και έθνικά, ηούχαν συγκινήσει και έμπνεύσει το Σολωμό και το Μάτση και τον Τερτσέτη.

Ο Ξενοπούλος, μιλώντας άργότερα στην αὐτοβιογραφία του, για τον κάπως παράταιρο γάμο του Ζακυθινού άστου πατέρα του με τη Φανεριώτισσα μητέρα του, έγραφε: «Κι όμως τα πράγματα έδειξαν ότι ο γάμος... δεν ήταν καθόλου άταίριαστος...». Ο γάμος των γονέων του Ξενοπούλου συμβόλιζε ως ένα σημείο τα παντρολογήματα των δυο αντίπαλων κοινωνικών τάξεων στη Ζάκυνθο: της παλιάς άριστοκρατίας και των άστών. Κι αυτά τα παντρολογήματα ρούσε εκείνη τη στιγμή η Ζάκυνθος, κ' οι ποιητές της έγραφαν άμέριμνα τραγουδάκια κι όλος ο κόσμος γλεντούσε και εύθυμούσε.

Την εικόνα αυτής της εύθυμης Ζάκυνθος μάς τη δίνει ο πιο χαρακτηριστικός ποιητής της εποχής, ο Γιάννης Τσακασιάνος:

*Δρόμοι στενοί, άνθια, σκυλιά, καμπάνες,
δικιοιασέοι, παστέλια, σερενάδες,
μανδηλοφόρες κόρες καρδιοπλάνες
καλοί, κακοί, δειλοί, παλληκαράδες!
Λίγα μυαλά, πολλές γλωσσοκοπάνες,
λούσο, άργαλειοί και ούρεα και ποιητάδες!*

Πανηγύρια λοιπόν και τραγούδια, λίγα μυαλά και πολλή εύθυμία, καρναβάλια κι άμέριμη ζωή. Άκόμα κ' οι ζητιάνοι παίζουν στον τόπο διακοσμητικό ρόλο, όπως κ' οι παλληκαράδες κ' οι παλαδοί, και τα σκυλιά και τα καντούνια. Και λοιπόν από ένα καντούνι, το «Μακρύ Καντούνι», που άντιλαλεί από τα τάκου-τάκου των άργαλειών του — Όδός Υφαντουργειών είναι το επίσημο όνομά του — ξεκινούν κάθε βράδυ οι φάντρες του, έρωτιάρες τριαντάρες και πεταχτά κοριτσόπουλα («μανδηλοφόρες κόρες καρδιοπλάνες») και πλημμυρίζουν την «Πλατεία Ρούγα», και τιτιβίζουν σαν καναρίνια, και πηγαίνουν στα μεγάλα έμπορικά να παραδώσουν τις παραγγελιές τους και να πάρουν καινούρια νήματα για τους φανταστικούς τους άργαλειούς.

* Φαρμακεία

τράδες» τους και για τὰ «τουβαλίθια» τους και για τὰ «παθωτά» τους... Και πάνω από κείνον το χαρούμενο κόσμο, να χοροπηδάει ανάλαφρα ένας έρωτας παιχνιδιάρης και χαρούμενος κι αυτός, και να πετάει σαν πεταλούδα από λουλούδι σε λουλούδι, δίχως φαρ-τρα και βέλη, παρά με μαντολίνο και κιθάρα:

*Για στέμνα ελχα την τσάτσασμα
τη σκαμπαβία* χλαμύδα
παντιέρα μου το κούτολο**
και την κιθάρη ασπίδα*

τραγουδάει πάλι μέσα σ' ένα δονζουανικό πα-ραλήρημα ο Τσακασιάνος.

Και έπιστέγασμα σ' όλη έτούτη την τρελλή ζωή είναι ή μουσική και το τραγούδι: αν ο γέρο-δάσκαλος, ο Καπνίσσης, διδάσκει άπα-γραβηγμένους τὰ θεωρητικά του; κι αν το κον-σερτίνο βιολί, ο Δομενεγιίνης, διευθύνει την όρ-κήστρα της Ιταλικής όπερας που παίζει στο κοινούριο θέατρο «Φώσκολος», το καλύτερο, μαζί με της Κέρκυρας, θέατρο της Ελλάδας, όμως ο Παύλος Καρρέρ, ο «Καρρερράκης» όπως τον λένε οι Ζακυθινοί, δεν γράφει μόνο μελο-δράματα, και δε δίνει μόνο κοντσέρτα στα άρ-χονικά, όπου τραγουδάει ή γυναίκα του, Ζα-κυθινιά κι αυτή, πριμαντόνα Ίουλία Γιατρά, παρά οργανώνει και νυχτερινές θαλασσινές σε-ρενάδες με μιχτές χορωδίες, με μαντολινάτες και με όρχήστρες. Ο Τσακασιάνος πάλι κου-βαλάει κάτω από τὰ παράθυρα της αγαπημέ-νης του όλόκληρη συμφωνική και πιάνο πάνω σε ένα κάρρο! Κ' ή Μπόνου, ή πριμαντόνα του Ιταλικού θιάσου ξετρελλαίνει με την άηδο-νίσια φωνή της τους Ζακυθινούς, που τη ζητω-κραυγάζουν και της πετούν περισσότερα και «ματζέτα» από «γιούλια όλόμπλαβα»** ή ά-πό «κοπελούδες»***. Κ' ύστερα από την πα-ράσταση ξεζεύουν τ' άλογα από το άμάξι της και ζεύονται αυτοί και με λουλούδια και με στεφάνια, μέσα σε μιά άποθελωτή χαράς, την κουβαλούν θριαμβευτικά στο σπίτι όπου φι-λοξενηται και τραγουδούν:

*Αν θέλεις, Μπόνου, στρατό
γραφώμαστε δικό σου
να μάψουμε τη Ζάκυθο
για νη γλυκειά φωνή σου!*

Κι όμως ο Ξενοπούλος, παρασυρμένος κι αυτός, μέσα σ' εκείνο το τρελλό στροβίλι-σμα, βλέπει πώς έτούτο δεν είναι το πρα-γματικό πρόσωπο της Ζάκυθος. Η εύθυμία, ή ξενοιασιά και το γλέντι, είναι ή μάσκα που βάζει για να κρύψει τον πραγματικό της έαυ-τό, για να κρύψει τὰ δάκρυά της και το δράμα της, το δράμα το δικό της και του λαού της. Η Ζάκυθο είναι πολύ φιλάρεσκη και δε θέλει να ίδούν οι άλλοι πώς φθίνει και ξεπέφτει. Κι οι άνθρωποί της είναι πολύ περήφανοι, και δε θέλουν κι αυτοί να δείξουν πώς πονούν... Και λοιπόν με το προσωπείο της εύθυμίας κρύ-βονται πολλά: στα 1864 ή Έφτάνησα ενώθη-κε με την Ελλάδα, μα τὰ βασικά κοινωνικά προβλήματα δεν λύθηκαν. Μπορεί νάπεσε ή «μπαστίλια» και να μην υπάρχει πια ό «ά-

φέντης ο Κούρπας», μα ό «Μινώταυρος», που δέ χορταίνει την πείνα του τρώγοντας τὰ κο-ρίτσια της φτωχολογιάς, υπάρχει πάντα... Στα 1880 ο Έλισαβέτιος Μαρτινέγκος δη-μοσίευσε την αυτοβιογραφία της μητέρας του. Η Έλισαβέτ Μαρτινέγκου έζησε σκλάβο. Μα τάχα, από τον καιρό της Έλισαβέτ, άλλαξε πολύ ή θέση της γυναίκας; Τι κι αν ή πρώτη γυναίκα, ή ήρωίδα του μυθιστορήματος «Η Άδελφούλα μου», ξεμύτησε να δουλέψει έξω από το σπίτι. Η ήρωίδα του «έσταυρωμένου έρωτα» θα πεθάνει, θύμα της αυταρχικότητας του πατέρα. Κι από την άλλη μεριά, ή έμ-πόρισσα του άγοραίου έρωτα θα παρασύρει στα δίχτυα τη μικρή Νανότα και μάταια ο ά-δερφός της, όταν πέφτει το θράδυ θα της φω-νάξει, προσμένοντας πάντα να γυρίσει: Μωρή Νανότα!... Εκείνος πάλι ο χασάπης, ο «Μάγκαλος», θα μείνει χρόνια φυλακή, και θα παλαδώσει, για το φονικό ποόκανε ύπακούον-τας στην άόριστη ύπόδειξη του κομματάρχη... Και κάποια κοντέσσα, ξεπεσμένη, θα δεχτεί όλα να τὰ χάσει, όχι όμως και να πουλήσει το «Ντάντε της»!...

Βιώματα, διηγήσεις, παρατηρήσεις κατα-στάσεις και άνθρωποι, συγκρούσεις άτομικές μέσα στο γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο και κοινωνικές με άτομικά φαινόμενα, μέσα σ' εκείνη την άνάλαφρη και εύθυμη, με το δρα-ματικό της όμως ύπόστρωμα Ζάκυθο, θα ξανα-ζήσουν άργότερα στο έργο του Ξενοπούλου.

Μ' αν ο άστικός κόσμος είχε γράψει τον κύ-κλο του στα Έφτάνησα, στην άλλη Ελλάδα έκανε μιά έξόρμηση εκείνη άκριβώς τη στι-γμή: τη στιγμή που ο Ξενοπούλος άφηνε τη Ζάκυθο για να έγκατασταθεί στην Άθήνα. Κ' ή έξόρμηση γινόταν με σημαία το δημοτικισμό. Στα 1888 ο Ψυχάρης ξεπόλεσε το «Ταξίδι» του. Το γλωσσικό ζήτημα δεν άνακαλύφθηκε βέβαια με το «Ταξίδι». Μα με το «Ταξίδι» έγι-ννε κίνημα.

Κι αυτό το κίνημα, άναζητώντας τους προ-δρόμους του, στρεφόταν προπάντων στα Έ-φτάνησα: Στο Σολωμό, στο Λασκαράτο, στον Κονεμένο. Κι όμως ο έφτανησιώτικος δημο-τικισμός, που για μισόν αιώνα είχε σταθεί στην πρώτη γραμμή της μάχης, εκείνη τη στι-γμή έκανε μιά άναδίπλωση: Δημοτική στην ποίηση, καθαρεύουσα στο πεζό, είχε κηρύξει πριν από λίγο ο Βαλαωρίτης. Και το κήρυγμά του είχε βρεί πρόθυμα αυτιά. Κ' έγίνηκε έτού-το το παράξενο: ο Ξενοπούλος πήγαινε στην Άθήνα καθαρευουσιάνος. Και τὰ πρώτα του έργα, το «Τριακοσιόδραχμον έπαθλον» κ' ή «Μαργαρίτα Στέφας» είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα. Ήταν όμως ένας από τους πρώ-τους που δέχτηκε το μήνυμα του Ψυχάρη. Μα ή στροφή του έγίνηκε με φειδώ και με περί-σκεψη κι αυτό ξεσήκωσε την άγανάκτηση και τὰ σαρκαστικά «σκώμματα» των πρωτοπα-

* Έίδος γυναικείας ζακέτας της νύχτας

** Μεσοφόρι.

*** Μπουκέτα ** μενεξέδες *** κυκλώματα

λικάρων της γλωσσικής ιδέας. Είναι αλήθεια: ο Ξενοπούλος δε στάθηκε μαχητής της Δημοτι-κής. Κι ωστόσο ο Ψυχάρης, που δεν ήξερε να μοιράζει εύκολους τίτλους και παράσημα τον έπαι: «πατέρα της θεατρικής δημοτικής».

Μ' αν ο Ξενοπούλος δε στάθηκε μαχητής της Δημοτικής, ήταν ωστόσο μαχητής του Δημοτι-κισμού, με την ευρύτερη έννοια. Γιατί ο Δη-μοτικισμός ήταν ένα γενικότερο πνευματικό κί-νημα, που πήγαινε να σύρει την Ελλάδα από την καθυστέρηση της στην πρόοδο και στον πολιτισμό και που διαπλάυνε τὰ παράθυρά της για να φυσήσει ο καθαρός άέρας και να διώξει τη μούχλα του βυζαντινισμού και της προγονοπληξίας. Και λοιπόν σ' αυτό το ευρύ-τερο άναγεννητικό κίνημα ο Ξενοπούλος βρέ-θηκε στην πρώτη γραμμή. Όχι μόνο γιατί προσπάθησε να κάνει γνωστά ρεύματα και ί-δέες που κυκλοφορούσαν εκείνη τη στιγμή στο έξωτερικό, μα που ή καθυστερημένη έπαρχία, όπως ήταν τότες όλόκληρη ή Ελλάδα, δεν τὰ ύποψιαζόταν, μα κυρίως για τουτό: Γιατί ή άοτική τάξη που έξορμούσε είχε άνάγκη να έκφραστεί με καινούριες μορφές στο θέατρο και στην πεζογραφία. Πριν από τον Ξενοπούλο, κι αν άφαιρέσει κανείς δυο παλιότερους συμπα-τριώτες του, — το Μάτσειο και το Γουζέλι — το νεοελληνικό θέατρο ξεπάγιαζε με τις άρχαιό-τροπες τραγωδίες, με τὰ Ιστορικά πρόσωπα και με τες περικεφαλαίες. Η μόνη προσπά-θεια ζεστασιάς ήταν το καμειδύλλιο — μα πόση ψευτιά, πόση άνευλικρίνεια σ' εκείνο τον έξωραίομό της ζωής του χωριού, με τις ώ-ραίες βοσκοπούλες και τους άσασαλάκωτους βο-σκούς!... Κι όσο για μυθιστόρημα, αν άφαι-ρέσεις τις σχοινιοτενείς Ιστορικές μυθιστορίες, με τὰ άπίθανα έπεισόδια και την καθαρεύου-σά τους, σχεδόν τίποτ' άλλο! Και λοιπόν ο Ξε-νοπούλος θέλησε να δώσει στην καινούρια έλλη-νική κοινωνία, που διαμορφωνόταν, ένα μυθιστό-ρημα που ν' άναγνωρίζει σ' αυτό τον έαυτό της, κ' ένα θέατρο που οι συγκρούσεις του να-νο και δικές της συγκρούσεις. Κ' έτσι ο Ξε-νοπούλος έγίνηκε ο πατέρας του νεοελληνικού θεάτρου και του νεοελληνικού μυθιστορήματος. Κι αυτή είναι ή μεγάλη του προσφορά!

Κ' ήταν σπαρταριστή στη «γραφικότητα» της ή έλληνική κοινωνία του καιρού του που πήγαινε να γίνει άστική. Ο λογιοτατισμός, ταμπουρωμένος στο Πανεπιστήμιο, καλαμπού-ριζε πώς και ύπέρ της άρχαίας ήμνων γλώσ-σης γνώμια περισσότερα εισίν από τας κα-τάς, και «κραδαίων όζώδη ράδδον» ξεσήκωνε μερικώς άνίδεους ή χασομέρηδες φοιτητές και τους έβαζε να ούρλιάζουν για την Ιερουσαλα που γινόταν να μεταφράζεται ή «Όρέσεια»! Μα λίγο πιο έξω από το κέντρο της Άθήνας, ο νταής άδερφός σκότωνε «για λόγους τιμής» την άδερφή του! Μ' αλήθεια, τί νάταν αυτοί οι «λόγοι τιμής»; Κ' έπειτα ή άναιμική βίσημα-νία πούχε άρχισει να δημιουργείται, έφερνε μαζί της ένα καινούριο στοιχείο στην έλληνι-κή κοινωνία: τον έργάτη. Είχαν κιάλας άρχι-σει να ίδρύονται οι πρώτες έργατικές οργανώ-σεις, οι έργάτες πρόβαλαν τὰ πρώτα τους αί-τήματα, δεν άργησαν να ξεσπάσουν κ'

οι πρώτες άπεργίες. Κι ο Πλάτων Δρα-κούλης, ένας Κεφάλωνίτης μορφωμένος δικη-γός, έβγαλε και μιά έφημερίδα, το «Άρ-δη», που «εθμελιακήν άρχην προεβούει την άπαλλαγην του ανθρώπου από της φουερούσης αυτον μερίμνης περή της αύριον και άφορά εις την έντευθεν ήθικήν διάπλασιν ή πνευματικήν άνάπτυσιν, ουχι προνομιακάς τον όλίγων, άλ-λά — όπως ή δικαιοσύνη άπαιτεί — άπάν-των... Το δικαίωμα της ζωής δεν θα το ά-ποκτήσωσιν οι έργάται ή μόνον δια της έφαρ-μογής των σοσιαλιστικών ιδεών, ήτοι έν κοι-νωνία σοσιαλιστικώς κατηρτισμένη». Άρχι-σαν κιάλας να συγκροτούνται κ' οι πρώτες σοσιαλιστικές ομάδες: Άρχηγός μιάς άπ' αυ-τές ήταν ο Χαϊρέτης. Και μέλη της μερικοί «παλαβοί» σίγουρα, κι άβεράπευτοι «ειδολό-γοι», που δεν κοίταζαν τη δουλίτσα τους παρά δάλληκαν να φτιάξουν τον κόσμο. Κι ανάμεσά τους κι ο Ξενοπούλος. Νά πώς περιγράφει ο ίδιος, στην αυτοβιογραφία του, αυτή την όμά-δα: «Έτσι, μετά το γεύμα, πήγαμε στού Χα-ραμή (το καφεείο)... Κ' εκεί είδαμε κάτι έξοχο! Ο κύκλος των παραδόξων ανθρώπων, που είχε μεγαλώσει και μ' άλλους, άγνωστούς άκόμα σε μάς, περιέβαλλε — περιέσφιγγε βέ-λεγα καλύτερα — έναν ψηλό και λεπτό άντρα, μ' έπιβλητική φυσιογνωμία, με πλατύ μέτω-πο και με μεγάλα, ζωηρά, καστανά μάτια. Κρεμασμένοι όλοι από τὰ χείλη του, τον άκου-γαν να μιλά με την κάπως βραχνή κι άδύνα-τη σαν κουρασμένη φωνή του, ενώ το πρόσω-πό του φωτιζόταν σχεδόν διαρκώς από ένα χαμόγελο ποτε ειρωνικό και ποτε συγκαταβα-τικό. Φορούσε άρκετά τριμμένα ρούχα, κρατού-σε ένα λεπτό μαστοτόνι και κάπνιζε με πολύ προσεχτικά και μετρημένα κινήματα, σά να φοβόταν μην και ή μνή καιέει κανένα. Αυτός ήταν ο Γιωργάκης Χαϊρέτης, ο άνθρωπος που έμελλε να έχει τόσο επίδραση πάνω μου... Αυτή ή δραματική στή μοναξιά και στον ότο-πισμό της όμάδα, που ελάχιστα θα την κατα-νοήσει ή εποχή της, θα ξαναζήσει άργότερα στους «Πλούσιους και Φτωχούς».

Ο Ξενοπούλος, στη μακριά του ζωή θα πα-ρακολουθήσει τις πρώτες σοσιαλιστικές όμά-δες να άναπτύσσονται σ' ένα τεράστιο έργα-τικό κίνημα, θα παρακολουθήσει τη «γραφική» άστική κοινωνία να «γνράσκει έν άμαρτίαις», με πολέμους, με κρίσεις, με άσαστατώσεις, με έγκλήματα, θα παρακολουθήσει την έξαρση του 1940 - 44 και θα βοηθήσει την Έθνική Άν-τίσταση. Μα στο έργο του, έμεινε στο μεταί-χμιο του 19ου και του 20ου αιώνα. Το έργο στην ουσία καθρέφτισε το φαινόμενο του κοι-αυτό κινήθηκε ανάμεσα Ζάκυθο κι Άθήνα, μα νονικού συμβιβασμού που παρουσιάστηκε στην έλληνική κοινωνία, με τις δικές του ιδιομορφίες στα Έφτάνησα και στην άλλη Ελλάδα και που δεν άλλαζον την ουσία του. Πέρα όμως άπ' αυτό ο Ξενοπούλος δημιούργησε Ιστορία στην έλληνική πεζογραφία, και σε πολλά, θα παραμείνει για πολλόν καιρό άκόμα Δάσκαλος και Όδηγός. Κι αυτό είναι κάτι που κανένας δε μπορεί να το άμφισβητήσει.

Κ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ

Τα Ζακυνθινά (και άλλα Επτανησιακά) κείμενα του Κ. Πορφύρη στην «Επιθεώρηση Τέχνης»

Του Διονύση Σέρρα

Είναι πράγματι άξιο παρατήρησης το γεγονός ότι ορισμένοι από τους Ζακυνθινούς πνευματικούς δημιουργούς συνδέθηκαν και συνδέονται στενά με την εκδοτική ιστορία και την όλη προσφορά μερικών, ιδιαίτερα σημαντικών, περιοδικών με πανελλήνια, λίγο - πολύ, ακτινοβολία και με σημασία πολλαπλή για την έρευνα και τη μελέτη της νεότερης λογοτεχνίας, φιλολογίας, ιστορίας, λαογραφίας, κοινωνίας και ζωής, σε τοπικό ή όχι επίπεδο. Αναφερόμαστε ιδιαίτερα στις περιπτώσεις του Γρηγορίου Ξενοπούλου («Διάπλασις των Παίδων» και «Νέα Εστία»), του Λεωνίδα Χ. Ζών («Μούσαι»), της Μαριέτας Γιαννοπούλου-Μινώτου («Εύα Νικήτρια» και «Ιόνιος Ανθολογία»), του Ντίνου Κονόμου («Επτανησιακά Φύλλα») και του Κονίδη Πορφύρη («Επιθεώρηση Τέχνης»).

Τριάντα κιόλας χρόνια συμπληρώθηκαν από την κυκλοφορία του πρώτου τεύχους της «Επιθεώρησης Τέχνης» τα Χριστούγεννα του 1954 και δεκαοκτώ από την έκδοσή του τελευταίου το Φλεβάρη του 1967 όταν έκλεισε εξαιτίας της Απριλιανής εφτάχρονης δικτατορίας. Το περιοδικό αυτό, που καιρία σημάδεψε με την παρουσία του και τη «φωνή» του μια περίοδο από τις πιο χαρακτηριστικές για τα πνευματικά και πολιτικοκοινωνικά μας πράγματα, έζησε και πάλεψε δεκατρία σχεδόν χρόνια χαράζοντας την πνευματική και προοδευτική του πορεία παράλληλα κι αντίμα με τα τελευταία και πιο γόνιμα χρόνια της ζωής του Κ. Πορφύρη, που ήταν «μοιραίο» να οβήσει κι αυτός μαζί με το περιοδικό, δύο μήνες μετά (Μάης του '67).

Εξετάζοντας τη σχέση Πορφύρη και «Επιθεώρη-

σης Τέχνης» επισημαίνουμε πως η πρώτη συνεργασία του δημοσιεύτηκε με τα αρχικά Κ.Π. στο τρίτο τεύχος του περιοδικού (Μάρτης 1955) με τίτλο «Το χρονικό της σκλαβιάς και της Λευτεριάς» (επιλογή κειμένων για το 1821), ενώ το πρώτο επώνυμο κείμενό του εμφανίζεται στο πέμπτο τεύχος (Μάης 1955) με τίτλο «Θεόφιλος Καίρης» (αναφορά στη ζωή, στη μορφή, στο έργο, στις ιδέες, στα θετικά και αρνητικά σημεία του αγωνιστή φιλόσοφου, θεολόγου και δάσκαλου του Γένους). Ακόμη, το τελευταίο κείμενο του Κ.Π. δημοσιεύεται στο τ. 146 (τελευταίο και αυτό) της «Ε.Τ.» και είναι μια κριτική για το βιβλίο του Σπύρου Λιναρδάτου «Η 4η Αυγούστου». (Εκπληκτική σύμπτωση, λίγο πριν την επιβολή της νέας δικτατορίας - και σε συνδυασμό με τον τίτλο της πρώτης του συνεργασίας).

Η επτανησιακή παρουσία του Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

Σε κάθε τεύχος σχεδόν του περιοδικού κάνει φανερή την παρουσία του ο Κ. Πορφύρης. Σχόλια, άρθρα, μελέτες, κριτικές, μεταφράσεις, διάφορα σημειώματα, βιβλιογραφικά δελτία κλπ. συγκροτούν τη δική του προσφορά στην πάντα ενδιαφέρουσα και προσεγγισμένη ύλη της «Ε.Τ.», μια προσφορά που αποδεικνύει το φιλελευθερισμό του,

την αγωνιστικότητά του, τα ενδιαφέροντά και τις ανησυχίες του, το κριτικό του πνεύμα, την ερευνητική του διάθεση, τη μεθοδικότητα, τις γνώσεις, την αμεροληψία του. Ανάμεσα στα κείμενα αυτά ξεχωριστή θέση κατέχουν αρκετά από εκείνα που σχετίζονται άμεσα με την ιδιαίτερη πατρίδα του τη Ζάκυνθο και, λιγότερο, με τον ευρύτερο επταν-

περίπλους /αφιέρωμα

σιακό χώρο. Αν και δεν είναι πολλά σε αριθμό, όμως όλα είναι αποδεικτικά της έγνοιας του για την ντόπια ιστορία και γραμματεία και της ανάγκης που νιώθει για παρουσίαση και αξιοποίηση, όσο γίνεται πιο προσιτή, κάθε σχετικού θέματος και στοιχείου. Η ποίηση και το θέατρο συγκεντρώνουν ιδιαίτερα την προσοχή του και σ' αυτά αφιερώνει τις πιο πολλές σελίδες του. Από τις μεγάλες μορφές της Επτανησιακής λογοτεχνίας ξεχωρίζει και γράφει για τους Σολωμό, Κάλβο, Φώσκολο, Ξενοπούλο και Λασκαράτο. Ο Πορφύρης με κάθε του αναφορά κρίνει, παρατηρεί, αξιολογεί, εξετάζει σε βάθος, προβάλλει θέσεις, δέχεται ή απορρίπτει πολλά, ερευνά, σχολιάζει, συμπεραίνει, παρουσιάζει συχνά νέες απόψεις και στοιχεία άγνωστα, αδημοσίευτα, που είναι καρπός της προσωπικής του έρευνας σε ιδιωτικά αρχεία και βιβλιοθήκες, στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Ιδιαίτερα τα κείμενά του για τον Κάλβο και τον Λασκαράτο (και άλλους) φώτισαν από πολλές πλευρές και τη μορφή και το έργο τους και συμπλήρωσαν σημαντικά τις ως τότε μελέτες και σπουδές (αποτελώντας και το πρώτο υλικό για τα μετέπειτα βιβλία του).

Γράφει π.χ. για τον Γρηγ. Ξενοπούλο: «Μ' αν ο Ξενοπούλος δε στάθηκε μαχητής της Δημοκρατίας, ήταν ωστόσο μαχητής του Δημοκρατισμού με την ευρύτερη έννοια... «Ο Ξενοπούλος, στη μακριά του ζωή θα παρακολουθήσει τις πρώτες σοσιαλιστικές ομάδες να αναπτύσσονται σ' ένα τεράστιο εργατικό κίνημα, θα παρακολουθήσει τη «γραφική» ασκήση κοινωνία να «γυράσει εν αμαρτίαις» με πολέμους, με κρίσεις, με αναστατώσεις, με εγκλήματα, θα παρακολουθήσει την έξαρση του 1940-1944 και θα βοηθήσει την Εθνική Αντίσταση. Μα στο έργο του,

Ο λόγος, η γνώση, το ήθος

Στέρεος ο λόγος του Πορφύρη, λιτός, επιγραμματικός, και ζωντανός, συχνά πρωτότυπος και αποκαλυπτικός, λόγος προσεγγισμένος στη μορφή και στην ουσία του, όχι εξεζητημένος και υπερβολικός, δίνει το στίγμα και του ατόμου και του δημιουργού που διακρίνεται για τη συνέπεια, την ευθύτητα και την καθαρότητά του, που έχει και γνώση και ήθος πνευματικό, που σε καλεί σε διάλογο μαζί του, ανεξάρτητα με τον αν συμφωνείς ή όχι με τις απόψεις, τις κρίσεις και τα συμπεράσματά του.

Έτσι, τα Ζακυνθινά και άλλα επτανησιακά κείμενα συνθέτουν ένα σημαντικό μέρος της πνευματικής και ιδεολογικής φυσιογνωμίας και ταυτότη-

έμεινε στο μεταίχμιο του 19ου και του 20ου αιώνα».

Για τον Ανδρέα Λασκαράτο σημειώνει ανάμεσα στα άλλα: «Ο Λασκαράτος πίστευε πως ήταν «ξένος της εποχής του». Σωστό. Μόνο που ενώ αυτός νόμιζε πως ανήκε στο μέλλον, ουσιαστικά ανήκε στο παρελθόν. Ο ρόλος που έπαιζε στον καιρό του ήταν ανασταλτικός. Μα σαν δυνατός ποιητής σαπρικός μπόρεσε να βρει τα τρωτά σημεία της επερχόμενης ασπικής πραγματικότητας. Κ' έδωσε τη γελοιογραφική εικόνα ενός κόσμου που έκρυβε κιόλας μέσα του την αποσύνθεση».

Θαυμαστής και προσεκτικός μελετητής του Καλβικού έργου, το εξετάζει σφαιρικά μα και σε πολλές του λεπτομέρειες κι επισημαίνει για τον ποιητή των «Ωδών»: «Μπορούμε λοιπόν να συνοψίσουμε τις καταβολές της πολιτικής ιδεολογίας του Κάλβου έτσι: Δημοκρατικά γεγονότα της Ζακύνθου, επαναστατική και συνωμοτική κίνηση του Λιβόρνου, «Ελληνική Νομαρχία» και Γάλλοι φιλόσοφοι του διαφωτισμού, «Καλλικάντζαροι» και «Καρμανιόλοι» της Σάμου, Φώσκολος, εργατικά γεγονότα της Αγγλίας, Ιταλικός καρμποναρισμός, επαναστατικός φιλελλητισμός, πολιτική σκέψη του 1789».

Κι ακόμα, αναφερόμενος στον τελευταίο εκπρόσωπο της επτανησιακής σχολής, ποιητή Μαρίνο Σιγούρο, γράφει: «Μα εκείνο που πιο πολύ τον τοποθετούσε έξω από την εποχή του ήταν ο ρομαντικός ιστορισμός του. Γιατί ουσιαστικά ο Σιγούρος δε βγήκε πιο πέρα από την εποχή της Εφτανήσου. Ήταν ζυμωμένος με το πνεύμα της εφτανησιακής κουλτούρας και είχε σταθεί, με μια τάση επιστροφής, στην εφτανησιακή πνευματική παράδοση».

τας του Κ. Πορφύρη και βοηθάνε ουσιαστικά στην αρτιότερη και ουσιαστικότερη γνωριμία μαζί του.

Συνάμα αποδεικνύουν πως και στην περίπτωση του ο γεωγραφικός, πολιτιστικός και πνευματικός χώρος της Επτανήσου και μάλιστα της Ζακύνθου στάθηκε πρόσωπο ερέθισμα και πηγή έμπνευσης και δημιουργίας, παράλληλα βέβαια με την ανασταση κρίσιμης εποχής που έζησε και έδρασε. Άξιος λοιπόν Ζακυνθιογράφος και ο Κ. Πορφύρης, που όπως και οι περισσότεροι ομοτέχνοί του, «μείζονες ή ελάσσονες», το μεγαλύτερο διάστημα έμεινε μακριά απ' το νησί του, χωρίς αυτό να πάψει να είναι ένα από τα κύρια σημεία της σκέψης, της γραφής και του αγώνα του.

Τα κείμενα

Πιστεύοντας λοιπόν πως το πνευματικό πρόσωπο του πρόωρα χαμένου συγγραφέα φέρεται συμπληρώνεται με τα Ζακυνθινά και άλλα Επτανησιακά δημοσιεύματά του στην «Επι-

θεώρηση Τέχνης», τα καταγράφουμε (εκτός από κάποια ολιγόλογα σημειώματά του) για διευκόλυνση του μελλοντικού μελετητή και του έργου του και της μορφής του:

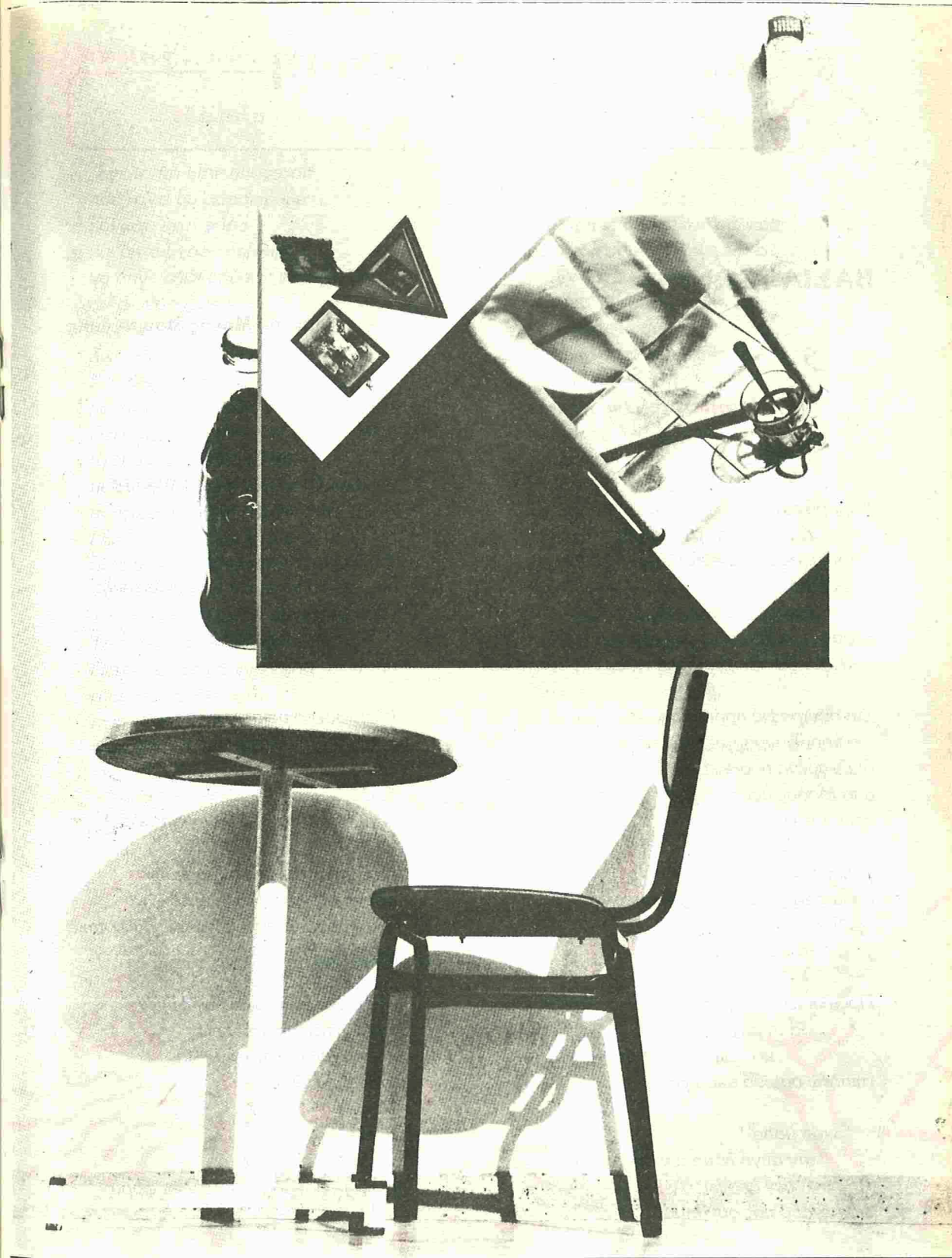
1. *Το Ζακυνθινό λαϊκό θέατρο*, τ. 8/ Αυγ. 1955 (προέλευση και ιστορία, ηθοποιοί - έργα, παραστάσεις, γνησιότητα)
2. *Ρήγας - Σολωμός*, τ. 35-36/ Νοέμ - Δεκ. 1957 (αναφορά - σχολίο στις επιτελείους από τη γέννηση και το θάνατό τους, αντίστοιχα, και στις γιορτές που οργανώθηκαν γι' αυτό).
3. *Εγκώμιο στον Ούγο Φώσκολο του Διον. Σολωμού*, τ. 35-36/ Νοέμ. - Δεκ. 1957 (μετάφραση αποσπασμάτων)
4. *Στοχασμοί πάνω στον Κάλβο*, τ.50-51/ Φεβρ. - Μάρτ. 1959 (σημειώσεις για τη γλώσσα του Κ. ο Κάλβος στη Σάμο, μετάφραση της «Ωδής εις τας Ιονίους»)
5. *Γύρω στον Κάλβο*, τ. 63-64/ Μάρτ. - Απρ. 1960 (στοιχεία που χωρίζουν το Σολωμό και τον Κάλβο, η πολιτική ιδεολογία του Κ.)
6. *Γρ. Ξενόπουλου «Φοιτητές»*, τ. 63-64/ Μάρτ. - Απρ. 1961 (θεατρική κριτική με αναφορά στο ελληνικό θέατρο και στον Ξενόπουλο).
7. *Γρηγόριος Ξενόπουλος*, τ. 73-74/ Ιαν. - Φεβρ. 1961 (αναφορά στη ζωή, την εποχή, τον τόπο και το έργο του).
8. *Προσπάθειες να ξαναζωντανέψει το Ζακυνθινό λαϊκό θέατρο*, τ. 76/ Απρ. 1961 (αναφορά σε παραστάσεις σύγχρονες στη Ζάκυνθο και στην ιστορία της «Ομιλίας»).
9. *Ανδρέας Λασκαράτος*, τ. 78/ Ιούν. 1961 (οι ρίζες, τα Εφτάννησα, η οικογένεια, οι δάσκαλοι, η εποχή, οι αγώνες, οι κοινωνικές, πολιτικές θρησκευτικές, ηθικές και γλωσσικές ιδέες του Λ., η σύγκρουσή του με το Λομβάρδο, συμπεράσματα).
10. *Γ.Θ. Ζώρα «Ανδρέας Κάλβος» και «Ωδή εις Ιονίους και άλλα μελετήματα»*, τ. 79/ Ιουλ. 1961 (κριτική των δύο βιβλίων, όπου επισημαίνει και ορισμένα λάθη του Γ. Θ.Ζ.).
11. *Κώστας Καιροφύλας*, τ. 79/ Ιουλ. 1961 (σημείωμα για το θάνατό του).
12. *Μαρίνος Σιγούρος*, τ. 82/ Οκτ. 1961 (σημείωμα για το θάνατό του).
13. *Καλβικά*, τ. 82/ Οκτ. 1961 (παρουσίαση τριών βιβλίων για τον Κάλβο).
14. *Ανδρέας Λασκαράτος - ο ποιητής και πεζογράφος*, τ. 91/ Ιουλ. 1962 (οι πνευματικοί του πρόγονοι, η επανησιώτικη, ιταλική και γαλλική σάπια, το «κλίμα», η παμφλετογραφία, το έργο του, οι στόχοι του...).
15. *Μελέτες για τον Λασκαράτο*, τ. 103/ Ιουλ. 1963 (παρουσίαση δύο βιβλίων για το Λ.)
16. *Ο Κάλβος στέλεχος των Καρμπονάρων*, τ. 106/ Οκτ. 1963 (το ιταλικό απελευθερωτικό κίνημα και οι Καρμπονάροι, ο Κ. στην εταιρία των Καρμπονάρων, ανάκριση του Κ. και κατάθεσή του, άγνωστα έγγραφα).
17. *Επανησιακό θέατρο*, τ. 110/ Φεβρ. 1964 (κριτική των παραστάσεων του «Θυέστη» και του «Χάσπ»).
18. *Theodoro Montselese: «Ευγένια»*, τ. 126/ Ιούν. 1965 (κριτική της έκδοσης του Μ. Vittì, με αναφορά και στη σχέση των λέξεων «ομιλία» και «μίλημα»).
19. *Δ. Σολωμού «Αυτόγραφα έργα»*, τ. 129/ Οκτ. 1965 (κριτική της έκδοσης των χειρογράφων από το Λίνο Πολίτη).
20. *Μ. Γ. Μερακλή: Ανδρέα Κάλβου «Ωδές»*, τ. 133- 134/ Γεν. - Φλεβ. 1966 (βιβλιοκριτική).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ

1. Έκδοση της *«Αυτοβιογραφίας» της Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου (1801-1832)*, εκδ. «Διγενής», Αθήνα 1956, σελ. 109. Πρόλογος, Εισαγωγή, σημειώσεις και γλωσσάριο του ίδιου. (Β' έκδοση: Αθήνα 1983, εκδ. «Κείμενα», σελ. 124).
2. *Διονύσιος Σολωμός - Ένας ποιητής, ένας άνθρωπος, μια εποχή*, (εκδ. «Μίνωας», Αθήνα 1958, σελ. 274). Μυθιστορηματική βιογραφία.
3. *Καλβικά διάφορα* (Αθήνα 1959/60, σ. 35)
4. *Λασκαράτος - ο ανηφατικός, ο ποιητής, ο πεζογράφος* (εκδ. «Δίφρος», Αθήνα 1962, σ. 47).
5. *Ανδρέας Κάλβος ο αγέλαστος* (εκδ. «20ός αιώνας», Αθήνα 1962, σ. 295). Μυθιστορηματική βιογραφία.
6. *Γρηγόριος Λαμπράκης ο αντρεωμένος* (εκδ. «Βιβλιοθήκη Πρωτοπόρου - 20ός αιώνας», Αθήνα 1963, σ. 127). Προλογικό κείμενο του Νικηφ. Βρεττάκου.
7. *Ποιητική Ανθολογία 1650-1964* (εκδ. «Τάκη Δρακόπουλου», Αθήνα 1964, σ. 638). Πρόλογος Νικηφ. Βρεττάκου.
8. *Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος* (εκδ. «Θεμέλιο», Αθήνα 1975, σ. 150)
9. *Άγγελου Σουμάκη «Το ρεμπελιό των Ποπολάρων του 1628»*. Εκδόσεις «Επικαιρότητα». Εισαγωγή - Σχόλια Κ. ΠΟΡΦΥΡΗ, Αθήνα 1973.

τέλος αφιερώματος

ΒΑΣΙΑ ΤΣΩΝΗ

Απόπειρα

α

Λαμπρό εκμαγείο
του σώματός μου κρατάς
αφού προ καιρού αΰτανδρη
καιρέτσα
κοχύλια κι αστερίες
κι όσο κι αν ξεπερνάς τη σκία μου
ποτέ δεν θα προσπαθήσει να σε συναγωνιστεί!

β

Στη συντροφιά πρόσθεσα
μια κορυφογραμμή ξεχασμένη
διαλεγμένη προσεκτικά
από τόσους συνδυασμούς
και κάθε νύχτα
ελέγχω
το κενοτάφίό μου
μήπως παράλειψες τα καθημερινά λουλούδια
και διαδοθεί
πως με ξέχασες!

γ

Προφασίζομαι άγνοια
για τη ρήξη σωθικών
κι άλλων συναφών
επιπλέω σανίδα άκομψη.

δ

– Πικρά μάτια
την αυγή λάμπουν στον ήλιο
μα φωνή δεν ακούω
στο μεγάλο μας σύνθημα.

οκίτσο: Μηνάς Μαυρικάκης

ε

– Τόσο πλάτος και μήκος
υπολογισμοί της ψυχής
(πάνω-κάτω)
ακριβώς δε γίνεται να καγχάζουμε
μας πρόφτασαν οι σαρκαστές.

ζ

– Ένοχοι κι ανασκουμπωμένοι
πλατύγυρα καπέλλα στεφανώνονται
γύρω μου φίδα
αντί ψάρια
αποτυχία γενική!

η

– Κλείνεις στο μεταξύ με πάταγο
την πόρτα του ανέμου
ελπίδα σιφή
διαλύεσαι στην αρμύρα
– θάρθει κι ο καιρός της επιστροφής!

θ

– Εισρέω σε σωλήνες ναυαγίων
οδυνηρές εμπειρίες σας λέω
η κοσμογονία που πάνω της βασίστηκε
με συντρίβει.

ι

– Τσίγκινο μπιρώ των φίλων
κινδυνεύει από σκουριά
πάντως μη δίνετε σημασία
στην ομωνυμία...

κ

– Καράβι πλησιάζει
τέλος τα όνειρα
οι εξομολογήσεις μίαν άλλη φορά
μια...

περίπλους

Η άφιξη

- Έγκλειστη στην απόσταση
που τείνει να με συντρίψει
κάνω το κερί φάρο
και σινιάλο σου στέλνω
να μην προσκρούσεις πάνω μου.
- Αν φωνάζεις λοιπόν
πως δεν είσαι καράβι
λίγοι θα σε πιστέψουν.
Με τόσα κύματα γύρω σου
με τόσους πνιγμούς
είναι δύσκολο να σε καταλάβω.
- Κι έτσι νύχτα που έρχεσαι
πόσο φοβάμαι μήπως μπερδέψω
τη σειρά των πραγμάτων.
- Παγιδευμένη στους τύπους
τι να σου δώσω πρώτα;
- Τα χέρια μου;
- Την αγκαλιά μου;
- Την οδύνη της σιγμής;
- Πέτρωσα στο κάθισμά μου
έφτασες επιτέλους
τα κουδούνια της ψυχής μου
σημαίνουν όλα μαζί τη μεγάλη άφιξη!

Οι σελίδες

- Λαμπρή υποθήκη του σαρκαστή η μοίρα
ολάκερη πόρτα άνοιξε στο σώμα μου
- πρεσβεύω λοιπόν τα παραμορφωμένα
μέλη μου
την άναρθρη κραυγή
ελευθερώνω απ' το στόμα μου
κατάνυξη ολόλευκη
σκεπάζει το μυαλό μου.
  - Ιστορία τη λες
αφέντρα αυτή εξουσιάζει τα λεξικά!
  - Ο γύρος της μνήμης έγινε πάμφθηνος
και ποιος δεν μπορεί να τον κάνει!
  - Μια σπίθα στο βάθος του καλοκαιριού
παραίνεση εμπλουπισμένη με φόβο
  - ύφεση στην ανάσα
αφού ο μαγνήτης δεν ψυχάζει...
  - Άμαχος πληθυσμός οι σελίδες γράμματα
ξεπέρασαν τη φαντασία.
  - Ξεχείλισαν οι τσέπες σου
υγρασία αγάπης
  - θάπρεπε να μη δέχεσαι άλλο...

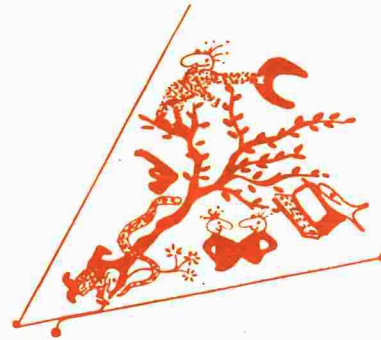
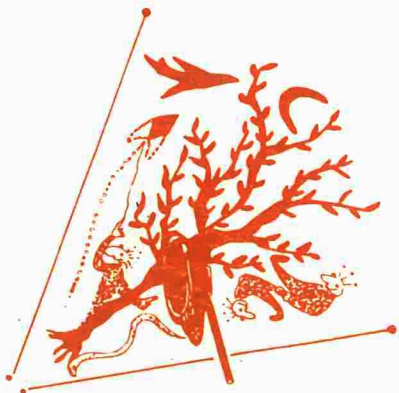

πρώτη παρουσίαση

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Επανάληψη

Τα μαύρα χέρια
 δένουν τη μοίρα φιόγκο
 και η γλώσσα
 δεν έπαψε να γλείφει
 αφού όλα είναι ίδια
 και το ηπλέφωνο
 θα χτυπήσει
 αν δεν το χαμηλώσω
 και θα ζητήσω
 ένα νέο άκουσμα·
 αυτό θά 'ναι
 η πρώτη
 βλακεία της ζωής μου
 και περιμένω
 το τελευταίο
 τραίνο:
 το βιβλιάρaki
 των πορνών
 είναι μια νέα ηθογραφία
 των βιβλιοπωλών.

Άπιλο

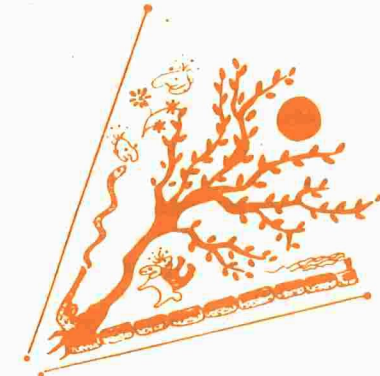
Κάθε πρωί
 γεμίζω μια φέτα
 με αρχαίον έλαιον
 και με σκέψεις πρακτικές
 και τρώω
 αιώνια πάλι μαγεία
 Ποιητής
 σημαίνει δέκα άνθρωποι
 οι μισοί
 μόρια του εαυτού σου
 Μουσική
 Χ. Αλεξίου
 ή κάποια άλλη
 Εγώ
 δε θέλω
 λέξεις σε -ση
 όπως «διάβρωση», «επαγρύπνηση»
 όταν κάποτε
 θα πιάνουμε
 το χέρι των ανέμων με δαχτυλίδια
 και θα τους οδηγούμε
 θα έχουμε πάλι
 ελληνική ποίηση.

περίπλους

Ναννώ

Ερωτική ελεγεία
Μίμνις Μ(μνέρμου)

Είναι πράγματι
 άθλιο
 να βλέπεις
 τα φιλιά των διπλανών σου
 ενώ εσύ κολλάς
 τη μύτη σου στο χαρτί
 και θυμάσαι
 Θεόγνη κυρίως
 κι ίσως-ίσως
 Μίμνερμο
 Κι έπειτα σου λένε
 όχι ποίηση
 παρά μόνο σ' έσχατη ανάγκη
 ή στους διαδρόμους
 και τις εκπομπές
 ευκαιριακά...
 (Πάντως, να ξέρετε,
 το 'να ζευγάρι προκαλεί
 συναγωνίζεται
 τ' άλλο
 και μόνο η ποίηση

είναι ασυναγώνιστη)
 Κάνω μαζί της
 όρκον αιώνιο
 όχι ποιητικό
 που σημαίνει
 Κυριακή όχι αργία...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ: Γεννήθηκε στα 1966 στην Αθήνα. Είναι φοιτητής στη Φιλοσοφική Αθήνας.

ΚΕΑΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
Ίσως νά 'ναι κι έτσι
μυθιστόρημα

ΜΑΡΙΑ ΜΗΤΣΟΡΑ
Η περιλήψη του κόσμου
μυθιστόρημα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Εξορκίζοντας θάνατο
μυθιστόρημα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΤΣΩΝΗΣ
Τα μάτια των περαστικών
πεζογραφήματα

ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΖΚΟΒΙΤΗΣ
Το τρελό επεισόδιο
δηγήματα

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ
Το σπίτι της θείας
μυθιστόρημα

Πέτρος Τασοπούλος
ΚΙΝΟΥΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ
δηγήματα

ΜΙΧΑΗΛ ΦΑΚΙΝΟΣ
Ο Ιωσήφ εξαφανίζεται
δηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΑΡΟΣ

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ. 36.15.783
 Ζαλόγγου 6 - Τηλ. 36.02.007 - 36.17.826

δείγμα γραφής

• Η ΜΥΓΑ

Του Βασίλη Σαραντόπουλου

Ζούσε κάποτε σε κάποια πόλη ένας νέος.

Τ' όνομά του το ξεχνώ, έχει περάσει κάμποσος καιρός από τότε.

Και θα είχα ξεχάσει και την πόλη, αν δεν με κυνηγούσαν κάτι λίγες σκόρπιες εντυπώσεις.

Θυμάμαι, παραδείγματός χάριν, την εικόνα των υγρών δρόμων τη νύχτα, την ώρα που επέδραμαν κοπαδιαστά οι αλήτες - σκύλοι.

Τους έβλεπες, από φανάρι σε φανάρι, μέσα στο χλωμό κύκλο, να αναδύονται ξαφνικά, πρώτα τα ρύγχι, για να εξαφανιστούν πάλι μέσα στη δίνη της νύχτας. Τότε μόνο ήταν που έφταναν στ' αυτιά μου, μέσα από τα σκοτάδια, τ' απειλητικά τους αλυχτίσματα.

Θυμάμαι ακόμη εκείνο το μπάλωμα του ουρανού, ιλλιγγιωδώς μακρινού, ανάμεσα από τα σκοτεινά τείχη των κτιρίων. Σ' αυτό το κάδρο κάποιες φορές έβλεπες να λαμπυρίζει κανένα αστέρι - ελπίδα και άλλες φορές, αλλά ακόμη σπανιότερα, το στερέωμα ασήμιζε, καθώς έκανε το σύντομο πέρασμά του το άστρο της Εκάτης.

Κάποτε λοιπόν, δεν έχει και τόση σημασία πότε ακριβώς, γιατί εδώ κάτω όλες οι μέρες μοιάζουν με την πρώτη, έφτασε και για το φίλο μου εκείνη η άλλη μέρα, η φοβερότερη, οπότε η ελαφριά του περιδίηση μέσα στη λίμνη της ανυπαρξίας που την λέγανε ζωή, αποσβέστηκε ανεπαίσθητα μα οριστικά.

Το περίεργο είναι ότι εκείνη η μέρα και από τη δική του τη μεριά είχε μια ξεχωριστή σημασία.

Ήταν μια μέρα - θάλαμος αναμονής κάποιας σημαντικής βραδυής συνάντησης, προοίμιον ίσως μιας νέας αρχής άρα κι ενός τέλους. Με τέτοια προδιάθεση, από το πρωί μετεωρίστηκε, με άδειο βλέμμα, στη δουλειά, στο δρόμο, στο εστιατόριο, για να βρεθεί τελικά το μεσημέρι σπίτι του. Μετά από ένα ελαφρύ ύπνο σηκώθηκε το απόγευμα και αποβάλλοντας με ευκολία το κουκούλι της συνηθισμένης του απραξίας γυρόφερνε το σπίτι κάνοντας διάφορες μικροδουλειές και αισιόδοξα σχέδια, όταν ξαφνικά πίσω στο γυρό του ένοιωσε κάτι σαν άγγιγμα, σαν να τον χάιδεψε φτερό ή κάτι τέτοιο και αμέσως μετά, μ' ένα ανατριχιαστικό ζουζούνισμα σύρριζα στ' αυτί του στρίβοντας, εμφανίστηκε μπροστά του μια παχιά, αηδιαστική σκουληκόμυγα με σπυριασμένη κοιλιά και χνουδωτά πόδια. Με μια κραυγή πανικού έκανε απεγνωσμένη κίνηση να την πιάσει, μα η μύγα του ξέφυγε γρήγορα και άρχισε να φέρνει γύρους τα δωμάτια βουίζοντας σαν ελικόπτερο.

Τότε αυτός άρπαξε μια πετσέτα και ρίχτηκε στο κυνήγι της. Τι δηλαδή θα την άφηνε να ζήσει, να τον μολύνει αυτή η απαίσια, η συφοριασμένη!

Τα χτυπήματα διαδέχονταν το ένα το άλλο με λύσσα, όμως η σκουληκόμυγα, πιο γρήγορη, όλο και ξέφευγε και, πετώντας μια χαμηλά και μια ψηλά, τρύπωνε σε γωνιές που η πετσέτα δεν την έφτανε, ζουζούνιζε ασταμάτητα αγγίζοντας και μαγαρίζοντας τα πάντα με κείνη τη σιχαμένη κοιλιά...

Κυλούσε ο χρόνος και ο φίλος μας, το έχουμε ήδη πει, είχε λόγους να βιάζεται, η μύγα όμως εξακολουθούσε τα θριαμβευτικά της πετάγματα εξουθενώνοντας τον κυνηγό της.

Έτσι όπως είχε περάσει η ώρα μια λύση του είχε απομείνει. Θα έσβυνε τα φώτα, με μόνη εξαίρεση την εξωτερική λάμπα και θα άνοιγε την εξώπορτα διάπλατη με τον προφανή υπολογισμό ότι θα ξεγελιόταν η μύγα από το φως και θάφευγε. Έμεινε έτσι στα σκοτεινά, με το βουϊτό της μύγας να περιμένει...

Αδημονούσε, άρχισε να ετοιμάζεται, γδύθηκε, βρήκε ψηλαφητά το μπάνιο, μπήκε μέσα. Απολάμβανε ακόμη την κάψα του νερού που έτρεχε πάνω στο κορμί του όταν, μέσα από τα σκοτάδια του δρόμου, τραβηγμένη από το φως, μια σκιά ξέφυγε και ορθώθηκε απειλητική στο άνοιγμα της εξώπορτας.

Διάβηκε το κατώφλι.

Ξωπίσω η πόρτα έκλεισε αθόρυβα.

Μετά πάροδο μικρού χρόνου τα ουρλιαχτά των αγριόσκυλων, οι κραυγές του πόνου, το φως της λάμπας, ο ουρανός και ο δρόμος μπλέχτηκαν σε μια δίνη που όλο και ξεμάκρυνε ανεβαίνοντας ψηλά, μέχρι που δεν έμεινε παρά, πάνω κει στο στερέωμα, μια λάμψη σαν αστέρι.

Η αποκάλυψη του εγκλήματος δημιούργησε αίσθηση. Οι εφημερίδες, με πηχιαίους πρωτοσέλιδους τίτλους, τροφοδοτούσαν τη γενική αγανάκτηση μιλώντας για λουτρόν αίματος (άλλωστε ο νεκρός βρέθηκε στο μπάνιο), πολτοποιημένο κεφάλι, αγρίως κατακρουρημένο πτώμα, και περιγράφοντας το λεηλατημένο σπίτι. Η κοινή γνώμη ανησύχισε, απαιτούσε φρικιώσσα τη σύλληψη και τον παραδειγματικό κολασμό του ενόχου, παρακολουθούσε στα δελτία ειδήσεων την κινητοποίηση των καταδικωτικών οργάνων για τη διαλεύκανση της υποθέσεως.

Πράγματι ο υπόκοσμος ανακατώθηκε, έγιναν έρευνες και συλλήψεις εκατοντάδων υπόπτων (δηλαδή ταλαιπωρήθηκαν πολλοί αθώοι), ανακρίσεις επί ανακρίσεων, περιπολίες στους δρόμους και μπλόκα, πλην όμως ματαίως. Εκεί που όλοι πίστευαν ότι η έρευνα βρισκόταν σε σωστό δρόμο και ότι η σύλληψη επίκειτο, οι ενδείξεις διαφεύδονταν, τα ίχνη χάνονταν και η έρευνα ξανάρχιζε από το μηδέν.

Τελικά και ενώ η κοινή γνώμη είχε απογοητευτεί και η υπόθεση είχε πια ξεχαστεί, η επιμονή της αστυνομίας βραβεύτηκε με την ανακάλυψη ενός νέου στοιχείου: Ο δολοφόνος, σε μια από τις εντελώς συνηθισμένες σε τέτοιες περιπτώσεις επιστροφές στον τόπο του εγκλήματος, έχασε την ταυτότητά του.

Ένας μικρός που την βρήκε, έκανε το καθήκον του και την παρέδωσε αμέσως στο οικείο αστυνομικό τμήμα.

Με τέτοιο στοιχείο στα χέρια η αστυνομία ενήργησε κεραυνοβόλα. Την επόμενη μέρα οι εφημερίδες επανέλαβαν τους πηχιαίους τίτλους ανακοινώνοντας την αποκάλυψη και σύλληψη του ενόχου, και υπενθυμίζοντας το έγκλημα.

Κάτω από την πίεση του τρωθέντος δημοσίου αισθήματος ο δολοφόνος εισήχθη εις δίκην εσπευσμένως.

Την καθορισμένη ημέρα, νωρίς - νωρίς ξεκίνησε η πορεία των εραστών της Δικαιοσύνης για το Δικαστικό Μέγαρο.

Καταμεσίς ενός πάρκου, πάνω σ' ένα ύψωμα δέσποζε με τον όγκο του. Ήταν ένα επιβλητικό κλασικό κτίριο ολόκληρο καμωμένο από πέτρα πελεκητή.

Στην πρόσοψη σειρές παράθυρα και κολώνες σε αυστηρή διάταξη.

Στο τύμπανο της πύλης που έβγαζε στη μπροστινή αυλή μια όμορφη αλλά τυφλή γυναίκα ζύγιζε.

Αυτή η αυλή μέχρι την τεράστια πεταλοειδή σκάλα που οδηγούσε στον πρώτο όροφο ήταν, εκείνο το σημαδιακό πρωινό, γεμάτη από το αμίλητο πλήθος που είχε τρέξει διψασμένο για δίκη και τιμωρία.

Όταν άνοιξαν οι πόρτες, τα άδεια πρόσωπα κατέλαβαν τις θέσεις τους μέσα στην αίθουσα και περίμεναν την επισημότητα να πάρει τις δικές της στα έδρανα.

Κάποτε όλοι, πρωταγωνιστές και θεατές τακτοποιήθηκαν και άρχισε η συνεδρίαση. Έγινε ησυχία.

Προσήλθε ο κατηγορούμενος αλυσοδεμένος. Ήταν νέος και περιποημένος.

Στο ακροατήριο μάτια χωρίς βλέμματα και στόματα χωρίς χείλη ανοιγόκλεισαν καθώς τον αποδοκίμαζαν. Τα κουδούνια τις έδρας όμως έπνιξαν τις αποδοκιμασίες και η βικτωριανή αίθουσα πάγωσε ησυχάζοντας και γύρισε εκατό χρόνια πίσω για να κυλήσει η διαδικασία: το κατηγορητήριο· οι μάρτυρες κατηγορίας· οι αφιμαχίες δικαστών και δικηγόρων· η μεγάλη στιγμή της απολογίας.

Ο κατηγορούμενος σηκώθηκε, προχώρησε με αξιοπρέπεια, αγκάλιασε με το βλέμμα του την αίθουσα και άρχισε να μιλά.

Είπε για το πως είχε γνωρίσει το θύμα, για το πως παρασύρθηκε, αυτός ένα φτωχό παιδί και το ακολούθησε στο σπίτι του. Ανέφερε τους πονηρούς υπαινιγμούς, τα τολμηρά βλέμματα, τις αηδιαστικές θωπιές.

Τον είχε πιέσει με επιμονή να μείνει και του είχε δώσει κάτι να πιεί που τον ζάλισε.

«Μετα γδύθηκε ήρθε πίσω μου, μου ψιθύριζε λόγια στ' αυτί και με άγγιζε, γύρισα ξαφνικά και τον είδα, σιχάθηκα, πήρα ένα μαχαίρι και άρχισα να τον κυνηγώ μές' στο σπίτι.

Όμως δεν ξέρω αν εγώ τον κυνηγούσα ή με κυνηγούσε εκείνος. Στο μπάνιο τον έφτασα και άρχισα να τον χτυπώ...»

Στην αίθουσα η μεταστροφή υπήρξε ραγδαία.

Οι μάσκες του Ένσορ συνόδευαν τις αποκαλύψεις με επιφωνήματα: «ωω! ουου! καυμένο παιδί! τα παιδιά μας!»

Ο Εισαγγελέας υπήρξε καταπέλτης κατά του θύματος. Χαρακτήρισε την περίπτωση του νοσηρά (ενώ ήταν κάπως σοβαρότερη: όπως ξέρουμε είχε πεθάνει). Ζήτησε, εν μέσω επευφημιών, την απαλλαγή του κατηγορουμένου για το φόνο διατί το θύμα ήταν αποδεδειγμένα κίναιδος.

Η πρόταση έγινε δεκτή, ο κατηγορούμενος απαλλάχτηκε για το φόνο. Καταδικάστηκε όμως σε δεκαεπτά χρόνια κάθειρξη για την κλοπή, γιατί σ' αυτή την πολιτισμένη χώρα υπήρχε αυστηρή κατοχύρωση της ατομικής ιδιοκτησίας.

Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ γεννήθηκε στην Αθήνα στα 1946

Η ΠΕΤΡΑ ΣΤΟ ΝΕΡΟ

του Κωστή Βελέντζα

Απλώθηκε τεμπέλικα στην πολυθρόνα κι έκανε μια απελπισμένη προσπάθεια να συγκεντρωθεί στην κατασκευαστική μελωδία του Μπαχ. Ο δίσκος ήταν παλιός και είχε μια εκνευριστική γρατζουνιά στο μισό του σχεδόν πλάτος. Άλλωστε και το στερεοφωνικό, εδώ που τα λέμε, δεν ήταν και κανένα σπουδαίο. «Του χρόνου θα πάρω ένα καλύτερο», σκέφτηκε «Μπαγκ και Όλουφσεν». Διαπίστωσε για μια ακόμη φορά πως δεν γινόταν τίποτα. Τέντωσε το χέρι και πάτησε το στοπ. Σε λίγο έπαιξε ο δίσκος που είχε αγοράσει τώρα προχθές, μια δουλειά του Κηθ Τζάρετ.

Βάλλθηκε να φτιάχνει καφέ. Απέναντι ξεφύτρωνε ένα καινούργιο γιαπί. «Θα μου χαλάσει και το τελευταίο κομμάτι ουρανού». Η καινούργια πολυκατοικία θα είχε εφτά ορόφους. Όσους δηλαδή χρειάζεται να κλείσει ένα παράθυρο στον ουρανό. Η βροχή είχε σταματήσει. Από κάπου είχε γλυτώσει κι ερχόταν μια φοβισμένη μοσχοβολιά βρεμένο χώμα. Το πιο κοντινό χώμα βρισκόταν στο πάρκο, κάμποσα τετράγωνα πιο κει. «Συνεπώς πρόκειται για τα μπάζα που σήκωσε το πρωί η μπουλντόζα». Στο επάνω ακούγονται κάτι ύποπτα λαχανιάσματα. «Τα μωρά παλεύουν πάλι. Ώρα που τη διάλεξαν». Έπειτα θυμήθηκε ότι το ζευγάρι του επάνω δεν είχε μωρά. Δεν ήταν καν παντρεμένοι. Όλη η πολυκατοικία συμφωνούσε σ' αυτό: Θα έπρεπε να του δίνουν. Τι ν' αυτά. Έλα όμως που δεν έδιναν καμιά αφορμή. Στο διπλανό η γεροντοκόρη που ξεθύμαινε την αγαμία της με το κουτσομπολιό και το μπανιστήρι, δεν έδινε σημεία ζωής από τότε που την έπιασε ο φοιτητής του ρετιρέ γονατιστή μπροστά στην πόρτα του να του κοιτάει μ' ένα χανωμένο και ηλίθιο βλέμμα. Ο άλλος στο δύο, εξαφανίστηκε λίγο καιρό από τότε που δύο καθώς πρέπει κύριοι του 'καναν το διαμερίσμα γης μαδιάμ. Τους είχε ανοίξει η θυρωρός. Τρελλός... επικίνδυνος... κρίση... ερυθραί... με τους... εναντίον των... όλο τέτοια μισόλογα άρπαζε με τ' αυτή ανεβαίνοντας τις σκάλες. Παλιά πολυκατοικία χωρίς ασανσέρ, βάσανο.

Μόλις που πρόλαβε να τραβήξει το μπρίκι απ' τη φωτιά. Ο καφές ήταν μάλλον πικρός. Και τα τσιγάρα είχαν τελειώσει. Τέλος πάντων, δεν είχε καμιά διάθεση τώρα να τρέχει νυχτιάτικα τρία στενά για τσιγάρα. Πέρασαν απανωτές τρεις πυροσβεστικές αντλίες τσιρίζοντας. «Κάπου θα πλημμύρησε, ευτυχώς δε μένω σε υπόγειο». Έσβησε το φως. Πράγματι, τώρα ο ήχος ήταν ξεκάθαρος. Ρούφηξε μια γουλιά μορφάζοντας απ' την πικριλα. Τα λαχανιάσματα κατέληξαν σ' ένα σύντομο υπόκωφο μουγκριστό και μικρές κραυγές που έσβησαν το ίδιο ξαφνικά. Στης γεροντοκόρης μια καρέκλα έτριξε. Οι αντλίες είχαν σταματήσει εκεί κοντά. Το φλας χτυπούσε ρυθμικά στις κουρτίνες. Αποτελείωσε με μια απότομη κίνηση τον καφέ κι έριξε πάνω της μια καπαρντίνα. Στις σκάλες σκεφτόταν πως η περιέργεια αυτή ήταν κάπως αρρωστημένη.

Οι αντλίες ήταν ένα τετράγωνο πιο πέρα. Ήταν κι άλλοι. Από το ντύσιμό τους φαινόταν η βιασύνη που είχαν κατέβει. Κοίταζαν επάνω, εκεί που έπεφταν οι προβολείς. Στην αρχή δεν κατάλαβε. Ήταν σα μια μικρή σκούρα μπάλλα που μετεωριζόταν· φαινόταν ο μισός. Οι σκάλες της αντλίας μόλις έφταναν στα μισά. Κάποιος του φώναζε μ' ένα ηλεκτρικό χωνί να κατέβει, θα του εξηγουσαν, να δεις όλα θα διορθωθούν, δεν έχει δικαίωμα, μπορεί να χτυπήσει κανέναν αθώο. Τώρα φαινόταν καλύτερα. Ήταν αναμαλλιασμένος και αρκετά νέος. Χλωμός, πελιδνός. Κάποιες σκιές τον πλησίασαν από τη διπλανή τάρτα, κινήθηκε προς τα μπρος. Οι σκιές πισωπάτησαν σιγά-σιγά. Καθόταν στο πεζούλι με τα πόδια στο κενό.

Διαπίστωσε με φρίκη κοιτώντας τα πρόσωπα πως επικρατούσε η ίδια αρρωστημένη περιέργεια. Ένωσε ένα βλέμμα καρφωμένο πάνω της. Γύρισε ξαφνικά. Είδε πως την κοιτούσε ο φοιτητής του ρετιρέ. Του χαμογέλασε αμήχανα. Την πλησίασε. «Γιὰ σου». «Λες να πέσει;» «Τρίχες, λίγοι πέφτουν, θα δεις». «Αν πέσει;» «Δεν θα είναι τόσο ευχάριστο, σε βεβαιώνω». Ήταν τελειόφοιτος Ιατρικής. Πάλι αυτή η νοσηρή περιέργεια. «Ας φύγουμε» μουρμούρισε. Εκείνος δεν έδειξε να την ακούει.

Οι σκιές τον ξαναπλησίαζαν. Έμοιαζε συνεπαρμένος, δεν τις είδε. «Πάμε να φύγουμε» είπε πάλι σφίγγοντας του το μπράτσο. «Γεροδεμένος, μ' αρέσει» έπιασε τον εαυτό της να σκέφτεται ξαφνικά κι ένωσε ένα ρίγος στο στήθος. Η ανάσα της έγινε γρήγορη. «Πάμε να φύγουμε» σκέφτηκε, «σε θέλω τόσο απόψε». Κάποιες σκιές πάλευαν επάνω. Ένας ούρλιαξε, φάνηκε κάποιος φακός, ύστερα ένας δεύτερος, οι προβολείς έσβησαν. Σε λίγο τον κατέβασαν στο ισόγειο. Σχεδόν έφηβος. Ο κόσμος έφευγε σιγά-σιγά. Μερικοί φαίνονταν απογοητευμένοι.

Την έπιασε απ' τους ώμους, φύγαν προς τη πολυκατοικία. Περπάτησαν λίγη ώρα κι ούτε κατάλαβαν πως έφτασαν στο πάρκο. Ήταν σκοτεινό και σε μια γωνιά κάποιος κοιμόταν σ' ένα παγκάκι, σφίγγοντας στην αγκαλιά του ένα δέμα ρούχα και μια μπουκάλα αδειανή. Μύριζε σάπια φύλλα.

Κάθισαν σ' ένα παγκάκι στη σκιά· ξάπλωσε ακουμπώντας το κεφάλι της στα γόνατα του. Της χαίδευε τα μαλλιά· αφηνόταν σ' αυτή την ξαφνική γαλήνη, ώσπου ένωσε εκεί, πλάι στο μάγουλο της τ' αρσενικό ν' ανάβει τόσο έντονα που άθελά της ερεθίστηκε. Τα χέρια του έτρεχαν σ' όλο της το κορμί κάτω από το αδιάβροχο.

Τον ένωσε ξαφνικά να δονείται σύγκορμος κι απλώθηκε στο λαιμό της μια ατέλειωτη ζεστασιά. Έμεινε εκεί με κλειστά τα μάτια κάμποση ώρα.

Γυρίζοντας ένωθε μια απέραντη νύστα. Ανέβηκαν με το ζόρι τις σκάλες. Τη καληνύχτισε φιλώντας την σ' αυτή. Πήγε κατ' ευθείαν στο μπάνιο.

«Αγαπημένοι μου γονείς...» Στάθηκε κρατώντας το μολύβι αναποφάσιστα «αγαπημένοι μου γονείς...» ...«σήμερα»... όχι, «αύριο»... ούτε. Έσκισε το χαρτί στα δύο και το έριξε στο καλάθι. Αύριο πρέπει να κυτάξω αυτούς τους πόνους στο στήθος. Θα του ζητήσω να μ' εξετάσει. Κάποιες σειρήνες περνούσαν βιαστικά. Κάρφωσε τ' αυτή της ώσπου δεν άκουγε πια τίποτα. Αύριο... μουρμούρισε βαριεστημένα αύριο... Θυμήθηκε τον Καβάφη «ώσπου κατάντησεν το αύριο με το αύριο να μη μοιάζει».

Επάνω κάποιος φώναζαν. Βιαστικά βήματα πηγαίνοερχόντουσαν. Ύστερα ησυχία. Άνοιξε στην τύχη το Δάντη. Τα βλέφαρά της έκλειναν. «Αύριο» ψιθύρισε, κι όπως έγγειρε πάνω σ' ανοιχτό βιβλίο, αποκοιμήθηκε.

Ο ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΕΝΤΖΑΣ γεννήθηκε στη Λαμία στα 1956

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΛΑΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ «ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΧΑΜΕΝΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ»

I
Καθώς επέστρεφε
ο ήλιος είχε μισοκάσει
κι ο άνεμος λύσσαγε, φερμένος
κουτρουβάλα από τ' αζύριστα βουνά.

II
Σιωπή.
Απέναντι μαζεύονται οι βυθοί,
κτενίζοντας τα πράσινα κεφάλια τους
στο λίγο φως π' έχει απομείνει.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΠΑΡΗΣ

ΤΡΙΑ ΣΚΙΤΣΑ

I
Η ώρα είναι της νυκτός·
τα μάπα σου των θόλων
και η ψυχή μου αλύτρωτη

II
Αυτόν Τον όμορφο απλό
που προσκυνούμε τώρα
άλλοι Τον έκαναν
για να μας εκστασιάσει

III
Έμαθα τα φωνήεντα
του γλαυκού
μ' αρχίζοντας
τους ορίζοντες να διαβάζω
λιγότεψε το φως
στην κάμαρη του κόσμου

Ο ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΠΑΡΗΣ γεννήθηκε
στη Ζάκυνθο στα 1963

III
Ψυχορραγεί· τ' ασθενοφόρα,
άγγελιο μισοπάλαβο
τον νανουρίζουν,
ζεστριφώνοντας τη νύχτα.

IV
Φεύγουν.
Η νύχτα γέρνει
φαγωμένη στις γωνιές,
απ' τις απότομες στροφές του πανικού τους.

V
Χάνονται οι κήποι,
αφήνοντας τα κάγκελλά τους·
κόκκαλα ζώων, σπαραγμένων
σ' ερημιές.

VI
Το κύμα έτριψε
τα κόκκαλά του
κι έσπειρε ο άνεμος τα ωραία μαλλιά του
στων δένδρων τα κλαδιά.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΛΑΝΑΣ γεννήθηκε στην Αθήνα στα 1959

ΤΑΣΟΣ ΠΙΠΑΣ

Ο ΤΑΣΟΣ ΠΙΠΑΣ γεννήθηκε
στις Μηλιές Ηλείας στα 1958

ΑΣΚΗΣΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

Πόποσα λάμπεις δικουτλήδονες.
Δυο εισπήρια
Δυο ποτήρια.
Δυο σώματα·
Στο περιβόλι Τώρα
Ένας μεγάλος ενικός.

Στις αρχές του 1984 κυκλοφόρησε σε εκδόσεις Gallimard, στη Γαλλία το τελευταίο (ακόμη και σήμερα) μυθιστόρημα του Μιλαν Κούντερα με τον πολυσήμαντο τίτλο «Η ΑΒΑΣΤΑΧΤΗ ΕΛΑΦΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ». Το έργο έκανε πάταγο, ο συγγραφέας του είναι άλωστο πολύ γνωστός στη Γαλλία, ζει στο Παρίσι όπου διδάσκει σε κάποιο πανεπιστήμιο. Είναι επίσης πολύ αγαπητός και στην Ελλάδα. Τα προηγούμενα μυθιστορήματά του από το «ΑΣΤΕΙΟ» μέχρι το «ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΓΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ» διαβάστηκαν πολύ, το θεατρικό του έργο «ΟΙ ΚΛΕΙΔΟΚΡΑΤΟΡΕΣ» παίχτηκε από το θέατρο Αθηνών Φωιού.

Λιγότερο γνωστό είναι το τελευταίο του θεατρικό έργο «Ο ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΦΕΝΤΗΣ ΤΟΥ», μια παραλλαγή πάνω στο μυθιστόρημα του μεγάλου Γάλλου διαφωτιστή Denis Diderot για τον οποίο ο Κούντερα τρέφει ξεχωριστή εκτίμηση.

Με το βιβλίο του αυτό ο συγγραφέας θέτει ερωτήματα για τη ζωή και το θάνατο για την πατρίδα του την Τσεχοσλοβακία (ή Βοημία όπως την προτιμά για να υπογραμμίσει την προτεραιότητα του λαϊκού πάνω στο επίσημο) και την Ευρώπη, για την Τέχνη, για το μυθιστόρημα ειδικότερα. Το βιβλίο παραμένει αμετάφραστο στα Ελληνικά (και επομένως) ανέκδοτο.

Οι τέσσερις βασικοί χαρακτήρες του μυθιστορηματος ταξιδεύουν, ξενιτεύονται άλλοτε καταναγκαστικά, για να αποφύγουν πολύ συγκεκριμένες εξωτερικές απειλές, άλλοτε το επιλέγουν, αδυνατώντας να προσαρμοστούν σ' ένα εχθρικό περιβάλλον, φεύγουν διωγμένοι (Υπάρχει άραγε πουθενά χώρος ικανός να χωρέσει έναν άνθρωπο;). Ακολουθώντας τους στο ταξίδι τους περνάμε από την Πράγα στις μεγάλες κοσμοπόλεις της Δυτικής Ευρώπης: Γενεύη, Ζυρίχη, Παρίσι, μετά ξανά στην αγαπημένη Βοημία των μαραμένων παραδόσεων, ίδια ερημωμένη Εδέμ, μετά στην Αμερική, μέχρι τη μακρινή Καλιφόρνια και μετά στην Καμπότζη.

Ο ορίζοντας συνεχώς διευρύνεται. Ο χώρος ανοίγει και κομματάζεται, χάνει κάθε προσδιοριστική για τους χαρακτήρες ιδιότητα, δεν μένουν απ' αυτόν παρά στον πυρήνα του οι δύο Ευρωπαίους: η δυτική αποκαυωμένη μες στην ανάρκεια της

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ

Η αβάσταχτη ελαφρότητα της ύπαρξης

(απόσπασμα)

Εισαγωγή - μετάφραση
ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μερικές μέρες αργότερα, όλες οι εφημερίδες μιλούσαν για τη διαμαρτυρία.

Φυσικά, πουθενά δεν γινόταν λόγος ότι επρόκειτο για μια απλή αίτηση για την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων.

Καμιά εφημερίδα δεν ανέφερε ούτε λέξη από αυτό το λακωνικό κείμενο. Όμως ευρέως έγραψαν με όρους ασαφείς και γεμάτους απειλή, για ένα ανατρεπτικό προσκλητήριο που επρόκειτο να χρησιμεύσει σαν έναυσμα ενός ακόμη αγώνα κατά του σοσιαλισμού.

Κατήγγειλαν ονομαστικώς τους υπογράφοντες συνοδεύοντας τα ονόματά τους με τέτοιες συκοφαντίες και επιθέσεις που σου πάγωνε το αίμα.

Θα μπορούσε κανείς να το προβλέψει. Εκείνη την εποχή κάθε δημόσια δραστηριότητα (συγκέντρωση, διαμαρτυρία, διαδήλωση), που δεν ήταν οργανωμένη από το κομμουνιστικό κόμμα, θεωρείτο παράνομη και έβραζε σε κίνδυνο οποιονδήποτε συμμετείχε.

Όλοι τόξεραν. Γι' αυτό ακριβώς, αναμφίβολα, ο Θωμάς θύμωνε ακόμη περισσότερο που δεν είχε υπογράψει τη διαμαρτυρία. Μα την αλήθεια, γιατί δεν την είχε υπογράψει; Ούτε που καταλάβαινε πια τα κίνητρα της απόφασής του.

Τον βλέπω, για μια ακόμη φορά, όπως μου πρωτοπαρουσιάστηκε στην αρχή αυτού του μυθιστορηματος.

Κάθεται στο παράθυρο και κοιτάζει στην αυλή, τον τοίχο του απέναντι σπιτιού.

Έχει γεννηθεί απ' αυτή την εικόνα.

Όπως το 'χω κιόλας πει, οι χαρακτήρες ενός μυθιστορηματος δεν γεννιούνται από ένα σώμα μητρικό όπως οι άνθρωποι, αλλά από μία κατάσταση, μια φράση, μια μεταφορά, που περιέχει σε σπέρμα μια θεμελιώδη δυνατότητα ύπαρξης, μια δυνατότητα ύπαρξης μέχρι στιγμής κατά τον συγγραφέα ανεξακριβωτή ή ανεξερευνητή.

Κι όμως δεν επιμένουν ότι ένας συγγραφέας δεν μπορεί να μιλάει παρά για τον εαυτό του;

Να κοιτάς με αγωνία την αυλή χωρίς να καταφέρνεις να πάρεις απόφαση: ν' ακούς τα πεισματικά γουργουρητά του ίδιου σου του στομαχιού ενώ βρίσκεσαι σε μια στιγμή ερωτικής έξαψης: να προδίνεις και να μη μπορείς να σταματήσεις στον ελκυστικό δρόμο της προδοσίας: να υψώνεις τη γροθιά στο συλλαλητήριο της Μεγάλης Πορείας: να λौιδωρείς τα κρυμμένα μικρόφωνα της αστυνομίας: έχω γνωρίσει και έχω ο ίδιος ζήσει όλες αυτές τις καταστάσεις: κι όμως καμιά τους δεν είναι ο χαρακτήρας που προκύπτει από το βιογραφικό μου σημείωμα.

Οι χαρακτήρες του μυθιστορηματος μου είναι οι δικές μου δυνατότητες ύπαρξης που δεν έχουν πραγματοποιηθεί. Γι' αυτό τις αγαπώ όλες κι όλες όμοια με φοβίζουν. Έχουν, όλες ανεξαιρέτως, διαβεί το σύνορο που με κλείνει. Ό,τι με μεθά, είναι αυτό το καταλυμένο σύνορο, εκείθεν του οποίου δεν υπάρχω πια. Από την πέρα μεριά αρχίζει το μυστήριο που διερευνάται από το μυθιστόρημα. Το μυθιστόρημα δεν είναι μια εξομολόγηση του συγγραφέα αλλά μια εξερεύνηση αυτού που λέγεται ανθρώπινη ζωή μέσα στην παγίδα που έχει καταστεί ο κόσμος. Αρκετά όμως. Πάμε πίσω στον Θωμά. Κάθεται στο παράθυρο και κοιτάζει στην αυλή το βρώμικο τοίχο του απέναντι σπιτιού.

Νοιώθει κάτι σα νοσταλγία για τον ψηλό με το πηγούνι και για τους φίλους του έστω κι αν δεν τους ξέρει ούτε και είναι ένας απ' αυτούς.

Είναι σα να είχε συναντήσει μια ωραία άγνωστη, στην αποβάθρα ενός σταθμού και πριν προλάβει να την πλευρήσει, αυτή ανέβηκε στο βαγκόν-λι ενός τραίνου που 'φευγε για τη Λισαβόνα ή για την Κωνσταντινούπολη.

Έπεσε σε συλλογισμούς: τι θα 'πρεπε να είχε κάνει; Ακόμη κι αν παρέλειπε ό,τι είχε σχέση με το συναίσθημα (το θαυμασμό που ένοιωθε για το δημοσιογράφο, την ενόχληση που του προκαλούσε ο γιός του) δεν ήταν πάντα βέβαιος ότι θα έπρεπε να είχε υπογράψει το κείμενο που του παρουσίασαν.

και την ουτοπία των ψεύτικων θεών της, μια καλορυθμισμένη μηχανή όπου τα πάντα αφθονούν και εξαгонται, ακόμα κι η επανάσταση που περισεύει.

Η αριστερή διανοήση της Δυτικής Ευρώπης είτε από ιδεολογική αδράνεια, είτε από τύψεις συνειδήσεως αδυνατεί να προσαρμόσει τις βλέψεις της στην πραγματική ζωή και γίνεται η ίδια εικόνα της σκέψης της.

«Μια μέρα ένας φιλόσοφος έγραψε ότι τα γραπτά μου δεν είναι παρά απάσεις ανυπόστατες και με χαρακτήρισε σαν σχεδόν απίστευτο Σωκράτη: Ένωικωσα φοβερά ταπεινωμένος και του απάντησα με οργή. Φαντάσου ότι αυτό το γελοίο επεισόδιο είναι η πιο άγρια διαμάχη που έζησα ποτέ!». (3ο μέρος/ 5ο κεφάλαιο).

Στην άλλη Ευρώπη, την ανατολική, οι λόγοι για σύγκρουση και διαμάχη αφθονούν.

Εδώ ο συγγραφέας κάνει την ειρωνία του, αδυνατεί να παρακολουθεί από μακριά τους χαρακτήρες του και παίρνει μέρος, καταγγέλει χωρίς ενδοιασμό την κατοχή της πατρίδας του από τους Ρώσους. Διηγείται συμβάντα εκείνης της ιστορίας που δεν γράφεται ποτέ, που είναι όμως απείρως πιο ενδεικτικά των κινήτρων της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Η Τερέζα θυμήθηκε τις μέρες της εισβολής. Νεαρά κορίτσια με μίνι φούστα τριγύριζαν στους δρόμους κραδαίνοντας μακριά κοντάρια με την τσέκιση σημαία. Ήταν μια επίθεση σεμνοτυφίας κατά των Ρώσων στρατιωτών εξαναγκασμένων σε πολυετή σεξουαλική πεύνα...

Κατά τη διάρκεια εκείνων των ημερών είχε βγάλει αναρίθμητες φωτογραφίες των γυναικών αυτών με φόντο τα άρματα μάχης. Πόσο τις θαύμαζε τότε!

Και πρόκειτο ακριβώς για τις ίδιες γυναίκες που έβλεπε σήμερα να προχωρούν καταπάνω της επιθετικής και ανάγωγες. Εν είδη σημαίας πρότειναν ομπρέλα αλλά την πρότειναν με την ίδια υπερηφάνια. Ήσαν έτοιμες να ανημετωπίσουν με το ίδιο πείσμα έναν εχθρικό στρατό ή την ομπρέλα που τους έκλεινε το πέρασμα». (Μέρος 4ο, Κεφ. 3ο).

Έτσι περνώντας από το μέρος στο όλο, από την ατομική συμπεριφορά στη συλλογική προσπάθεια, αγωνιά να εξηγήσει, να βρει τις αιτίες ξέροντας όμως και ο ίδιος εκ των προτέρων ότι εξήγηση δεν υπάρχει. Κοπιάζοντας να αποφύγει τις εκλογικές, κηρύσσει την αμφιβολία, μια γνωστική αμφιβολία που ουσιάται στη συσσώρευση πολλών πιθανών αιτιών.

«Γιατί τα πράγματα σοβαρά ερωτήματα είναι αυτά - και μόνο αυτά - που μπορεί να θέσει ένα παιδί. Μόνο τα πιο αβελή ερωτήματα είναι αληθινώς σοβαρά ερωτήματα. Είναι ερωτήσεις στις οποίες δεν υπάρχει απάντηση». (Μέρος 4ο, Κεφ. 6ο).

Η λογιική παρολιζείται με τη συσσώρευση πολλών αιτίων και αναπάντων ερωτημάτων. Αν όμως δεν υπάρχει εξήγηση δεν είναι λιγότερος ο πόνος. Το χιούμορ του μεταμορφώνεται σε πικρό σαρκασμό. Πέρασε πια η ευφορία της εποχής των ΓΕΛΟΙΩΝ ΕΡΩΤΩΝ και της Άνοιξης της Πράγας.

«Αυτή η ιλιγγιώδης φιλελευθεροποίηση του κομμουνισμού που απέληξε στη ρώσικη εισβολή» (Μέρος 4ο, κεφ. 2). Ο συγγραφέας δεν διασκεδάει πια με το παράδοξο, δεν παίζει μαζί του.

Ποιον σαρκάζει ο Κούντερα; Τον ίδιο του τον εαυτό, την σκλαβωμένη του πατρίδα ή την ίδια την Ευρώπη που χάνεται επιτόλεια, χωρίς να συνειδητοποιήσει το θάνατό της, χωρίς καν την πολυτέλεια ενός ηρωικού θανάτου; Άνθρωποι, και λοιποί ολόκληροι πεθαίνουν ένα γελοίο θάνατο που κι αυτός θα καθεί γιατί όλα θα ξεχαστούν.

Η διάρκεια του μυθιστορήματος είναι όσο πάνω κάτω κρατάει μια ανθρώπινη ζωή. Έτσι προλαβαίνουμε να παρακολουθήσουμε όλους τους βασικούς χαρακτήρες από τη συνάντησή τους μέχρι το θάνατό τους.

Οι άνθρωποι συναπιάνονται, η διήγηση αρχίζει, και μετά σκορπίζουν. Οι επιμέρους δράσεις αντί να συγκλίνουν ανεξαρτητοποιούνται, φεύγουν από τον κεντρικό κορμό και μεγαλώνοντας την απόσταση εξαφανίζονται στο βάθος του ορίζοντα. Αντισπικτικά όμως αλληλοσυμπληρώνονται, όχι για να δώσουν λύσεις, αλλά για να ενισχύσουν τα ερωτήματα. Έχουμε έτσι ένα τραγικό βιβλίο που εξιστορεί απλά, καθημερινά γεγονότα.

Το παράδοξο ενεδρεύει σε κάθε στιγμή για να αιφνιδιάσει τους πρωταγωνιστές και μας. Μια τέτοια ζωή, γεμάτη από στιγμές τραγικών διαψεύσεων, στο σύνολό της στερείται παντός νοήματος και βάρους και φαντάζει γελοία.

Το βιβλίο χωρίζεται σε 7 μέρη που το καθένα τους χωρίζεται σε μια πλειάδα από μικρά σχεδόν αυτοτελή κεφάλαια. Μ' αυτόν τον τρόπο ο κατακερματισμός του χρόνου είναι πλήρης. Ακόμη η αφήγηση διακόπεται συνεχώς για να παρεμβληθούν ιστορικά γεγονότα και εκτιμήσεις του συγγραφέα για τα διαδραματιζόμενα.

Έτσι καθίσταται παντελώς αδύνατη κάθε είδους συναισθηματική ταύτιση, ενώ προβάλλεται ο στοχασμός, προϋπόθεση, κατά το συγγραφέα, του συγγραφικού έργου. Ο Κούντερα βρίσκεται σε ευθεία γραμμή με το γαλλικό διαφωτισμό, είναι ένας μοραλιστής συγγραφέας.

Πολύς λόγος γίνεται τελευταία για την κρίση των τεχνών, την κρίση της ζωγραφικής, της μουσικής, της ποίησης. Πόσο πολύ οι τέχνες αυτές παραμένουν ικανές να εκφράσουν την ευαισθησία και το χαρακτήρα των σημερινών κοινωνιών;

Είναι σωστό να υψώνεις τη φωνή όταν προσπαθούν να επιβάλουν σε κάποιον τη σιωπή; Ναι. Αλλά από την άλλη γιατί οι εφημερίδες αφιέρωσαν τόσο χώρο σ' αυτή τη διαμαρτυρία;

Ο τύπος (πλήρως ελεγχόμενος από το Κράτος) θα μπορούσε κάλλιστα να θάψει την υπόθεση και ποτέ κανείς δεν θα μάθαινε τίποτε.

Αν ασχολήθηκε είναι γιατί αυτό συνέφερε στους κρατούντες; Γι' αυτούς, ήταν δώρο-εξ ουρανού που θα το χρησιμοποιούσαν για να εκλογικεύσουν, να εξαπολύσουν ένα καινούργιο κύμα διώξεων.

Τότε τι θάπρεπε να είχε κάνει; Να υπογράψει ή να μην υπογράψει; Μπορούμε ακόμη να διασκεδάσουμε την ερώτηση χρησιμοποιώντας τους εξής όρους:

Είναι καλλίτερα να φωνάζεις και να επιταχύνεις έτσι το ίδιο σου το τέλος; Ή να σωπάσεις εξαγοράζοντας ένα πιο αργό ψυχορράγημα; Στο ερώτημα αυτό υπάρχει μια και μοναδική απάντηση; Και πάλι, του 'ρθε στο μυαλό η ιδέα που κίολας γνωρίζουμε:

Δεν ζούμε παρά μια ζωή και ποτέ δεν θα μπορέσουμε να επιβεβαιώσουμε ποια ήταν η καλή και ποια η κακή απόφαση γιατί σε κάθε περίπτωση, δεν μπορούμε ν' αποφασίσουμε παρά μόνο μια φορά. Δεν μας δόθηκε μια δεύτερη, μια τρίτη, μια τέταρτη ζωή ώστε να μπορέσουμε να συγκρίνουμε διαφορετικές αποφάσεις.

Ό,τι ισχύει για τη ζωή του ατόμου ισχύει και για την ιστορία. Οι Τσέχοι δεν έχουν παρά μια ιστορία. Θα τελειώσει κι αυτή μια μέρα σαν τη ζωή του Θωμά χωρίς να μπορέσει να επαναληφθεί μια ακόμη φορά.

Στα 1618 η αριστοκρατία της Βοημίας ξιπάστηκε, αποφάσισε να υπερασπίσει τις θρησκευτικές της ελευθερίες και θυμώδης κατά του αυτοκράτορα που θρονιαζόταν στη Βιέννη, εκπαράθυρωσε δύο από τους υψηλούς αντιπροσώπους του.

Έτσι άρχισε ο Τριακονταετής πόλεμος που απέληξε στη σχεδόν ολοκληρωτική καταστροφή του τσεχικού λαού.

Χρειάζονταν τότε οι Τσέχοι περισσότερη σύνεση από θάρρος; Η απάντηση φαίνεται εύκολη μα δεν είναι. Τριακόσια είκοσι χρόνια αργότερα, στα 1938, μετά τη Συνάντηση του Μονάχου, ολόκληρος ο κόσμος αποφάσισε να θυσιάσει τη χώρα τους στον Χίτλερ. Έπρεπε τότε να αγωνιστούν μόνοι εναντίον ενός εχθρού οκταπλάσιου σε αριθμό;

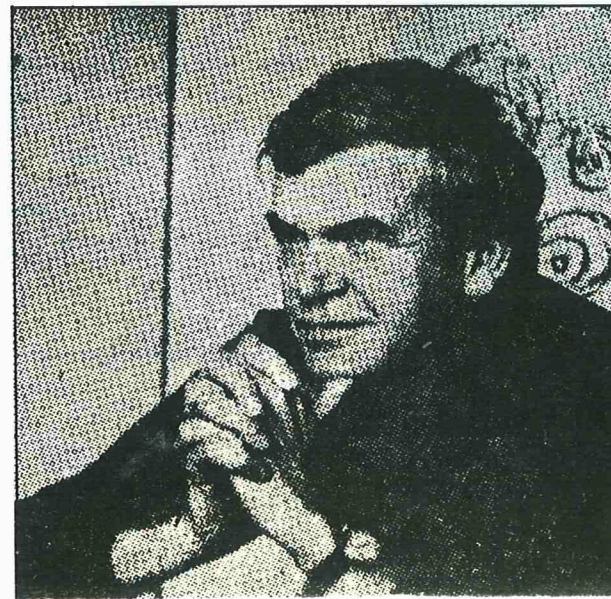
Σε αντίθεση με ό,τι είχαν κάνει στα 1618, έδειξαν τώρα περισσότερη σύνεση παρά θάρρος. Η υποχώρησή τους

εσήμανε την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου που τέλειωσε με την οριστική απώλεια της εθνικής τους ελευθερίας, για αρκετές δεκαετίες ή για αρκετούς αιώνες.

Χρειάζονταν λοιπόν περισσότερη σύνεση παρά θάρρος; Τι έπρεπε να κάνουν;

Αν η τσέχικη ιστορία μπορούσε να επαναληφθεί, θάταν ασφαλώς ενδιαφέρον να δοκιμάζεται κάθε φορά το άλλο ενδεχόμενο και να συγκρίνονται έπειτα τ' αποτελέσματα. Ελλείψει μιας τέτοιας εμπειρίας όλα τα επιχειρήματα δεν είναι παρά υποθέσεις. Einmal ist Keimmal. Μια φορά δεν πάνεται. Μια φορά ίσον ποτέ. Η ιστορία της Βοημίας δεν θα επαναληφθεί μια ακόμη φορά, η ιστορία της Ευρώπης, ούτε κι αυτή. Η ιστορία της Βοημίας και η ιστορία της Ευρώπης είναι δυο σκίτσα που χάραξε η ανθρωπινή απειρία. Η ιστορία είναι όμοια ελαφριά σαν τη ζωή του ατόμου, αβάσταχτα ελαφριά, ελαφριά σαν φτερό, σα σκόνη που πετά, σαν κάτι που αύριο κίολας θα εξαφανιστεί.

Ο Θωμάς σκέφτηκε ακόμα μια φορά με κάποια νοσταλγία, σχεδόν μ' αγάπη, τον ψηλό, σκυφτό δημοσιογράφο. Συμπεριφερόταν λες και η ιστορία δεν ήταν ένα σκίτσο αλλά ένας ολοκληρωμένος πίνακας. Συμπεριφερόταν λες και ό,τι έκανε να επρόκειτο να επαναληφθεί αναρίθμητες φορές μέσα στη διαδικασία της «Αέναου Επιστροφής». Ήταν σίγουρος για το δικίο του και στην περίπτωση του αυτό δεν ήταν ένδειξη ενός πνεύματος περιορισμένου, αλλά σημάδι αρετής. Αυτός ο άνθρωπος ζούσε σε μια διαφορετική από του Θωμά ιστορία: σε μια ιστορία που δεν ήταν (ή που δεν είχε συνειδηση ότι ήταν) ένα σκίτσο.

Τι φταίει για το χάσμα; Και από την άλλη υπάρχει πράγματι χάσμα ή είναι κι αυτό άλλη μια υπαπόληψη;

Και το μυθιστόρημα;

Αυτό κατά τον Κούντερα σπρίζεται στην αμφιβολία, αυτό εκφράζει την κρίση, δεν διέρχεται κρίση. Η ακμή του μυθιστορήματος είναι η κρίση της κοινωνίας.

Βάση της μυθιστοριογραφίας του Κούντερα είναι το παράδοξο, η κρυφή (και απόκρυφη) και αφηνιδιαστική συνενόκη των αντιθέτων, η απελπιστική συνεργασία του καλού με το κακό.

Ένας νέος ξεκινά τη ζωή του. Έχει το βήμα γρήγορο, πρωινό που λέει ο Ελύτης. Βλέπει παντού δυνατότητες ακόμη κι εκεί που δεν υπάρχουν. Δεν έχει παρελθόν (το αγνοεί), περφόρει το παρόν, βλέπει μόνο το μέλλον. Ε κεί προσβλέπει με εμπιστοσύνη, ελπίζει. Γιατί είναι νέος και η νύχτη δεν γνωρίζει διαψεύσεις.

Η άλλη όψη του παράδοξου είναι ο αποχαιρετισμός στη νύχτη.

Ο Κούντερα είναι ένας ώριμος άνθρωπος που γράφει για μια κοινωνία κουρασμένη από τον ίδιο τον εαυτό της, εκφράζεται σε ένα είδος που τροφοδοτείται και δυναμώνει από τη κρίση ακόμη και από την δική του κρίση.

Πράγματι το ίδιο το μυθιστόρημά του δεν σέβεται κανένα από τους κανόνες της κλασικής μυθιστοριογραφίας. Τι έγιναν οι ενόπτες της δράσης, του χρόνου και του τόπου που είναι απαραίτητες προϋποθέσεις της κλασικής αρχιτεκτονικής; Τι έγινε το δραματικό στοιχείο; Τι έγινε το λογοτεχνικό στοιχείο; (το βιβλίο στη γλώσσα που γράφτηκε δεν διαβάστηκε παρά από το μεταφραστή του).

Η αξία του βιβλίου δύσκολα συλλαμβάνεται από την εξέταση των μορφικών στοιχείων. Η ισχνή μορφή θα μας απογοητεύει.

Όμως η διορατικότητα του συγγραφέα εκ των προτέρων επισημαίνει μεταφορικά μεν, πλην όμως ευκρινώς, σε τι έγκειται αυτή η αξία.

Μεταφράζουμε λίγο πριν από το τέλος.

«Αισθανόταν τώρα την ίδια παράξενη ευτυχία, την ίδια παράξενη θλίψη με άλλοτε.

Αυτή η θλίψη σήμαινε: βρισκόμαστε στον τελευταίο σταθμό. Αυτή η ευτυχία σήμαινε: είμαστε μαζί. Η θλίψη ήταν η μορφή και η ευτυχία το περιεχόμενο. Η ευτυχία γέμιζε το κενό της θλίψης». (Μέρος 7ο, Κεφ. 7ο).

Κρίναμε σκόπιμο να τελειώσουμε αυτή την παρουσίαση μεταφράζοντας ένα ολόκληρο κεφάλαιο από αυτό το μείζον έργο, πιστεύοντας ότι ο Κούντερα κερδίζει ασύγκριτα αυτοπαρουσιαζόμενος. Πρόκειται για το κεφάλαιο 15 του 5ου μέρους.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Μια άγνωστη στη χώρα μας ελληνίδα

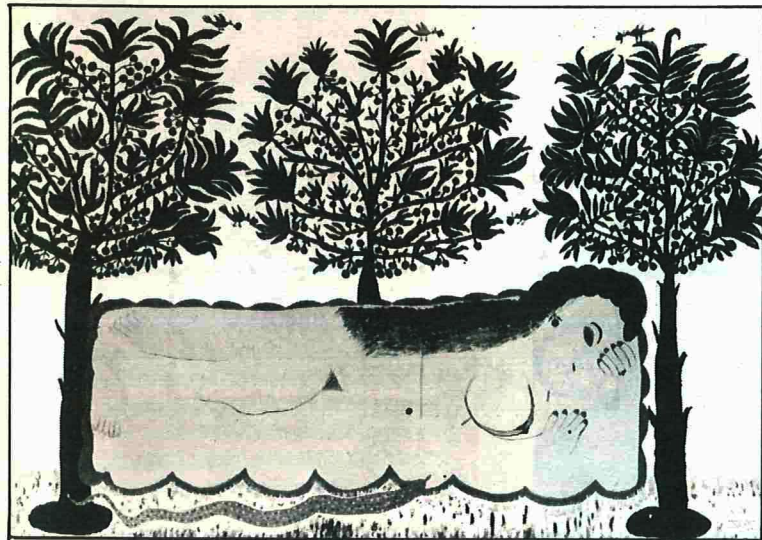
Από τις 14 Μαρτίου μέχρι τις 30 Απριλίου, η Galerie Darthea Spreyer στο Παρίσι, εκθέτει, για τρίτη φορά μέσα σε εννέα χρόνια, τα ζωγραφικά έργα της – άγνωστης για το Ελληνικό κοινό – Ελληνίδας ζωγράφου Βασιλικής Πίκουλα.

Γεννημένη το 1916 στο Γαλατά, άρχισε να ζωγραφίζει από το 1970, και είναι τελείως αυτοδίδακτη.

Όλα της τα έργα, εκφρασμένα μέσα από ένα δικό της προσωπικό βλέμμα για τη λαϊκή ζωγραφική παράδοση, αναπλάθουν τα ιστορικά ή μυθολογικά θέματά τους με μια νεανική σπιλνότητα στα φωτεινά, ελληνικά χρώματα, και μια δύναμη και καθαρότητα στις φόρμες.

Η συλλογική ελληνική λαϊκή μνήμη, φέρνοντας παράλληλα μέσα της όλα εκείνα τα στοιχεία μιας παράδοσης επηρεασμένης από την τέχνη των Ελλήνων της Μ. Ασίας, εμφανίζεται ζωντανή και σύγχρονη: «Οι 3 Χάριτες», φιγούρες αβύθιστες μέσα στο χρόνο, κατασκευάζουν τους δικούς τους κανόνες για τη γυναικεία ομορφιά, «Η θυσία της Ιφιγένειας», όπου η ηρωίδα-θύμα οδηγείται χαρωπή στο βωμό της θυσίας κάτω από τα κοροϊδευτικά βλέμματα του Αγαμέμνονα και του Κάλχα, Η ηρωίδα της Επανάστασης του 1830, «Η Δούκισσα της Πλακεντίας», «Η ωραία Κοιμωμένη», όπου η περιχαρακωμένη από την αγνότητα του ύπνου της γυναίκα, δεν μπορεί να φανταστεί το στοιχείο του κακού - το φίδι -

ΠΙΚΟΥΛΑ

ζωγράφος εκθέτει στο Παρίσι

που προσπαθεί να της αφαιρέσει την αγνότητα. Αυτή η ανεμελιά, η πολυχρωμία, η αγνότητα και η «αφέλεια» (naïveté) που χαρακτηρίζει όλα της τα έργα, δεν εκφράζει παρά την ίδια την αισιοδοξία και τη μεταδοτική δύναμη για τη ζωή που έχει η ζωγράφος σήμερα στα εβδομήντα της χρόνια, παρά τις μνήμες του πολέμου που διατηρεί.

Η διάχυτη παιδική αφέλεια που κυριαρχεί στα πρόσωπα και στις στάσεις των ηρώων – αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις – καθώς και η ποιητική δροσιά που μεταφέρουν, μεταβάλλει τη ζωγραφική της Β. Πίκουλα σε ένα δυναμικό χώρο όπου μέσα του εμφανίζεται και εξελίσσεται με θεατρικό τρόπο, η λαϊκή ζωγραφική μας παράδοση.

Η σημερινή της έκθεση είναι αφιερωμένη κύρια σε σύγχρονα πρόσωπα και γεγονότα καθώς και σε λαϊκούς ήρωες: ένας γάμος στο λιβάδι, κάποιοι εκδρομείς στη θάλασσα, ένα ξαφνιασμένο ζευγάρι δίπλα στο δέντρο, κ.λ.π., όλα τοποθετημένα μέσα στο πολύχρωμο φως του ουρανού και της θάλασσας, μέσα στην ίδια την καρδιά της Β. Πίκουλα, μαζί με τις σαύρες, τα πουλιά και τα άλογα.

Χρήστος Ανδριανός

(Τις φωτογραφίες παραχώρησε στο περιοδικό η Galerie DARTHEA SPEYER)

Ζάκυνθος: Η Αγία Βαρβάρα με τα κάρνα

Μια απογραφή της Ζακυνθινής εξοχής του 1819

του Νίκου Ντ. Κουρκουμέλη
Χαιρετισμός στον Νίκο Καραπιδάκη

Μετά την καταστροφή του αρχειοφυλακείου Ζακύνθου¹ στα 1953 είναι φυσικό το ενδιαφέρον των μελετητών να στραφεί στα οικογενειακά αρχεία που διασώθηκαν και στα αρχεία των άλλων νησιών που δεν είχαν την τύχη του Ζακυνθινού.

περίπλους

Όμως το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας και το Αρχείο της Ιόνιας Γερουσίας έμειναν ανεκμετάλλευτα από τους περισσότερους Ζακυνθινούς μελετητές παρόλο που είναι τόσο πλούσια σε Ζακυνθινό υλικό ώστε θα μπορούσαν σε μεγάλο βαθμό να βοηθήσουν στην ανηκτικότητα των χαμένων. Βέβαια για μια τόσο σοβαρή δουλειά, όπως είναι η αποκατάσταση ενός αρχείου, χρειάζεται προσεκτική έρευνα (που και αυτή με τη σειρά της απαιτεί χρήματα και προσωπικό) όμως εάν ποτέ αποφασισόταν δε θα συγκέντρωνε απλά και μόνο το ενδιαφέρον των μελετητών αλλά έτσι θα πληρώνονταν ένα ακόμα χρέος της Πολιτείας στο Ζακυνθινό πολιτισμό.

Μέχρι τότε και επειδή όλα αυτά καλά λέγονται αλλά δύσκολα γίνονται προτείνεται η ανιγραφή, με οποιοδήποτε τρόπο, όλου του υλικού που δεν απαιτεί έρευνα αλλά που είναι καταχωρημένο και οργανωμένο, προσίτο σε κάθε ερευνητή. Μ' αυτές τις συνθήκες σαν πιο ενδιαφέροντες θα πρέπει να θεωρηθούν οι δέκα δεκατοτομοί των υπάρχων Ζακύνθου του Αρχείου Ιόνιας Γερουσίας που περιέχουν ταξινομημένα έγγραφα της εποχής του πρώτου και δεύτερου Ιονικού Κοινοβουλίου. (2).

Αν τελικά υπάρξει ενδιαφέρον, με λίγα χρήματα θα είναι δυνατό να βρίσκονται στη Ζάκυνθο αντίγραφα τους στη διάθεση οποιουδήποτε θα ήθελε ν' ασχοληθεί.

Για να δοθεί μια διάσταση σ' όλα αυτά παρουσιάζεται εδώ ένας αδημοσίετος στατιστικός πίνακας της Ζακυνθινής εξοχής του 1819 που βρέθηκε στο Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας (Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας/ Ιονικό Κράτος/ Κιβώτιο Πινάκων και Σχεδίων), με την πίστη πως θα μπορούσε μαζί με τα παλαιότερα δημοσιεύματα (3) (ιδιαίτερα με τους πολύ κοντινούς του χρονικά πίνακες που δημοσίευσε ο κ. Ντίνος Κονόμος (4)) να δώσει χρήσιμες πληροφορίες για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του νησιού στις αρχές της Αγγλικής Προστασίας.

Ο Πίνακας

Ο πίνακας είναι χειρόγραφος στα Ιταλικά με μελάνι αρκετά ξεθωριασμένο. Είναι γραμμένος μόνο στην πρώτη σελίδα και τυλιγμένος σε κύλινδρο έχοντας στην άκρη της άγραφης σελίδας τον αριθμό «8» που παραπέμπει στο σχετικό ευρετήριο του Αρχείου.

Οι διαστάσεις του είναι: 1,06 ύψος × 1,54 μ. πλάτος και τον αποτελούν τέσσερα κολλημένα μεταξύ τους φύλλα (διαστάσεων 0,53 × 0,77μ.) υποκίτρινο, χοντρού, εγγλέζικου χαρπύ χωρίς υδατόσημο.

Στο επάνω μέρος υπάρχει ο τίτλος:

PROSPETTO STATISTICO DELLA CAMPAGNA DI ZANTE
COMPILATO NELLI MESI DI AGOSTO E SETTEMBRE 1819 SN
DAL SIGNORE PIETRO ZEN ISPETTORE DI POLIZIA ESECUTIVA
SOTTO GL' ORDINI DEL ONOREVOLE SIR PATRICK ROSS
COMMENTATORE

IDEL ONOREVOLISSIMO
ORDINE DI SAN MICHIELE E GIORGIO COLONELLO COMMANDANTE
[E RESIDENTE ETC
(5) - (6) - (7) - (8) - (9)

Ακολουθούν κάθετα (εδώ για λόγους χώρου μπαίνουν οριζόντια) οι κοινοί πίνακες του νησιού σύμφωνα με τη διαίρεση της εποχής (συνολικά εξήντα τέσσερις, από τις οποίες αρκετές σήμερα είναι συνοικισμοί άλλων κοινών Κοινοτήτων) και οριζόντια ενενήντα στατιστικά στοιχεία σε ομάδες. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένας πολύ μεγάλος πίνακας που δεν επιτρέπει την ανάπτυξή του εδώ.

Παρουσιάζοντάς τον στα ελληνικά γίνεται προσπάθεια να σταθούμε όσο το δυνατό πιο κοντά στο δημοκότυπο των τοπωνυμιών και των προϊόντων που ο Zen έχει μεταγράψει ή μεταφράσει (π.χ Οχοκόρα: Οξοκώρα, Ορτί: Κήποι, Semmencina: λεβιθόχορτο και όχι ελμινδοβότανο).

1. Βλέπε: *Μαριάννα Κολυβά - Καραλέκα: Κατάλογος Ιστορικού Αρχείου Ζακύνθου Α. Περιοδικό Μνήμων Τόμος 10ος σελ. 17, όπου ο διαχωρισμός του προσεισμικού Αρχαιοφυλακείου Ζακύνθου από το μετασεισμικό Ιστορικό Αρχείο Ζακύνθου.*

2. Το Α' και το Β' Ιονικά Κοινοβούλια ανήκουν στα «βουβά κοινοβούλια» *parlamentti mutti της αρχής της Βρετανικής Προστασίας.*

3. Α. Ζώνης: *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου, Αθήναι (1963)*

4. Ντ. Κονόμος: *Ζάκυνθος. Πεντακόσια χρόνια 1478 - 1978.*

Τόμος Τρίτος Πολιτική Ιστορία (Τεύχος β' 1800 - 1815) Αθήνα 1983 Παραρτήματα.

5. *Pietro Zen (Πέτρος Τζεν) Επιθεωρητής της Εκτελεστικής Αστυνομίας στη Ζάκυνθο. Πιστό όργανο της πολιτικής του Μαίτλαντ.*

6. *Patrick Ross (Πάτρικ Ροσς) Βρετανός τοπιοτητής στη Ζάκυνθο μέχρι τον Ιούλιο του 1821, οπότε τον αντικατέστησε ο Συναγματοάρχης Fr. Hankey (Φρ. Χάνκεϊ). Χάρης στην ψυχραιμία του και στις σωστές πληροφορίες που του έδωσε ο φιλικός Παναγιώτης Στεφάνου δε διέταξε τη διάλυση με τη βία, όπως είχε προτείνει ο Zen της διαδύωσης της 19ης Μαΐου 1821, όταν η Ζάκυνθος γιόρταζε την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης παρασυρμένη από μια διάδοση (Βλέπε Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρίας Κέρκυρας 1981, σελ. 35 επόμενα).*

Τα χωριά - Ο πληθυσμός - Η παραγωγή

7. Εκτελεστική ή Εκπληρωτική Αστυνομία. Ένα από τα τέσσερα είδη της Αστυνομίας της Αγγλικής Προστασίας εκείνη την εποχή. (Υπήρχαν ακόμα: η Υψηλή, η Δικαστική και η Δημοτική Αστυνομία).

Τα όργανά της τα διόριζε ο Αρμοστής με απαιτούμενα προσόντα να είναι Ιόνιοι, πάνω από 24 χρόνων και να μην έχουν καταδικασθεί.

Βαθμοί: Οι τμημακί τοποτηρητές (έφοροι), οι επιθεωρητές, οι δέκαρχοι (κάποιοι - κοινόσταυλοι) και οι χωροφύλακες.

8. Το Τάγμα των Αγίων Μικαήλ και Γεωργίου φτιάχτηκε από τους Βρετανούς για να μπουνταί κάτοικοι του Ιονικού Κράτους και της Μάλτας. Είναι το νεότερο Βρετανικό Τάγμα και υπάρχει ακόμα και σήμερα.

9. Στατιστική Μελέτη της εξοχής της Ζάκυνθου που έχει συνταχθεί τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβρη 1819 Ε.Π από τον Κύριο Πέτρο Τζεν Επιθεωρητή της Εκτελεστικής Αστυνομίας κάτω από τις διαταγές του έντημου Σερ Πάτρικ Ροζς Ταξίαρχου του ενιμότατου Τάγματος των Αγίων Μικαήλ και Γεωργίου, Συνταγματάρχη, Διοικητή και Τοποτηρητή κλη.

Τα χωριά με τη σειρά που αναφέρονται στον πίνακα είναι τα παρακάτω:

1. Απάνω Βολίμες 2. Μέσες Βολίμες 3. Κάτω Βολίμες 4. Ορθωνιές 5. Πλεμοναριό 6. Μαριές 7. Οξοκώρα 8. Λούχα 9. Γύρι 10. Καμπί 11. Άγιος Λέων 12. Κοιλωμένος 13. Αγαλάς 14. Αμπελού 15. Κερί 16. Λιθακιά 17. Πισινώντας 18. Μουζάκι 19. Ρωμήρι 20. Λαγοπόδο 21. Μαχαιράδο 22. Μελινάδο 23. Μπουγιάτο 24. Λαγκαδάκια 25. Φιολίτι 26. Μεγάλο Γαλάρο 27. Μικρό Γαλάρο 28. Φαγιάς (10) 29. Δράκου 30. Σκουλικάδο 31. Κούκιτσι 32. Πηγαδάκια 33. Καταστάρι 34. Χαριτάτα 35. Άγιος Δημήτριος 36. Άγιος Κύρηκος 37. Πάνω Γερακαριό 38. Μέσο Γερακαριό 39. Κάτω Γερακαριό 40. Μπελούσι 41. Τραγάκι 42. Καλιπάδο 43. Χουρκουλίδι 44. Κουκουναριά 45. Μπανάτο 46. Σαρακινάδο 47. Γαπάνι 48. Μπόχαλη 49. Κάστρο 50. Ακρωτήρι 51. Πλάνος 52. Τσιλιβή 53. Αβριακός 54. Βασιλικό 55. Ξεροκάστελλο 56. Βλόντου 57. Καλιτέρο 58. Καλαμάκι 59. Νεραντζούλες 60. Λούρος 61. Αργάσι 62. Ρόιδο 63. Παλποκάντουνο 64. Κήποι

Στο πλάι καθενός χωριού υπάρχουν μέσα στις ανάλογες στήλες τα στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται παρακάτω. Αφού η ανάπτυξή τους χωριστά για κάθε χωριό δεν είναι δυνατή εδώ, θα παρουσιάσουμε τον αριθμό της τελευταίας στήλης (TOTALE) του πίνακα.

1. Αγόρια μέχρι 17 χρόνων 3.889 2. Πρώτη κατηγορία ανδρών από 18 έως 35 ανύπαντρων 2240 3. Δεύτερη κατηγορία ανδρών από 18 έως 35 παντρεμένων 1114 4. Τρίτη κατηγορία ανδρών από 35 έως 50 παντρεμένων και ανύπαντρων 1014 5. Γέροι 1520 6. Γυναίκες έως 16 χρόνων 2330 7. Γυναίκες έως 50 χρόνων 3750 8. Γριές 1248 9. Απόντες 1087 10. Παπάδες 90 11. Διάκοι 3 12. Άλλοι κληρικοί 17 13. Καλόγεροι 54 14. Ιερομόναχοι 74 15. Λαϊκοί (στην υπηρεσία της εκκλησίας) 10 16. Καλογριές 20 17. Νοτάριοι 43 18. Γιατροί και Χειρουργοί 17 19. Φλεμοτόμοι 7 20. Φαρμακοποιοί 5 21. Γεωπόνιοι Κανέντας 22. Χτίστες και πετροπελεκητές 306 23. Σιδεράδες 9 24. Ναυπηγοί 110 25. Μυλωνάδες 34 26. Βαρελάδες 6 27. Παπουτσιδές 27 28. Βαφιάδες 4 29. Ράφτες 11 30. Κατασκευαστές πλίνων (δε φαίνεται καθαρά) 31. Χασιάπιδες 24 32. Ψαράδες 67 33. Ποτοποιοί 4 34. Μπαρμπέρηδες 11 35. Μπακαλίδες 29 36. Άτομα της πολιτοφυλακής επιθεωρητές 138 37. που είναι στην υπηρεσία κάποι 36 38. της Εκτελεστικής Αστυνομίας στρατιώτες 465 39. Σύνολο Κατοίκων 19898 40. Εκκλησίες 173 41. Παρεκκλήσια Δημόσια και Ιδιωικά 250 42. κοινόβια καλογέρων 24 43. μοναστήρια καλογριών 3 44. σπίτια και οικοδομήματα δημόσια 33 45. σπίτια ιδιωτικά 5966 46. σπίτια διασκορπισμένα 1824 47. λητρουβεία 342 48. ανεμόμυλοι 10 49. νερόμυλοι 14 50. αλογόμυλοι 280 51. πηγές και βρύσες 136 52. Χείμαροι 44 53. πηγάδια δημόσια, δημοικά και ιδιωτικά 2285 54. δεξαμενές 497 55. βάρκες 40 56. βόδια για άρωτρο 1794 57. άλογα 1199 58. μουλάρια 938 59. γαϊδούρια 1006 60. πρόβατα 11.709 61. γίδια και κατσίκια 16.821 62. στάρι βασιέλια 40.467 63. κριθάρι βασιέλια 2.311 64. κοκιά βασιέλια 661 65. αρακάς βασιέλια 1376 66. φακές βασιέλια 378 67. ρεβύθια βασιέλια 195 68. φάβα βασιέλια δε φαίνεται καθαρά 69. σκόρδα φορτώματα 24.597 70. σανός φορτώματα 44.597 71. αμύγδαλα βασιέλια 222 72. εσπεριδοειδή (αριθμητικά) 1.271.000 73. μπαμπάκι λίβρες 8194 74. λινάρι λίβρες 9770 75. μαλλί λίβρες 45.404 76. τυρί λίβρες 76.089 77. μέλι λίβρες 53.820 78. κερί λίβρες 4106 79. κρασί βαρέλια 58.500 80. σπαφίδα λίβρες 6.041.860 81. λάδι μιας διετίας βαρέλια 29.530 82. καυσόξυλα φορτώματα 32841 83. βούρτσες φορτώματα 32.718 84. δεμάτια ξύλα φορτώματα 23715 85. κάρβουνα φορτώματα 3.026 86. ασβέστης βασιέλια 16.350 87. αλάτι βασιέλια 31.890 88. κουκούλια μεταξίου βασιέλια 60 89. γλυκόριζα λίβρες 300.000 90. λεβιθόχορτο λίβρες 47.

Τρία στατιστικά

Ζάκυνθος: Το μάζεμα της ελιάς

Από ολόκληρο τον πίνακα θα σταθούμε σε τρία μόνο, για να σεβαστούμε το χώρο του περιοδικού, στατιστικά που κάνουν τη μεγαλύτερη εντύπωση.

Πρώτο είναι το ότι ενώ υπάρχει στήλη (ο αριθμός 23) για τους γεωπόνους, που τελικά μένει ασυμπλήρωτη, δεν υπάρχει στήλη για τους γεωργούς.

Ίσως ο Ζεν να θεώρησε ότι είναι περιττή αυτή η αναφορά αφού ήταν η κύρια απασχόληση των κατοίκων της εξοχής.

Δεύτερο το ότι πουθενά δεν αναφέρονται σχολεία παρόλο που ένα χρόνο μετά (12 Απριλίου 1820) (11)ο Guilford σε έκθεσή του προς την Ιόνια Γερουσία αναφέρει πως στα τρία μεγαλύτερα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλονιά και Ζάκυνθο «...δεν υπάρχει χωριόν άξιον λόγου το οποίον να στερείται διδασκάλου...» (12).

Γνωρίζοντας λοιπόν πως η εκπαίδευση μέχρι τότε ήταν αφημένη στην ιδιωτική πρωτοβουλία (η δημόσια εκπαίδευση στο Ιονικό Κράτος καθιερώθηκε με την Απόφαση 12/24 Απριλίου 1820 της Γερουσίας) θα πρέπει να αναζητήσουμε τα σχολεία τις στήλες 44 και 45 που παρουσιάζουν τα δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα αντίστοιχα.

Τρίτο το ότι σε πληθυσμό της εξοχής 19.896 έχουμε: α) 1807 απόντες, χωρίς να διευκρινίζεται το που λείπουν, στη χώρα ή έξω από το νησί.

(Μας αφήνεται όμως η εντύπωση ότι απουσιάζουν προσωρινά γιατί αλλιώς δεν υπάρχει δικαιολογία γι' αυτή την επιμονή να υπολογίζονται στον πληθυσμό) και β) 4.368 άντρες της παραγωγικής ηλικίας 17 έως 50 ετών από τους οποίους 248 είναι ιερωμένοι (ποσοστό 6%) και 639 είναι πολιτοφύλακες (ποσοστό 15%)

Βέβαια με 423 εκκλησίες και παρεκκλήσια σε 64 συνοικισμούς οι 248 ιερωμένοι δεν είναι πολλοί με τα μέτρα της εποχής. (Εδώ δε μετράμε τους 128 καλόγερους της εξοχής). Περίεργος αριθμός είναι τα 639 άτομα της πολιτοφυλακής που είναι στην υπηρεσία της εκτελεστικής αστυνομίας». Τα χρόνια του Μαΐτλαντ χαρακτηρίζονται από μια φοβερή αστυνόμευση. Δε σημαίνει όμως αυτό ότι πέρα από τους 138 επιθεωρητές (που είχαν το αστυνομικό έργο στην εξοχή) και οι υπόλοιποι 501 κάποι και στρατιώτες της πολιτοφυλακής είχαν αστυνομικό έργο. Αυτοί απλώς σκημάζαν «αποσπάσματα» για τη σύλληψη φυγόντων ή άλλων παράνομων κάτω από τις διαταγές των επιθεωρητών της εκτελεστικής αστυνομίας.

10. Δεν αντέχω στον πειρασμό να μην αναγράψω τα παρακάτω από τα «πρακτικά του Β' Συμποσίου Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού χώρου. Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου - 159 - Θεσσαλονίκη 1983. Δημήτριος Α. Κρεκούλιας: Αρχαιοπηγή τοπωνύμια από τη Σαμοθράκη σελ. 139».

«Η Φαγιάς» με το δωρικό του τύπο είναι η φηγός του Θεόκριτου και του Θεόφραστου. Το τελευταίο του τοπωνύμιο που το συναντάμε και στην αρχαιότητα... μας είναι γνωστό και σήμερα με διάφορους τύπους από πολλά μέρη του Ελληνικού χώρου... Στη Ζάκυνθο ένα από τα μεσογαικά ορεινά χωριά του παλαιού δήμου Μεσογαίων, που θα είχε στα χρόνια τα παλιά πολλές βελανιδιές, «φηγούς», λεγόταν φαγιάς (ο). Αλλά αλοίμονο και εδώ «ο υπερβύλων ζήλος να εξαλείψουμε όχι μόνο τα ξενικά αλλά και πολλά άλλα τοπωνύμια που δε μας άρεσαν, μας ανάγκασε να το μεταβαφτίσουμε σε Αγία Μαρίνα».

11. Αρχείο Ιόνιας Γερουσίας/ 1ο και 2ο Κοινοβούλια/ Φάκελλο Γκίλφορντ Εκπαίδευσης.

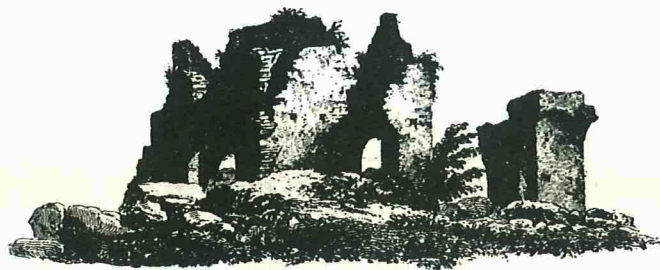
Πώς βρέθηκε στην Κέρκυρα

Η παρουσία του πίνακα στο Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας ερμηνεύεται εύκολα. Στάλθηκε από τον τοποτηρητή μαζί με άλλα στατιστικά και καταγραφές στο Γενικό Τμήμα της Εκτελεστικής Αστυνομίας στην Κέρκυρα, όπου μετά την εκμετάλλευση των στοιχείων που αρχειοθετήθηκε (13).

Η ιδέα αυτής της δραστηριότητας δεν ανήκει ούτε στον τοποτηρητή Ross ούτε στον επιθεωρητή Zen. Η Βρετανική Διοίκηση πάντα ήθελε να ξέρει τι γίνεται στο Ενωμένο Κράτος των Ιονικών Νησιών γι' αυτό συχνά ζητούσε από τις τοπικές αρχές παρόμοιες πληροφορίες. Έτσι και τον Αύγουστο του 1818 διέταξε την στατιστική καταγραφή, με αποτέλεσμα σήμερα να συναντιούνται πολλά μονόφυλλα «προκηρυγμάτων» δίγλωσσα (ελληνικά - ιταλικά) ή τρίγλωσσα (ελληνικά - ιταλικά - αγγλικά) (14).

Το κακό στην περίπτωση μας είναι ότι απομονωμένος όπως βρέθηκε ο πίνακας στο κιβώτιο πινάκων και αποσπασμένος από τα άλλα έγγραφα που του συνόδευαν, σημειώνει την παρουσία στο αρχείο και άλλων παρόμοιων στοιχείων, αλλά δε βοηθάει στην επισίμανσή τους (15).

Παρόλα αυτά η αξία του είναι φανερή τόσο για το αντικείμενο όσο και για όλους εκείνους τους λόγους της παραγράφου «I» που υπαγόρευαν την παρουσίασή τους εδώ. Ας ελπίσουμε ότι αυτή η «επί πολλούς» παρουσίαση του πίνακα βοήθησε να μη μείνουμε και αυτή τη φορά στις ευχές και στις προτάσεις αλλά να προχωρήσουμε και στην πραγματοποίησή τους.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ καί Τέχνες

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

πόρφυρας

περιοδική έκδοση γραμμάτων—τεχνών

γιατί

μηνιατική επιθεώρηση

12. Σπυρ. Θεοτόκης: Η Εκπαίδευσις εν Επτανήσω (1453 - 1864). Κερκυραϊκά Χρονικά, Τόμος 5ος Κέρκυρα 1956 σελ. 93.

13. Το Αρχείο της Εκτελεστικής Αστυνομίας βρίσκεται στο Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας και όχι στο Αρχείο της Ιόνιας Γερουσίας.

14. Καταγραφή των Τεχνών. Proclamazione. Προκήρυγμα. (Ιταλικά - Ελληνικά) 18 Αυγούστου 1818/5 Σεπτέμβριος 1818. Μονόφυλλο. Αρχείο Αναγνωστικής Εταιρίας Κέρκυρας.

15. Στο ίδιο κιβώτιο βρίσκεται και δύο σχεδιαγράμματα του λιμανιού της Ζακύνθου που θα παρορισιστούν σε άλλο τεύχος.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΟΥΣΕΑΣ

της Μαρίας Χρ. Ρουσέα

«Έφθασα στη Ζάκυνθο στις 15 Οκτωβρίου 1923 και ανέλαβα υπηρέσια εις τα Ελληνικά σχολεία Α και Β... Κατά το 1924 στις 25 Μαρτίου έπρεπε να γίνει εορτή και με παρεκάλεσαν να τους βοηθήσω... Προσεφέρθη ευχαρίστως και ανέλαβα να δημιουργήσω χορωδία από μαθητές... είχα μάλιστα αναθέσει σε μαθητή να τραγουδήσει το γέρο - Δήμο του πατριώτη μας Παύλου Καρρέρη. Ένα απόγευμα συνάντησα στην πλατεία του Αγ. Μάρκου τον αγαπητό μου Γιάννη Κουντούρη μαζί με τον κ. Σπύρο Αβούρη, Θεολόγο, και μου πρότειναν να τους βοηθήσω εις την εκμάθησιν εκκλησιαστικών ύμνων σε μίαν χορωδίαν ερασιτεχνικήν για δική τους ευχαρίστησιν.

Στην ευγενή αυτή προσπάθεια δεν ήταν δυνατόν να αρνηθώ, αφού κι εγώ αισθάνομαι την ανάγκη να βοηθήσω εις την προβολή της πατρίδος μας, δια την έφεσιν του λαού της προς τας ωραίας τέχνες και προ παντός δια την ευαισθησίαν του προς την μουσικήν».

Αυτά τα αποσπάσματα είναι από το ημερολόγιο ενός Ζακυνθινού σπουργίτη, του Χρίστου Ρουσέα. Αποσπάσματα από το κομμάτι εκείνο της ζωής του που ήταν δεμένο με τη μουσική. Ο Χρίστος Ρουσέας ήταν κυρίως ζωγράφος και καθηγητής τεχνικών μαθημάτων στο Γυμνάσιο Ζακύνθου για 35 χρόνια. Μεγάλη Εβδομάδα! Πηγαίνω στη Μητρόπολη Μ. Εβδομάδα. Κλείνω τα μάτια και ζω μέσα στην προσεισμητική χρυσόλευκη εκκλησία, ακούω από το γυναικίον τη χορωδία του Ρουσέα.

Αυτός ο σπουργίτης μπορεί να μην ήταν «μελοποιός» ή «μουσικο-συνθέτης» ή ονομαστός ζωγράφος, έξω από το νησί του, όπως το θέλει ο «συρμός»! Ήταν όμως Δάσκαλος και κάτι ακόμη: Αγαπούσε!

Στα χρόνια τα δικά μου, συγκλονιστικά ενδιαφέροντα χρόνια, θυμάμαι τη χορωδία του γυμνασίου, δικό του δημιούργημα, που τροφοδότησε συνέχεια τη χορωδία της Μητρόπολης που ήταν επίσης δικό του δημιούργημα.

Κάτι φωνές! Κάποιοι νέοι και σήμερα μεσόκοποι με ονόματα τρανταχιά! Πόσα! Πόσα!

Στη μνήμη εκείνου του σπουργίτη, που τότε δεν δούλευε και μαζί του η «παρέα» ούτε για ραδιόφωνο, ούτε για τηλεόραση, ούτε για «πολιτιστικές εκδηλώσεις». Δούλευε σαν την ίδια τη νεροπηγή, σαν τη χαρά της ζωής που θέλει να δίνει. Στη Μνήμη του Χρίστου Ρουσέα, στην Αγάπη για την τέχνη, στην Αγάπη για τη Ζάκυνθο!

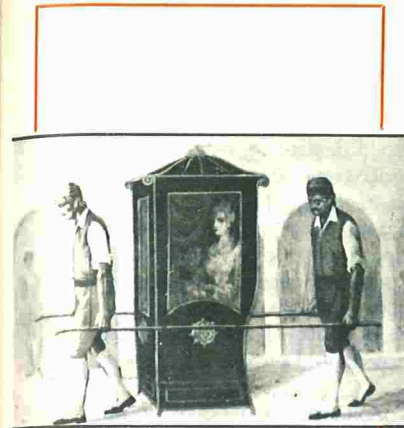
(... και στο αγαπημένο του «Σαξόφωνο του Ορφανοτροφείου» που πουλήθηκε με την πείνα της κατοχής και κάηκε. Και που ακόμα σήμερα, απεγνωσμένα ψάχνω να το βρω, για Κείνον. Ποιός το είχε αγοράσει; Ουτοπίες!...)

1898 - 1978. Ο Χρίστος Ρουσέας γεννήθηκε στη Ζάκυνθο και έζησε στη Ζάκυνθο και δούλεψε για τη Ζάκυνθο. (λεξικό Λ. Ζών, οικ. Ρουσέα - Μεγαδούκα).

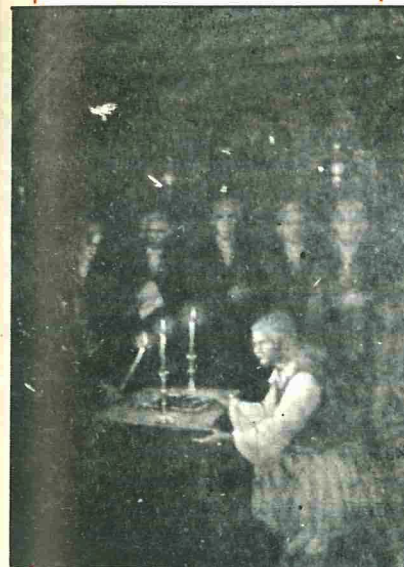
Η μάνα του, Μαρία Μεγαδούκα, πέθανε στη γέννα του. Στα 10 του χρόνια η μητριά του τον έστειλε στο ορφανοτροφείο Χατζηκώστα στην Αθήνα.

Από κεί ξεκινάει ο δρόμος του για τις καλές τέχνες. Ζωγραφική, γλυπτική, μουσική, θέατρο!

Εσπούδασε στην Αν. Σχ. Καλών Τεχνών της Αθήνας ζωγραφική και διακοσμητική. Επίρρε και δίπλωμα καθηγητή τεχνικών μαθημά-

-Λεντίνα (ξεν. ZENIA Ζακύνθου)

Ορκομοσία Θ. Κολοκοτρώνη από τους φίλους (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Το ανάγλυφο της Ελευθερίας (Λόφος Σπράιν)

των για την Μ. Εκπαίδευση. Η Α.Σ.Κ.Τ. τότε είχε 7 χρόνια φοίτησης, 3 στη διακοσμητική υποχρεωτικά και 4 εργαστήρια. Στα 3 χρόνια της διακοσμητικής, ο Ρουσέας εκαλλιέργησε και ανάπτυξε την ικανότητα που είχε να κατασκευάζει πράγματα με τα χέρια του. Και τι δεν έφτιαχναν αυτά τα ευαίσθητα, μαλακά, ζεστά του χέρια! Τα ανοικτά σε όλους! Η προσφορά του στη μάθηση και το χρέμα του κυλούσαν από τα δάκτυλά του όπως η άμμος. Δεν τα έσφιξε ποτέ. Πέθανε φτωχός!

Στις διπλωματικές εξετάσεις της Α.Σ.Κ.Τ. πήρε βραβείο και υποτροφεία για το Μόναχο! Μπήκε σε ένα καράβι, με την κατάρανθη γυναίκα του τη Νίνα, που είχε πλήρη για το λιμάνι της Ζάκυνθος! Και άραξε για πάντα! Αντίο Ευρώπη, αντίο δόξες!

Παράλληλα με τις σπουδές του στο Πολυτεχνείο, τελείωνε και το Ωδείο Αθηνών. Αρμονία, σύνθεση, σαξόφωνο. Δούλεψε σκηνογραφία, ένα διάστημα στο Εθνικό Θέατρο, κέρδισε τα πρώτα χρήματά του για να παντρευτεί και να έλθει στη Ζάκυνθο. Έτσι όλες οι παραστάσεις του Γυμνασίου περνούσαν από τα χέρια του με βοηθούς τους μαθητές, σκηνικά κουστούμια περούκες μάσκες βάψιμο των ηθοποιών! Παίχτηκαν τότε «Το γεφύρι της Άρτας» τραγούδι, σκηνικά εφέ, το γκρέμισμα του γεφυριού! Ύστερα οι «Πέρσες». Κατέληξε το σκηνικό και ο Ξέρξης που έβγαине από τον τάφο! Ευτυχώς ο Ξέρξης ζει: Σταύρος Ξένος ή Κοκολέτσος!

Η Ηλέκτρα! Ο Εθνικός Ύμνος, ολόκληρο το μουσικό ποίημα, Χορογραφία με τη Διονυσία Ζαρκάδη, γυμνάστρια υψηλού επιπέδου με ήθος, ξέθαψαν από το χρονικό του Βαρβιάνη στο Αρχαιοφυλακείο το Ζακυνθινό χορό του Θησέα, τον δίδαξαν στα παιδιά, δύσκολος χορός, κορυφαίες Λογιατοπούλου, Τσακασιάνου, Καιροφύλα, λεβέντισες! Σήμερα αυτός ο χορός πρέπει να σώζεται στο αρχείο της Ντόρας Στράτου. Όπως πρέπει να βρίσκεται και σε κάποιο αρχείο αραχνιασμένο της άλλοτε Ε.Ι.Ρ. η καταγραφή των αληθινών άγνωστων τραγουδιών της Ζάκυνθος.

Γυρίζανε με το Ρόμα και το συνεργείο ηκοληψίας σε όλα τα ορεινά χωριά και του κάμπου. Τραγούδια τραγουδιμένα από γέροντες ντόπιους ακέραια, καθαρά.

Πού είναι όλα αυτά; Χαθήκανε στις στάχτες μιας φωτιάς που σάρωσε τη Ζάκυνθο για πάντα. Αναβίωση!...

Η στάχτη σκορπίστηκε στα τέσσερα σημεία του Ιονίου. Οι γέροι πέθαναν. Και οι μελοποιοί κάνουν σήμερα διασκευές! Στη Μνήμη! Δεν υπάρχουν τίτλοι για τον Χρίστο Ρουσέα.

Τότε η παρέα των ζωγράφων της Ζάκυνθος ήταν ο Μίμης Πελεκάσης, έγραφε και ποιήματα, ο Ανδρέας Μπιανκίνης, ποιητής και ζωγράφος, ο Νίκος Στρατούλης, μαθητούδι τους και μαντισαδόρος. Στους μπάγκους της ταβέρνας μετουσιωνότανε η χρυσαφένια βαρελίσια βερντέα σε Τέχνη, Ποίηση, τραγούδι, ζωγραφική! Μπίμιες, έρωτες!

Στραιώτης σε κάποιο πόλεμο, ο Ρουσέας, ήτανε στην στρατιωτική μπάντα και έπαιζε το σαξόφωνό του... Αργότερα, μικρή εγώ, μου είχε σκαμπήσει ένα μικρό αγιοβασιλιάτικο πιστόλι που έριχνε σφίθες! - «Όπλο; Τι το θέλεις παιδάκι μου; Πέταξε τα αυτά τα πράγματα Θεός φυλάξοι! Ποτέ δεν τάπιασα στα χέρια μου. Εγώ είχα το σαξόφωνό μου στον πόλεμο.» Ύστερα αρρώστησε και το άφησε. Διπλωμένο σα μωρό στη θήκη του, δίπλα του στο εργαστήριο της ζωγραφικής. Του ζητούσα να το ξεδιπλώσει πότε-πότε: «παίξε μου λίγο μπαμπά!»

Όταν έφτασε νιόπαντρος στη Ζάκυνθο έφτιαξε την «τραπεζαρία τους» η πρώτη περιουσία με τα λεφτά από τις σκηνογραφίες του Εθνικού. Εσκάλισε με τα χέρια του στους ταμπλάδες του μπουφέ φρουτέρες με φρούτα. Την πουλήσαμε στην κατοχή σένα κασάπη του Αγ.

Γ. Τερσιέτης (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Παύλου για μία σακούλα καλαμπούκι και μία λίτρα κρέας. Η μάνα μου τους χάρισε και τη μεγάλη κρεμαστή λάμπα με τις χρωματιστές κάντρες που έφτιαχναν κόκκινα τριαντάφυλλα, για να μην είναι ληψή η τραπεζαρία της. Μόλις παραδώσανε την τραπεζαρία τους, η γυναίκα του κασόπη κρέμασε ένα λυχνάρι στην πλάτη του καναπέ και λάδωσε τη μαροκινική στόφα του, η μάνα μου έκλαψε.

Ο Χρίστος Ρουσέας και η Νίνα!

Η οικογένεια του Χρίστου Ρουσέα είμαστε 4 άτομα, από την κατοχή και ύστερα γίναμε 14 και όσοι κουμπάροι και φίλοι περνάγαμε. Μία προσωπογραφία Ιταλού, μία «πανιότα» η τιμή της, λίγη ζάχαρι ίσως, κάποια κονσέρβα. Όλα μοιραζόντανε σε 14 κομμάτια κι ένα για όποιον χτυπήσει την πόρτα. «Δεν πειράζει που πουλήσα τις βέρες μου», έλεγε η μάνα μου, το πιο αγαπημένο της κόσμημα, «να ζήσετε για να δείτε την Ελλάδα Ελεύθερη!»

Αγάπη, Ελευθερία! Στη μνήμη του Χρίστου Ρουσέα και της Νίνας. Ο Ρουσέας αγιογράφησε πολλές εκκλησίες στη Ζάκυνθο, κάτι σώζεται ακόμη στην ύπαιθρο.

Ο πόνος του ήτανε που δεν τον άφησαν οι μεγαλοκαρχαρίες να φπάξει κάτι και στην καινούργια εκκλησία του «Αγίου». Υπάρχει δεξιά στο δωμάτιο του Αγίου ο μοναδικός Αγ. Σπυριδωνάς του. Μοναχά αυτός, που δείχνει όμως την Ψυχή του Ρουσέα και την τέχνη του.

Καταγραφή των εκατοντάδων έργων του στη Ζάκυνθο και αλλού δεν θα επιχειρήσουμε τώρα, ούτε ανάλυση και κριτική του έργου του. Αγγίζουμε το ζωγράφο-άνθρωπο, θυμόμαστε κάποια από τα έργα του.

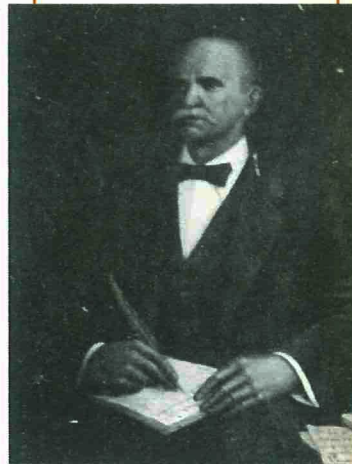
Στο καζίνο το επάνω, το Ρωμιάνικο, ήτανε κιόλας Ρωμιάνος μέχρι που πέθανε, είχε ζωγραφίσει στο ταβάνι του μεγάλου χρυσού σαλονιού τη «Γέννηση της Αφροδίτης». Τεράστια υπέροχη σύνθεση! Κάνκε ολοσούμπι με το καζίνο... Θυμάμαι, αποξενιόμουνα να βλέπω ένα πινέλλο δεμένο σε καλάμι, να τρέχει στο μουσαμά που ήταν απλωμένος στο πάτωμα και να γεννάει φανταστικές γλυκές φιγούρες! Η Αφροδίτη μελαχρινή! Ποίος είδε τη μάνα μου, την ξανθορόδινη θύελλα, και δεν τη φοβήθηκε! «Γιατί την κάνεις μελαχρινή; Ποίανε έχεις στο νου σου;»

Η Αφροδίτη εντέλει έγινε ξανθή και σουκάσαμε ο πατέρας μου κι εγώ.

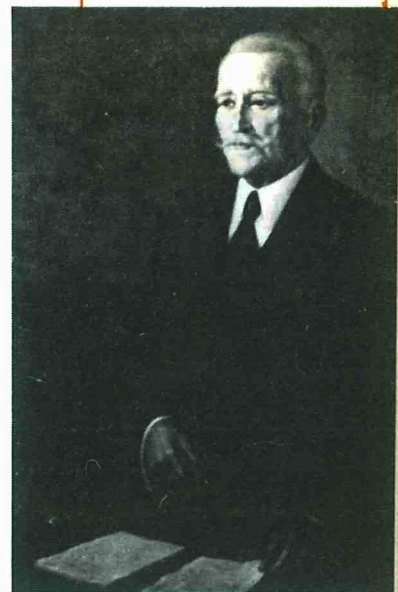
Ο Χρίστος Ρουσέας ζωγράφιζε μικρογραφίες με φακό πάνω σε μέταλλο, σε γυαλί, σε κόκκαλο, σε φίλντισι, προσωπογραφίες και αντίγραφα από συνθέσεις μεγάλων ζωγράφων της Ευρώπης. Ε ζωγράφιζε με χρώματα διάφανα, όλες τις τζαμαρίες στον Πύργο του Αμπελοράβδη και τα τζάμια στο Δωμάτιο του Αγίου στο σπήλι του Νικόλα Μελισσινού. Χρώματα για βιτρώ που είχαν έρθει κατευθείαν από το Παρίσι! Παρίσι! Η πρώτη επαφή μου με κάμποσα μπουκάλια μεταλλικά, χρώμα υγρό! Είχε ζωγραφίσει επίσης, τους δούλους του σπιτιού του Αμπελοράβδη στους Αγ. Σαράντα και το Δωμάτιο του Αγίου, στον Μελισσινού, με παραστάσεις από τη Ζωή Του.

Ήξερε τα πάντα, τα εδίδασκε, έσπερνε τα πάντα, έσπερνε τη γνώση του, την αίσθησή του, το ταλέντο του, παντού. Από την έδρα του Γυμνασίου, στις μπανκάδες της ταβέρνας, στους ξυλουργικούς πάγκους των μαστόρων - ξυλογλυπτών. Πόσες ευτυχισμένες ώρες, μέχρι τη έναστρα μεσάνυχτα, λαγοκοιμόμουνα δίπλα στα χέρια του που σκάλιζαν σε μυρωδάτα ξύλα, μορφές, κορμιά, τοπία, φρούτα, λουλούδια, Νικόλας Ανδραβιώτης, Κουρελής, Πανταζέοι.

Καλός σπορέας! Ξεχασμένος σαν τους ανώνυμους ταπεινούς γεωργούς.

Π. Χιώτης (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Α. Ζώης (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Πόσα μπόρεσε να χωρέσει μία μικρή Ζωή!... Ο θάνατος της μάνας μου, κάπνιζε δίπλα του στο καβαλέτο όσο ζωγράφιζε, και η σεισμοπυρκαγιά της Ζάκυνθος! Τον πέταξαν, άλλαλο και άβουλο, στην Αθήνα.

Εκεί σιγά-σιγά μάζεψε μέσα από τις στάχτες όσους Ζακυνθινούς συναντούσε. Το ταβερνάκι βρέθηκε, σε κάποιους τριγύρω λόφους και δενδροφυτευμένες συνοικίες της τότε Αθήνας, το τραγούδι διστακτικά σαν προσευχή, «σοτοβότσε» ξανάρχισε. Ο Τζώρτζης Μελισσινός, ο Μπάμπης Κουτουλογένης και άλλοι. Ένα δωμάτιο στην Καλλιθέα, για εργαστήριο, άρχισε να ξεχειλίζει Ζωγραφική - Ζωγραφική. Η Ζάκυνθος! Τοπία, ήθη, έθιμα, παλαιοί ανθρώπινοι τύποι, ο Γιάννης ο Τσαούσης με την κιθάρα του, ο Μαγγιώρος, με τη φωνή του, ο Γιάννης ο Αμούνης, με τη φωνή του, ο Νίκος ο Ξένος, ο Νιόνιος ο Κολποδίνος, ο Κωστής, μπαίνανε στη ζωγραφική του.

Καρναβάλια, «ομιλίες», πανηγύρια. Όλα εκεί μέσα στο εργαστήριο. Ο πόθος του, ο έρωτάς του για τη Ζάκυνθο, η νοσταλγία, το πείσμα να σωθεί ό,τι εκάθηκε, μέσα σ' ένα εργαστήριο ζωγραφικής! Μέσα σε μία συνοικιακή ταβέρνα της Αθήνας, να σωθεί το τραγούδι!

Του έφτιασα, σχεδόν κρυφά, παίρνοντάς του τα λεφτά του που σπαταλούσε και με την αρωγή των σεισμοπλήκτων, ένα ξυλότυπο σπιτάκι στο Ψήλωμα: αυτό υπάρχει ακόμα, δεν έγινε «πολυκατοικία». Ο Χρίστος Ρουσεάς ξαναγύρισε στη Ζάκυνθό του κι άρχισε σαν την κλώσσα να μαζεύει τα διασκορπισμένα κλωσσοπούλια. Παιδιά του γυμνασίου, εργάτες της θάλασσας, χτίστες, διανοούμενοι, ποιητάδες. Τραγούδι, ζωγραφική, ... Για πόσο όμως!

Η τουριστική ανάπτυξη κατρακυλούσε, ανεξέλεγκτη χιονοσιβίδα ..... Η ζωγραφική του ήταν συνέχεια της επανησιακής τεχντροπίας. Στην τελευταία περίοδο της ζωής του είχαν μπει λαϊκά, απλοϊκά στοιχεία, γεμάτα δροσιά και αθωότητα.

Στη σύνθεση είχε μία αξιοθαύμαστη αρμονία και ισορροπία, το χρώμα του γιομάτο ήλιο και οι μορφές του «καλές κάγαθές» όπως η ψυχή του. Τα τελευταία χρόνια είχε κάνει μια δική του σύνθεση σε μεγάλο σχήμα, τον Άγιο Διονύσιο να συγχωρεί το φονιά του αδελφού Του: η σύνθεση αυτή βρίσκεται στην Κεφαλληνία. Ούτε το φονιά δεν μπόρεσε να ζωγραφίσει κακό, τον έκαμε έναν συντριμμένο εξουθενωμένο άνθρωπο! Αυτή τη σύνθεσή του, την ιδέα του, την κλέψανε τυμβωρύχοι και την μεταποίησαν σε οικτρές εκκλησιαστικές εικόνες και «καρτ-ποστάλ»! Αλλοίμονό τους, οι κακομοιρισμένοι, τόσο ξέρανε από ζωγραφική και Αγάπη!

Δεν θέλησε, ο Ρουσεάς, να τους μνηύσει για ιδιοποίηση και εκμετάλλευση ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Σήμερα, εκτός από τις διάσπαρτες αιογραφίες στα χωριά, σώζονται οι προσωπογραφίες στο Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων και στο Δημαρχείο Ζακύνθου, η μεγάλη σύνθεση με τον καρναβαλιστικό χορό στο ΞΕΝΙΑ, η συλλογή Ζακυνθινών κοστούμιών στο Μουσείο Σολωμού και στο ΞΕΝΙΑ, συνθέσεις με ήθη και έθιμα σε ιδιωτικές συλλογές, προσωπογραφίες, μικρογραφίες.

Για το ζωγράφο Χρίστο Αντωνίου Ρουσεά δεν έγραψε κανένας, είναι ένας αγνοημένος, ταπεινός, επαρχιακός ζωγράφος! Θέλησε να μείνει και να δουλέψει στο νησί του και το νησί του τον αντάμειψε! Εδούλεψε «για δική του ευχαρίστηση», όπως δηλώνει με χαρά στην αρχή του ημερολογίου του, που είχε αρχίσει να γράφει για την ιστορία της Ζακυνθινής Μουσικής και δεν πρόλαβε να το τελειώσει.

Μεγάλη Εβδομάδα, ακούγοντας τα τροπάρια, έγραψα για τον πατέρα μου Χρίστο Ρουσεά. Αν μέσα απ' αυτό βγαίνει ο ζωγράφος, καλά γινομένο.

Δημοπρασία Αρχαίων (Βρετανικό Μουσείο)

Δημοπρασίες «Αρχαίων» στη Ζάκυνθο

της Δωροθέας Dumoulin - Λυκουρέση

Τελευταία, μετά το διεθνή θόρυβο γύρω από τις συνθήκες «απαγωγής» των γλυπτών του Παρθενώνα από τον Ελγίνο, πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με τις συνθήκες που έφτασαν στα Μουσεία της Ευρώπης και σε ιδιωτικές συλλογές και πολλά άλλα «αρχαία»...

Το αίτημα της Ελλάδας για επιστροφή τους ξεσήκωσε πολλούς σημερινούς πραγματικούς Φιλέλληνες, από αυτούς που εξακολουθούν να πιστεύουν σε μία Ελλάδα αυτάρκη και ανεξάρτητη. Άρχισαν να οργανώνουν διαλέξεις, συγκεντρώσεις, συλλογές υπογραφών με σκοπό να επιστραφούν τα αρχαία στην Ελλάδα που είναι η πατρίδα τους και ο φυσικός χώρος έκθεσης και ανάδειξής τους.

Γύρω στο 1800 πολλοί «αρχαιολάτρες» περιηγητές είχαν μαζευτεί στην Ελλάδα. Ξεκινώντας από την πατρίδα τους με σκοπό να βρουν μια συνέχεια από το αρχαίο Ελληνικό πνεύμα στους τότε Έλληνες, γρήγορα απογοητευόντουσαν από την κατάσταση των απογόνων και αμέσως έψαχναν να βρουν τρόπους να «σώσουν» αυτή την αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική κληρονομιά. Ήταν αρχιτέκτονες, ζωγράφοι, άνθρωποι των γραμμάτων, Γερμανοί, Άγγλοι, Γάλλοι... (Πρόσφατα όλη αυτή η δραστηριότητα περιγράφηκε σε μελέτες που εκδόθηκαν στη Γερμανία και που οι τίτλοι τους αναφέρονται στο τέλος του άρθρου. Από αυτές τις εκδόσεις μεταφέρονται οι πληροφορίες αυτού του σημειώματος).

Α. Ρόμας (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Δ. Ρόμας (Μουσείο Επιφανών Ζακυνθίων)

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΦΑΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ο Ναός της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα, δίπλα στις ακτές του Σαρωνικού, ήταν μια εντυπωσιακή κατασκευή σε μια μοναδική θέση. Φτιάχτηκε από ντόπιο πορώδη ασβεστόλιθο του νησιού.

Το 1811 είχαν ήδη βρεθεί δίπλα στο Ναό πολλά κομμάτια από την αρχιτεκτονική διακόσμηση καθώς και τα πολύ καλοδουλεμένα γλυπτά των αετωμάτων που είχαν σαν θέμα τον Τρωϊκό Πόλεμο.

Τον Απρίλη του ίδιου χρόνου δύο Άγγλοι αρχιτέκτονες ο J. FOSTER και ο C.R. COCKEREL και οι Γερμανοί HALLER VON HALLERSTEIN, αρχιτέκτονας και S. LINCKH, ζωγράφος συμφώνησαν να κάνουν μια κομπανία «περιήγησης και αξιοποίησης» των Ελληνικών αρχαιοτήτων και ξεκίνησαν για την Αίγινα. Στις 22 του μηνός έφτασαν στο νησί και με ταχύτητα και χωρίς δισταγμό μετακόμισαν στις 27 Απρίλη με τη βοήθεια των ντόπιων τα πρώτα γλυπτά στην Αθήνα για «καλύτερη προστασία».

Γύρω από το Ναό στήθηκε με φοβερή μυστικότητα ένα εργοτάξιο ανασκαφών με σκοπό να βρεθούν και τα υπόλοιπα κομμάτια γλυπτών που είχαν παραπέσει εκεί γύρω και είχαν θαφτεί με τα χρόνια. Η δουλειά αυτή κράτησε μέχρι αρχές του Μάη. Μετά τα μέτρησαν, τα σχεδίασαν, τ' αμπαλάρησαν, τα φόρτωσαν σε πλοία και τα μετέφεραν στην Αθήνα.

Εκεί έμειναν μέχρι τον Ιούλη οπότε έκριναν οι «φιλλέλληνες» επιχειρηματίες ότι οι συνθήκες ασφάλειας των γλυπτών κάτω από τούρκικη κατοχή δεν ήταν και ιδανικές και έτσι αποφάσισαν να τα φυγαδεύσουν προς τα Ιόνια Νησιά.

Εκείνη την εποχή η Ζάκυνθος έπαιζε ένα σημαντικό κοινωνικό, οικονομικό ρόλο στο Ιόνιο και λόγω της Γεωγραφικής της θέσης, αλλά και λόγω των τοπικών συνθηκών.

Ήταν εποχή σκληρής Αγγλοκρατίας με πολλές υποσχέσεις φιλελευθερισμού. Ήταν μια αποικία Ευρωπαϊκού επιπέδου με σημαντικό λιμάνι, κέντρο διακομιστικού εμπόριου, με ισχυρή τοπική άρχουσα τάξη. Όλα αυτά έδιναν στη διεθνή αυτή ομάδα αρχαιοκαπηλείας, τις εγγυήσεις για το ανεκτίμητο «εμπόρευμά» τους. Έτσι τέλη Ιούλη με ζώα, ανθρώπους και αμάξια ξεκίνησε η φυγάδευση των 17 περίτεχνων γλυπτών των αετωμάτων αρχικά μέσα από τα βουνά και μετά με καράβι στη Ζάκυνθο.

Στην αρχή είπαν να τα μοιράσουν. Μετά όμως σκέφτηκαν ότι θάχθαναν έτσι την αξία τους, οικονομική και αρχαιολογική, οπότε αποφάσισαν να τα προσφέρουν όλα μαζί για πούλημα. Έστειλαν ανακοινώσεις σε εφημερίδες σ' όλες τις χώρες της Ευρώπης, με περιγραφή από τα γλυπτά, σκίτσα, διαστάσεις... και όρισαν την 1η Νοέμβρη 1812 σαν μέρα «Δημοπρασίας». Στο μεταξύ, τα γλυπτά στη Ζάκυνθο ασφαλίστηκαν στο σπίτι του πρόξενου της Αγγλίας Σπύρου Φορέστη.

Εκεί ανάμεσα στις ελιές και τα κυπαρίσια, ανοίχτηκαν τα κουπιά, μπήκαν σε σειρά τα γλυπτά και μπροστά στα έκπληκτα μάτια των ντόπιων, κάπου κάτω από την Πόκαλη, πήραν θέση πάνω στο χώμα τα αναπτύγματα των αετωμάτων του Ναού. Μάχες με ήρωες μυθικούς που ναι μεν δε μπορούσαν να τους αναγνωρίσουν, αλλά που μέσα τους ζύπνησαν τη βαθειά κρυμμένη από τόσους κατακτητές και αφετινάδες Ελληνικότητα.

Από τις εργασίες στο Ναό της Αφαίας

Στην Ευρώπη στο μεταξύ είχαν ξεσηκωθεί «φιλλέλληνες» της εποχής. Γερμανοί, Άγγλοι, Γάλλοι. Σαν πρώτη πηγή εκκίνησης της δημοπρασίας είχαν οριστεί 6.000 λίρες Αγγλίας για τα γλυπτά συν τα έξοδα μιας σειράς γύψινων αντίγραφων που θα δίνονταν σε κάθε έναν από τους τέσσερις «αρχαιολάτρες» που τα φυγάδευσαν, για να τα θυμούνται!

Όταν δημοσιεύτηκαν στις Ευρωπαϊκές εφημερίδες οι ανακοινώσεις για τη Δημοπρασία, η Ζάκυνθος, (Τζάντε εκείνης της εποχής) βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όλων αυτών των «φιλλέλλινων».

Έψαχναν να βρουν τρόπο και μέσο να ταξιδέψουνε μέχρι εκεί. Αντιπροσώπευαν μουσεία, κυβερνήσεις διαφόρων χωρών... Ακόμα και ο Λουδοβίκος της Βαυαρίας έστειλε αντιπρόσωπό του, τον έμπιστό του J.M. VON WAGNER, που ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1812 για την Ελλάδα και μετά από πολλές περιπέτειες έφτασε στις 29 τ' Οκτώβρη στη Ζάκυνθο, όπου μάλιστα τον έκλεισαν για 7 μέρες στο Λαζαρέτο, όπως ήταν το υποχρεωτικό της εποχής για τον περιορισμό των λοιμωδών ασθενειών που θέριζαν τότε τα νησιά.

Εκεί τον επισκέφθηκε ο υπεύθυνος της Δημοπρασίας, μια και οι μέρες περνούσαν, για ν' ακούσει την προσφορά του. Ο WAGNER ζήτησε να μελετήσει τα αρχαία πριν κάνει την προσφορά του, αλλά έμαθε ότι αυτά δεν ήταν πια στη Ζάκυνθο. Οι αρχαιοκάπηλοι «φιλλέλληνες» τα είχαν φυγαδεύσει στη Μάλτα λίγες μέρες πριν, επειδή είχε διαρεύσει το μυστικό και φοβόντουσαν το διεθνή συναγωνισμό.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

Αετώματα του Επικούριου

Ο εκπρόσωπος του ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ F. COMBE, πιο καλά πληροφορημένος ήταν ήδη στη Μάλτα για να τα μελετήσει.

Οι Γάλλοι είχαν κάνει ήδη την προσφορά του υπό τον όρο να παραδοθεί το «εμπόρευμα» στη Μασσαλία με έξοδα και ευθύνη των πωλητών. Ο WAGNER έδωσε προσφορά ίδια περίπου με των Γάλλων, μόνο που αναλάμβανε αυτός την ευθύνη της μεταφοράς, και έτσι κέρδισε τη Δημοπρασία. Ήταν μεγάλο ρίσκο αυτή η αγορά για το Λουδοβίκο της Βαυαρίας, αλλά είχε μεγάλη εμπιστοσύνη στο WAGNER και η συλλεκτική του μανία για ό,τι είχε σχέση με την Ελλάδα ήταν από τότε πολύ μεγάλη.

Έτσι μετά από πολλά προβλήματα τα αγάλματα έφτασαν στη Ρώμη τον Αύγουστο του 1815. Εκεί ο Δανός THORWALDSEN, γνωστός γλύπτης της εποχής, που μάλιστα φιλοτέχνησε αργότερα και την ανάγλυφη βάση της προτομής του MAITLAND στη Ζάκυνθο, τα αναστήλωσε, τα κόλλησε και τα συμπλήρωσε όπως νόμιζε ότι θα άρεσαν στο τότε κοινό. Συμπλήρωσε κεφάλια, χέρια, κομμάτια ολόκληρα.

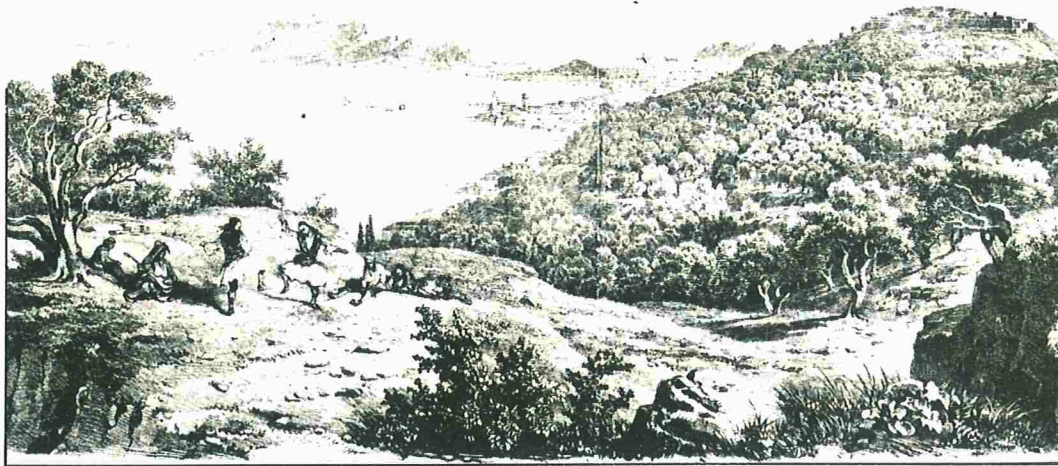
Το 1830 μετά από τόσα ταξίδια σε βουνά και σε θάλασσες τοποθετήθηκαν οριστικά στη γλυπτοθήκη του Μονάχου όπου βρίσκονται ακόμα. Γύρω στο 1960 βγάλανε τις συμπληρώσεις του THORWALDSEN. Η αντίληψη για την αρχαία τέχνη είχε αλλάξει πια. Έτσι τα γλυπτά βρήκαν τον πραγματικό τους εαυτό, μακριά όμως πάντα από την πραγματική τους πατρίδα.

Στα βουνά της δυτικής Αρκαδίας βρίσκεται ο Ναός του Επικούριου Απόλλωνα, στις Βάσες. Χονδροφπαγμένος από τη γκρίζα πέτρα της περιοχής δένει με το άγριο τοπίο γύρω του.

Αυτό τον απομακρυσμένο ιερό τόπο περισυλλογής και απομόνωσης δεν τον είχε επισκεφτεί και ανακαλύψει κανείς περιηγητής. Έτσι ο Ναός έστεκε εκεί μόνος, περήφανος, απείραγος, μέχρι το 1811 που τον ανακάλυψε η γνωστή μας κομπανία «Αξιοποίησης» των Ελληνικών Αρχαιοτήτων, πηγαίνοντας από Ζάκυνθο στην Αθήνα μέσα από τα βουνά της Πελοποννήσου, προετοιμάζοντας τη φυγάδευση των Αιγινίτιων αρχαιοτήτων.

Με τις γνώσεις τους και το ένστικτό τους κατάλαβαν ότι τα ερείπια του χαμένου μέσα στα αγριόχορτα αυτού Ναού άξιζαν μια «ανασκαφή». Τους θύμιζε, λέει, πολύ τον Παρθενώνα.

Έτσι το καλοκαίρι του 1812 μόλις ασφάλισαν τα Αιγινίτια στη Ζάκυνθο, γύρισαν στο Ναό κι έστησαν ένα μικρό μεθοδικό και αποτελεσματικό εργοτάξιο εκεί γύρω. Μαζί τους και ο STACKELBERG, ο σκι-

STACKELBERG: Ζάκυνθος (1829)

τοιγράφος και ζωγράφος, που σκιστόρισε όλες τις φάσεις. Κατά τύχη ανακάλυψαν εκεί γύρω τα πρώτα κομμάτια από τα διαζώματα του Ναού με παραστάσεις από Κενταυρομαχίες. Σιγά-σιγά βρέθηκαν πεσμένες κάτω από κόμματα και αγριόχορτα 11 πλάκες από τα διαζώματα με ανάγλυφες παραστάσεις γιομάτες από Κενταύρους, Λάπιθες και άλλες 12 με Αμαζόνες.

Δούλευαν πάντα με το φόβο των Τούρκικων αρχών Κατοχής, γιατί αν και είχαν φερμάκι από το Βελή Πασά για έρευνες και η συμφωνία ήταν μισά-μισά, είχαν σκοπό να την καταπατήσουν.

Έτσι μόλις κατάλαβαν ότι είχαν βρεί σχεδόν όλες τις παραστάσεις του Ναού, με τη βοήθεια 150 ντόπιων βοσκών, που δε μπορούσαν να συνειδητοποιήσουν τι συνέβαινε μ' αυτούς τους περιέργους ξένους που κουβαλάγανε αυτά τα σπασμένα κομμάτια, φυγάδευσαν μέσα από τα βουνά και αυτά προς την Ζάκυνθο που είχαν πια σαν βάση της «αξιέπαινης» δραστηριότητά τους...

Έτσι και αυτά τα αρχαία μεταφέρθηκαν στη Ζάκυνθο. Αυτή τη φορά, όπως λένε οι πηγές, ασφαλίστηκαν σε μια αποθήκη της Κοντέσσας Λούντζη.

Άρχισαν να τα συναρμολογούν και να ολοκληρώνουν τις συνθέσεις. Τις Αμαζόνες στο νότιο και ανατολικό μέτωπο, τους Κένταυρους για το δυτικό

και το Βόρειο μέτωπο του Ναού.

Ο STACKELBERG σχεδίασε όλες τις φιγούρες για να τις στείλει στους ενδιαφερόμενους στην Ευρώπη, ενώ το Ζακυνθινό κοινό άρχισε να επισκέπτεται αυτά τα αρχαία που του ξύπνηγαν περιέργες νήπιες.

Από κείνη την εποχή σώζονται και οι γκραβούρες του γνωστού αργότερα Τοπιογράφου STACKELBERG για τη Ζάκυνθο, που είναι γεμάτες από πληροφορίες για τα έθιμα, τον τρόπο ζωής των Ζακυνθινών αλλά και για τα τοπία του νησιού.

Εκείνη την εποχή στη Ζάκυνθο ήταν και ο WAGNER, για τα Αιγινίτια και σκέφτηκε να κλείσει και τα αρχαία αυτά για το Λουδοβίκο της Βαυαρίας.

Όμως η «κομπανία» των Αγγλων και Γερμανών αποφάσισε να τα βγάλει κι αυτά σε δημοπρασία.

Αρκετοί ενδιαφερόμενοι «αρχαιολάτρες» φτάσανε από Ευρώπη να τα μελετήσουν. Ο GROPIUS τύπωσε ένα μικρό βιβλίο με περιγραφές και σχέδια και, λίγο αργότερα, έβγαλε και ο WAGNER μια δική του έκδοση.

Ο HALLER σχεδίασε με λεπτομέρειες όλα τα ανάγλυφα απ' το Ναό του Απόλλωνα και τα έβαλε μαζί με τ' άλλα που είχε κάνει απ' το Ναό της Αφαίας. Ξεκίνησε στις 24-12-1812 να γυρίσει στην Ευρώπη για να τα δημοσιεύσει, αλλά σε μια μεγάλη φουρτούνα στη Μεσόγειο έχασε όλη αυτή την πολύτιμη δουλειά.

Έτσι έφτασε η Άνοιξη του 1814, χρόνος που είχε οριστεί για τη Δημοπρασία. Η Γαλλία δεν έδειχνε ενδιαφέρον, μετά από μια αρνητική εισήγηση του FAUVEL. Η Αγγλία και η Βαυαρία ήταν οι μόνες ενδιαφερόμενες. Η Δημοπρασία άρχισε σε μια από τις δύο πλατείες (σήμερα Αγ. Μάρκου και Σολωμού) με πολύ κοινό να την παρακολουθεί.

Παλιά έπρεπε η τελευταία προσφορά να γίνει με το σούρουπο. Επειδή γινότανε μέρα, ο χρόνος μετριότανε με τη φλόγα ενός κεριού. Λίγο πριν σβύσει το κεριό η Αγγλία έκανε την τελευταία προσφορά, 60.000 Ισπανικά πιάστρα, και κέρδισε.

Έτσι στις 12 Ιουλίου του 1814 τα διαζώματα του Ναού του Απόλλωνα, μετά από 2 χρόνια παραμονή στη Ζάκυνθο, φτάσανε στην Αγγλία. Εκεί η υποδοχή ήταν πολύ ψυχρή, χωρίς ενθουσιασμό. Ο Ελγίνος είχε ήδη παραδώσει τα δικά του κλοπιμαία από τον Παρθενώνα και τα καινούργια από τη Φιγαλεία, που ήταν φτιαγμένα από γκρίζα πέτρα των βουνών της Πελοποννήσου, τους φαίνονταν κρύα και ασήμαντα. Έτσι τοποθετήθηκαν σε μια δευτερεύουσα αίθουσα του Βρετανικού Μουσείου όπου βρίσκονται ακόμα.

Ο Ναός του Απόλλωνα στη Φιγαλεία, παραμένει

απογυμνωμένος στην κορφή των βουνών όπως και ο Ναός της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα δίπλα στη θάλασσα.

Οι πρόγονοι των σημερινών Ζακυνθινών, αν ζούσαν σήμερα, σίγουρα θα θυμόντουσαν το πέρασμα από τη Ζάκυνθο όλων εκείνων «των ευγενικών» τυχοδιωκτικών φυσιογνωμιών της Ευρώπης που κατάφεραν να την κάνουν γνωστή διεθνώς στους σημερινούς αρχαιολογικούς και ιστοριοδιφικούς κύκλους σαν τον ασφαλή τόπο ξεπουλήματος της αρχαιολογικής κληρονομιάς μας στους ξένους και παράλληλα κάποια ξένα μουσεία πιο πλούσια σε εκθέματα.

Ίχνη από άλλες άγνωστες Δημοπρασίες και αγοραπωλησίες της εποχής υπήρχαν προσεισμικά στη Ζάκυνθο, αλλά τα περισσότερα κάηκαν μέσα στο σεισμό. Σε παλιές ιδιωτικές συλλογές, (του κόντε Ρώμα, του Αμπελοράβδη) ή και στο Μουσείο, κομμάτια κλασικά, ξενόφερτα από την ηπειρωτική Ελλάδα, σήμερα σκορπισμένα ή χαμένα οριστικά, επιτύμβιες πλάκες, αγάλματα, στήλες... ορίζουν την Ζάκυνθο σαν τον τότε ασφαλή τόπο συνάντησης και συνδιαλλαγής όλων αυτών των «ευγενών» και «ανιδιοτελών» νέων.

«ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΕΙΑ» ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗ

Βέβαια πολλοί θα ισχυριστούν ότι εκείνες οι αγοραπωλησίες και εκείνα τα κλεψιμέικα αρχαία ήταν που ξεσήκωσαν το ενδιαφέρον των πρώτων νεο-κλασικιστών της Ευρώπης που αργότερα άρχισαν να μιμούνται μορφές αρχιτεκτονικές και ρυθμολογία από την κλασική Ελλάδα και ακόμη ότι, όταν λίγο αργότερα ξεκίνησε η Ελληνική Εθνικοαπελευθερωτική επανάσταση το 1821, ήταν η αιτία να φουντώσει το ρομαντικό κίνημα υποστήριξης των Ευρωπαίων για μια Ελλάδα ελεύθερη για να αποτελέσει τη συνέχεια της αρχαίας Ελληνικής κληρονομιάς και παράδοσης.

Όπως πολλοί θα ισχυριστούν ότι αν δεν τα είχαν ανακαλύψει το 1811 εκείνοι οι «αρχαιολάτρες» περιηγητές και δεν τα είχαν «διασώσει» ακόμα θα ήταν θαμμένα, εγκαταλελειμένα μέσα στα κόμματα, άγνωστα στους πολλούς.

Όμως κανένας από αυτούς τους ισχυρισμούς δε στέκει γιατί ένα αρχαιολογικό μνημείο είναι άμεσα δεμένο με το χώρο, με το τοπίο γύρω του και η απο-

μάκρυνση αρχιτεκτονικών μελών από αυτό, έστω και για να προστατευτούν σε ένα μουσείο, μακριά από το χώρο που κατασκευάστηκαν και λειτουργήσαν για αιώνες, είναι ένα σπάσιμο συνέχειας της Τέχνης και της Αρχιτεκτονικής μέσα στην ίδια τη ζωή μας.

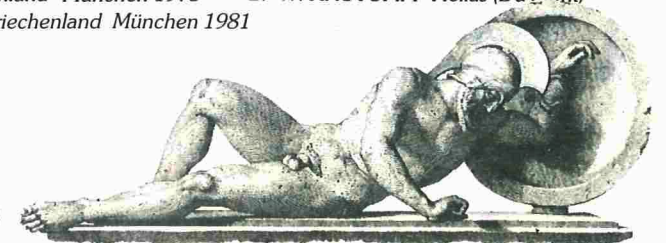
Την ίδια εποχή, και αργότερα, άλλοι πραγματικοί αρχαιολάτρες, Γερμανοί, Άγγλοι, στους Δελφούς, στην Ολυμπία, στην Κρήτη, στις Μυκήνες έφερναν στο φως αρχαιολογικούς θησαυρούς, τους κατέγραφαν, τους ερευνούσαν χωρίς να σκεφτούν να τους «διασώσουν» στέλνοντάς τους στην «πολιτισμένη» Ευρώπη!

Έτσι έμειναν στην ιστορία σαν πραγματικοί Φιλέλληνες αρχαιολόγοι οι WINCKELMANN, EVANS, SCHLIEMANN CURTIUS που βοήθησαν το Ελληνικό Έθνος σαν δεύτερη πατρίδα τους να ξαναβρεί την πολιτιστική αιωνιότητα, τη θαμμένη κάτω από τους αιώνες.

Βιβλιογραφία

1. C. PH. BRACKEN *Antikenjagd in Griechenland* München 1975
2. W. HAUTUMM *Hellas (Du Mont)* Köln 1983
3. WOLF SEIDL *Bayern in Griechenland* München 1981

Οι φωτογραφίες προέρχονται από τις διαφημιστικές γκραβούρες των τότε δημοπρασιών.

«Οπλίτης» από τα Αιγινίτια (Γλυπτόθρη Μονάκου)

the record successive year that the committee had decided the prize. Last year it was awarded jointly to U.S. Secretary of State Henry Kissinger and North Vietnamese Politburo member Le Duc Tho for their peace efforts in Vietnam.

The committee said Mr. MacBride in his efforts for human rights and Mr. Sato in his work for international cooperation have each continued in his own way to humanity.

Mr. Sato received \$50,000 and Mr. MacBride about \$105,000. The two men will be given the award at a ceremony on Oct. 10 at the Ohio University on the anniversary of the death of Alfred Nobel, the Swedish inventor of dynamite.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

had been expected. As was widely reported, the bill would impose a temporary 5 per cent surcharge on 5 per cent of the total value of the stock owned by the person.

The bill also sought a 10 per cent credit for the expansion of facilities for the production of goods and services.

Mr. Ford proposed a new program to provide jobs for the unemployed. The current rate is 5.5 per cent and is expected to rise to 6 per cent by the end of the year.

Under the plan, the program would also provide a 10 per cent credit for the expansion of facilities for the production of goods and services.

Mr. Ford proposed a new program to provide jobs for the unemployed. The current rate is 5.5 per cent and is expected to rise to 6 per cent by the end of the year.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

Mr. Sato is a Japanese citizen. He was awarded the prize in 1974.

had been expected. As was widely reported, the bill would impose a temporary 5 per cent surcharge on 5 per cent of the total value of the stock owned by the person.

The bill also sought a 10 per cent credit for the expansion of facilities for the production of goods and services.

Mr. Ford proposed a new program to provide jobs for the unemployed. The current rate is 5.5 per cent and is expected to rise to 6 per cent by the end of the year.

Under the plan, the program would also provide a 10 per cent credit for the expansion of facilities for the production of goods and services.

Mr. Ford proposed a new program to provide jobs for the unemployed. The current rate is 5.5 per cent and is expected to rise to 6 per cent by the end of the year.

περίπλους

Έστω κι αν ο Ελληνικός κινηματογράφος συμπλήρωσε τον ογδοηκοστό χρόνο της ζωής του, εξακολουθεί να παραμένει ένας έφηβος που παραδέρνει ανάμεσα στα χιλιάδες άλτα προβλήματά του.

Η κρίση του επιδεινώνεται από την τεχνική προχειρότητα, τη φιλολογία του μελό και της φαρσοκωμωδίας ή την παραγωγή ταινιών και στάρ πάνω σε ξένα πρότυπα.

Κάποτε, τοληρηγό δημιουργοί αναδεικνύονται μέσα από την προσωπική τους υπομονή, δίνοντας ζωντάνια στο μόνιμα ασθενή κινηματογράφο μας. Μια ζωντάνια όμως παροδική, αφού καν δεν υποδουλίζεται από μια ουσιαστική παρέμβαση της πολιτείας. Μια ζωντάνια που απλά υπογραμμίζει τα χρόνια προβλήματά του στην παιδεία, τον τεχνικό εξοπλισμό, τη χρηματοδότηση, τη διακίνηση, τη διανομή, την προβολή κι ένα σωρό άλλα.

Όλα αυτά κάνουν τον ελληνικό κινηματογράφο αυτό που λέμε μη εμπορικό, δηλαδή ανίκανο να αποσβένει τα έξοδά του στην εγχώρια αγορά. Από την άλλη μεριά άνοιγμα στις αγορές του εξωτερικού δε διαφαίνεται, παρά τα καλά δείγματα που έχει δώσει σε ξένα φεστιβάλ.

Παράλληλα όμως, επιτακτική προβάλλει η αναγκαιότητα για την ανάπτυξη ενός ελληνικού κινηματογράφου επιπέδου, όχι μόνο από την άποψη του περιεχομένου, μα και από την τεχνική άποψη. Μια ανάπτυξη που μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει και σαν συμβολή στην προοπτική επιβίωσης ενός πολιτισμού που βιάζεται καθημερινά από ξένα πρότυπα.

Χωρίς αμφιβολία σημαντική παράμετρος αυτής της ανάπτυξης αποτελεί και η κινηματογραφική εκπαίδευση που παρέχεται στη χώρα μας. Εδώ θα πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα σε «παιδεία» και «εκπαίδευση», χωρίς να χρειάζεται φυσικά να αναλύσουμε εδώ τις δύο έννοιες.

Στη χώρα μας λοιπόν η κινηματογραφική εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδιωτικές σχολές, «αναγνωρισμένες από το κράτος», που υπάγονται και σε κάποιο έλεγχο μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού.

Υπάρχει κι ένα νομοθετικό πλαίσιο αυτής της εκπαίδευσης: Μέχρι το 1981 η λειτουργία των κινηματογραφικών σχολών ακολουθούσε όσα ίσχυαν σχετικά με τις Δραματικές και Μελοδραματικές σχολές (ΝΔ 1715/42, 4208/61).

Με το Ν. 1158/81, η Καλλιτεχνική Εκπαίδευση αναγνωρίζεται επίσημα σαν ανώτερη και οι σχολές Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης διακρίνονται σε Σχολές Δραματικής Τέχνης, Σχολές Χορού και Σχολές Κινηματογραφίας - Τηλεοράσεως.

Και το Δεκέμβρη του 1984 κατατίθεται το νομοσχέδιο για τον κινηματογράφο στην προηγούμενη Βουλή. Ένα νομοσχέδιο που πολυσυζητήθηκε παντού, αλλά δε συζητήθηκε στη Βουλή. Βασική του κοινοτομία η ίδρυση της Ακαδημίας Κινηματογράφου. Μιας Ακαδημίας χωρίς εκπαιδευτική αποστολή, αλλά χώρου για να στεγάσει τις επίσημα μέχρι σήμερα άστεγες περί Κινηματογράφου συζητήσεις. Ο Νόμος κάνει και μια μικρή αναφορά, ότι στη συνέχεια θα κατατεθεί νομοσχέδιο για την κινηματογραφική εκπαίδευση. Το πότε παραμένει άγνωστο.

Ο «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ», αντί για μια οποιαδήποτε επετειακή αναφορά στα 80 χρόνια του Ελληνικού Κινηματογράφου, απευθύνθηκε στον κόσμο του, δηλαδή σε Σχολάρχες, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, τους καθηγητές, τους μαθητές, τα σωματεία των εργαζομένων στον κινηματογράφο και έκανε την έρευνα που ακολουθεί για την κινηματογραφική μας εκπαίδευση.

Οι απαντήσεις που δίνονται φανερώνουν το πρόσωπο της κινηματογραφικής μας εκπαίδευσης. Λίγοι με σαφείς απόψεις και προτάσεις. Πολλοί με διάθεση παράκαμψης τους θέματος προτείνουν «έτοιμες» απαντήσεις. Μερικοί δεν έχουν καν επεξεργαστεί το θέμα και μάλιστα ανάμεσα σ' αυτούς και σωματεία εργαζομένων.

Ακόμη ο Διευθυντής Κινηματογράφου του Υπουργείου Πολιτισμού, στον οποίο απευθυνθήκαμε, δήλωσε ότι μέχρι την ψήφιση του Νομοσχεδίου δε μπορεί να πει τίποτε.

Πριν προχωρήσουμε στην παράθεση αυτών των απαντήσεων, πρέπει να κάνουμε μια ακόμη διευκρίνιση. Ασφαλώς και δε θεωρούμε ότι μια καλή κινηματογραφική εκπαίδευση αποτελεί και την πανάκεια του ελληνικού κινηματογράφου. Η έξοδος του από την κρίση απαιτεί τη λήψη μιας σειράς μέτρων και την ανάπτυξη ενός ολόκληρου πλέγματος σχέσεων.

Η κινηματογραφική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ (Ιδρυτής και διευθυντής των Σχολών Κινηματογράφου - Τηλεόρασης Σταυράκου)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Κάτω από ποιες συνθήκες δημιουργήθηκαν οι Σχολές Σταυράκου;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Τη δημιουργία τους επέβαλε η ανάγκη να συνδυαστούν η πρακτική και η επιστήμη. Εφόσον λείπει ανάλογη κρατική σχολή, προσπαθούμε να καλύψουμε το κενό εκπαίδευσης στον κινηματογράφο.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ποιος είναι ο εξοπλισμός της Σχολής; Ποια η θεωρητική και πρακτική κατάρτιση που παρέχει στους σπουδαστές;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Οι Σχολές παρουσιάζουν αρκετά καλό εξοπλισμό κατά τα τελευταία χρόνια. Δεν είμαστε βέβαιοι τέλειοι. Πάντα μέσα στα ελληνικά δεδομένα.

Η συνεργασία μας με πολλά στούντιο και πλατώ δίνει την ευκαιρία στους σπουδαστές να καταρτιστούν πρακτικά και θεωρητικά. Ο μηχανικός εξοπλισμός που διαθέτουμε βρίσκεται συνεχώς υπό ανανέωση και στη διάθεση των σπουδαστών. Η βιβλιοθήκη της Σχολής είναι εμπλουτισμένη με καινούργια βιβλία και σημειώσεις. Οι καθηγητές - που πολλοί ξεκίνησαν από μας - έχουν διακριθεί στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ισχυρίζεστε ότι οι απόφοιτοι των Σχολών σας είναι κατηγορηματικά στελέχη, ενώ αντίθετη γνώμη έχουν τα επαγγελματικά σωματεία κινηματογράφου, οι σπουδαστές και οι καθηγητές. Τι έχετε ν' απαντήσετε;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Δεν είμαστε τέλειοι, αλλά και δεν είμαστε όπως θέλουν να μας παρουσιάσουν. Έχουμε επιβληθεί εδώ και 35 χρόνια. Πολλοί πρώην σπουδαστές μας εργάζονται με διακρίσεις στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο ή είναι καθηγητές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Τι γνώμη έχετε για την προτεινόμενη Ακαδημία Κινηματογράφου;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Ήμουν εισηγητής σε πολλούς Νόμους, όπως ο τελευταίος 1158/81 για την ανωτατοποίηση της κινηματογραφικής εκπαίδευσης, που δυστυχώς ατόνησε και δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Επιθυμώ και παρακαλώ - όταν μου ζητηθεί η γνώμη - να ιδρυθεί ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ (πανεπιστημιακού επιπέδου), θέμα που συζητείται πολλά χρόνια χωρίς αποτέλεσμα.

Χωρίς να καταργηθούν οι ιδιωτικές σχολές, που πρέπει να γίνουν ανώτερες, να δημιουργηθούν και ισότιμες δημόσιες για να υπάρξει άμιλλα, ανταγωνισμός, όπως συμβαίνει και με τις δραματικές σχολές.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ποια η ευθύνη των σχολών για την επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Η ευθύνη (συμπεριφορά, ενδιαφέρον) των σχολών απέναντι στους σπουδαστές είναι η ανάλογη με του κράτους.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ποια είναι η προσφορά - συμβολή της σχολής σας στην κινηματογραφική εκπαίδευση και στον κινηματογράφο γενικότερα;

Λ. ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ: Σας παραπέμπω στο ενημερωτικό μας φυλλάδιο που αναφέρει τα εξής: «Τα εύσημα της σχολής είναι οι βραβεύσεις και οι τιμητικές διακρίσεις των αποφοίτων της και η καθημερινή επαγγελματική τους επίδοση και νοιώθει ικανοποίηση από το γεγονός ότι η προέλευση από τη Σχολή Σταυράκου αποτελεί το καλύτερο συστατικό, για την πρόσληψη σε εργασία, καλλιτεχνική και τεχνική, στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση. Και ότι τα διπλώματά της αναγνωρίζονται για την ένταξη των αποφοίτων της σε ανώτερες υπαλληλικές κατηγορίες.

Η συνεργασία της Σχολής με τους σπουδαστές διατηρείται και μετά από την αποφοίτηση, ακόμη και μετά την επαγγελματική αποκατάσταση των διπλωματούχων της, στην οποία συμβάλλει με προθυμία και ενδιαφέρον. Αλλά και κατά τη διάρκεια των σπουδών, παρουσιάζονται πολλές ευκαιρίες για απασχόληση ή τοποθέτηση σε εργασίες, με τη μεσο-λάβηση της Σχολής».

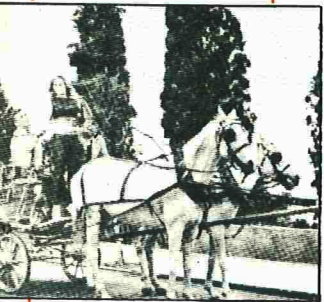
Τα ετήσια δίδακτρα, μετά από ανάλογη αναπροσαρμογή του Υπουργείου Εμπορίου, είναι 65.000 δρχ. το χρόνο δηλ. 5.000 δρχ. περίπου το μήνα. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τα πάντα (εξοπλισμός, γυρίσματα, κ.ά.) και οι σπουδαστές δεν επιβαρύνονται με επιπλέον έξοδα.

Η μονοίτια

Η ζωοδότρια

Χντοκάρδια στο θρανίο

περίπλους

ΕΥΓΕΝΙΑ ΧΑΤΖΙΚΟΥ (Ιδιοκτήτρια και διευθύντρια της «Σχολής Κινηματογράφου Ευγενίας Χατζίκου»)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Πώς διαμορφώθηκε η κινηματογραφική εκπαίδευση στην Ελλάδα και πώς εξελίσσεται;

ΕΥΓΕΝΙΑ ΧΑΤΖΙΚΟΥ: Το μόνο που μπορώ να πω υπεύθυνα για την κινηματογραφική εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι ότι, χωρίς καμιά απολύτως κρατική βοήθεια, στηρίζεται στο μεράκι μερικών δασκάλων που θέλουν και μπορούν - όσο μπορούν - να μεταδώσουν την αποκτημένη πείρα και γνώσεις τους. Όταν σε μια σχολή υπάρχει σοβαρό πρόγραμμα, όταν οι καθηγητές έχουν εμπέδωσε τις απόψεις τους κι όταν η διάθεση για δουλειά εμπνέει τα παιδιά, τότε μπορεί νάχουμε και αρκετά σημαντικά αποτελέσματα. Σε μια δοσμένη υποδομή, η κρατική παρέμβαση θα μπορούσε να τονώσει με επιχορήγηση την κάλυψη του αναγκαίου τεχνικού εξοπλισμού και ν' αφήσει τους δοκιμασμένους δασκάλους να συνεχίσουν το έργο τους.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ποια η σχέση της διεύθυνσης με την πολιτεία (Υπουργείο Πολιτισμού, Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου), καθηγητές, σπουδαστές, επαγγελματικά σωματεία;

ΕΥΓΕΝΙΑ ΧΑΤΖΙΚΟΥ: Έχουμε προσπαθήσει κατά καιρούς να συνεργαστούμε σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος όπως: η ίδρυση ενός φεστιβάλ στην Ιθάκη (με σύμφωνη γνώμη και συμπαραστάση του Δήμαρχου) με θέματα «Από και για τον Τρίτο Κόσμο».

Η Διεθνής Ένωση Σχολών (CILECT) και η UNESCO είχαν εκφράσει τη διάθεσή τους για έμπρακτη βοήθεια. Αλλά σταμάτησε το όλο θέμα, παρά την τεράστια προεργασία που έχει γίνει - με δύο προσωπικά ταξίδια, επαφές, διαπραγματεύσεις, κλπ - στη δυσκολία του ΥΠΠΕ να υποστηρίξει μια ιδιωτική σχολή.

Ακόμα μορφωτικές εκδρομές (πρόσκληση στη Μόσχα), προσφορά φιλμ στους σπουδαστές από περισεύματα υπουργείων, συμβολή για την έκδοση ειδικών κινηματογραφικών - τηλεοπτικών μελετών, προς το παρόν τουλάχιστον, δεν έχουν βρει ανταπόκριση. Έχουν όμως καλυφθεί τα έξοδα για κάποιο σεμινάριο στην Ιταλία ή για τη συμμετοχή σε κάποιο φεστιβάλ.

Η σχέση με τους καθηγητές είναι παραπάνω από εποικοδομητική, γιατί με την ίδια αντίληψη της ουσιαστικής προσφοράς στο χώρο δουλεύουμε, συνεννοούμαστε κι αλληλοσυμπληρωνόμαστε.

Η σχέση με τους σπουδαστές είναι εποικοδομητική. Τα δίδακτρα είναι προσιτά, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες, αλλά να μη δημιουργούν την αίσθηση της εκμετάλλευσης. Η γνώμη των σπουδαστών σχετικά με το πρόγραμμα, προτάσεις για εκδηλώσεις, δημιουργία μικρό - φεστιβάλ, έκδοση περιοδικού σχολής, κλπ λαμβάνεται πάντα υπόψη.

Τα επαγγελματικά σωματεία έχουν κληθεί στη Σχολή για να ενημερώνουν τους μελλοντικούς επαγγελματίες για τις υποχρεώσεις τους και τα δικαιώματά τους, αλλά, παρ' ότι δέχτηκαν ευχαρίστως, όπως έδειξαν, την πρόσκληση, ακόμα δεν έχουμε δει κανένα.

ΚΩΣΤΑΣ ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ (σκηνοθέτης, καθηγητής σχολής ΧΑΤΖΙΚΟΥ)

Ποια είναι η υποδομή που υπάρχει αυτή τη στιγμή στις κινηματογραφικές σχολές; Μπορεί να θεωρηθεί επαρκής για τις σημερινές ανάγκες των κινηματογραφικών σπουδών ή όχι;

Το τελικό αποτέλεσμα είναι το ίδιο σ' όλες τις σχολές, δηλ. έλλειψη υποδομής και ενδιαφέροντος. Παρ' όλες τις φιλότιμες προσπάθειες που δείχνει η σχολή που διδάσκει, ο τεχνικός εξοπλισμός βρίσκεται σ' εμβρυσώδη κατάσταση μ' αποτέλεσμα οι σπουδαστές ν' αποκτούν μόνο θεωρητική γνώση δίχως την πρακτική εξάσκηση που απαιτεί το επάγγελμα. Οι σχολές είναι κατ' εικόνα και ομοίωση της ελληνικής παραγωγής δηλ. εφόσον δεν υπάρχει οργανωμένη παραγωγή (εταιρίες που επενδύουν κεφάλαια συνέχεια) δεν είναι δυνατό να

Ο Μίτρος και ο Μιτρούσης στην Αθήνα

Βοήθεια με παντρεύουν

Το ραντεβού της Κυριακής

Είμαι μια δυστυχισμένη

Η αστεφάνωτη

Το κορίτσι του πόνου

υπάρξει ένα καθαρό πλαίσιο «καθηκόντων» και που αυτό θα τροφοδοτούσε με τη σειρά του την υποδομή των σχολών.

Η σχέση ενός σκηνοθέτη με το προϊόν του (ταινία) είναι τελείως διαφορετική με τη σχέση ενός ζωγράφου με το έργο του που έχει όλο το χρόνο να το ολοκληρώσει. Η ταινία λ.χ. μπορεί να είναι 5, 10, 20, 60λεπτη και είναι υποχρεωμένος να την ολοκληρώσει μέσα σε πολύ στενά χρονικά περιθώρια, γιατί υπάρχουν άνθρωποι που πρέπει να πληρωθούν και να δώσει λογαριασμό στον παραγωγό. Στους σπουδαστές αφήνεται να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι τα πάντα μπορούν κάποτε να διευθετηθούν χωρίς προγραμματισμό (χρόνος διάρκειας της ταινίας, χρόνος κατασκευής της). Αυτά είναι ενδεικτικά στοιχεία ανοργανωσιάς και υπολειτουργίας των σχολών που, παρ' όλες τις φιλότιμες προσπάθειες που καταβάλλουμε στη συνεργασία μας με τους σπουδαστές, σκοντάφτουν στα προβλήματα της υλικοτεχνικής υποδομής.

Σημειώνουμε ότι ένας τριτοετής σπουδαστής δε γνωρίζει να γεμίσει σασί (την κινηματογραφική μηχανή), πόσο μάλλον να υπάρχουν τμήματα όπως: του Μοντέρ και του Ηχολήπτη που υφίσταται μόνο θεωρητικά, χωρίς να λειτουργούν στην πράξη.

Προσπάθειες που έκανα με τη διεύθυνση της σχολής καρποφόρησαν εν μέρει, γιατί τα υλικά που χρειάζονται για να γίνει μια ταινία κοστίζουν πανάκριβα εδώ στην Ελλάδα και, εφόσον ο σπουδαστής πληρώνει δίδακτρα στη σχολή (περίπου 5.000 δρχ. μηνιαίως), απαιτεί από τη σχολή και δεν είναι υποχρεωμένος να βάζει χρήματα στην άκρη για να τα χρησιμοποιήσει για το σκοπό αυτό. Π.χ. ένα κουτί αρνητικό διάρκειας 11' στοιχίζει η αγορά του γύρω στις 8.000 δρχ. (16 mm έγχρωμο). Αν υπολογίσουμε λοιπόν άλλες τόσες δραχμές για ν' αγοράσουμε το αντίστοιχο θετικό, να το εμφανίσουμε και να το τυπώσουμε και 3.000 δρχ. που πληρώνει ο σπουδαστής, η σχολή δε μπορεί να προγραμματίσει τόσες ασκήσεις που είναι απαραίτητες για τους σπουδαστές (σε ετήσια βάση). Σε συνέπεια τώρα αυτή η αδυναμία έχει να χάνεται η ευκαιρία πρακτικής εξάσκησης διαφόρων μαθημάτων, μ' αποτέλεσμα να παραμένουν απλές πληροφορίες χωρίς αντίκρισμα.

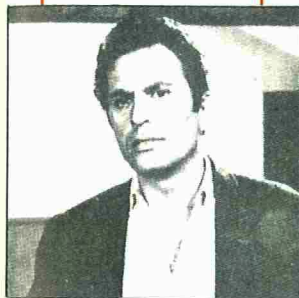
Ποια η γνώμη σας σαν καθηγητή για την προτεινόμενη ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΙΝ/ΦΟΥ;
Ακούγεται τον τελευταίο καιρό η ίδρυση ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΙΝ/ΦΟΥ κατά το γαλλικό ή αγγλικό πρότυπο. Αν θα συμβεί αυτό μοιραίως πολλοί θα αποκλεισθούν λόγω των προκαθορισμένων περιορισμών που υπάρχουν και στις άλλες ανώτατες σχολές και ως εκ τούτου δημιουργείται ήδη μια κάστα (ελίτ) ανθρώπων.

Μέχρι τώρα η πολιτεία δεν έχει επέμβει αποτελεσματικά - εκτός του ότι ελέγχει τη διδακτέα ύλη και τα δίδακτρα (οι απολυτήριες εξετάσεις που γίνονται στο Υπουργείο ενώπιον επιτροπής είναι ελαστικές λόγω του ότι πολλοί καθηγητές ξεκίνησαν απ' αυτές τις σχολές και γνωρίζουν την κατάσταση), θα πρέπει να παρέμβει υποχρεώνοντας τις σχολές να λειτουργήσουν κάτω από ορισμένες προδιαγραφές και αυτό είναι εύκολο να το κάνει, γιατί δεν είναι και πάρα πολλές και όσες αντιδρούν καλύτερα να μην υπάρχουν, παρά να υπάρχουν και να λειτουργούν όπως λειτουργούν. Το κράτος (εννοείται το Υπουργείο ή κάποιος φορέας κινηματογράφου) πρέπει να επιχορηγήσει τις σχολές αυτές, επιβάλλοντας μια ανανέωση για να μπορούν ν' ανταποκριθούν στις εξελιγμένες απαιτήσεις του κινηματογράφου. Βέβαια αργότερα δεν είμαι αντίθετος σε μια ανωτατοποίηση της σχολής (εξειδίκευση κινηματογραφικής τέχνης). Δεν μπορούν να γίνουν άλματα από τη μια μέρα στην άλλη και σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ (Οι απαντήσεις δόθηκαν από μέλη του Δ.Σ. του Συλλόγου Σπουδαστών της Σχολής Σταυράκου)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Οι σχολές, έτσι όπως υπάρχουν, λειτουργούν ικανοποιητικά; Ή μήπως υπάρχουν ελλείψεις στις ορισμένες προδιαγραφές για να λειτουργήσουν κανονικά και ποιες είναι αυτές;

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Όχι, οι Σχολές Κινηματογράφου δε λειτουργούν κανονικά και οι κύριοι

λόγοι είναι οι εξής:

- Οι σπουδαστές που φοιτούν στις Σχολές δεν έχουν κριθεί για την εισαγωγή τους με κάποια προσωπική τους δουλειά σχετική μ' αυτό το χώρο.
- Συνέπεια του πρώτου θα ήταν να είχαμε αίθουσες με μικρότερο αριθμό μαθητών, ενώ τώρα συμβαίνει το αντίθετο, και το επίπεδο διδασκαλίας θα ήταν ανώτερο και πιο κατανοητό στους διδασκόμενους.

Σε μια τέτοια προοπτική βασικό λόγο θα έπαιζε και η χρηματοδότηση από την πολιτεία προς τις Σχολές, έτσι ώστε οι σπουδαστές να έχουν πρακτική εξάσκηση, πράγμα που δε συμβαίνει με το σημερινό καθεστώς.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Τι απαιτήσεις έχετε από τη σχολή σας;

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Ως Δ.Σ. έχουμε ζητήσει επανειλημμένα κάποιες παροχές από τη Σχολή όπως φωτογραφικό φιλμ για τους πρωτοετείς, κινηματογραφικό φιλμ για τους δευτεροετείς και τριτοετείς, αλλ' αντί αυτού η Σχολή μας παρέχει ακατάλληλο φιλμ για φωτογραφίες και ποτέ για κινηματογράφο. Αποτέλεσμα τέτοιων συνθηκών είναι να φτάνουν οι σπουδαστές στο τρίτο έτος και να μην έχουν γυρίσει ούτε φιλμ του ενός λεπτού.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Υπάρχει ενδιαφέρον από τους καθηγητές σας, το Υπουργείο, το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου για την ενίσχυση και προβολή της δουλειάς σας;

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Οι καθηγητές μας παρουσιάζονται πρόθυμοι να μας παρέχουν τις γνώσεις τους, αλλά πολλές φορές εμποδίζονται από τις γενικές ελλείψεις. Όσον αφορά την πολιτεία (Υπουργείο Πολιτισμού, Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου) περιμένουμε να δώσει την ευκαιρία και το υλικό στους νέους κινηματογραφιστές να δραστηριοποιηθούν.

Σημειώνουμε ότι το Υπουργείο Πολιτισμού διανέμει από φέτος κάποιο συμβολικό χρηματικό ποσό σε σπουδαστές που βραβεύτηκαν ή διακρίθηκαν σε ετήσια κινηματογραφικά φεστιβάλ (Δήμου, κ.ά.).

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Ποια η ευθύνη των Σχολών, Κράτους, σωματείων για την επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών ανάλογα με το αντικείμενο σπουδών τους; (στατιστικά στοιχεία σπουδαστών κατά την είσοδο κι έξοδο από τη Σχολή και την επαγγελματική τους αποκατάσταση).

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Συνέπεια όλων αυτών που προαναφέρθηκαν είναι ότι οι τελειόφοιτοι έχουν ατελείς γνώσεις και δεν έχουν αξιοποιήσει στο βαθμό που θάπρεπε την τριετή τους φοίτηση, μ' αποτέλεσμα να παίρνουν ένα πτυχίο αναγνωρισμένο από το Κράτος (κακώς βέβαια) και στη συνέχεια οι ίδιοι αυτοί, ανίκανοι πλέον να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σημερινής τεχνολογίας και έκφρασης στον κινηματογραφικό χώρο, να επανδρώνουν τα κρατικά κανάλια με τα γνωστά σ' όλους αποτελέσματα.

Ό,τι καλό υπάρχει στο χώρο αυτό προέρχεται από ιδιωτικές πρωτοβουλίες που αξίζουν κάθε έπαινο και φανερώνουν την έλλειψη ενδιαφέροντος από μεριάς του Κράτους. Οι απόψεις του Δ.Σ. της Σχολής συγκλίνουν στη δημιουργία Ακαδημίας του Κινηματογράφου, πανεπιστημιακού επιπέδου σύμφωνα και με τις απόψεις των επαγγελματικών μας φορέων ΕΤΕΚΤ και ΕΕΣ.

Ελάχιστοι από αυτούς έχουν τη δυνατότητα μόνιμης επαγγελματικής δουλειάς στο χώρο του κινηματογράφου, μιας και ο επαγγελματισμός έχει τρομερές απαιτήσεις από αυτούς όπως π.χ. συμμετοχή σε πάνω από 3 ταινίες για να γίνεις απλά μέλος της ΕΤΕΚΤ ή της ΕΕΣ.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Εφόσον η Σχολή σας δε λειτουργεί κανονικά, ποιες ενέργειες έκανε ο Σύλλογός σας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων σας; Ποια είναι η στάση του Υπουργείου και των επαγγελματικών σωματείων;

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Το Υπουργείο είναι γνώστης αυτής της κατάστασης και μέσω καταγγελιών των διοικητικών συμβουλίων των σχολών, αλλά και με άρθρα στον τύπο και υπομνήματα των επαγγελματικών σωματείων. Παρ' όλα αυτά εξακολουθεί και δίνει παρατάσεις λειτουργίας στις σχολές, κι ας μην πληρούν στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής και λειτουργίας. (π.χ. σε μια αίθουσα 25 τ.μ. του τμήματος εικονοληπτών συνήθως παρακολουθούν 50 σπουδαστές).

Οι σπουδαστές με την εγγραφή τους στη σχολή παλαιότερα υπέγραφαν μια δεσμευτική δήλωση που αναφέρει τον τεχνικό εξοπλισμό της σχολής, τα δικαιώματα των σπουδαστών και τις υποχρεώσεις τους. Επομένως «παραιτούνταν» για κάθε επί πλέον απαίτηση από

Κοινονουρου «Ιφιγένεια»

Κοινονουρου «Μικρές Αφροδίτες»

Κοινονουρου «Το ποτάμι»

- Επιστροφή του φόρου για κάθε νέα ελληνική ταινία.
- Κατοχύρωση του επγγέλματος των τεχνικών με την άμεση χορήγηση κάρτας εργασίας.
- Χορήγηση τιμητικών συντάξεων στους βετεράνους σκηνοθέτες που την δικαιούνται.
- Δημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων με ουσιαστική συμμετοχή των ενδιαφερομένων φορέων.

- Ριζική αναμόρφωση του Φεστιβάλ Θεσ/νίκης.
ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Με ποιο τρόπο βοηθάτε τους σπουδαστές των σχολών να καταρτιστούν καλύτερα και ν' αποκατασταθούν επαγγελματικά;

Π.Ο.Θ.Α.: Είμαστε το ανώτατο συνδικαλιστικό όργανο κι από αυτή τη θέση δε μπορούμε ούτε να βοηθήσουμε τους σπουδαστές για την επαγγελματική τους αποκατάσταση αλλά ούτε να πιέσουμε τους σχολάρχες των ιδιωτικών σχολών για το περιεχόμενο και την ποιότητα σπουδών που παρέχουν στους σπουδαστές.

Το μόνο που κάνουμε είναι να πιέζουμε την Πολιτεία, που μέχρι τώρα δε δείχνει κανένα φωτεινό σημείο ελπίδας, να παίρνει μέτρα για τον Κινηματογράφο και την κινηματογραφική εκπαίδευση.

Μεταφέρω μερικά λόγια της εκπροσώπου του ΠΑΣΟΚ, τώρα Υπουργού Πολιτισμού, κας Μελίνας Μερκούρη, που το 1980 όταν έγινε το συνέδριο για τον κινηματογράφο, είπε τα εξής: «... Έχω ζησει τα προβλήματα του Ελληνικού Κινηματογράφου από την εποχή της «Στέλλας» και του «Δράκου» μέχρι σήμερα. Έχω ζησει δηλαδή την πολιτική των κυβερνήσεων που μας διοικούν ως τώρα και τους μακρόχρονους αγώνες των ανθρώπων του κινηματογράφου για την επίλυση των προβλημάτων τους.

Λυπάμαι που το λέω. Το ξέρουμε όλοι μας πως ό,τι κατάφερε ο ελληνικός κινηματογράφος, το κατάφερε χάρις στην επιμονή, στο πάθος, στο μεράκι και στην αυτοθυσία των εργατών του.

...Θ' αναφέρω μόνο ενδεικτικά αυτά που θεωρούμε σαν πρωταρχικές προϋποθέσεις και που είναι τα παρακάτω:

- ανάπτυξη της κινηματογραφικής παιδείας με την ενίσχυση και τη σωστή οργάνωση των λεσχών, την είσοδο του κινηματογράφου στην εκπαίδευση και τη δημιουργία άρτια εξοπλισμένων σχολών κρατικών και ιδιωτικών για όλες τις ειδικότητες.
- ενίσχυση της κινηματογραφικής παραγωγής και του κινηματογράφου. Δημιουργία συντονιστικού συμβουλίου από εκπροσώπους όλων των κλάδων μέσα στα πλαίσια του οποίου θα λειτουργεί ένα πραγματικό Κέντρο.
- επαγγελματική κατοχύρωση των τεχνικών, ασφάλιση των εργαζομένων στον κλάδο. Προώθηση της ελληνικής παραγωγής στο εξωτερικό και κυρίως προστασία της απέναντι στην επικίνδυνη εισβολή της ξένης ταινίας, κυρίως της αμερικάνικης».

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΗΘΟΠΟΙΩΝ (Σ.Ε.Η.)
 (Εύα Κοταμανίδου, Αντιπρόεδρος)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Πώς το σωματείο σας συμβάλλει στη δημιουργία υποδομής της κινηματογραφικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα; Ποια η σχέση σας με την Πολιτεία και την ιδιωτική πρωτοβουλία;

Σ.Ε.Η.: Στις σχολές που υπάρχουν (Κρατικές και ιδιωτικές) δεν υπάρχουν αντίστοιχα τμήματα ηθοποιών κινηματογράφου. Από φέτος εισάγονται μαθήματα που θα βοηθήσουν τους σπουδαστές να πάρουν στοιχεία για τον κινηματογράφο.

Σαν σωματείο δεν έχουμε προτείνει κανένα πρόγραμμα σπουδών σχετικό με την κινηματογραφική εκπαίδευση.

ΕΝΩΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
- ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ (Ε.Τ.Ε.Κ.Τ.)
 (Νώντας Βακαλόπουλος, μέλος Δ.Σ)

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Η κινηματογραφική εκπαίδευση στη χώρα μας καλύπτεται από τις λιγοστές σχολές που υπάρχουν. Με ποιο τρόπο αντιμετωπίζετε αυτή την ελλειπή κατάσταση και πώς αντιδράτε;

Ε.Τ.Ε.Κ.Τ.: Ο κινηματογράφος, ως γνωστόν, είναι βιομηχανικό και πολιτιστικό προϊόν.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η υποδομή οργανωμένης βιομηχανικής παραγωγής (εκπαίδευση - τεχνικά μέσα) δε μπορούμε να μιλάμε για προϊόν εσωτερικής κατανάλωσης, πολύ περισσότερο αν θελήσουμε αυτό το προϊόν να το εξάγουμε και να το προωθήσουμε στις ξένες αγορές.

Η εκπαίδευση είναι αφημένη έρμαιο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που μοναδικός σκοπός της είναι το κέρδος και, αν έγιναν μερικά θετικά βήματα, τους εμπόδιζε για την παραπέρα πορεία η νοστροπία που έχουν οι Σχολάρχες. Απαίτηση του Σωματείου μας απ' την Πολιτεία είναι η δημιουργία σχολής πανεπιστημιακού επιπέδου για να μπορεί η εκπαίδευση να αποδεσμευτεί απ' την ιδιωτική πρωτοβουλία και να περιέλθει στο Κράτος. Βεβαίως με την ίδρυση σχολής δημιουργούνται προβλήματα τεχνικού εξοπλισμού (που στη χώρα μας είναι πανάκριβος) και διδακτικού προσωπικού. Υπάρχουν πολλοί συνάδελφοι, που είναι είτε εμπειρικοί είτε έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό, που μπορούν να βοηθήσουν με τον τρόπο τους. Όλα επαφίονται στην καλή διάθεση του Υπουργείου να μας καλέσει μαζί με τ' άλλα σωματεία για να δημιουργηθεί η κατάλληλη συνεργασία για το καλό του τόπου.

Από πολύ καιρό τώρα (προ-δικτατορικά και μετά) προσπαθήσαμε με υπομνήματα προς τα αρμόδια υπουργεία (Βιομηχανίας - Πολιτισμού - Υφυπουργείο Τύπου και Πληροφοριών) να κινήσουμε το ενδιαφέρον της Πολιτείας για τα προβλήματα του Κλάδου (εκπαίδευση, κάρτα εργασίας, ασφάλιση κλπ.).

Δεν έχουμε το δικαίωμα παρέμβασης στις σχολές, γιατί μόνο το ΥΠ.Π.Ε. είναι αρμόδιο γ' αυτό το θέμα. Είμαστε πρόθυμοι όμως, όποτε μας ζητηθεί η γνώμη, να συμμετάσχουμε σε μια διασωματειακή επιτροπή για ν' αναπτύξουμε τις απόψεις μας σχετικά με την κινηματογραφική εκπαίδευση. Το μοναδικό που μπορούμε να επιβλέψουμε και ν' απαιτήσουμε είναι το δικαίωμα που μας δίνει ο Νόμος 4208 που ορίζει το μίνιμουμ ανθρώπινο δυναμικό για να λειτουργήσει ένα κινηματογραφικό συνεργείο (χωρίς βέβαια να αγνοήσουμε ότι δε συμβαίνουν και παραβάσεις).

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Με ποιο τρόπο βοηθάτε τους σπουδαστές των σχολών να καταρτιστούν καλύτερα και ν' αποκατασταθούν επαγγελματικά;

Ε.Τ.Ε.Κ.Τ.: Το κινούργιο Δ.Σ. του σωματείου κατάρτισε σεμινάρια επιμόρφωσης (λόγω της ολοένα εξελισσόμενης τεχνολογίας) για να βοηθήσει τα μέλη και τους σπουδαστές στις νέες απαιτήσεις της κινηματογραφίας.

Όσον αφορά τώρα την επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών το σωματείο μας δε λειτουργεί σαν γραφείο ευρέσεως εργασίας και το μόνο που απαιτεί απ' τους σπουδαστές, όταν αποφοιτήσουν (όσοι δηλ. αποφοιτήσουν και μπορούν να κάνουν με δικά τους έξοδα μια ταινία, γιατί υπάρχουν πάρα πολύ που, ενώ έχουν φτάσει στο Γ' έτος, δε μπορούν ούτε να κάνουν ταινία λόγω του ότι δε διαθέτουν χρήματα ούτε έχουν πληρώσει τα δίδακτρα της σχολής που είναι πανάκριβα) και πάρουν το κρατικό δίπλωμα κατόπιν εξετάσεων ενώπιον επιτροπής του Υπουργείου και κατόπιν τυπικών διαδικασιών και την κάρτα εργασίας, με μια προϋπηρεσία 2 μηνών γράφονται μέλη της Ε.Τ.Ε.Κ.Τ. Όταν οι εργοδότες απευθύνονται σε μας για να μας ζητήσουν το ανάλογο προσωπικό, εμείς τους παραδίδουμε μια λίστα ονομάτων αναλόγως ειδικότητας και ο διευθυντής παραγωγής μαζί με το σκηνοθέτη κάνουν την τελική επιλογή. Για τα νέα μέλη μας, όταν πρόκειται να γυρίσουν κάποια ταινία, όταν βρουν χρήματα (βάζοντας ένα σπίτι υποθήκη, με δάνεια, πουλώντας διαμερίσματα και οικοπέδα - ανεξάρτητη παραγωγή), δεν εφαρμόζουμε κατά γράμμα το Νόμο για μίνιμουμ συνεργείο κι είμαστε ελαστικοί σ' αυτό το θέμα προκειμένου να βοηθηθούν και να εξυπηρετηθούν.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ: Έχετε στατιστικά στοιχεία (κατά την είσοδο - παραμονή - έξοδο - επαγγελματική αποκατάσταση σπουδαστών;)

Ε.Τ.Ε.Κ.Τ.: Δυστυχώς δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των σπουδαστών των σχολών που αποφοιτούν και ασχολούνται επαγγελματικά στον κινηματογράφο, γιατί μ' αυτό τον τρόπο θα υποκαταστήσαμε τις επιτροπές που υπάρχουν στο ΥΠ.Π.Ε., που είναι και αρμόδιες για τέτοιες πληροφορίες.

Κάθε χρόνο εισάγονται σ' αυτή 22 άτομα με εξετάσεις και 4 από μεταγραφή από άλλες σχολές κινηματογράφου. Στις εισαγωγικές εξετάσεις μετέχουν περίπου 600 υποψήφιοι που περνούν διαδοχικά τρεις δοκιμασίες: Η πρώτη συνίσταται στην παρουσίαση μιας έρευνας πάνω σ' ένα θέμα (δίνονται τρία θέματα, π.χ. για το 1984 ήταν: «τηλέφωνο», «εστιατόριο», «μόδα») που επεξεργάζεται ο υποψήφιος στο σπίτι του γραπτός (σενάριο, φωτογραφίες, πληροφοριακό υλικό). Περίπου 170 υποψήφιοι επιτυγχάνουν σ' αυτό το στάδιο και υποβάλλονται στο δεύτερο τεστ: την ανάλυση ενός κινηματογραφικού έργου. Μετά και από αυτή τη δοκιμασία, απομένουν περίπου 70 άτομα που υποβάλλονται στην τρίτη δοκιμασία.

Πρώτα δύο υποχρεωτικές εργασίες (φωτομοντάζ και σενάριο) και μετά άλλες δύο (που τις διαλέγουν μεταξύ τριών) φωτοκολλάζ, φωτογραφική έρευνα, συνέντευξη. Η συγγραφή πρωτότυπου σεναρίου από τον υποψήφιο διασφαλίζεται με το κλείσιμό του για 48 ώρες σε κάποιο χώρο, όπου οφείλει να συντάξει είκοσι σελίδες πάνω σ' ένα δοσμένο θέμα.

Στατιστικά, από τους 600 υποψήφιους το 60% είναι απόφοιτοι άλλων σχολών κυρίως κλασικών σπουδών.

Η φοίτηση στη σχολή είναι τριετής. Οι σπουδαστές επιλέγουν τους καθηγητές που επιθυμούν να τους διδάξουν, ενώ κατά τη διάρκεια της φοίτησης δεν υπάρχει βαθμολογία.

Στο πρώτο έτος οι σπουδαστές σε 3 βδομάδες μαθαίνουν να χειρίζονται τις κάμερες, τους προβολείς, τα μαγνητόφωνα, κλπ. Μετά, γυρίζουν ένα φιλμ 16 mm, ασπρόμαυρο, τεσσάρων λεπτών, με μια μέρα γύρισμα και δύο ηθοποιούς. Στη συνέχεια το συζητούν μέσα στην τάξη.

Κατόπιν επιλέγεται κάποια σκηνή από ένα έργο μεγάλου σκηνοθέτη και, αφού ξαναγυριστεί, την μελετούν και την αναλύουν επί δύο μήνες. Μέχρι το τέλος της πρώτης χρονιάς, οι φοιτητές ετοιμάζουν κι ένα δεύτερο φιλμ.

Στο δεύτερο χρόνο γίνεται ειδικότητα 8 εβδομάδων στο μοντάζ ή στην εικονοληψία ώστε οι σπουδαστές να έχουν μελλοντικά επαγγελματικές γνώσεις και κατοχύρωση. Τελειώνοντας τη δεύτερη χρονιά, οι σπουδαστές γυρίζουν το τρίτο τους φιλμ και παρακολουθούν μαθήματα σκηνοθεσίας, σκηνογραφίας, παραγωγής, κλπ.

Η τρίτη χρονιά είναι εξ ολοκλήρου αφιερωμένη στο γύρισμα μιας ταινίας μικρού μήκους που θα παρουσιάσουν οι σπουδαστές για το πτυχίο (μπορεί να είναι 15 λεπτών σε φιλ 35 mm ή 30 λεπτών σε 16 mm).

Δεν υπάρχει ειδικότητα στο VIDEO, γιατί οι ίδιοι οι φοιτητές δεν ενδιαφέρονται, αν και οι περισσότεροι θα δουλέψουν στην τηλεόραση, όταν αποφοιτήσουν.

Οι πτυχιούχοι της IDHEC γενικά απορροφώνται στην τηλεόραση και έχουν μια ευνοϊκή μεταχείριση σε σχέση με τους απόφοιτους άλλων σχολών κινηματογράφου. Για να γραφούν στο επαγγελματικό τους σωματείο, αρκεί να εργαστούν σαν βοηθοί σε δύο φιλμ, ενώ για τους άλλους απαιτείται να έχουν γυρίσει δύο μεγάλου μήκους ταινίες.

Το οικονομικό κόστος της σχολής είναι πολύ υψηλό. Συγκεκριμένα, το 1984 ο προϋπολογισμός της σχολής ήταν 19.000.000 γαλλικά φράγκα για 75 σπουδαστές, δηλ. περίπου 250.000 φράγκα ανά σπουδαστή. Ποσοστό δέκα φορές υψηλότερο από κάθε άλλη σχολή στη Γαλλία, σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

Ή αποψη της IDHEC είναι ότι είναι προτιμότερο να γυρίζουν οι σπουδαστές κακά (τεχνικά) φιλμ, παρά να γυρίζουν καλοφτιαγμένα στα οποία όμως δεν ξεπερνάνε τον εαυτό τους. Ή αποψη που νομίζουμε ότι αντιπαράκειται θετικά στο χολυγουντιανό κινηματογράφο.

Τελειώνοντας θα αναφέρουμε ότι πολλοί γνωστοί σκηνοθέτες έχουν περάσει από την IDHEC (Κ. Γαβράς, Αλαίν Ρενάι, κ.ά.).

Ολοκληρώνοντας το αφιέρωμά μας στην ελληνική κινηματογραφική εκπαίδευση, δεν μπορούμε να μη σταθούμε σ' ένα ακόμη ζήτημα:

Η βελτίωση της παρεχόμενης γνώσης μπορεί να οδηγήσει στην τεχνική αρτιότητα των ταινιών. Μπορεί να ελκύσει ίσως περισσότερο κόσμο στον κινηματογράφο. Όμως, είναι σίγουρο πως το περιεχόμενο του κινηματογραφικού έργου καμιά σχολή δε μπορεί να το δώσει. Οι δημιουργοί - κι όχι μόνο στον κινηματογράφο - καταξιώνονται και αναγνωρίζονται για ό,τι έχουν να δώσουν σαν άτομα κι όχι για την τεχνική αρτιότητα των έργων τους.

Δεν είναι ίσως τυχαίο που ένας Μπονιουέλι, ένας Γκοντάρ, ένας Μπέργκμαν δεν διάβηκαν ποτέ τα σκαλοπάτια μιας σχολής.

οχοηιαστικής

ψάχνοντας για μουσική

επιμέλεια: ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΕΤΗ «6 μονόπρακτα»

Αναφερόμαστε στην κυκλοφορία του διπλού αυτού δίσκου για να επαινέσουμε την ιδέα της κυκλοφορίας του.

Τα 6 μονόπρακτα ερμήνευσε η Έλλη Λαμπέτη τον Απρίλιο του 1978 στο θέατρο «Κάππα» δημιουργώντας όπως πάντα μοναδική αίσθηση για τον τρόπο που πλησίαζε και συγκλόνιζε το κοινό της.

Τώρα ηχογραφημένα ζωντανά, αποτελούν μοναδική ολοκληρωμένη ηχητική ανάμνηση της κορυφαίας αυτής θεατρικής φυσιογνωμίας.

Τα μονόπρακτα είναι: «Η Εβραία» του Μπρεχτ, «Η πιο δυνατή» του Στρίντμπεργκ, «Όλου, μια ψυχούλα» των Τσέχωφ - Αρού και «Η ανθρώπινη φωνή», «Η ψεύτρα», «Την έχασα» του Κοκτώ.

ΔΗΜΗΤΡΑ ΓΑΛΑΝΗ - ΣΠΥΡΟΣ ΣΑΚΚΑΣ «Μια βραδιά μ' ένα τραγούδι

Η τολμηρή μα και συνάμα θαρραλέα χίμαιρα της επαφής δύο ανθρώπων με διαφορετικά σημεία εκπομπής στο χωροχρόνο που ονομάζεται παγκοσμιότητα του τραγουδιού υλοποιήθηκε σε απτή πραγματικότητα. Η Γαλάνη κι ο Σακκάς καταφέρνουν ενώνοντας τις φωνές τους να ξεδιπλώνουν το τραγούδι και να τυλίγουν μ' αυτό τις αισθήσεις μας.

Ετερόκλητες μουσικές μορφές και σχήματα λουσμένα στο φως αναρίθμητων ήχων και χρωμάτων στροβολίζονται αβίαστα ισοπεδώνοντας το φράγμα της ακατάληπτης γλώσσας και του ξένου ήθους, κουρσάροι της ευαισθησίας μας.

Μια καντάτα του Μπαχ κοντά σε επανηρωϊκές αριέττες. Ο Βασίλης Τσιτσάνης πλάι σ' ένα ισπανικό μαδριγάλι και το Ρ. Σούμαν. Ο Δ. Σαββόπουλος, παραδοσιακά κάλαντα και ύμνοι του τόπου μας κοντά στο Μάλερ, η Κάρολ Κιγκ και ο Μοντεβέρντι μαζί μ' ένα δημοτικό τραγούδι κι ένα σπιρίτσουαλ.

Μακαρίζω την τύχη μας που επιτρέπει κατά καιρούς να γευόμαστε τ' ακριβά και λεπτά αρώματα κάποιων σπάνιων κρασιών. Τα εμφιαλωμένα έχουν αρκετά βλάψει την υγεία και το αισθητήριό μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΡΗΣ «Παραδείγματος χάριν»

Η λάμψη του παρά λίγο διάττοντος αστέρος είναι αρκετά φωτεινή. Ο Γ. Μακρής περισσότερο εμπειριστατωμένος, μα φανερά καταχρεωμένος από διάφορους μουσικούς χώρους, τείνει στη δημιουργία κάποιου προσωπικού στυλ.

Θέματα της Τζαζ, ιδέες απ' την Τζόνι Μίτσελ, ακόμα και Ζαπική ατμόσφαιρα έχουν ταιριάξει με τον πρωτογενή, ειρωνικό, σαρκαστικό στίχο και τη φωνητική του ιδιορρυθμία, σ' ένα χαρμάνι παρά κάτι BLENDED.

Εν πάση περιπτώσει ενθαρρυντικός και ανανεωμένος προχωρεί αρκετά μπροστά με μια δουλειά πολυπρόσωπη και αξιόλογη και με θετικές υποσχέσεις.

ΤΕΡΜΙΤΕΣ «Η αμαρτωλή Μαρία»

Οι Τερμίτες, τόσο στον πρώτο, μα και σ' αυτό το δίσκο, δείχνουν, παρά τις ροκ επιδράσεις τους, πως έχουν καταφέρει να κατασταλάξουν σ' ένα προσωπικό ύφος περισσότερο εξαρτημένο από την ελληνική μουσική πραγματικότητα. Συνθέσεις μελετημένες και φροντισμένες σε κάθε ακουστική λεπτομέρεια επενδύουν στίχο με ενδιαφέρον και σημεία άσια ιδιαίτερης προσοχής.

Ο Γιώργος Νταλάρας πιστεύουμε πως πρέπει να προσπαθήσει πολύ ακόμα για να μπορέσει να πειστεί και να πείσει πως δραπέτευσε από τις συνθήκες και τις απαιτήσεις των τραγουδιών που τον καθιέρωσαν και συντηρούν το μύθο του.

Η πρώτη πάντως αυτή παρουσία του είναι ενθαρρυντική.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

ΦΑΤΜΕ «Ρίσκο»

Ιδιόρρυθμη η μουσική πρόταση των Φατμέ για τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα αφήνει μια γλυκόξινη γεύση. Ανατολίτικες μελωδίες και ηχοχρώματα πάνω σε ροκ βάση άλλες φορές εντυπωσιάζουν και άλλες φορές απωθούν.

Ο στίχος, συγκροτημένος και πρωτότυπος, ικανοποιεί από κάθε άποψη, μετριάζοντας την ένταση των ανάμικτων εντυπώσεων της μουσικής φόρμας.

Όπως και νάναι οι Φατμέ έχουν τη δική τους άποψη, η οποία σε προκαλεί να την δεχτείς ή να την απορρίψεις με δικό σου ρίσκο.

**ΠΑΥΛΟΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
«ZORBA THE FREAK»**

Η συνεργασία της αφρόκρεμας της ελληνικής σκηνής του ροκ. Ο Παύλος Σιδηρόπουλος – λίγο κουρασμένος – με τη φαντασία και το υπόγειο χιούμορ του Δημήτρη Πουλικάκου καθώς και τη συμβολή αξιόλογων μουσικών παρουσιάζει μια πολύ καλή δουλειά.

Ισοπέδωση των πάντων με μια ειρωνική διάθεση και λόγο ατίθασο που σοκάρει με την ωμή μεταφορά τολμηρών νοημάτων, χωρίς να δίνει κάποιες – έστω προσωρινές – λύσεις ή διεξόδους.

Στο μικρόκοσμο όμως των απογοητευμένων από τις κοινωνικοπολιτικές δομές προσώπων, οι λύσεις είναι πάντοτε εφήμερες. Μην επιχειρήσετε ν' ακούσετε αυτό το δίσκο, αν δεν έχετε αφήσει πίσω σας τις όποιες προκαταλήψεις σας.

**ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
«Διόνυσος» - «Φαίδρα»**

Η περίοδος της ανομβρίας φαίνεται πως τελειώνει για το Μίκη Θεοδωράκη. Τουλάχιστον αυτό δείχνουν οι δύο νέοι δίσκοι του που κυκλοφόρησαν ταυτόχρονα από την εταιρία «Σείριος» του Μάνου Χατζιδάκη. Πυροτέχνημα ή αναβίωση των παλιών και καλών εποχών; Μόνο ο χρόνος θα το δείξει.

Ο «Διόνυσος», έργο ηρωικό και επικό, χωρίς όμως να καταντά συνθηματολογία, δεν μας παρουσιάζει κάτι το καινούργιο, εκτός από μια κατάδηλη ένδειξη μεστότητας. Ένα ακόμα ταξίδι στα γνώριμα μέρη όπου πάντα κινήθηκε ο συνθέτης, κάνοντας τη ζωή του μουσική και τη μουσική ζωή του.

Ο «Διόνυσος» μεταφέρει την οπτική του Μίκη Θεοδωράκη για την τροπή και τη μορφή των πραγμάτων στον ελληνικό χώρο και τις διαπιστώσεις του για τις μέρες μας.

Αντίθετα η «Φαίδρα» ξεδιπλώνει τη λυρική πλευρά του και, με τη σύμπραξη της ποίησης της Αγγελικής Ελευθερίου και τις φωνές της Αλίκης Καγιαλόγλου και του Πέτρου Πανδή, καταφέρει να δημιουργήσει το απαιτούμενο ψυχικό γαλήνεμα, το οποίο χρειάζεται το τραγούδι που μιλά για αγάπη για να ριζώσει και να βλαστήσει.

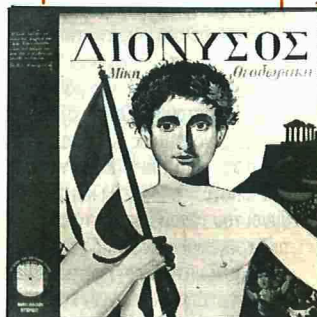
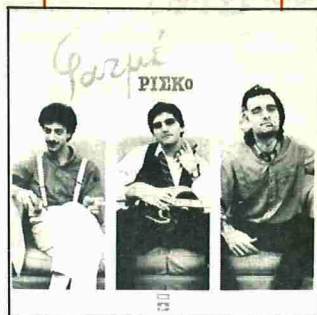
**ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ «Για πάντα»
(No 1,2,3 1937 - 1955)**

Με τρεις δίσκους υλοποιείται σε πρώτο στάδιο η απόφαση της εταιρίας, με την οποία ο Βασίλης Τσιτσανής ηχογράφησε το μεγαλύτερο μέρος του έργου του, να επανεκδόσει συστηματικά όλα τα τραγούδια του καταταγμένα σε χρονολογικές περιόδους.

Ανέκδοτες και γνωστές ηχογραφήσεις του μεγάλου λαϊκού μας συνθέτη, τραγουδισμένες από τη μυθική φωνή του Στράτου Παγιουμτζή, το Στελάκη Περπινιάδη, την Ιωάννα Γεωργακοπούλου, το Στέλιο Κηρομήτη, τον Πρόδρομο Τσαουσάκη, τη Σωτηρία Μπέλλου, και άλλους, συνθέτουν υλικό γοητευτικό που συναρπάζει με την αμεσότητά του.

Καλοδουλεμένες μεταγραφές από δίσκους 78 στροφών, ζωντανεύουν μέσα από τ' αυλάκια τους το πνεύμα εποχών που ανήκουν στο παρελθόν, έχοντας πάρει για πάντα μαζί τους την εντιμότητα και την ανθρωπιά τους.

Πάνω απ' όλα, η προσωπικότητα και το πνεύμα του «δάσκαλου», άφθαρτη και αναλλοίωτη. Αναρωτιόμαστε τι λόγο ύπαρξης έχουν αυτοί οι αιώνια μεταξεταστέοι αναιδείς μαθητές που επιμένουν να μας ταλαιπωρούν με τα «τραγουδιστικά» τους κατασκευάσματα. Με τίποτα δεν συγκινούνται τέλος πάντων;

**Ο ΛΑΚΗΣ ΜΕ ΤΑ ΨΗΛΑ ΡΕΒΕΡ
«Πρόβα»**

Η «Πρόβα» είναι η τρίτη δουλειά που ηχογραφεί ο Λάκης Παπαδόπουλος με το σχήμα «ψηλά ρεβέρ» και χωρίς επιφυλάξεις η πιο καλή.

Σημερινός, πικρός, ουσιαστικός, κραυγαλέος, ο στίχος του θίγει την πραγματικότητα που βιώνουμε και καθορίζει την υπόσταση και τις σχέσεις μας με δυναμισμό και διάθεση πικρή.

Μουσικά αντιμετωπίσαμε καταφανή μεστότητα και προσοδευτική συνθετική ολοκλήρωση σε σχέση με τις προηγούμενες ηχογραφήσεις του με το ίδιο σχήμα, για να δικαιωθεί ακόμη μια φορά η πίστη μας πως ο Λάκης Παπαδόπουλος έχει δικαιωματικά καθιερωθεί σαν ένας από τους πιο σημαντικούς τραγουδοποιούς της σύγχρονης σκηνής. Και τούτο το κατάφερε μόνο με το ταλέντο του και με σκληρή δουλειά.

**ΧΑΡΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΟΣ ΚΑΤΣΙΜΙΧΑΣ
«Ζεστά ποτά»**

Ζεστά ποτά λοιπόν από δύο παιδιά με ζεστή καρδιά και απέραντη ευαισθησία. Ο δίσκος, που αποτελεί έκπληξη ανάμικτη με ικανοποίηση, φέρνει στο επίσημο μουσικό προσκήνιο τη δουλειά επτά χρόνων των διδυμων οδοιπόρων. Γιατί ο Χάρης και ο Πάνος είναι ίσως περισσότερο γνωστοί έξω από την Ελλάδα, παρά μέσα σ' αυτή, περιηγητές στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις.

Τραγούδια ευγενή, ολοκληρωμένα, ανθρώπινα. Ύφος προσωπικό και μελωδικός πλούτος δημιουργούν ατμόσφαιρα έξω από τις κάθε μορφής κυριαρχούσες πεπατημένες οδούς της σύγχρονης τραγουδοποιίας.

Με το πρώτο άκουσμα η «βραχνή φουσαρμόνικα» χαρακτηρίζει το κλίμα της επερχόμενης απόλαυσης, ξεκλειδώνοντας τις πόρτες της επικοινωνίας και μας κερδίζει.

Τα «Ζεστά Ποτά» συγκαταλέγονται στα σημαντικότερα δείγματα της σύγχρονης αντίληψης για το ποίον και τη μορφή του τραγουδιού στη χώρα μας.

**ΣΑΒΒΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ
«Νανουρίσματα»**

Μια συλλογή από νανουρίσματα, σε διασκευή και εννοχρήστρωση του Ν. Κυπουργού, χρωματισμένα από παραδοσιακά όργανα και την τρυφερή φωνή της Σαββίνας Γιαννάτου, δε μπορεί να περάσει απαρατήρητη.

Χώρος απάτητος μέχρι τώρα, τραγούδια ενυπάρχοντα στο υποσυνείδητο όλων όσων ευτύχησαν κάποια στιγμή να παραδοθούν στην αγκαλιά του Μορφέως με κάποιο από αυτά.

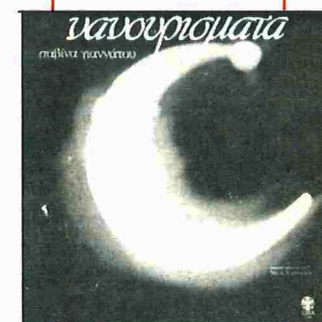
Τα περισσότερα ανώνυμα και παραδοσιακά, από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, μα και τέσσερα έντεχνα των Χατζηδάκη - Θεοδωράκη - Κουρουπού, συνθέτουν ατμόσφαιρα απερίττη και σύμφωνη με την ακουστική στην ψυχή μας ενθύμηση.

Δουλειά ειδικού ίσως, μα σημαντικού ενδιαφέροντος.

**ΛΕΝΑ ΠΛΑΤΩΝΟΣ
«Γκάλοπ»**

Οι πειραματισμοί και οι ανησυχίες της Λένας Πλάτωνος επεκτείνονται και σ' αυτή τη δουλειά η οποία συντίθεται από αξιόλογα κείμενα ποιητικής διάθεσης, συνοδευόμενα από τον ανέκφραστο ήχο συνθετικών.

Μέσα από αυτή τη σύνθεση επιχειρείται μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση σε θέματα καθημερινά, περασμένα από το προσωπικό της φίλτρο και κάτω από ανήσυχη οπτική γωνιά. Προσέγγιση η οποία συμμερίζεται με διανοητική κυρίως προσπάθεια και μάλιστα από προπαιδευμένους ακροατές, το ίδιο ανήσυχους, ειδικευμένους και απαιτητικούς.

ΑΝΑΖΕΙ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

• Ντίνου Κονόμου, «Ο Γεώργιος Τερτσέτης και τα ευρισκόμενα έργα του», έκδοση «Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων», Αθήνα 1984, σελ. 918.

Η πράγματι μνημειώδης και πολυτελής αυτή έκδοση ήρθε να αφραγίσει στο τέλος του '84 τα σαράντα χρόνια της πνευματικής παρουσίας και δημιουργίας του ιστοριοδίφη και μελετητή της ντόπιας και γενικότερα της Επτανησιακής ζωής και ιστορίας, του γνωστού Ζακυνθιογράφου Ντ. Κονόμου. Χάρη στη μακρόχρονη και υπεύθυνη ενασχόλησή του με τη μορφή, τη δράση και το έργο του μεγάλου Ζακυνθινού Γ. Τερτσέτη, που πέρασε στην ιστορία ως ποιητής, πεζογράφος, λογογράφος, καταγραφέας απομνημονεμάτων, ως πολιτικός και αδέκαστος δικαστής (με την περιώνυμη στάση του στη δίκη του Κολοκοτρώνη), χάρη στη μεθοδική του εργασία και στην έγνοιά του για αποκατάσταση μικρών και μεγάλων μορφών και έργων της ιδιαίτερης πατρίδας του, κατόρθωσε ο Ντ. Κονόμος να αναστυλώσει σ' όλη του την έκταση και σ' όλο του το ύψος το έργο ενός από τους κύριους εκπρόσωπους της Επτανησιακής Σχολής.

Με την εθνική αυτή έκδοση, που πραγματοποιήθηκε χάρη στο δικό του μόχθο και στο ενδιαφέρον των υπευθύνων της Ελληνικής Βουλής, προσφέρεται και στο ευρύτερο κοινό και στους ειδικούς μελετητές της νεοελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας το μέρος εκείνο της Τερτσετικής δημιουργίας που έγινε δυνατό να διασωθεί ως σήμερα. Με τον ογκώδη αυτό τόμο ο Ντ. Κονόμος, ειδικός πια σε τέτοιου είδους πονήματα, «έκλεισε» με τον καλύτερο τρόπο τη σαραντάχρονη πορεία του στον τομέα της ιστοριοδικής έρευνας, μελέτης και συγγραφής

βιβλιοπαρουσίαση

επιμέλεια: ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ

ΔΙ - ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

• Γιάννη Βαρβέρη, «Το ράμφος», εκδ. «Ψυλόν», Αθήνα 1984, σελ. 57 (β' έκδοση).

Από τους πιο αξιόλογους εκπρόσωπους της νεότερης ποιητικής γενιάς ο Γιάννης Βαρβέρης, ποιητής, μεταφραστής και θεατρικός κριτικός, μας προσφέρει μαζί τις δύο πρώτες συλλογές του: «**Εν Φαντασία και Λόγω**» (1975) – τίτλος που παραπέμπει στο ποίημα του Καβάφη «Μελαγχολία του Ιάσονος Κλεάνδρου· ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.χ.» – και «**Το ράμφος**» (1978), σε μια συγκεντρωτική έκδοση που αποκαλύπτει τις απαρχές και τη συνέχεια της ποιητικής του πορείας. Συγγενείς λίγο - πολύ στο ύψος, στη θεματική και στους στόχους οι δύο αυτές ποιητικές δημιουργίες του Γ. Βαρβέρη μαρτυρούν την ωριμότητα του λόγου του, την πρωτοτυπία της γραφής του, τη φροντίδα και τον πετυχημένο αγώνα του για την κατάκτηση μιας έκφρασης προσωπικής και μιας τεχνικής ποιητικά τελειωμένης, όπως θα φανεί αργότερα στο τρίτο και καλύτερο βιβλίο του «**Αναπήρων Πολέμου**» (1982).

Στίχοι ώριμοι λοιπόν, συχνά επιγραμματικοί, φορτισμένοι από μνήμες, βιώματα, πληγές, ειρωνεία, σαρκασμό και συμ-πάθεια, μ' έντονο τον κοινωνικοπολιτικό, ατομικό και δι-ανθρώπινο, προβληματισμό τους, κεντρίζουν, συγκινούν, ερεθίζουν, λειτουργούν σε πολλά επίπεδα και οδηγούν στη ρίζα του «κόσμου» του, που εδώ χτίζεται σχεδόν καθολικά πάνω σε δύο προαιώνια θέματα: τον έρωτα και το θάνατο – με ολόγυμνη την παρουσία της ανθρώπινης μοναξιάς. Μιας μοναξιάς βιωμένης, που ο ποιητής πολεμάει με τον καιρίο και ευαίσθητο λόγο του πασχίζοντας να θωρακίσει και να στηρίξει τους άλλους – όχι λιγότερο χαρακωμένους κι αυτός:

Σφηνώθηκε μια πόρπη εκεί που σμίγουν τα φρύδια μου/ ώστε τραυλίζει η όλη εικόνα /όπου/: έπιπλα κουτσά ξεχύθηκαν στους δρόμους/ κοντοί πολίτες κλείνουν το μάτι σε ψηλούς / στην παραλία κάτι ζωντόβολα ρίχνουν πετρούλες στο γιαλό/ κι εκείνος τις εκσφενδονίζει πίσω - βαφτισμένε/ ο ήλιος κι αυτός έστησε καλάμακι μian αγχίνα/ ίσια στη θάλασσα/ τέλος εκείνη χώρεσε σε μιας βαρκούλας το λαιμό/ κι ετούτο το λαιμό θα στίψει η Πολιτεία/ να μας ιδρευτεί/ πάρεξ αν δώσει και κάνουνε σινιάλο οι ποιητές/ να γίνει ο κόσμος/ ένα μεγάλο/ μα πάρα-πάρα/ πολύ μεγάλο/ Δάκρυ.

«Με τακτ'»

Μια ξέχωρη – σε μορφή και ουσία – δημιουργία μέσα στην α-ποιητική πληθώρα της εποχής.

και μάλιστα στο χώρο της αποκατάστασης και αξιοποίησης έργων και δημιουργιών ιδιαίτερα σημαντικών για τη σύνθεση της πνευματικής ταυτότητας του Ζακυνθινού και του ευρύτερου Επτανησιακού κόσμου.

Ο Ντ. Κονόμος προτάσσει στην έκδοση τα «Προλεγόμενά» του, όπου μέσα σε σαράντα σελίδες παραθέτει στοιχεία, πληροφορίες, μαρτυρίες, κρίσεις, παρατηρήσεις, σημειώσεις και άλλα σχετικά με την καταγωγή, τη γέννηση, την πατρίδα, την εποχή, τις σπουδές, τις ιδέες, τους αγώνες, τη δράση, το πνευματικό και κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον, το έργο και το θάνατο του Γ. Τερτσέτη, ενώ ακολουθεί η δημοσίευση δεκαέξι πινάκων (με έγγραφα, πιστοποιητικά, μονόφυλλα κ.ά.) ξεχωριστού ενδιαφέροντος.

Στη συνέχεια ακολουθούν τα «Ευρισκόμενα έργα» του Γ.Τ. (ορισμένα γίνονται γνωστά για πρώτη φορά) και με την εξής σειρά:

1. Ποιήματα, 2. Πεζά (αφηγήματα, λόγοι και δοκίμια), 3. Δηγήσεις αγωνιστών του Εικοσιένα, 4. Πολιτικά μελετήματα και άρθρα, 5. Μεταφράσεις κλασικών κειμένων.

Εκατόν δέκα χρόνια μετά το θάνατό του ο Γ. Τερτσέτης (1800-1874) οριστικά δικαιώνεται και «αναζεί» ως πνευματικός αγωνιστής και δημιουργός χάρη στην πολυμερή επιμέλεια του συντοπίτη του Ντίνου Κονόμου, ομότεχου και μάλιστα συνεχιστή του έργου εκείνου στη Βιβλιοθήκη της Βουλής.

Διον. Σέρρας

ΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΙΚΟΣ, ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΣ

• Περικλή Παγκράτη, «Θεωρητικό αρχείο», εκδ. «Καρανάσης», Αθήνα 1984, σελ. 70.

Πρώτο δείγμα δουλειάς του Κερκυραίου Περ. Παγκράτη (γνωστού από τις σελίδες του περιοδικού «Πόρφυρας») με έντεκα πεζά κείμενα, όπου όμως κάνουν φανερή την παρουσία τους και γνήσιοι ποιητικοί τόνοι, αν λάβουμε υπόψη το χρώμα, το ύψος, τη δομή, τη σύνθεση και σύνδεση των λέξεων, το συμβολικό και αλληγορικό τους χαρακτήρα, τα αισθητικά και άλλα μηνύματά τους, σε σχέση ακόμα με τη συντομία τους και τη μη συγκεκριμενοποίηση ή τον αυστηρό καθορισμό και προσδιορισμό πράξεων και προσώπων, εξωτερικής και εσωτερικής δράσης, στάσης και διάστασης.

Κατ' εξοχήν εικονικός ο λόγος του Π. Παγκράτη, αφαιρετικός και ουσιαστικός, χρωματίζει έντονα τα «περιβάλλοντά» του και μας αφήνει, θεατές εμείς, ν' αντιληφθούμε και να ζήσουμε την πίσω από τις εικόνες και αναφορές άλλη πραγματικότητα, όπως αυτή βιώνεται καθημερινά και καταγράφεται από τον άνθρωπο – πολίτη και τον άνθρωπο – δημιουργό. Ο χρόνος, ο τόπος, οι μνήμες, τα όνειρα, τα γεγονότα, οι μορφές και οι ιδέες, όπως εναλλάσσονται και μεταλλάσσονται στο σκηνικό της ζωής και του κόσμου (ή του οικείου χώρου), αποτελούν λίγο - πολύ τα κίνητρα και τους στόχους του νέου συγγραφέα, που λειτουργεί θετικά με τον ευαίσθητο και προσεγμένο λόγο του στο επίπεδο της αυτογνωσίας και της μυστικής και φωτεινής θεώρησης ενός κόσμου δοκιμαζόμενου μα όχι και αφοπλισμένου:

Συλλογέμαι εκείνο το υπερευαίσθητο παιδί π' απόψε ξαγρυπνά στην πέμπτη σκοπιά. Φοβάμαι πως κάποια μέρα θα πηδήσει απ' τη μάντρα - να βγει ελεύθερος στον κόσμο, λεί. Να πάει χαμένος για πάντα, του λέω... Δεν έχω βρει ακόμα τον τρόπο να του διδάξω το «συμβιβασμό» μου. «Συμβιβασμό» τον λέει. Μα επιμένω: να στήνεις την πραγματική κατάσταση απέναντί σου και να διαλέγεις απ' αυτήν μονάχα ό,τι υπάρχει θετικό, είναι υπέρτατο καθήκον. Σε λίγο θα περάσω απ' τη σκοπιά του. Θα του πετάξω πάλι δυο κουβέντες να τονωθεί το ηθικό του.

«Η έφοδος»

ΣΤΙΧΟΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΚΟΙ

• Δημήτρη Καρούδη, «Έρωτες», εκδ. «Πόρφυρας», Κέρκυρα 1984, σελ. 18.

Δώδεκα ποιητικά κομμάτια (λιγότερα τα περισσότερα) συνθέτουν το πρώτο βιβλίο του νέου, Κερκυραϊκής καταγωγής, ποιητή. Στίχοι αρκετά ισορροπημένοι μα και τραυματικοί, όπου το αρχικό ερωτικό - αισθησιακό στοιχείο υποφώσκει ως ένα βαθμό συνυφασμένο με τη βεβαιότητα της αποτυχίας, του φόβου και της αγωνίας – μέσα στα πλαίσια του ανθρώπινου «παιχνιδιού» – και συμπλέκονται σ' όλη του σχεδόν την έκταση με την αίσθησή ή

την παρουσία του θανάτου – δεμένου απόλυτα σε μια πνοή και μια γραφή ευαίσθητη και απαισιόδοξη. Μια γραφή αρκετά προσεγμένη που ενέχει τα σπέρματα για ένα πιο άρτιο και ωριμότερο ποιητικό «σώμα»:

Υπάρχει πάντα στον αμφιβλητροειδή μου /το παιδικό πτώμα του αγγέλου/ η μικρή στοργή του βραχίονα και/ η πίκρα των δαχτύλων μου./ Το άλλο μου σώμα χαλασμένη πόρτα/ ευάλωτη στις παραβιάσεις των οικείων.

Διον. Σέρρας

ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ

● Πέτρος Τατσόπουλος, «Κινούμενα σχέδια», εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984, σελ. 86.

Διαβάζοντας τα «Κινούμενα σχέδια» που είναι το τρίτο βιβλίο του νέου λογοτέχνη μας Πέτρο Τατσόπουλου, κάποια παλιά, ξεχασμένα παιδικά φτερουγίσματα ξαναγυρίζουν στο μυαλό μας. Έτσι, ενώ πιστεύαμε πως δεν μπορεί να υπάρχουν όνειρα στην εποχή της Γιαμάχα και του μπετόν που ζούμε, ξαφνικά ονειρευτήκαμε.

Τα πέντε σύντομα διηγήματα που περιέχονται στα «Κινούμενα σχέδια» είναι, όπως εξάλλου και ο ίδιος ο τίτλος μισοφανερώνει, «παραμύθια» προσαρμοσμένα στη σημερινή πραγματικότητα και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της τρέχουσας φαντασίας.

Ο Πέτρος Τατσόπουλος ακολουθεί τη νεότερη λογοτεχνική γενιά, που τον τελευταίο καιρό μας προτείνει κάτι καινούργιο στο χώρο της, κάτι που ίσως δώσει νέο αίμα στη σημερινή μας πεζογραφία που όπως φαίνεται άρχισε να κουτσάινει επίφοβα.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Διονυσίου Α. Ρώμα «Χρονογραφήματα (Σήμερα και χθες)» Αθήνα 1985

Είναι γνωστή η μοίρα του δημοσιογραφικού κειμένου να ξεχνιέται και συχνά να χάνεται μαζί με το φύλλο που το φιλοξένησε. Είναι γνωστή και η δυσκολία της συγκέντρωσης άρθρων από φύλλα παλιών εφημερίδων. Τουλάχιστον στην Εθνική Βιβλιοθήκη κάτι τέτοιο παραμένει ανεπίτρεπτο. Η μοίρα όμως αυτή γίνεται σκληρότερη όταν πρόκειται για δημοσιογραφικά κείμενα που σε τίποτα δεν υστερούν από τα λεγόμενα λογοτεχνικά. Σκληρότερη όχι τόσο για τα ίδια τα κείμενα και το συγγραφέα τους όσο για εκείνους που δεν τα πρόλαβαν στη γέννησή τους.

Έτσι θα πρέπει να θεωρηθεί ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός της έκδοσης των χρονογραφήματων του Διονυσίου Ρώμα που δημοσιεύτηκαν από το 1951 μέχρι το 1953 στην Αθηναϊκή εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ».

Όσοι έχουν διαβάσει τα «Ζακυνθινά» χρονογραφήματα του Ρώμα, που είχαν παλιά εκδοθεί από το Γαλλικό Ινστιτούτο και τελευταία ξαναεκδόθηκαν από την «Εοτία», θα καταλάβουν γιατί τα κείμενα αυτά δεν θα πρέπει να θεωρούνται μόνο χρονογραφήματα. Κάλιστα

ΖΑΚΥΝΘΙΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΛΟΪΣΜΑ

Ζάκυνθος '84, ετήσια έκδοση, Ζάκυνθος 1984

Η γνωστή πια έκδοση της Κρύστας Αγαλιώτου-Γιακουμέλου που για τρίτη φορά δίνει το πορτραίτο της πνευματικής κίνησης στη Ζάκυνθο τη χρονιά που πέρασε σαν τις παλιές «φιλολογικές πρωτοχρονιές».

Το τεύχος αυτό, πολύ καλύτερο από τα δύο προηγούμενα, χωρίς να χάνει το ρόλο του καταγραφέα, προχωρεί και μπαίνει στο χώρο της μελέτης. Ξεχωρίζουμε τη μελέτη του Ντίνου Κονόμου για τρεις ζακυνθινούς ξυλογλύπτες, τη μελέτη της Έφης Πανσέληνου για την ποίηση της Μάχης Μουζάκη, το «Νυχτερινό παραλόισμα μιας

Εκφραστής και αντιπρόσωπος μιας γενιάς που έζησε προγραμματισμένα και λογικά στα πρώτα της βήματα, χωρίς τελικά να οδηγηθεί και να καταλήξει σχεδόν πουθενά, αποφάσισε να στηριχθεί πάνω σε μια κλασική κληρονομιά, δίνοντάς την όμως μ' ένα ελαφρά πιο σύγχρονο και πιο μοντέρνο τρόπο.

Δεν ξέρω να πω με σιγουριά αν αυτός ο τρόπος που διάλεξαν να εκφραστούν πολλοί νέοι κυρίως λογοτέχνες μας και ανάμεσά τους και ο Πέτρος Τατσόπουλος «σώσει» τελικά την πεζογραφία μας.

Ξέρω όμως πως είναι σίγουρα μια καινούργια πρόταση. Και ίσως αυτό να είναι που συντηρεί πάντοτε τη λογοτεχνία μας. Αρκεί ν' αφήνει βέβαια τα περιθώρια για ό,τι μπόρεσε να διατηρηθεί και να κληροδοτηθεί από τις προηγούμενες.

Διονύσης Φλεμοτόμος

θα μπορούσαμε να τα πούμε ιστορικές μελέτες, αν δεν τους έλλειπε ο καθωστρεπισμός του ιστορικού κειμένου. Δεν παύουν όμως να είναι ιστορικές αναφορές από το στόμα ενός «παραμυθά», ρόλο που ποτέ δεν εγκατέλειψε ο Ρώμας.

Είναι λοιπόν παραμύθια από την ιστορία του κόσμου μας, μα πολύ ευχάριστα, αφού παραβλέπουν τα βαρύγδουπα γεγονότα και επιμένουν στις μικρές και φαιδρές ιστορικές λεπτομέρειες.

Βέβαια η έκδοση είχε και άλλα ξαφνιάσματα. Όσοι είχαμε μάθει να διαβάζουμε το Ρώμα στις χαρούμενες εκδόσεις, με τις βινιέτες του Ρουσσέα, ξαφνιαστήκαμε από την εξαιρετικά κλασικίζουσα έκδοση, όπως ακόμη ξαφνιαστήκαμε από εκείνο το βαρύγδουπο «Διονυσίου Α. Ρώμα», όταν είχαμε συνηθίσει το «Διονύση Ρώμα» που ο ίδιος ο αξέχαστος συγγραφέας χρησιμοποιούσε. Ξαφνιάσματα που οφείλονται μάλλον στην ακατανόητη παρέμβαση του Επιμελητή (και... διορθωτή(!) κατά δική μου ομολογία στον πρόλογο) Φ. Μπουμπουλίδη...

γιάς Αγιοτριαδιώτισσας» του Τάκη Μαρίνου, που αποτελεί μια μελέτη πάνω στο ζακυνθινό γλωσσικό ιδίωμα καθώς και τη μελέτη του Διονύση Σέρρα για την προσωπικότητα και το έργο του Ντίνου Κονόμου.

Σημαντικά τα κείμενα για τον Αντώνη Βεζιρτζή, οι «Αναμνήσεις ενός οδοιπόρου» του Κώστα Καιροφύλα και ιδιαίτερα το κείμενο για τα Εγγλέζικα Μνήματα με σχόλια και φωτογραφίες του Γιάννη Κούτση, που πραγματικά αποκαλύπτει καλλιτεχνικούς θησαυρούς που ούτε καν υποπευδύμασε πως υπάρχουν, αν και είναι δίπλα μας. Θα πρέπει ακόμη να επαινεθούν οι φωτογραφίες των Δ.

περίπλους

και Γ. Μαρίνου και τα γλυπτά του Κώστα Δικέφαλου, που έγιναν ευρύτερα γνωστά μέσα από το τεύχος αυτό.

Έκδοση με πολλές φωτογραφίες και πολύ καλή επιμέλεια, που μπορεί να γίνει άσφογη, αν η εκδότρια αναλάβει,

στις ελάχιστες φορές που φαίνεται να χρειάζεται, τον άχαρο ρόλο του αυστηρού επιλογέα, που σχεδόν πάντα αναγκάζεται να παίζει κάθε εκδότης με τους υψηλούς στόχους της κ. Αγαλιώτου. Διονύσης Βίτσος

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ «ΑΝΑΓΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΘΟΥΣ»

● ΑΝΔΡΕΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ: «Καβάφης Καθ' οδόν» (Δέκα φαντασιώσεις πάνω στον Καβάφη), εκδ. «Καστανώτη», Αθήνα 1984, σελ. 45.

Μετά την εξομολογητική και «διάφανη» «Μεταφυσική της Μίας Νύχτας» (1982) ο γνωστός ποιητής και μεταφραστής Ανδρέας Αγγελάκης επιχειρεί με το νέο του βιβλίο ένα οδοιπορικό «ανάγκης και πάθους» στην περίπτωση του Αλεξανδρινού, στους γνώριμους χώρους του, στις συνήθειες, στη μορφή του, στην ποίηση και στον ερωτισμό του. Η ερωτική κυρίως πλευρά του ατόμου ανιχνεύεται, καταγράφεται, χρωματίζεται καθαρά, τοποθετείται στις γνωστές και φωτεινές της διαστάσεις, σκηνοθετείται απλά, φυσικά και γνήσια από τη φαντασία, το λόγο και την ευαισθησία του Α.Α., που με τον τρόπο του «βλέπει» και νιώθει τον ομότεχνό του να ζει, να σκέφτεται, να αισθάνεται, να πάσχει διαδοχικά στο τότε και στο τώρα, σε μια τροχιά και σε μια πορεία διαχρονική, τραγικά ωραία και μοναδική (κι από τη μοίρα, ίσως, αρκετά παράλληλη):

Απ' όλα τα γραφτά του Δάσκαλου, θυμηθείτε τις/εργοφυλικές

του/εξομολογήσεις, όπου ξεσπάει πια και κατακομματιάζει τη/μάσκα του/ με μάτι τρελού, γεμάτος τρόμο, απόγνωση: /«βοήθεια, χάνομαι, τι θ' απογίνει πια μ' έμεινε;»

Με καθαρό το βλέμμα ο παρατηρητής του «Δάσκαλου» αγγίζει, γνωρίζει, καθορίζει και μ' ένα λόγο προσιτό, με δίχως προσωπεία, μεταγγίζει τις στιγμές, τα βήματα, τους πόνους και τις επιθυμίες, βυθίζεται στη μνήμη του και στο κορμί, ταυτίζεται μ' ό,τι συνθέτει τον κόσμο του, καταγίνεται με τη ζωή και τον έρωτα, διαλέγεται μαζί του και μαζί μας, σαρκάζει και σαρκάζεται, μόνος στο δρόμο με τον εαυτό του, τον αγώνα του και με μια φαντασία που δεν λυτρώνει, αφού στο βάθος της ανασαίνει η ίδια αδυσώπητη πραγματικότητα:

Θα πήγε πια μια, μίσμηση η ώρα (όπως στο ποίημα/συλλογίζομαι αυθόρμητα), έχω πει/κι είμαι καλά όπως μ' αγκαλιάζει,/άι στο διάολο, τέρμα η φιλολογία,/βαρέθηκα να ψάχνω τις σκιές του Γέρου,/όλο σκιές, ερωτηματικά, ενοχές και μνήμες,/θέλω ένα κορμί που να μη μου θυμίζει τίποτα,/ούτ' έθνος, ούτε ποίηση, ούτε τη λιωμένη ζωή μου,/τίποτα. Διονύσης Σέρρας

ΑΜΕΣΗ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΘΙΜΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

● Δ.Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ: «Συμπληρωματικά του Χειμώνα και της Άνοιξης», εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1985, σελ.188.

Ο κ. Δ.Σ Λουκάτος, χρόνια και χρόνια, σπιθαμή προς σπιθαμή, όργωνε όλη την Ελλάδα, με ειδικές αποστολές του Λαογραφικού Κέντρου, για να μελετήσει από κοντά το λαϊκό μας πολιτισμό. Γι' αυτό έχει άμεση γνώση της εθιμικής μας ζωής. Είναι ο ίδιος ένας κινούμενος θυσαυρός λαογραφικής γνώσης και επιστημονικής σκέψης.

Ο πατέρας του ήταν ψάλτης στην Κεφαλονιά από τους καλύτερους. Τον μύησε στην εκκλησιαστική μουσική και του ενέπνευσε την αγάπη στα Συναξάρια, πάνω στα οποία στηρίζεται μέρος της λαϊκής μας πίστης και λατρείας. Είναι ο μόνος που μπορεί να περιγράψει, να ερμηνεύσει και να βρει τις ρίζες μας.

Γνώστης και της λαϊκής μας γλώσσας κινείται με μεγάλη άνεση στις παρετυλογίες που 'φτιαξε ο λαός μας, ιδιαίτερα για τις χαμηλογοιότητες.

Στο προκείμενο βιβλίο, ενδέκατο λαογραφικό, αρχίζει από τα Νικολοβάρβαρα και τελειώνει με τις δύο γιορτές του Μάη, Αγίας Ειρήνης και Αγίου Χριστοφόρου.

Για κάθε σχεδόν Άγιο αναφέρει Συναξάρια, λαϊκές παραδόσεις, λαϊκά τραγούδια, έθιμα, προλή-

ψεις και δεισιδαιμονίες, προφυλακτικές ενέργειες των γεωργών και κτηνοτρόφων και των ναυτικών μας, τις ελπίδες του λαού μας για καλή σοδειά, για υγεία, για γιατρείες από αρρώστιες, για τις προστάσεις, που παρέχουν οι Άγιοι σε πολίτες και χωριά (π.χ. Άγιος Διονύσιος, Άγιος Σπυρίδων κ.ά).

Ιδιαίτερα ζωντανός είναι ο λόγος του για τα Καρναβάλια, τα λαϊκά δρώμενα, τα γλέντια και τις θεατρικές λαϊκές παραστάσεις.

Για κάθε γιορτή μας παραθέτει πλούσια βιβλιογραφία. Η πληρότητα, η σαφήνεια, η ακρίβεια, η πλούσια δημοτική γλώσσα προσελκύουν κάθε αναγνώστη και τον πάνε κοντά στις προγονικές μας ρίζες.

Ασφαλώς ο μεγάλος λαογράφος μας γνωρίζει τη γιορτή, που γίνεται στο Μαχαιράδο της Ζακύνθου το Μάη, του Αγίου Τιμοθέου και της Αγίας Μαύρας, γιατί θα θυμάται ακόμη το μουσικότατο σήμαμα των καμπανών και το μνημειώδες καμπαναριό της εκκλησίας.

Σπύρος Καββαδίας

ΜΙΑ ΕΞΑΝΤΛΗΤΙΚΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΕΛΕΤΗ

● Θ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ: «Το θεατρικό Έργο του Γ. Καμπύση» Γιάννενα 1984, σ. 170

Ο κ. Γραμματάς διδάσκει στη Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων. Ασχολείται και με το Επτανησιακό θέατρο.

Τώρα τελευταία, μας χάρισε τη μελέτη για το θέατρο του Καμπύση. Τη διακρίνει η απόλυτη σαφήνεια, ακρίβεια, πληρότητα, επιστημονική τεκμηρίωση και αντικειμενική αξιολόγηση.

Τοποθετεί ιστορικά, οικονομικοκοινωνικά, ιδεολογικά και πολιτικά την εποχή του Καμπύση. Για να εκτιμηθεί ορθά η προσφορά του Καμπύση, μας αναφέρει τη θεατρική κίνηση, που προϋπήρχε στην Ελλάδα (Καραγκιόζης, ιστορικό δράμα, κωμειδύλλιο κλπ.).

Μας ομιλεί στη συνέχεια για τη ζωή, τις σπουδές, τις επιδράσεις, ευρωπαϊκές και ντόπιες, του έργου του Καμπύση.

Ο κ. Γραμματάς παρουσιάζει πώς υποδέχτηκε η κριτική, αρνητική και θετική, το έργο του Κ. και ποια θέση παίρνει ο ίδιος. Χωρίζει τα έργα σε δύο περιόδους, εκθέτει τα θέματα, που απασχόλησαν τον Κ., τους τύπους και τη γενικότερη φιλοσοφική πίστη του θεατρικού συγγραφέα.

Διαιρεί τη θεατρική παραγωγή στα νατουραλιστικά και συμβολικά έργα. Τα μεν πρώτα υποδια-

ρεί σε ψυχολογικά και κοινωνικά δράματα, τα δε δεύτερα σε ονειροδράματα και παραμυθοδράματα.

Αναλύει το κάθε έργο χωριστά, αναφερόμενος στην υπόθεση των έργων κατά πράξη. Κρίνει την εξέλιξη του μύθου, τη συμπεριφορά των προσώπων, τη δράση τους, την πλοκή, τους διαλόγους, τις επιδράσεις κάθε έργου ξεχωριστά, τη γλώσσα, ερμηνεύει τα σύμβολα, αναφέρει τη θέση των κριτικών και ο ίδιος τοποθετείται αξιολογικά. Οι κριτικές τοποθετήσεις του είναι δικαιολογημένες και επιτυχείς. Το VIII κεφάλαιο αναφέρεται στη συνολική θεώρηση της θεατρικής γραφής του Κ., αδυναμίες και αρετές, βρίσκει τις αιτίες των μειονεκτημάτων, αναιρεί γνώμες άλλων κριτικών. Τα επιλεγόμενα αναφέρονται στις επιδράσεις, που άσκησε το έργο του Κ. στους μεταγενέστερους θεατρικούς συγγραφείς. Η μελέτη τελειώνει με την επίλυση βιβλιογραφίας, πλουσιότατης βέβαια, και με τον πίνακα ονομάτων.

Ομολογουμένως είναι μια υποδειγματική και εξαντλητική μελέτη, με άριστη δομή και μέθοδο σύγχρονη.

Σπύρος Καββαδίας

Η ΤΥΨΗ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

● ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ: «Διαλέξεις», Καστανιώτης 1984.

Τα σχόλια που ο Κώστας Κωτούλας έγραψε στη Λέξη και το Δέντρο από το '81 μέχρι το '84.

Λόγος ιδιόρρυθμος, ύφος χρονογραφήματος αλλά με μια έντονη «θεατρικότητα», λόγος πυκνός και δηκτικός, συχνά σαρκαστικός, με κυρίαρχο στοιχείο το λογοπαίγνιο αλλά και λόγος που πάντα βρίσκεται σε πολύ ψηλό ποιοτικό επίπεδο χωρίς ποτέ να χάνει τη σοβαρότητα του γνήσιου χιούμορ.

Σχόλια επικαιρικά, γραμμένα «αντικρουστά σχεδόν στο γεγονός», αναφέρονται σε όσα καθημερινά μας καταδυναστεύουν και λειτουργούν σαν τη φωνή του σκεπτόμενου νεοέλληνα που θέλει να διαμαρτυρηθεί μα δεν το κάνει εξαιτίας όσων τον φιμώνουν.

Γνώμες εξαιρετικά ελεύθερες, που δεν διατάζουν να θίξουν ειρωνικά και επώνυμα ακόμα και τους Παπα-Καίσαρες των πολιτιστικών μας κυκλωμάτων, κάνουν το κείμενο να λειτουργεί σαν την τύψη του καιρού μας.

Ένα βιβλίο που ασφαλώς θα διασώσει κάτι από την υπόληψή μας στα μάτια του αυριανού κοινωνιολόγου μελετητή της εποχής μας, όταν θάχει μείνει με ανοικτό το στόμα μπροστά στην τόση ανεκτικότητα μας.

Διονύσης Βίτσος

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

● ΙΑΚΩΒΟΥ Μ. ΒΟΥΡΤΣΗ: «Βιβλιογραφία Ανδρέα Εμπειρικού (1935-1984), Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα 1984.

Νέα έκδοση της Ε.Λ.Ι.Α., όπου γίνεται μια καταγραφή των στοιχείων που υπάρχουν σήμερα για τον πρώτο Έλληνα Υπερρεαλιστή.

Τα κεφάλαια: Πίνακας τίτλων, Τα βιβλία, Οι πρώτες δημοσιεύσεις, Κείμενα και μια ψυχαναλυτική μελέτη, Άλλες δημοσιεύσεις ποιημάτων, Οι μεταφράσεις του, Συνεντεύξεις - συζητήσεις, Μεταφράσεις, Δίσκοι, Κρίσεις και πληροφορίες, Αφιερώσεις, Υπερρεαλιστικές φωτογραφίες, Αντίγραφα, Φωτογραφίες, Ένα σκίτσο και το πορτραίτο, Χρονολόγιο, Πίνακας ονομάτων (που έχουν ασχοληθεί με τον Α.Ε.).

Το βιβλίο περιέχει και μια συνέντευξη του Α. Εμπειρικού που έδωσε στα 1936, όπου η ειρωνία του δημοσιογράφου δείχνει τον τρόπο που αντιμετώπιζαν τότε τον Υπερρεαλισμό στη χώρα μας. Ασφαλώς πρόκειται για μια σοβαρότατη επιστημονική μελέτη, σημαντική συμβολή στη μελέτη του Ανδρέα Εμπειρικού.

Διονύσης Βίτσος

[Σημ. «Π»: στο προηγούμενο τεύχος η παρουσίαση των βιβλίων της Ρ. Μελίτα, του Α. Φουσακάρη, του Π. Βλαχόπουλου, του Γ. Κάρτερ, του Θ. Ζερβού και της Μ. Μουζάκη έγινε από τον Διον. Σέρρα.]

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ
ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ
ΤΟΜΟ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

6 τεύχη δεμένα στην τιμή των 800 δρχ. ή με 100 δρχ. προσκομίζοντας τα παλιά τεύχη

ΔΙΑΒΑΖΩ

Κάθε τεύχος
κι αφιέρωμα

Κυκλοφορεί κάθε
δεύτερη Τετάρτη

Ομήρου 34
10672 - Αθήνα,

Τηλ.: 36.40.488 - 36.40.487 - 36.26.910

Έκ παραδρομής

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

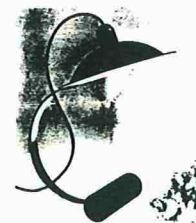
Κυκλοφορεί

το 1ο τεύχος!

ΤΟ ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΣΩΣΤΟ ΦΩΤΙΣΤΙΚΟ ΟΧΙ ΜΟΝΟ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΥΓΕΙΑ

δ αμπελα

ΣΤΡΟΦΑΔΩΝ 1 ΤΗΛ. 28440

ΒΙΒΛΙΑ ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ ΔΙΣΚΟΙ

ελάτε ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 52 να γνωρίσετε το πιο κομικ βιβλιοπωλείο, δηλαδή ένα φιλικό μεγάλο βιβλιοπωλείο με πλήρη βιβλιοενημέρωση, τα πάντα (ή σχεδόν) από κομικ αλφουμ και περιοδικά, επιστημονική φαντασία (πλήρης ελληνική συλλογή και εκλεκτική αγγλική), μεγάλο στοκ από αφίσες και καρτες και μια φοβερή ενδιαφερούσα συλλογή από δίσκους, ελληνικούς και εισαγωγής. Μαζί μ' όλα τα άλλα, προσφέρουμε δωρεάν φιλικότητα, συγχρονιστικές τιμές και ωραίες ασκουλες.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 52 • ΑΘΗΝΑ ☎ 3602549

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΡΟΥΓΑ

τοπική εφημερίδα της Ζακύνθου

η κριτική
και το βλέμμα της Επαρχίας
πάνω σε κάθε στιγμή της ζωής

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΤΟΜΙΕΣ

στή σκέψη
στά γράμματα
στής τέχνης

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΚΑΡΗΣ (1975 - 1982)

ΕΚΚΥΚΛΗΜΑ

επίδωρηση για το θεατρο

στα κεντρικά βιβλιοπωλεία και στα θεατρα

εξαμηνιο περιοδικο

ομπρελα

γραμματα τεχνης πολιτισμος

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 2ο ΤΕΥΧΟΣ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΗΛ. 3603202

ΙΧΝΕΥΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Λιλή
Ζωγράφου

Αποκλειστικά συνέντευξη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ
ΟΔΗΓΟΣ

Παρουσίαση
200 Νέων Βιβλίων
Μαρτίου - Απριλίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Αρτώ - Μπαταίν
Μπουνιουέλ
Αρτεμίδωρος

Τεύχος 2 - Δρ. 150

εκδόσεις
που συμβάλλουν
στην πολιτιστική
ανάπτυξη
του τόπου μας

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΡΧ. 230